

ARCHA

D
LU

XVIII. ROČNÍK, SVAZEK 1

F. Odvalil, <i>Svatý Jan nad túnl</i> . . .	1
R. Stupavský, <i>Svět duší</i>	4
P. Mariam Schaler O. S. B., <i>Osobnost</i> <i>O. Březiny</i>	5
Vojtěch Zelinka, <i>Variace</i>	11
G. Krklec, přel. O. F. Babler, <i>Písně</i> <i>k oslavě smrti</i>	13
R. Friedenthal, přel. O. F. Babler, <i>Dídictví Kolumbovo</i>	14
F. S. Horák, <i>Španělské světl</i>	28
Hugo v. Hofmannsthal, přel. O. F. Babler, <i>Po četbě Danta</i>	34
Jan Karník, <i>Requiem aeternam</i> . . .	35
Domlník Pecka, <i>Špatní básnlci</i> . . .	37
Jan Uhde, <i>Smrt</i>	42
F. B. Děrda, <i>Šedý dům</i>	42
Fr. Hanzelka, <i>Traktát o ubývání ro-</i> <i>mantismu</i>	43
Jan Uhde, <i>Miluji slunce!</i>	47
Julius Brabec, <i>Konec slavnosti</i> . . .	48
G. Krklec, přel. O. F. Babler, <i>Nový</i> <i>lívt</i>	49
Fr. Hanzelka, <i>Itálie</i>	50

Ant. Šerý, <i>Přlína</i>	51
Fr. Hanzelka, <i>Irsko</i>	52
Boř. Benetka, <i>Floremcie</i>	53
Ruth. Schumann, přel. O. F. Babler, <i>Tři básně</i>	56
Boř. Benetka, <i>O český román histo-</i> <i>rický</i>	58
Fr. Drkal, <i>Cesta slepého</i>	62
Z latiny přel. A. N. S. Šuminov, <i>Hymnus na den Zjevení Páně</i> . . .	64
Al. St. Novák, <i>Dekameron</i>	67
F. B. Děrda, <i>Magdalena</i>	70

OKNA

Jde o umění?	71
Z nové literatury	73
Poznámky a správy	82

OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

Karel Němec, <i>Písně pučaje</i> , R. Michálek, <i>Pohádka</i> , R. Michálek, <i>Objet</i> , Břet. Štorm, <i>Sv. Vojtěch</i> .
--

NOVÉ PUBLIKACE

Z nakladatelství Československé akc. tiskárny v Praze: Rob. H. Benson, Obvyčejný člověk. Přeložil Ladislav Hronek. Stran 398 za 25 Kč. – Týž, /kouška. Stran 267 za 18 Kč. Přátelům opravdového umění románového doporučujeme zatím tyto další dva svazky spisů slavného anglického konvertity u nás již dobře známého a ceněného. Podrobnější referát přineseme ve 2. svazku.

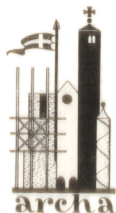
Z nakladatelství Lad. Kuncíř v Praze: Kuncířova ročenka 1930. Uspořádal Lad. Kuncíř. Str. 97. – Přináší vybrané ukázky z nových děl vydaných nakladatelstvím a řadu obrázků i obrázkových příloh a portrétů. – Jan Strakoš, Počátky obrozeneckého historismu v pražských časopisech a Mlč. Ad. Voigt, Příspěvek k historii protomocenské reakce v národním obrození. 3 kniha Akordu. Str. 287. Referát budoucné.

Literární příspěvky a redakční výtisky buďtež zasílány na adresu: Emanuel Masák, katecheta a redaktor „Archy“, Brno-Židenice. Administrace a expedice „Archy“ je v Olomouci, Wilsonovo nám. č. 16.

ARCHA

sborník pro literaturu, umění, kulturu a život

XVIII. ROČNÍK

redaktor

Emanuel Masák

—

1930

Družina literární a umělecká v Olomouci

OBSAH

BÁSNĚ

- Babler Otto F.*, Přeložil básně G. Krklece, H. v. Hofmannsthala, R. Schaumannové, E. Żegadłowicze, J. Brzostowské, Fr. Villona, W. Blake, A. Savič-Rebac, L. Johnsona.
- Bauše Ivo*, Mýstikův domov 177 – Jen jedním směrem! 294
- Beneš Bed.*, Přeložil básně Or-Ota
- Blake William*, Kniha Thel 279
- Brabec Julius*, Hlas srdce 180 – Památce Rainera M. Rilke 225 – Podzimní nálada 256 – Štědrý večer 302
- Brzostovská Janina*, Žaloba 153
- Carrosa Hans*, Cesta domů 129
- Čermák Josef*, Kdo je mým bratrem 146
- Dařík C.*, Silnice 221
- Děřda F. B.*, Sedý dům 42 – Magdalena 70 – Slunce nad Jordánem 135 – Hudba 157 – Vzpomínka 178 – Notturmo 282
- Gumilov Mikuláš*, U mne nežijí květy 144
- Hanzelka Fr.*, Nokturno 278
- Hofmannsthal v. Hugo*, Po četbě Danta 34
- Hruban Jaroslav*, Vesna v jeseni 253
- Johnson Lionel*, Temno 306
- Kafka Bohuš*, Zpěv ticha 88 – Přeložil básně H. Carrosy
- Karník Jan*, Requiem aeternam 35 – Tři hosté 235
- Krklec Gustav*, Plseň k oslavě Smrti 13 – Nový život 49
- Kučera Vladimír*, Za Josefem Chloupkou 136 – Touha po moři 218
- Odvalil Fr.*, Svatý Jan nad tůňí 1
- Or-Ot*, Jidáš 155
- Růžička Hynek Ch.*, Naše cesta 154
- Salburgová hr. Edith*, Poutníci 158
- Savič-Rebac Anica*, Dante v Apenninách 295
- Schaumann Ruth*, Tři básně 56 – Teď osaměla jsem . . . 287
- Spilka Zdeněk*, Dubrovník 128 – Hlas domova 140 – Večer v jíní 140 – Přeložil básně M. Gumilova
- Stona Maria*, Posvácení 1917 309
- Stupavský Rud.*, Svě duši 4
- Svoboda Jos. M.*, Přeložil básně E. Salburgové a Marie Stony
- Šerý Ant.*, Pěšina 51
- Šubert Jar.*, Na Dunnji v létě 305
- Šulc Jar.*, Mlhavý den 232
- Šuminov A. N. S.*, Přeložil z latiny Hymnus na den Zjevení Páně 64 – Hymnus k obřadu Vzkříšení 129 – Hymnus na Nanebevstoupení Páně 136
- Uhde Jan*, Smrt 42 – Miluji slunce! 47
- Villon Fr.*, Balada 210
- Żegadłowicz Emil*, Přijď království Tvé! 85 – Pozdrowienie Janowi Karníkovi 173

PRÓZA

- Babler Otto F.*, Emil Żegadłowicz 87 – Mohamedánská legenda o Jobovi 130 – Janu Karníkovi 175 – Platit zvukem peněz 242 – Výsledky protiná-

boženského hnutí v Rusku 244 – Kdyby nebe papír bylo ... 310 – Dopis
 Svat. Čech z dětství 317 – Přeložil prózu R. Friedenthala, J. Ejsmondia,
 G. Boccaccia, E. Zagadlowicze – Přispěl do poznámek
Bauše Ivo, V tuchách Absolutna 109 – Tvrdá pokora 110 – Nad hvozdy válka
 o Grálu zvětš ... 200
Benetka Boř., Florencie 53 – O český román historický 58 – Odkaz Al. Jiráskaa
 141 – Řím 296 – Přeložil prózu G. Viatore di Croce
Bitnar Vilém, Splněný sen Antonína Podlahy 119
Boccaccio Giov., Sen Dantova syna 304
Brabec Julius, Konec slavnosti 48
Drkal Fr., Cesta slepého 62 – Kvadratura na cestě 283
Ejsmond Julian, Lásky a smrti 222
Friedenthal R., Dědictví Kolumbovo 14
Hanzelka Fr., Traktát o ubývání romantismu 43 – Itálie 50 – Irsko 52 – Ho-
 lantsko 209 – Elegie vítězná 216
Hordk F. S., Španělští světci 28 – Počátky novověké mystiky španělské 1111
 – Našemu pěvci k šedesátce 175 – Mystická tradice ve Španělsku. Spo-
 lečenský a duchovní stav Španělska před rozkvětem mystiky 226
Hruban Jaroslav, Poslední symfonie Richarda Nordraaka 89 – Pokušení Serti-
 dandovo 181
Chroust Ant., Jde o umění? 71 – Naši „moderní“ básníci a náboženství 159 –
 Frederik Mistral 318
Novák Al. St., Dekameron 67 – V Kolosseu 147
Novák Arne, Oddaný tlumočník polské poezie 241
Pecka Dominik, Špatní básníci 37 – Příběh slona 211
Schaller Marian O. S. B., Osobnost Ot. Březiny 5
Slavík B., Zrada vzdělanců 137 – Duše a slovo 219 – Březinův essay 257 –
 Nové směry literární historie 321
Svitil Jos.-Karník, Ze slovenské literatury 161
Svoboda Jos. M., Sochařka Helena Železná-Scholzová 156 – Socha sv. Jana
 Nep. v Sosnové 159
Viatore Giov. di Cruce, Pod křížem 145
Vilinský Val. dr., Hrabě A. Saltykov 307
Zagadlowicz Emil, Život Mikolaje Srebrzempského 201
Zelinka Vojtěch, Varlata 11
Zemánek Richard, Malíř Jos. Šíma 233 – Touhy našeho mládí 239 – Franta
 Úprka 288

OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

K. Němec, Píseň pokoje – Tíši hosté
R. Michalík, Pobádka – Objekt
Břet. Štorm, Sv. Vojtěch
Helena Železná-Scholzová, Poutníci
Fr. Raida, Slezská krajina
Jan Štursa, Ant. Podlaha
Jan Jiří Lehnert, Socha sv. Jana Nepomuckého v Sosnové
 Podobizna Jana Karníka
Adolf Zdravila, Letní ráno – Interieur
Milan Mitrovský, Frederik Mistral
Franta Úprka, Na hřbitově
Jaroslav Dobrovolský, Chrám sv. Vavřince v Drnovicích
Alex. Drobík, Posvěcení na vodě

K. NĚMEC - PÍSEŇ POKOJE

SVATÝ JAN NAD TŮNÍ

Nad černou tůní vrby rostou,
kořeny drží její hráz.
Nad tůní vrby svou krásou prostou
v předjarní čas
dávají kočičky namísto palem
na pochod v nebeský Jerusalem.

Nad němou tůní, němý samy,
trpělivými modlitbami
postavy jejich okleštěné
jak pahýly rukou vzhůru se pnou.
Nad nimi nebe modré se klene,
obláček jde tou nádherou.

Buď vítán, blahé vláhy zdroj!

A k obláčku se oblak pojí,
až v ohrovitých křídlech stín
zahalí vše, a do hlubin
zachví se země ptáka obra letem
i hrůzou z toho, co on všecko nese – – –
Teď nad zmlklým světem
zableskne se,
a z černých tajů plnosti
již neдрžená – s rychlostí –
bohatá první krůpěj se nese.

Ó chvíle deště! Lják v máji!
V bezmoci schouleno všecko se tají
a čeká jen a němě zírá,
jak v živodárný kruh
se oběh uzavírá,
ježž určit vodám dobrý Bůh.
Prší. Svá ústa otevírá
žíznivě každý tvor.
S nebeských hor
million drobných olovnic padá
na vyprahlá lada,
million tenkých proudů splývá,
million darů s výsostí –
až vyčerpáno štědrostí
poslední kapce vycezené
zas nebe rozjasněné

se mile v oko dívá.
Vykoupána a nasycena
oddychá země omlazená.
Vzala si všechno, co jí třeba,
by strom dal plod a pole chleba,
a co ještě zbývá,
v potůčku o další práci si zpívá:
jak žernovem pohne, stoupaml, stroji,
jak se v proud mocný s jinými spojí,
jak ponese lodi s tovary všemi,
s lidmi a jejich nadějemi,
jak bude sloužit a úkol svůj plnit
i pak, až mořem bude se vlnit
a čekat třeba věky celé
na pokyn Boha, řiditele,
až zase vzhůru do kola
čerpadem slunce povolá – – –

Kolik vás, kapek, kolik vás bylo,
nežli z vás stal se oceán?
Každé však nebyl úděl ten přán!
Ach, stejný byl všech první let –
však mnoho pak cest a různé dílo
a různý osud naposled . . .
Ubohá kapko! Takó jsi chtěla
vyprahlé zemi setřít prach s čela,
vymetlas ulice, dvorky jsi smyla,
svým spěchem mnohde i vrásku jsi vryla
té milé zemi do tváře –
a teď – tvůj chvat
do léčky pad
tak ubohého žaláře!
Ach, jak tu ležíš, ponížena,
tak špinavá a unavená,
útulek žab a larv a mloků –
kdys nedočkává, na poskoku,
teď zaskočena, zajata,
uhohá vodo stojatá!
Tak smutný je tvůj pohled mdlý –
a přece ještě zrcadlí
ten země kout, který tě zvalil
a zde v té tůni zabítl
Jak to, že krásným se ti zdá,
co poutem tě zde obrůstá,
ta hráz, ten břeh tvůj, býlí, křoví,
že všechno lesk má opálový,
tak zátné vše a zlacené?

Jenomže – všechno zvrácené!
Nohama vzhůru! A hlavou – kam?
Ach, níže, níže – k hlubinám!
A co se tají tam?
V té kouzelné a zrůdné kráse
omamný přelud usmívá se,
že přijde chut tam zalétnouti,
kde na konci tak snadné pouti
přec také stkví se v čaru svém
kus nebe se svým slunečkem – – –

Však blah, kdo svodům odolá!
Kdo obrátí své zraky
ke slunci, které plápolá,
skutečné, nad oblaky,
k tomu, jež ze své výsosti
i na tu bouři svítí
a může Boží milostí
i z jámy vykoupiti –
Ach, dokud to se neztratí,
i z tůně – (jako z oceánu!)
se mnohá krůpěj navrátí
zas ještě k němu, v života bránu!

*

Nad tůň vrhy oroubané –
Podivných věcí viděly dost,
bludů a křivd a zklamání s nimi – –
Novými pruty zelenými
vykřikly k nebi o milost.
Smiluj se, smiluj, Pane!

Nad smutnou tůň pod vrhami
stojí tvá socha, Jene.
Má zlato dávno otlučené,
je stejně šedá s námi.
Kolena v prosbě podlomena,
a dumná hlava nakloněna,
a v náručí máš kříž –
Tak na tu tůň pohlížíš,
a jiná tůň ti před zraky se černá –
Ne, na tu na věky nezapomene
tvá duše věrná!
Co ty ses do ní nahlédl!
Jak tys tu bídu z blízka zřel!

Ty víš, tam leží všechno slito,

co z darů nebe zneužito,
co v poblouzení zmrháno,
co divou bouří strháno,
že žití proud tam rmut svůj snesl,
že mnohý květ tam v bahno klesl –
ó ty to víš!
A v úděsu i soucitu
na smutnou tůň pohlížíš,
již nese člověk, v nitru ukrytu.

Ach, jakou hrůzou ona ovanula tebe!
A ty jsi pro ni obětoval sebe,
tys na hrázi vždy stráží stál
a milost Boží svolával,
by cestou k žití, ke slunci se dalo,
co nemocno a zajato tam spalo –

ó svatý Jene, ty víš více:
ty víš, jak tajemnou je tůň zpovědnice!

*

R. STUPAVSKÝ

SVÉ DUŠI

Kdybys nebyl tebe potkal
žití na rozcestí,
měla bys méně bolů
a víc tepla – štěstí.

Svoje štěstí dala jsi mně,
nyní klopiš zraky,
to mi z dlani uletělo,
nemám je už taky.

Stále nazpět ohlédám se,
zda je potkám ještě
a na chodník, po němž bloudím,
kanou kapky deště.

A přec, duše moje milá,
i v tom teskném bolu,
zůstaneme sobě věrní,
půjdeme věčně spolu!

OSOBNOST OTAKARA BŘEZINY

PŘÍSTUPUJI k svému tematu jako kněz a mnich. Budou jistě mnozí, kdo právě v tom budou hledat jednostrannost mého soudu. Proti tomu podezření se však ohražuji – alespoň před katolíky – neboť mnišská filosofie není ničím jiným než filosofií církve, která zase je filosofií věčně platnou.

Zvlášť Otakar Březina má právo být ve své osobnosti rozbírán knězem, neboť sám toužil poslední roky svého života po tomto stavu. „Kdybych byl mladší, chtěl bych být ještě knězem,“ řekl nám jednou.

Nebyla to náhoda, že se nás u jeho rakve bez veškerého předchozího umlouvání setkala spontánně přes 20 kněží! Nebyla to rovněž náhoda, když při filmování pohřbu byla část průvodu s kněžími vynechávána. Každý ví proč. –

*

Nejde mi hlavně o to, abych popisoval Březinovu osobnost v jejím vývoji nebo dokonce „básnickou“ jeho osobnost. Pro mne má především cenu zralost jeho osobnosti v posledních jeho dnech, neboť to je její stav zachycený pro celou věčnost. S touto tváří své osobnosti odešel před svého Soudce, aby mu složil počet z talentů sobě svěřených. Tento poslední stupeň jeho vývinu rozhodl o jeho věčnosti, čili právě tento stupeň je osobnost Březinova, jež od nás odešla a s kterou se jednou opět setkáme.

*

Zemřel Otakar Březina jako věřící katolík? – Ano!

Neměl jsem pro velkou vzdálenost možnost k časté osobní návštěvě, tím lépe jsem však mohl pozorovat vzrůstání jeho duše ve Vír, neboť návštěva od návštěvy to bylo velmi nápadné, zvlášť poslední léta.

To je ovšem zase poslední stupeň jeho vývoje. Víra jeho mladších let byla hodně chladná – nebo lépe řečeno – skoro žádná, jak to vidím na dopisech z této doby. Boha si filosoficky konstruoval sám, a jako by Mu ze své vůle dovoloval, aby se mu krůček za krůčkem přibližoval. Bohem mu bylo to, co sám uznal.

Psychologicky je to lehce vysvětlitelné. Je to pýcha mladého myslícího člověka, jenž je dosud přesvědčen o možnosti nekonečného vývoje svého rozumu.

Při veškeré mladistvé pýše Březinově musíme konstatovat, že byl poctivý ve své filosofii, že poctivě a rozumně hledal pravdu. Jeho myšlení bylo proto hluboké, tím ovšem trochu pomalé, ale zato tím bezpečněji se prodírající trním a hložími přirozené filosofie k světlé absolutní Pravdě. To je pak odměna každého nevěrce, poctivě užívajícího přirozeného logického myšlení, že na jedinou překvapen stojí tváří v tvář Pravdě, kterou před tím nevědomky potíral. Je pouze jediná

Pravda, kterou najde každý, kdo ji upřímně hledá. Kdyby každý člověk poctivě užíval logiky, stal by zcela jistě před tím, jenž se prohlásil za „Cestu, Pravdu a Život“.

Březina byl takovým poctivým filosofem. Vydedl proto svou duši u nohou Krista a má k tomu právo, aby se splnilo jeho přání – prostý kříž na hrobě.

*

Proč tedy se nedal zaopatřit?

Vím dvě věci o jeho poslední chvíli. Předně netušil, že smrt je tak blízko; vždyť několik okamžiků před svým zesnutím povstal a odebral se k oknu.

Pak se chtěl připravit důkladně na přitjetí Svátosti o velikonočních. To měly být pro něho chvíle, které chtěl klidněji vychutnat, než mu dovoľoval jeho přítomný stav. Jeho odmítnutí Svátosti nebylo tedy z nevěry, nýbrž z nevědomosti hrozícího nebezpečí.

Musím se proto jako kněz bát o jeho duši, znám-li poctivost a čistotu jeho života?

*

Psalo se o Březinovi, že každému ponechával jeho a souhlasil s tím, a proto prý se zdál katolíkům katolíkem, jiným atheistou, opět jiným socialistou atd. Dokonce někdo hrozí tím, že vyrazí, co povídal o těch, kteří si ho přivlastňují.

Kdo tak o něm smýšlí, ukazuje pouze, jak sám nemá pevného charakteru. Taková však nebyla osobnost Březinova! Co jsme spolu hovořili o náboženství a katolictví, to byly jeho poctivé myšlenky. Kritisoval sice po lidské stránce katolictví, ale s hlubokou uctivostí a obdivem se kořil božskému elementu náboženství.

*

Stopy naprosto poctivého filosofického myšlení Březinova vidím právě v jeho díle. Zcela dobře se tam mohou stopovat všechny filosofické směry, které v srdci prožíval. Dobře cítíme, kde z něho mluví budhista, theosof, monista. Skoro vždycky však svou zdravou logikou vybral si z těchto filosofií právě to, co v sobě měly z ryzího zlata umoudrosti „perennis“. I ve falešných filosofích jsou světla čtré pravdy, u nichž katolický filosof může st podat ruku se svým protivníkem. Je to svědectví toho, že lidstvo bylo kdysi majetníkem zjevené pravdy, kterou krok za krokem ztrácelo svým vzdalováním od správného pojmů božství.

Právě ta světla Březina sbíral. Proto jeho dílo může s rozkoší chuťnat i katolík, třeba se mu někdy zdá, že z něho vychází vůně z jiných luhů, než na které je zvyklý.

Pro šťastné nalézání skutečné Pravdy na falešných cestách i mohl Březina i jako katolík své dílo nechat skoro úplně beze změny.

*

Až k těmto slovům jsem pojednal o tom, co má u Březiny vzhledem k věčnosti největší důležitost.

*

Můžeme u Březiny rozeznávat osobnost „básnickou“ – čili v povýšeném stavu – a osobnost obyčejnou? Ohlédal svou duši při tvoření ve zvláštní háv, jež po sestupu do obyčejného života odkládal? Kdo ho osobně znal, může o tom podat úsudek.

U Březiny konečného vývoje se může mluvit pouze o jediné bytosti – básnické. Nepožíval sem tam chvíle básnického nadšení nebo snad dokonce je v posledních letech vůbec neztratil, jak usuzují mnozí z toho, že se literárně odmlčel. Naopak – na sklonku byl celý jeho život se všemi svými projevy velkou žitou básní. To bylo ono kouzlo, jež ho obestíralo. Poctivá touha po krásnu z Václava Jebavého udělala Otakara Březinu – dlouhu našeho písemnictví.

Chraň Bůh, nemluvil Březina ve verších – a přece nejobyčejnější věta jeho rozmluvy byla neustálým básnickým tvořením. A proto, že toto básnění bylo žité a ne jen nějakým postojem, bylo tak lahodné, přirozené a nevtrhavé.

Konečný Březina neznal všednosti, jak ým přes svůj idealismus nemohl v mládí ještě být. Avšak už od prvních stopovatelných uměleckých jeho kroků bylo lze tušit, že se svou vytrvalou a zdravou uměleckou sebekázní vyroste v osobnost, jak ých má opravdové umění všedí věků velice málo.

*

Na prvý pohled se zdá, že dílo Otakara Březiny je l'art pour l'art. Kdo však znal Březinu osobně, ví, že to je pouze zdánlivost. Nechtěl oslňovat slovem jakožto slovem, nýbrž jeho slova měla být přirozenými elementy pro sestavu nějaké hluboké myšlenky. Z nesmírné úcty k pravdě, kterou chtěl vyslovit, hledal pro její vyjádření krásu.

Kolikrát přetavil každé slovo, než bylo před jeho soudem hodno vyjádřit jeho myšlenku! Ta byla jakýmsi jeho božstvím, jemuž se v duchu klaněl, a hledání a broušení slov pro mluvení o něm bylo jeho askesí, kterou se chtěl s tímto božstvím spojit. Jeho básnická askese byla opravdovou askesí, ačkoliv na přirozeném podkladě. Božství, jemuž se ve svých myšlenkách zprvu klaněl, bylo záření jediné a absolutní Pravdy, antž to sám tušil. Byla to však také přirozená, poctivě prováděná askese, která mu klesla cestu k prahu nadpřirozeného světa, jenž se mu jako Mojžíšovi objevil na sklonku jeho života a jehož ukázání bylo Březinovi odměnou Boha za poctivou práci. Stále prováděnou uměleckou sebekázní přišel Březina konečně na to, že absolutně krásným je pouze to, co je zároveň absolutně dobrým a pravým.

Jeho asketicky hnětené dílo je pak ovšem těžce ztravitelné pro duhy zvyklé potravě cukrářské nebo hospodské. Kdo chce Březinovi rozumět, musí s ním prodělavat jeho askesi.

Není ještě březinovské, používá-li někdo symbolismu Březinova.

To je pouze slupka, která ovšem u Březiny je organicky srostlá s jádrem. Jakou by tedy musil prodělávat askesi, kdo by chtěl být epigonem Březinovým!

*

Březina neviděl hned shodnost Krávy s Pravdou a Dobrem. Proto kdysi přede mnou vyslovil myšlenku, že kněz nebo dokonce mlich nemůže pro svůj stav a svou odvislost od církevní kázně umělecky se vyžít. Odporoval jsem živelně, tvrdě pravý opak, neboť kněz – má-li k tomu ovšem básnický talent – svou znalostí Dobra a Pravdy z teologie může se umělecky vyžít dokonaleji, neboť při tom nebbudí jako jiný umělec. Kázeň pak, o níž se myslí, že je pro něho poutem, je naopak zárukou, že neudělá krok do prázdnoty. A to přece není omezování pravé svobody, jako jím není ani Desatero!

K tomu názoru později Březina také přišel a proto vyslovil svou nespílitelnou touhu stát se knězem. Myslí, že jest na to stár. A snad si představoval ještě jiné překážky.

*

Březinova umělecká sebekázeň od mládí prováděná to pak byla, jež z něho učinila básníka každým atomem a v každém projevu, i v tom nejobyčejnějším. Řekl bych zase, že tím dosáhl jakési přirozené svatosti života. Představme si teď Březinu, jemuž by Bůh dal možnost přeměnit svůj asketický život nadpřirozenými sférami!

Nemyslím, že by byl tvořil ještě nová díla s nadpřirozeného hlediska pracovaná. Poslední léta přišel na to, že ještě subtilnější možností zvyšovat básnickou krásu není psané slovo, nýbrž slovo živé, mluvené. Odtud to vědomé kochání se mluveným slovem, jímž ukájel svůj jediný básnický hlad.

Zřídka se odvážili ti, kteří ho poslouchali, přerušit tento živý, stále zurčící pramének básnického krásna. Někdy to vypadalo, jakoby Březina se byl na naši návštěvu připravoval zvláštní přednáškou. Mnoh! jsem však v kterémkolí okamžiku svest proud jeho řeči směrem, kterým jsem chtěl, tu teprve bylo znát, že jeho živé básnění je výsledkem dlouholeté a poctivé sebekázně umělecké.

*

Upozornil jsem Březinu, že celý básnický ideál je uložen v katolické liturgii. Zde je přímá inspirace nejvyššího Umělce, od něhož mají všichni lidští umělci své vlohy. Zde je pohyb, tedy i rytmika tělesná. Zde živé slovo, které je proto tak nekonečně krásné, že se zabývá jen nestvořenou Krásou.

To vycítil Březina na tomto stupni zralosti své osobnosti. Těšilo mnne, když jsem slyšel, že na nočním stolku u jeho smrtelného lože byl i můj český překlad Misálu s patrnými stopami častého listování. Bylo to přirozené, že tento umělec skončí poznáním nejvyšší vytvořené krásy, kterou je prováděná liturgie.

*

I jeho myšlenka bratrství všech lidí a neviditelných vztahů jejich mezi sebou je myšlenka eminentně katolická.

Své bratrství k lidem cítil v hloubi své duše. Psal svým zvláštním, ozdobným písmem nejen proto, že i v projevu psaní byl umělcem, ale také proto, že tím chtěl podat svým bratřím nějaký dar. Kdo ho viděl, s jakou pečlivostí maloval své dopisy, cítil, jakou mnišskou ukázněností si ukládal. Řekl mi sám, že prý dopis má vždy být vypraven tak, aby to byl malý dárek pro toho, komu jej posíláme. Kolik je v tom nejen uměleckého prožívání této mechanické činnosti, ale i mile rozdáváné lásky bliženské! To by si mohl pamatovati mnohý z nás.

*

Sotva Otakar Březina zavřel oči, chopili se jeho mrtvolu duševní anatómové a se sebevědomým právem ji začali před zraky české společnosti pitvat. Vypadali ovšem často jako mravenci, kteří se zakousávají do těla mrtvého lva.

Tak přišli na to, že zdrojem Březinových inspirací byla potlačená sexualita, neboť prý tělesně nebyl řádně vyvinut a tak si ho žádná žena nevěšimala. Co se už nahřešilo s freudovskou „potlačenou sexualitou“!

Březina nebyl tělesně tak zmrzačen, aby zůstal ženami nepovšimnut. Zvláště ve své básnické slávě měl víc než dost příležitosti k ženění. Proč zůstal svobodou? Protože byl tak veskrze umělcem, mohl by v manželství žít jen s duší naprosto harmonickou. Bylo tak lehké takovou družku si najít?

U něho tedy umění potlačilo sexualitu – dci-li již použití tohoto učené načichlého slova – a nevzniklo proto z ní. – – –

Jiný učený pán přišel zase na to, že Březina byl „timidní“ povahy a odtud jeho mládenectví a sklon k samotářství. Zase obrácený postup! Samotářem se stal, protože se víc a více vžíval do umění a mohl je chutnat pouze mimo veřejná tržiště, kam chodí jiní. Byl-li pak Březina jemný, je to hodně rozdílné od timidity.

Samota mu byla drahou, protože viděl, jak v ní může růst. Uvést se sám do samoty a držet se v ní, vyžaduje neobvykle silné povahy.

*

Jinak to vypadalo u Otakara Březiny v tak zvaných praktických věcech. Jako učitel byl dětem zajímavý, protože dovedl tak pohádkově vyprávět. Vychovatelem byl už méně vhodným. Když dítě již příliš zlobilo, postavil je před skříň, kde za sklem byly obrázky. Cítil to sám velice dobře, že zvláštním vychovatelem není, a proto byl jeho odchod do pense pro něho velkým ulehčením.

Samozřejmě, že člověk, který jako Březina žil tak duchovně, neměl mnoho smyslu pro módu a její vrtkavost. Měl však ochotného školníka, který tvrdil, že má stejnou velikost hlavy a stejné číslo u krku. Ten mu chodil kupovat klobouky a kravaty. Podle toho to ovšem někdy dopadlo.

*

Býval jsem dlouhé hodiny u mistra, jíst jsem ho však nikdy neviděl. Na jídlo však také nebylo nikdy pomýšlení. U něho jsme ztráceli pojem času a nějakých fyzických potřeb. Přesto musili jeho návštěvníci s těmito nutnostmi počítati. Daleká cesta na nádraží, vlaků málo, v místě se skoro nic nedostalo. Bylo zapotřebí zvláštní jemné taktiky, aby se člověk v pravý čas dostal ke dveřím a při tom nepotřhal to jemné básnické předivo, jež jeho duše před námi bez přerušení snula. A ještě na schodech se musila nitka po nitce odpoutávat.

Stalo se kdys jednomu spisovateli, který chtěl na něm vylákat dílo, jež měl už dlouho Otakar Březina v zásuvce svého stolku, že odešel za tmy a hladov od mistra bez pořízení, a jelikož zmeškal poslední vlakové spojení, musil se blátem brodit několik hodin do vzdálené Jemnice, aby si mohl konečně někam lehnout.

*

Otakar Březina byl básník světového významu a takřka jediný svého druhu. Svět ho však dosud nezná, neboť nezná jeho děl. Překládati by ho mohli pouze básníci stejného asketismu, s jakým myslil a pracoval pouze on. Snad jen v němčině máme překlad, jenž odpovídá originálu. Zeptejte se však dr. Saudka, co mu to dalo práce, než byl zesnulý mistr úplně spokojen.

*

Otakar Březina zůstane provždy dhloubou našeho písemnictví. Hledal jsem však jako mnich v těchto několika řádcích ještě něco trvalejšího. Šlo mi především o to, zda myšlenky jeho díla mají také věčnou cenu, neboť leckterá díla světem slavených nepřejdou přes práh Ráje. Avšak Březinova philosophia perennis, která je tolika drahokamy rozseta po jeho díle, je moudrost, která má věčnou platnost.

Nyní, doufejme, nevidí Otakar Březina už v obrazech, nýbrž Krásu samu tak, jaká je.

VARIACE

F. B. Försterovi.

Cut dono hanc commentatunculam? Tibi, magister, quem universitas Pragae doctorem philosophiae honoris causa creandum curavit. Tibi, qui septuaginta annos natus, iam pridem solebas meas esse aliquid putare ungas. Tibi, cuius chori mirifici atque summis laudibus digni, illi verbi causa quattuor vocibus virorum accommodati, divino quodam spiritu quasi inflati sententias, quae sequuntur, excitant. Tibi, qui verborum versuumque amator, summa cum diligentia et benignitate iudicare potes, sitne commentatuncula mea omnibus numeris absoluta necne. Ceterum quod bonum, felix, faustum, fortunatumque sit.

JAK JINAK si ověřit krásu a sílu mateřské řeči než sebráním myslí a uvažováním o jejích kvalitách na určitých příkladech?

Je to skoro nutné zvláště dnes, kdy přes určité pochybnosti o absolutní hudebnosti a libozvučnosti české řeči čím dále tím více se věří ve velikolepé možnosti českého jazyka v tom směru.

Vyskytnou se sice skeptikové, kteří budou ukřivovat hlav svých, v čem by tedy byly asi zárodky oněch „velikolepých možností“ a že by snad bylo účelnější na konkrétních příkladech je ukázat. Nedivte se, že nebude takových skeptiků chybět. Zmohutnění všech složek, jež tvoří v svém souhrnu sílu a krásu jazyka, se dalo u našeho jazyka tempem tak rychlým a optimismus lidí česky mluvících stran nadějných kvalit rodného jazyka jako nejprvnějšího spásného prostředku byl živěn tak horlivě, že střízlivější soudy o těch věcech zdají se být velmi často nemístným karčístvím.

Proto si sedám, abych se zamyslel nade vším kladným obsahem na př. slova

stín.

Necháme stranou všechny věci, které jsou vědecky zjištěny o původu a vývoji tohoto slova do nynější formy. Budeme subjektivisty, to jest všimneme si, pokud je to možno, jaká je citová sféra toho slova daná rázem hlásek, jež je tvoří.

Je především dobré, že je to slovo jednoslabičné, že je nelze dělit na slabiky. Tím je dána jeho kompaktnost – jeho jednoduitost – což je vlastnost i zjevu, jež slovo označuje. A začíná se písmenem „s“, zvukem, při němž zuby udělají štěrbinu tak úzkou, že by tudy jen stín mohl projít. A je to hláska trvácí, zní jak chcete dlouhou, tak jako se vám stín náhle dlouží a dlouží, že byste často chtěli jeho růst do délky zastavit. A je to zvuk značící syčení, svištění a zase v slově „pst“ je

spoluvýzvou k tichu. A syčí a sviští kolem nás to, co svým objemem prchavý a v brzkou neurčitelným – pára a unikající plyny – má tolik společného se stínem, jenž zase naopak je zjev vzorně němý! Aby se dobře ozvalo v slově stín následující „t“, nutno jazyk zploštit a přimáčknouti jej k tvrdému patru. Nevím, ale je snad možná dětinská představa, že stíny jsou věci a lidé zploštění, slisovaní, a při tom náchylní k tomu, spíše se dloužit a tenčit než růst do šířky. Ano, to je udáno v jediné samohlásce slova, v tom dlouhém „í“; jím se slovo dokonale přihrocuje, špičatí, úzí, ale také trochu temní. Jím stupňuje svou dlouhodobost majíc v následujícím „n“ ještě nový prostředek k svému dlouhému vyznívání. A spolu přináší v „n“ tušení čehosi křehce rozpjatého, jakési články, jež jenjen že nepukne zanechávajíc po sobě slabý zvuk odlepení špičky jazyka od místa tvrdého patru, kde tušíte zásoby stavby pro zuby. A štěstí, že ani to „n“ nenafukuje slova do velkého objemu; i ono udržuje plošnost, slisovanost slova, zdání klenutí velmi nízkého, kudy jen stíny se provleku.

To už slovo

stříbro

má první hlásku jako naznačení jasného zvučení v krátkých tónech, pevných a hrdých – napovídá je okamžitá hláska „t“, kterou najednou, ale přece jen za účinné pomoci i „s“ i „t“ rozezvoní „í“ v ples zvonků sestavených, v nějakou zvukovou skupinku na útlých tyčkách nebo v důvěrný zvuk stříbrných příborů, v náraz stříbrných mlncl na kamennou nebo kovovou desku, v zdání, že odraz slunce na řece, na sněhu, na ledu, že okraje bílých oblaků na letním nebi v slunci, že kmeny břiz, že šediny lidských hlav na sebe jasně upozorňují, že tu jsou, že zpívají: oblaka o věčné pouti a přetváření, o shonu a zhuštnutí se, kmeny břiz o radosti plnit nadšením srdce básníků a milenců, a zastavit kroky malířovy, šediny lidské o chuti mluvit a mluvit o dobách minulých, o těžkých hořích a o vítězstvích, o resignacích a o kompromisech, z nichž se na konec život zdál složený. A zní ten zvuk dlouho a dlouho, vždy tenčejl a tenčejl, jak tomu chce to dlouhé „í“, asa slova, kolem něhož zvuky se kupí jako vlna na kuželu přadleny. A to „í“ mluví ještě o dlouhých komnatách stříbrného zámku v pohádkách všech řečí světa a o dlouhých stolech krytých stříbrnými přibory, šitými a přec oblímy, mísami, na nichž jsou položeny vzácné ryby, jichž stříbrná bříčka neb hoky kdysi se blýskotaly v jasných proudech.

Ale to už se vzdouvá a duní v krátkých pukáních plných rtů a nafukujících se tváří medvědí „b“. Co s tím zvukem v drnění stříbrného větru, v šumu stříbrné mlhy a stříbrozelené pěny, z níž kdysi prý se zvedala Thetis stříbrnonohá, matka Achilea rychlonohého? To „b“ s následujícím „r“ skupina krátká po slabice dlouhohdech připomíná denní rvaavý, chvatný život, valící se ze široka loděnicemi a přístavy, nádražími a bursami, halami bank a směnárén, všude, kde se ozývají názvy peněz, všude, kde se kupčí, všude, kde je hltavost lidská s tlamou stále otevřenou, s jícnem civějícím na svět – ach, to „o“ – jako otvor ohromného

děla, běsa války táhnoucího světem v rachotu bubnů lidskou kůží po-
tažených. To je v tom skupení „bro“, jímž slovo vyznívá těžce a tvrdě;
ale vezměte slovo

hrob!

Cítíte, jak to náslovné „h“, hláska z tolika jazyka vyhoštěná, je tu nápo-
vědi prázdná a nicoty, znakem těžkého dechu buď z nedostatku nebo
nadbytku toho, co plíce zpracovávají, plíce buď ještě taktak že schop-
né nebo již neschopné, hláska, která začíná tolik strašných slov u nás,
ať je to hoře, ať je to hrůza, ať hana, ať hanba, ať hynutí, ať hnus. Ale
zase jen ve spojení s „r“ tvrdne hrůza té hlásky v rachot hrud hrnoucích
se pod lopatou hrobařovou na rakev s okraje jámy, která, nemá, svým
jícnem křičí, že jako kruh nerozvížitelný každého sevře a už nepustí.
To znamená to duté a dravé „o“, pazvuk žalostného lkání, znějícího ještě
tehdy, když několik ran lopatou nakonec svědčí, že je rovnasypán. Hrne
se, kypí a zvučí lidský život přese všechny překážky, ze široka, tak jako
se vpřed títí tři hlásky „hro“ – ale krátký je konec, v drobné místo se
skulí všechno to kypění a kvašení života zpomalující se už v slově sa-
mém zvukem „o“ před strohým a nečitelným „b“. Žal a hoře do světa
se rozletí, ale na dně hrobu pevně tkví člověk krátko žijící. – A říkejme
si znova a znova a zvolna třeba jen tři slova: stín, stříbro, hrob. Slyšíte,
jak z úzkých a šerých zvuků prvního slova dospíváme v první polo-
vině druhého slova největšího jasu, ale pak už zvuky se temní a temní,
do představ se tlačí drsností a hrůzy. Od stínů po zemi se sunoucích
přes stříbrná oblaka zavěšená v modru k vlhkému temnu a strašnému
dusnu hrobu.

*

GUSTAV KRKELEC – přel. OTTO F. BABLER

PÍSEŇ K OSLAVĚ SMRTI

Každý můj krok je
stupněm níže z tohoto prázdného života
do jakých si nových tláin.

Tlášiny: jezera lesní,
staleté pralesy husté,
vrchy sněžné, roviny
nekonečné, širé, pusté.

Tlášiny: orgie všech
zvuků, vůní, barev.

Spouštím se s písní v srdci, k tobě,
Smrti, čarovná sestro,
nádherná královno má.

DĚDICTVÍ KOLUMBOVO

PODIVNÁ právní záležitost, která by málem byla mohla nabýti nelohledného významu a otrásti budovou říše, došla asi jeden lidský věkpo objevení Nového světa před soudním úřadem Sala de Justicia v Madridu neočekávaného rozuzlení. Podchopové svatě Hermandad přistihli těsně před branami města asi dvacetipětiletého mladíka při zřejném a troufalém loupežném přepadení a dodali jej do veřejného vězení. Jelikož se mladík dal polapit bez odporu a jaksi udiveně, ba nenáležel ani k žádné z oněch privilegovaných zlodějských rot, které žily s poicíi v nejlepším dorozumění a v čilých obchodních stycích, nemohlo ýti podhybností o jeho dalším osudu. Po krátkém výsledku – ochotně řiznal se ke všemu, čeho od něho žádali – strčili jej do jedné z oněch temných, velikých společných cel pro odsouzence. Vlna bahnitého, kalného hluku vytryskla ven na chodbu, když klíčník otevřel velká, železem okovaná vrata. Asi dva tucty rozedraných, zčásti zcela nalyých mužů, jejichž kůže se leskla, jako by byla olejem natřena, viselo tan na stěnách. Bili řetězy a tyčemi o zdi a hulákali a řvali ve sboru: ať je pístí, že snijí v mokrotě, že je sežerou štěnice. Hlasy většiny z nich byly vláhou oně místnosti, která ležela zpola pod zemí, sípavě a ochrapělé: někteří mohli vůbec už jen vyrážet bublavé skřeky, koulet očima a cenit zuby. Vzduch byl ostrý jako v kurníku. Klíčník poškrabal se ukazováčkem pod nosem, upevnil na mladíkovi železa, zakašlal několikrát krátce a šoural se ke dveřím, ani se neohlížeje. Zajatci vyli a skákali jako ďábli. Zvolnil poněkud kroky, nechal vrata ještě chvíli otevřena, až hlasy zvolna předházely v zajíkávé vzlykání, a konečně rozvažně zamykal: jednou, dvakrát a po malé přestávce ještě jednou. Ke všemu pak ještě klíčem zaklepal na železné kování, což uvnitř znova vyvolalo šilený řev, a odcházel.

Hluk se brzy ztratil; všechna pozornost přiklonila se přichozímu. Všichni ihned čichali, že není z jejich cechu. Dlouhé, štíhlé ruce, jejichž prsty měl zlehka ohnuty, a způsob, jak vzdor řetězům přehodil jednu nohu přes druhou, označovaly snad na mizinu příštího šlechtice. Šaty ovšem byly zcela ubohé a nestály za nic; nevrle odvrátili se od něho nejvášnivější karbaníci, kteří si každého nováčka nejprve prohlédli po té stránce, jak daleko by od něho bylo lze očekávat rozmnožení nuzného počtu hadříčků, obíhajících místo peněz. Ještě méně rady věděli si s jeho obličejem.

Opřel hlavu týlem o zeď a vzhlízel zasněně k oknu vězení. Hlava byla malá – obrovský námořník Barragan ukázal svému sousedovi zatatou pěst, aby naznačil, jaká je malá – a měla drobnou, okrouhlou bradu a jemný, tupý nosík. Ústa byla vždy poněkud pootevřena; neměla vyhraněného tvaru a se svým velmí červeným masem vypadala jako odřenina.

Mimoděk přiblížili se k němu někteří zajatci, jak jim to jen dovo-

lovala železa. On stále ještě přes ně zasněně hleděl k výši. Vtom udeřil ho jeden do žeber: he, on je asi Grande, Caballero, že nepovažuje za vhodné, aby pozdravil kamarády, jak je to u nich zvykem. Mladík sebou trhl a sáhl si na levou stranu hrudi, čehož si někteří povšimli.

Jak se prý jmenuje, vyptával se ho tazatel, křivě rostlý někdejší advokát, jehož ostrý obličej se podobal krysímu čumáku.

„Kolumbus. Křištof Kolumbus.“

Rozlehl se smích. Proto to vznešené chování! Veloadmirál, indický mistokrál! Kdo pak mu jenom dal toto slavné jméno? Ovšem, velký Kolumbus také jednou vězel v železech – v tom je přece jenom taká nějaká podoba! Ba snad prý dokonce mají čest v jeho osobě vidět vzdáleného příbuzného Jeho Excellence?

Lupič Paisano, dlouhý vydrtlý člověk s drsnou, rozbrázděnou kůží a neobyčejně zapletenými vlasy, které mu seděly na hlavě jako kavčí hnízdo, přikročil k mladíkovi, učinil pravou rukou velké obřadné gesto, už řetězy řinčely, a prohlásil jménem celé společnosti, že se cítí vysoce poctěni, mohouce Jeho Jasnost, nositele tak slavného jména, pozdraviti v těchto skromných místnostech. Šeňor pak nechtěl ráči několika slovy ponížené očekávajícímu posluchačstvu odhaliti tajemství svého urozeného původu.

Mladík odpovídal se skromným výrazem, že jeho otec byl admirál Bernardo Kolumbus, syn objevitelův, od něhož tedy pochází v přímé lince.

Hlomoz nejneudůvěřivější veselosti se zvedl. Zda snad tady sedí proto, že se pokusil pod tímto jménem něco ulovit? Zda ví, že v království je asi tučt rodin, nesoucích toto jméno? Zda něco ze svého nekončného dědičného bohatství nechce ušetrřit svým soudruhům v neštěstí?

Z jednoho koutu vězení přiběhlal se tlustý plešatec, který nosil své cáry s jistým důstojenstvím. Prohlédl si mladíka pozorně, zasmál se chroptivě pět zavřených ústeců nosem a prohlásil vysokou listulí, že byl dvacet pět let pokladním správcem v San Domingu, až jej podlými pomluvami přivedli o jeho úřad; veloadmirál i jeho syn byli mu dobře známi; o podobnosti s tímto mladíkem nemůže být ani řeči.

Mladík sáhl si rozčileně na prsa: může prý předložit listiny, které nezvratně potvrzují jeho údaje.

„Listiny!“ zasmál se advokát ostře. V tom prý se také trochu vyzná. Jen ať sem ty hadry dá.

Mladík vytáhl z podšívky svého kabátu hrstku slepených papírů, které byly omotány kusem zčernalé staré stuhy. Vězni s ním hluchně odtáhli pod okno; vzadu u zdi křičeli někteří, kteří přišli krátce přivázání a nemohli až k nim. Advokát odsunul ostatní svým ostrým loktem; místo! místo! to byla jeho věc; cítil se opět ve svém povolání. Dva kapesní zloději v tlačenici ohnatai mladíka zhora až dolů, zda snad při sobě nemá ještě něco.

Advokát zakousl se ostrými prsty do balíčku. Skutečně, toto byl pergamen, jemný, tenký, křídou bělený pergamen Královské kanceláře, a zde, ten rukopis, to nebylo písmo obyčejné široké písařské tlapy některého soudu, nýbrž vysoké podivuhodně vinuté tahy sekretáře

Jeho Veličenstva; pečet ovšem na tom už nevisela, ale přece ještě cár oné dobře známé zelené hedvábné stuhy, a zde byly dokonce – při samém Bohu! – podpisy: Já, Král. Já, Královna. Já, Jan z Colony, Sekretář Jejich Veličenstev Krále a Královny. Advokát škrábal nehtem svého palce po písmu, pozvedl listinu proti světlu, číhal k ní a olízl ji. Pak zanechal nadšením. Byl-li toto padělek, zhotovl jej mistr, Bohem omilostněný mistr.

Přival zvědavců, které jeho chování uvedlo v šilení, jej málem porazil. S námahou vyprostil se z té vřavy a běžel ke druhému oknu, kde se jal polohlasitě čísti. Celá hromada šla za ním s řinčením a křikem: ať předčítá nahlas, všichni chtějí něco slyšet!

Odmítl pokynem levé ruky, přelétaje obsah listu dále:

„... ustanovuji Jejich katolické Majestáty jakožto vrchní páni západních moří Kristofa Kolumba...“ Nechte mě! „Kolumba od nynějška na všechny budoucí časy Svým admirálem na všech ostrovech a pevninách, které na výše uvedeném moři objeví a vydobude...“ Chlapi! „... objeví a vydobude...“

Obrovský námořník Barragan jej popadl a zvedl třepajícího se jako kohouta do výše. Plešatý pokladní správce vyrval mu pergamen.

„Datum! Datum!“ kokrhal advokát. Ať mu ukáží alespoň datum!

Ant slovo! křičeli ostatní, nebude-li jim to celé předčítat hlasitě.

Dobře, ale pak ať mu jiněním satana dají pokoj. Sáhnu-li na něho ještě jednou, neuslyší od něho ani slova. A ať si najdou někoho jiného, kdo rozumí latině; z něho nedostanou už ani jediné písmeno!

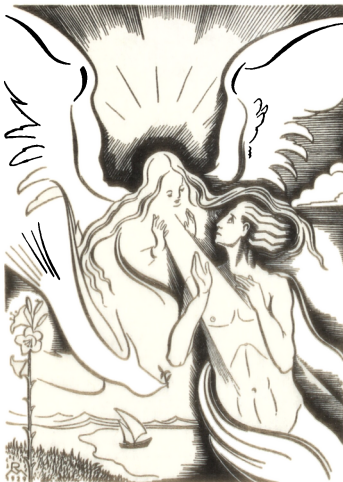
Opatrně postavil jej námořník zase na zem. Advokát plívl mu jedovatě před nohy, dali mu listinu, a on ji hlasitě překládal.

„Nejdříve datum: Dáno v Našem městě Granadě 30. dubna 1492.“

To byla skutečně dosazovací listina, kapitulace objevitele s královskou dvojicí. Starého zamrazilo v zádech, a mimoděk vzal listinu oběma rukama uctivěji až na nejzazším okraji. Důležitě a psalmodujícím hlasem přednášel obsah:

„My, Ferdinand a Isabella, Boží Milostí Král a Královna Kastilie, Leonu, Aragonie, Sicilie, Granady, Vévodové Athen a Neopatrie, Hrabata Roussillonu a Sardinie, Markrabata z Oristani...“

Věznově naslouchali zbožně. Rozuměli jen napolo onomu jazyku, plnému úředních formulek, v němž bylo tam hlášáno, že Jejich Majestáty jmenují Kristofa Kolumba Svým Admirálem, místodržitelem a místokrálem všech ostrovů a pevnin, které objeví, a také všeho území, které by v důsledku jeho zamýšlené cesty později snad jinými bylo objeveno a nalezeno. Následoval dlouhý odstavec o pravomoci admirála, o jeho nástupcích a zplnomocněncích, a konečně tam stálo milostivé dovolení, aby se od nynějška nazýval Don Kristof Kolumbus. Pohnuté mumlání nastalo však, když ve třetím odstavci byla řeč o tom, že Jejich Majestáty ze všeho zboží, přicházejícího z okruhu nového admirálství, ať je to zboží druhu jakéhokoli: perly, drahokamy, zlato, stříbro, koření a jiné, jmenovanému Donu Kristofu Kolumbovi po odečtení všech výloh připisují jednu desetinu za svobodný majetek a že

R. MICHALÍK – POHÁDKA

tato daň ze všeho zboží jemu i jeho následovníkům v přímé lince na věky přísluší.

„Desetina celého výnosu!“ vykřikl plešatý pokladní správce. Vždyť to činí, počkejte, při ročním příjmu asi dvou milionů dukátů jen pro ostrov Hispaniolu dvě stě tisíc dukátů, a to je přece jen nepatrná částka celkového zisku z kolonií.

„Kuba! Puerto Rico! Nové Španělsko! Peru!“

Advokát v rozedřvení bodl ukazovákem do pergamenu. Zde, zde přece stojí výslovně psáno „... také všeho území, které by v důsledku jeho zamýšlené cesty později snad jinými bylo objeveno a nalezeno!“

„Stříbrné doly v Potosi!“

Pan pokladní správce ať přece laskavě vypočítá, co jen tyto doly ročně vynesou. A tak dále a dále a rok co rok až na věky!

Pokladní správce zběžně vypočetl úhrnnou částku a přišel na roční výnos asi čtyř a půl milionů dukátů. Advokát se proti tomu ozval, že výnos jistě bude mnohem vyšší; plešatec však proti tomu namítal, že třeba vzít ohled na klausuli „... po odečtení všech výloh ...“ a co tu koruna všechno vypočte, to si snad dovede představit. Advokát pak znova láteril: on, on že by jenom měl zastupovat tento požadavek, tu by se vysoká účetní kancelář potila krví a vodou ...

Ostatní začínali mrmlat. Chtěli slyšet obsah až do konce. Nač ta hádka o výnos – vždyť z toho přece nikdo nebude nic mít. Obrovský námořník Barragan nemotorně pleskl otevřenou dlaní po pergamenu a řečtal se:

„Co chceš s tím hadrem!“

Bez sebe vytrhl mu advokát listinu, hladil ji na koleně a huboval: To že je hadr? To že je hadr?! To je požadavek, věčný a neodročitelný požadavek, nepodílně pravý a nepopíratelný, věc, kterou by si on sám troufal věsti a vyhrát před každým soudem světa.

A pro koho, k ďáblu?

Pro koho? Advokát couvnul bezradně o krok. Zmateně hleděl do smlouvy, aniž by při tom vnímal jediného slova. Avšak zatím, co kolem něho se zase zvedalo chuchotání ostatních, v něm zvolna svítalo tušení opravdového, obrovského významu této listiny. Lomcovalo jím vzrušení, a jen s námahou vypravil ze sebe:

Zde, což zde nestojí zcela jasně, že tento požadavek Kolumbovi a všem jeho potomkům v přímé lince přistojí až na věky?!

Všichni ohlédl se na mladíka, na kterého v horlivosti rámusení zcela zapomněli. Seděl zase na svém původním místě. Nestaraje se o tu vřavu, vzhlížel vzhůru k oknu a olizoval si poraněné rty. Téměř slavnostně v polokruhu k němu přistoupili, a on mimoděk povstal.

Je-li skutečně a opravdově vnukem objevitelovým? otázal se ho advokát.

Potvrdil to vlídně s posunkem na pergamen, který advokát držel v ruce jako obžalobu.

Je-li si vědom obsahu a významu této listiny?

Ó ano.

Advokát seřel si pot s čela. Může-li také dokázat svůj původ? Mladík se usmíval. Příbuzných sice už nemá, ale jeho stará chůva v Medellinu, kde vyrostl, může dosvědčit, že po předčasné smrti svého otce je jediným žijícím potomkem admirálovým.

Ale pak je bohat, nesmírně bohat, je nejbohatším dědicem v království.

Přikynul. To mu otec také vždycky říkával. Bohužel však zemřel starostí a zlostí nad stálým odstrkováním a zkracováním dřívě, než byla rozhodnuta jeho pře s korunou.

Pře? Jaká pře?

No, k vůli uznání požadavků jeho úmluvy. Už jeho dědeček musel soudně vymáhat toto uznání, a dostalo se mu ho také; jenomže rada pro Indii v Burgosu zamezila, aby rozhodnutí bylo také uskutečněno. Rodině nebyl vyplacen ani jediný real.

Ozval se řehot, plný porozumění. Ano, tak to s člověkem dělají. Hubený loupežník Paisano křičel, až se mu nad hlavou třáslo kavčí hnízdo: byl sice při dobývání Nového Španělska jen obyčejným vojákem, ale přece se jim podařilo okrástí ho o polovinu jeho mzdy. Jeho generální kapitán Ferdinand Cortez má ovšem už své ovečky v jistotě; ten je teď markrabětem v Oaxace a velkokomturem sv. Jaga a neví ani, jak by své peníze vyhazoval turnaji a hostinami, kdežto jemu tady dávali suché konopí k žrádlu. Kdo má štěstí, tomu se i svině otelí. On však už má toho klábosení o zlatých milionech dost; on to už zná; dvacet let běhal za takovýmto heslem a jenom si boty roztrhal. Tomuto chudákoví – při tom plácl mladíka kamarádsky na plece – vysocí seňorové tam nahoře dle své libosti pítsoúdí nejbližší šibenici, nebo mu dají utnout jednu z těch krásných rukou, a tu mu nepomůže žádná smlouva a žádný advokát. A teď už o té věci nechce ani slyšet ani vidět a myslí by, že je čus, aby zase začali čestnou a správnou hru.

Pak odcháel své dřestící řetězy do svého kouta. Někteří následovali, a kruh se rozešel. Brzy zase byly všude v činnosti karty a kostky, a jenom v přestávkách promluvílo se ještě tu a tam o podivném případě. Advokát a pokladní správce ovšem seděli po celou noc vedle mladíka, doléhali na něho a šeptali mu cosi, až jhn téměř usínal pod rukama. A také obrovský námořník Barragan stál s nahilouplým úsměvem po celou dobu při tom, jako by očekával nějaký zázrak.

Přišliho rána pak viděli advokáta, jak dřepí pod oknem a s nekončnou námahou na jedné z mladíkových listin něco sepisuje. Mladík se o to, jak se zdálo, přílišně nestaral. Seděl s Paisanem a některými jinými a hrál s nimi „jednadvacet“. Ukázalo se, že je to vášnivý hráč; jen nevrle odpovídal advokátovi, který chvílemi ustal ve své práci a ještě se ho přes svá křivá ramena na něco vypytał.

Konečně se na starého osopil, at ve jménu Páně píše co chce, ale jemu at dá pokoj s těmi věčnými otázkami; už dvakrát k vůli němu zkazil kartu.

Ano, smál se Paisano, který právě míchal, a udeřil kartami o kolenou, až to třeslo, zde, to prý je kniha knih, tištěná s privilejem Jeho

Veltčenstva, a věru zábavnější než staré listiny, které jsou dobré ještě tak pro myši a moly.

Tak, jedovatě odsekl advokát, pak tedy může své vědomosti nechat pro sebe, a taky to, nač právě teď přišel: že Kolumbovi kromě všech peněžních příjmů byl přiznán rovněž nárok na místo admirála pro něho i jeho potomky.

„Admirál!“ řvalo celé kolo, „sejmi, admirále!“ a „hraj, admirále!“ a „trumfni, admirále!“

Mladík se nevolí málem rozplakal, ale od té chvíle musel přezdívkou žít.

V poledne, když klíčník přinesl jídlo, předal mu advokát listinu, kterou Kolumbus byl ještě rychle a zběžně podepsal, aniž se blíže přesvědčil, co to vlastně je. Hlídač prohlížel si papír nedůvěřivě a držel jej za růžek od sebe s úctou, jakou negramotní mívají před každou písemností. Advokát mu důtklivě nakazoval, aby listinu ihned předal soudnímu dvoru; že je to věc nanejvýše důležitá. Dobelhal se za ním až ke dveřím a domlouval mu, zatím co ostatní už se chtivě dali do řídké polévky.

Po několik dní neudálo se nic, a vězni na onu příhodu už málem zapomněli, když jednoho rána v docela neobvyklou dobu klíčník vběhl do vězení, bledý vztekem a stále si nadávaje do vousů.

Papír, prokletý papír! Neměl to ani vzít do rukou. Pěkně mu nahnil seňory na krk.

„Vstávat!“ a kopl nejbližšího nohou do žeber, „vstávat!“

Ža několik minut sem přijde Sekretář Vysokého Soudního Dvora. Co, k ďáblu, sem ty pány jenom vede? Ale on dobře ví, kdo mu je přivedl na krk, a poděkuje mu.

Vězni vstávali, málíce oči i uši ještě zastiřeny spánkem a chřestili řetězy. Jen advokát byl ihned při vědomí a belhal se do popředí; nu, což to neřekl?

Ach, tu je ta hrbatá krysa, nadával klíčník a vrazil do něho kolenem. Však na něho čeká notná dávka ran, jen co ta prohlídka bude u konce. A pak je tu ještě nějaký ničema Kolumbus: kde je ten?

Advokát ochotně přitáhl mladíka, který si ještě v polospánku hryzl rty. Klíčník ho protřásl.

Tak, k vůli tomu je celý ten shon! Jak to vypadá? Což se v tomhle ústroji může ukázat Jeho Excelenci? Už ani hadr na celém těle, nahý jako oškubaný kohout. Vždyť sem byl dodán docela slušně ustrojen. Ale zde se listuje v satanových modlitbách, hrúje a mlátí se, až je poslední vláknو dole – on už to zná. Honem, hned ať mu ostatní vrátí jeho věci!

Mladík právě zhruba zakryl svou nahotu, když se na chodbě ozvaly hlasy.

Klíčník na něho ještě pottchu zasyčel, aby si pospíšil, pak přiskočil, aby zůtra rozevřel napolo přivřené dveře. Málem by si samou poddaností byl přelomil hřbet; k jeho zděšení přišli kromě ohlášeného sekretáře ještě dva zřejmě velmi vysocí soudcové, kterých ani neznal.

V pozadí objevil se také ředitel věznice, snažící se úzkostlivě, aby své hosty zdržel od příliš rychlého vstupu do vězení.

Sekretář, mladý, velmi švihácky do černého atlasu s nabíranými rukávy ustrojený muž, nesl v ruce dle nejnovější módy silně pižmem navoněný kapesník. Bázlivě si jej tiskl pod nos, ohlížeje se šerým prostorem na všechny strany. Ředitel věznice poklonkoval se zatím s oběma soudci u dveří. Seňorové at si dají pozor, aby si neušpinili střevíce – v té místnosti není zcela čisto. Je určena jen pro nejnižší třídu zločinců; pro chátru nejhoršího druhu, jaká si toho lépe ani nezasluhuje. Pak volal dozadu, aby rychle přinesli pohodně, vždyt seňorové nic ani nerozeznají. Spěšné kroky zašramotily na chodbě a konečně červené světlo plápolavě zaplášilo uprášené šedivé šero.

Soudcové vešli, opatrně si pod bradou stahující taftové černé pláště. Vězňové ve velké úctě stáli u zdi, starajíce se, aby co nejvíce přitlumili hlomoz řetězů, jimiž jindy tak vzdorovitě rámusili.

Starší z obou soudců, štíhlý pán s dlouhou, úzkou hlavou, kterému nad překrásně do tisíců záhybů užehleným límcem čuňel do vzduchu jakoby ze stříbrných nitek utkaný vous, rozhlížel se pátravě. Jeho šedé oči, ležící hluboko v hnědém, bezvládném mase očních důlků, zkoumaly vězně řadou jednoho po druhém. Bířící ochotně přiskočili a strkali jim hořící pohodně téměř do obličeje, on však zamítl to posunkem ruky, plně vzácných prstenů. Odstoupili tedy a drželi pohodně kolmo do výše. Nikdo neodvážil se promluvit.

Soudce obrátil se ke svému průvodci, zakašlal odměřeně za ostrými prsty a mluvil latinsky: zde stává se marnost vši lidské slávy opět patnou. Vnuč velkého Kolumba zde mezi lupiči a vrahy. A což je nejhorší: ani nelze jeho obličeje rozeznat mezi ostatními.

Hluboko zneklidněn ve vědomí své znalosti lidí, pokusil se ještě jednou, aby jej sám označil, pak se toho však vzdal krátkým gestem ruky. Advokát vyčíhal tuto příležitost; předstoupil, mna si ze starého zvyku ruce, a ukázal prstem přes rameno na mladíka. Vítězoslavným hlasem představil jej jakožto hledaného Krištofa Kolumba, Dona Krištofa Kolumba. Při tom rozhlédl se v kruhu, ne nespokojen s účinkem, jaký vyvolalo zvěstování tohoto šlechtického titulu.

Mladý muž však ihned pontčil dojem tohoto hrdého názvu. Sklesl pod pohledem soudce, který vzdor svým ovládaným rysům mohl jen špatně zakrýti svou nelibost, a hlasitě zuřkal. Slzy zaplavily drobný obličej a činili jej ještě dětinštějším: jako bezmyšlenkovitě otřel si hřbetem ruky poraněné rty.

Spěšně přiskočil vonící sekretář, zatáhl jej za rukáv a naznačil mu, aby vstal: že je to Jeho Excelenci v nejvyšší míře nepříjemné vidět někoho v tomto postavení.

„Kolumbus . . .“ pravil předseda svému průvodci, přemýšleje a hledaje možnost, jak by si vysvětlil situaci. Ovšem, vždyt se vždycky říkalo, že rodina původně pochází z nejtemnějších přístavních čtvrtí janovských.

Jako by se mu tímto vysvětlením bylo ulevilo, jal se nyní stručnými větami klásti ony otázky, které už si dříve byl upravil. Mladík odpo-

vídal, polykaje a často přemožen pláčem. Když se zajíkal, vypomáhal mu advokát. Sekretář se snažil přiměti jej k mlčení, ale on zarputile vyrazil vždy z nové strany. Předseda si ho však k jeho největšímu žalu ani nevšímal.

Ukázalo se, že všechny údaje podání byly správné. Když mladík na některou otázku nedovedl odpovědět dosti přesně, odvolal se vždy zase na svědectví své staré chůvy v Medellinu, kterou měli v té věci vyslechnout. Sekretář pocítil potřebu, aby se sám výsledku také činně účastnil; poprosil předsedu pohledem o svolení, povytáhl si nabíraný rukáv a doléhal na vězně prudkými pohyby rukou: ano, ano, teď jsou prý přesvědčeni, že on je skutečně vnukem velkoadmirála. Ale jak to jen může vysvětlit, že potomek tak slavného rodu je tak schátralý? Vždyť budou nuceni, aby listinu předložili Jeho Majestátu a Nejvyššímu soudnímu dvoru co podání datované z vězení – rozhorlení mu vyháňelo hlas stále výše – a sestavené vyloženým ničemou a loupežníkem. Jak to jen může vysvětlit?

Tázaný se bezradně rozhlédl a místo odpovědi znova propukl v pláč. Tvářil se, jako by se předsedovi opět chtěl vrhnout k nohám. Tento potřásl hlavou, rozzloben neopatrným klábosením svého sekretáře, pokynul a dal na srozuměnou, že už slyšel dost. Bude se v té záležitosti dále jednat. Má vězeň nějaké přání? Ne? Nu, dobrá.

Obrátil se, aby šel. Ředitel vězení volal po pochodních; advokát chtěl na sebe ještě jednou upozornit, byl však zaplašen jediným pohledem. Klíčník rychle uzamknul dveře a pospíšil za soudci, aby snad zachytil ještě zloinek rozhovoru. Vězení opět tonulo v zaprášené šedivém soumraku.

Zmateně stáli vězňové kolem Kolumba. Stal se jim najednou cizím, nevěděli, jak se k němu chovat. Někteří se váhavě pokusili o vtip, ale ten padl bezvládně na zem a byl odplaven velikým vzrušením, jaké se vlnilo prostorem. Nejraději by si opět byli ulevili zuřením a hlukem, ale žádný k tomu neulezl pravého začátku.

V tom se klíčník ještě jednou vrátil. Přistoupil k mladíkovi, potřásl jím opatrně a řekl, že mu určili ze zvláštní milosti samotnou kobku; at jde s ním.

Mladík se rozhlédl, jako by se probouzel, a prohlásil s překvapující pevností: že rozhodně a na všechny způsoby chce zůstat zde, že nechce žádnou kobku, že ani na to nepomýšlí, aby se stěhoval, zde u kamarádů zůstane jako posud. A když klíčník váhal, netrpělivě na něho naléhal: honem, at běží za předsedou, že se ho ptali po jeho přáních; nu, dobrá: chce zůstat zde, nic jiného . . .

Jeho poslední slova byla pohřbena ohlušujícím řevem jeho soudruhů. Klíčník ihned zmizel; postřehl, že se někteří v závratí nadšení tvářili, jako by se chtěli na něho vrhnout. Venku zůstal ještě chvílku státi, kroutil hlavou a naslouchal. Ilomoz vzrůstal zase temnými, stejnoměrnými údery; do toho jako voda šelestil šramot želez, která do sebe bila, anebo bušila o zeď. Teď dokonce začali zpívat. Pohoršen přistoupil opět ke dveřím a zaklepal klíčem o železné kování; ale nikdo toho nedbal.

Po celý den se ve vězení neuklidnili. Kolumbus zemdleň sklesl ve svém koutě a neslyšel téměř nic z toho, co zmateně na něho křičeli. Utvářely se skupiny, byly rozbíjeny a uzavíraly se znova. Nejnesmyslnější nadče stoupaly jako bubliny z hluku. Samozřejmě, že „admirál“ – zachovali tuto přezdívku, která teď náhle nabyla tak opravdového významu – bude ihned propuštěn z vazby. Advokát rozkládal, že šlechtic nikdy nemůže být odsouzen obyčejným soudem, nýbrž jen konven-tem osob téhož stavu; ostatně je Kolumbus – kromě ostatních dědičných hodností – zároveň také rytířem sv. Jaga a jako takový smí být volán k odpovědnosti jediné řádovou kapitulou. Ani sám král nemá moci, aby jej trestal.

Ani sám král! He, ten je vůbec stranou pro sebe, ten obžalovaný, křičel do toho pokladní správce. Zda-li si všimli soudcova obličej? To je pán, který by pronesl rozsudek i proti Jeho Mostátu, i kdyby to královskou pokladnu stálo čtyři miliony do roka.

Těto ohrované číslci už se teď nikdo nesmál; dříve ji hlali a opíjeli se jí. Když se toto mohlo státi zde, uprostřed mezi nimi, bude to zajiště i pro ně miti nějaké následky. Nebylo možno si představit, že by admirál prostě zmizel, že by klíčnik pro něho jednoho dne přišel, a pak všechno zase bylo jako dříve. Což sám Admirál právě teď neprohlásil, že zůstane zde, u svých kamarádů, ten dobrý hoch? No, však on si i později vzpomene na své soudruhy, a se čtyřmi miliony už se dá leccos udělat. Malovali si, co udělají, jen co budou na svobodě. Admirál asi půjde na onu stranu oceánu: půda je zde pro něho přece jen trochu příliš žhavá. Pak půjdou prostě s ním. Však on už pro každého nějaké to místo najde.

První, který se na něho zcela nezakrytě obrátil s prosbou, byl pokladní správce. On prý pomoci, kterou mu tady už poskytl, dostatečně dokázal, že něčemu rozumí. Señor bude s ním spokojen, učiní-li jej správcem všech svých příjmů a nemovitostí. Mladík vřelě přikyvoval.

Ostatní jali se zuřivě křičet. Drzost! Správcem! To by se mu tak hodilo! Vždyť konečně všichni vědí, proč tady sedí. Oni však budou úplně spokojeni, udělá-li je dozorcí v jednom ze svých dolů, seržan-tem své stráže, kormidelníkem, velitelem člunu. Obrovský námořník Barragan přistoupil, usmívaje se nahloupě, a vyprávěl, že už dvacet let sloužil na lodích Jeho Veličenstva a vždycky byl při jmenování lodi-voů přiskočen. Ať mu jenom jednou dají to místo, a ono se samo ukáže, jak je dovede zastávat. On prý zná všedny lsi a triky chlapíků na galejích – ti se pod ním nebudou moci smáti.

Konečně vmisl se i hubený lupič Paisano do rozhovoru, netrpělivě potřásaje rozčudlanými vlasy nad všemi těmito návrhy. On prý ví o podniku, který by señorovi ještě vynášel peníze, místo aby z něho peníze tahal, jako všichni tito darebáci. Nové Španělsko je sice už do- byto a Peru objeveno, ale pravá zlatá země ještě není nalezena, vlastní Eldorado, kde pilíře domů jsou ze zlata, střechy kryty zlatými cihlami, schody ze zlata, kde se lidé koupají v neckách ze zlata a pudrují se od hlavy až k patě ryzím zlatým prachem. Tam měla by být uspořádána

výprava; on prý rád při tom dá své znalosti k službám. Za tím účelem je asi Jeho Majestát také všechny propustí z vězení, a on prý ručí za to, že se k tomu použité peníze zesteronásobí, ba ztřicetnásobí. Ano, navrátí se z takovéto cesty tak obtěžkáni poklady, že Cortes i Pizzaro budou proti nim jako chudáci a žebráci.

Teď však do toho jedovatě vjel advokát: he, jsou horlivě při rozdělení míst; ale na něho už nikdo nemyslí, co? Při tom však nyní jako i dříve všechno záleží jenom na něm, a nebude-li on i nadále namáhat svůj mozek a snažit se, jak by záležitost přivedl k dobrému konci, pak mohou své velitelské a správcovské požadavky zapsat do komína. Věc ještě naprosto není tak jista, a na něho soudcův obličej udělal poněkud jiný dojem než na pokladního správce.

O tom však ostatní nechť ani slyšet. On prý se jenom dělá důležitým, ale výsledek už naprosto není pochybný. V této náladě zůstali také v příštích týdnech. Celé vězení bylo v neustálém opojení a očekávání. Dokonce karty a kostky ztratily něco ze své moci; ba, někdy ve hře některý spustil karty tak hluboko, že ostatní do nich mohli vidět, a v sebezapomenutí si něco šeptal.

Kojeny byly tyto naděje vždy znova výsledky, k nimž soud Kolumba předvolával. Co o nich hlásil, to znělo ovšem neočekávaně a nutilo i nedůvěřivého advokáta k přiznání, že se všechno daří dle přání. I stará chůva z Medellinu byla pozvána a označila Kolumba skutečně za pravého a jediného potomka objevitelova. Soudcové pak byli svorní v názoru, že bude nutno vyhověti plně oprávněnému požadavku. Ani živý odpor zástupců Jeho Veličenstva a královského účetního dvoru je v tom nedověděl znáti. Kromě toho přišli průběhem jednání i na dřívější akta, z nichž nesporně vysvítalo, že už samotnému velkodmírálu a později jeho synovi bylo při jejich požadavcích dáno za pravdu. Jedině náhlá smrt synova a okolnost, že vnučkovi nebyl ustanoven zákonný poručník, zavlnily, že celá záležitost uvázla. Nyní však muselo dojít k vyřízení, a dle toho, co Kolumbus vyprávěl o svém posledním výsledku, šlo už pouze o to, najít snesitelný způsob pro vyplácení zcela obrovité sumy, která mu přísluší. Hlavní město, ba celá země – jeho obličej sebou trhl poněkud bezradně, když to vyprávěl – jsou ve vzrušení. Sami soudci prý jej zaklínali, aby se dal pohnotit k nějakému možnému vyrovnání, neboť doslovné splnění smlouvy, nemluvě ani o výplatě zanedbávaných částek, by pohltilo mnohonásobný obnos celkového zisku z kolonií a ohrozilo by celé státní hospodářství. Královský účetní dvůr, samozřejmě nejostřejší odpůrce celého jednání, těchto potíží už využil. Je prý možné, tak u soudu naznačil, že by od onoho úřadu dav byl hrozbou nových daní a poplatků poštván, aby zaútočil na vězení a jej zavraždil. Stráže prý už jsou sesíleny; ale je samozřejmě, že by ho neuchránily, kdyby došlo k oněm vážným událostem.

Podvod! rozkřikl se advokát, mávaje rozčileně dlouhým rukama. Podvod! Nejhorší léčky a triky! Opravdu, on už to zná. Fjhle, ti vznešení seňorové, jakých to malkičných prostředků používají! Chtěli by ho jenom postrašit, aby ho přivedli o jistý úspěch. Je to nestoudné a

kromě toho i nemotorné, směšně nemotorné. Co, vyrovnání? Nic, teď nutno setrvat! Už to, že došlo k takovéto nabídce, dokazuje, jak znamenitě věc stojí. Ostatně ho později při účtování částek beztoho všelijak oklamou. Nepovolit! Žádat plnou sumu, až do posledního maravedí!

Každou námitku umlčel vítězoslavným poukazem na to, že on, on přece záležitost až potud vítězně vedl. Poté se rozčilením, skrčil se pod okno a škrábal na posledním, pozorně uschovávaném archu papíru podání, v němž Kolumbus ještě jednou nepoddajně trval na svém požadavku a domáhal se plného zadostučinění. Mladík podepsal trochu zadumaně. Někteří zrazovali. Advokát si je vztekle změřil a poznamenal hlasitě, že si je na později zapamatuje.

Potom se po celých osm dní nic nepříhodovalo. Hrozné ticho leželo na vězení, bylo to, jako by obrovská pěst stlačovala zdi. Prostor srůstal. Věžňové neustále naráželi jeden o druhého. Byli vydrtlí, oči se jim leskly. Každý den docházelo pro nejnicotnější věci k zuřivým, zarpuťtílým pranicím. Zápasilo se bez hlesu, sípavě; nikdo neodvážil se rámusit, z bázně, že by ředitel vězení mohl vězně přestěhovat a odloučit. Ke konci týdne byl Kolumbus ještě jednou předvolán, tentokráte však ne před nejvyšší soud, nýbrž pouze před obyčejného alkalda, který jej vyslýdal po prvé. – Co bylo? – Nic; přečetli mu ještě jednou protokol o jeho loupežném přepadení, a on musel příznání podepsat. Páni prý k němu byli velice laskaví a řekli mu, že jde o pouhou formalitu; tehdy prý nevěděli, že umí psát.

Další týden byl ještě horší. Mnozí už ani nejedli. Klíčník zase odnášel polovinu beztoho nuzného jídla. Sotva některý mohl spát. Vězení bylo po celou noc plno tichého řinčení řetězů. Nejneklidnější bez ustání pobíhali sem a tam; nikdo na ně nekřikl, byli na to příliš unavení. I nejnedůvěřivější byli překonáni fanatickým očekáváním ostatních; a když pak už někdy někdo opatrně prohlásil, že to trvá přece jen poněkud příliš dlouho, advokát si na něho vyjel: co, dlouho? příliš dlouho? To přece není, jako když hospodský sepiše svůj účet; na tom soupisu má přece tucet sekretářů a tucet písařů na plný měsíc práce až nazbyt. A co pak ještě všechno zapomenou a vynedají, to se ještě ukáže.

Kolumbus, kterému, jak se zdálo, vše to dalo nejméně přemýšlení, začal znova hrát. Vyhrával hojně; zasněnými pohyby vrhal špinavé, dlouhým upotřebením do okrouhla odřené karty před sebe jako obálky, které dlupec hravě hází po vodě. Také onoho rána, když klíčník přišel v průvodu hejskovsky elegantního sekretáře do vězení, aby mu byl přečten rozsudek, seděl s Paisanem u „Jednadvaceti“. Jen zbledně se ohlédl a hrál dále; když nepřišli pánové od nejvyššího soudu, které očekával, nemohlo se jednati o nic důležitého. Sekretář si důstojně povytáhl růžové nabírané rukávy a odkušlal si pronikavě. Kolumbus hodil kartu. Také spoluhráč byl zneklidněn, ale mladík se usmíval: hra! Jako začarován seděl tu v jistotě, že se mu nic nemůže státi. Klíčník přistoupil a poklepal mu po hrudi: he, což snad spí? Je tu pan soudní sekretář.

Od kterého soudu? Sala de Justicia?

Ne, od alkalda.

Nu, dobrá; ale chce ještě dohrátí.

Pro Boha, věc je přece nesmírně důležitá.

Ano – ale chce dohrát!

Jde o život a o smrt.

Ještě tuhle kartu! Tak: vyhrál! Nu, co mu chtějí říci?

Sekretář oťel si navoněným kapesníkem celý obličej. Pak přečetl rozsudek. Alkald, jakožto příslušný soudce, odsuzuje Kříštofa Kolumba pro zřejmé a přiznané loupežné přepadení k smrti provozem. Rozsudek, proti němuž pro způsob zločinu není odvolání, má se vykonati nejpozději do pěti dnů.

Mladík stál uprostřed místnosti a bezradně si hřbetem ruky otíral bolavé rty. Nepochápal ani zbla. Jeho záležitost! Podání! Smlouva!

S trochu nevlídným obličejem vytáhl sekretář pomačkané a uspiněné staré listiny, vzal je za samý okraj a odevzdal mu je. Nejvyšší soud vrací mu tyto spisy, ježto je celá záležitost vyřízena rozsudkem alkal-dovým. Pak se prostě obrátil a vyšel, načež klíčnik po dlouhé době po prvé zase venku se hlasitě a závažně zaměstnával klíči.

Dokud byl předčítán rozsudek, vězni couvli do nejzazších koutů místnosti. Teď zase vylézali, s pohyby vzrušeně prudkými a trhavými. Tvářili se, jako by se chtěli na mladíka vrhnout; vzdor tomu nikdo se neodvážil dotknouti se ho. Především Palsano reptal: což to nefekl šned? Prokleté klábosení o zlatých miltonech. Eldorado! Admiráloství! Šlechtici! O, ano, seňorové už si to usmyslili, jak ho povýší do stavu šlechtického, vysoko nahoru, aby si odtamtud mohl ještě jednou prohlédnout všechny svoje statky, půl Madridu...

Uprostřed věty ustal, vjel si rukama rozpačité do vlasů a mlčel. Také ostatní zmlkli. Mladík stál se zavřenýma očima uprostřed místnosti, máje bradu spuštěnou hluboko na prsa, jako by jeho hlava byla vykloubena. Ruce jeho visely bezvládně; na prsou tvořil kabát široké řasy. Čísel z něho takový chlad, že mimoděk ustoupili, tiše, krok za krokem. Nikdo už nemluvil. Někteří ulehli, kde právě stáli; druzí se opřeli o zeď. Jiní zas usnuli stoje.

Jenom advokát odmítavě třásl hlavou, energicky napjal křivý hrudník a přešlapoval u okna s nohy na nohu. Ani na to nepomýšlel, aby se už vzdal. Zvolna v něm svítala nová možnost. Položil mladíkovi ruku na rameno a otázel se ho tiše, aby ho nikdo neslyšel, nemá-li děti?

Kolumbus obrátil k němu bledý obličej a prosil jej pohybem ruky, který jevil podivnou, dosud na něm neznámou důstojnost, aby se ho už na nic neptal, jelikož už je připraven, aby sčítával se životem. Zajiště, má dítě, tam nahoře v Medellinu; ale to je věc, o které už nechce mluvit.

Advokát však neupustil: je-li to syn? Ano? A matka? Sezdání asi nejsou. Tedy dítě nemanželské. A stav dívky? Její původ? Je alespoň z čisté křesťanské krve? Ach, rozumí: ona je příčinou, že tady sedí, co?

Mladík poněkud pozvedl hlavu: odkud to ví?

Nu, to se dá kombinovat. Ale pak není ještě všechno ztraceno. Je-
nom se nedat. At sem honem nechá povolat tu ženu a dá se s ní oddat;
odklad se za tím účelem od soudu dostane. Syn – je to přece syn! –
zdědí pak nároky. Budou nějaké potíže, protože je zplozen před min-
želstvím, ale ty se už nějak dají překonat. On už se o to postará. Ještě
pět let tu má sedět, pak přijde na svobodu; věnuje tomu celý svůj
život, aby tu záležitost vybojoval. Rychle, hned sestaví podání. Alkalid
mu nesmí odříci toto poslední přání. V nejhorším případě přivolají na
pomoc cirkev.

Mladík opět odmítavě pozvedl šíhlou ruku. Marně ho advokát uš-
toval, že je zde i poslední, nejkrajnější možnost, aby zachránil sám sebe.
Koruna se snad neodváží, aby připustila nové řízení, a nabídne mu
nové vyrovnání. A teď už bude rozhodně třeba se vyrovnati; neboť
i syn ztěžka dostane všechno.

Ne, chce zemřít v klidu. Protiví se mu všechno klábosení o té věci.

Starý poprosil jej, aby mu přece dal alespoň jednu z těch listů;
doufal, že jako doposud bude moci spis sestavit a pak že mu jej prstě
dá k podpisu.

Mladík místo odpovědi mlčky přitiskl ruku na hrud, kde měl listiny
uschovány.

Přeli se ještě, když klíčník znova přišel a přinesl rozkaz, aby Ko-
lumbus se dostavil ještě k poslednímu výsledku před nejvyšší souč.

Mladík rozhlédl se po místnosti, jako by věděl, že se sem už nema-
vrátí. Pak advokátovi podal ruku a děkoval mu za jeho pomoc. Myslel
to s ním dobře, ale teď už je všemu konec. Ti tam – při tom ukazal
ven na chodbu – mu už všechno odvolávání ušetří.

V nejvyšším rozčilení nad nezákonností tohoto jednání, které od-
souzenému nepopřeje ani obvyklou šibeniční lhůtu, skočil starý nezr-
ajatek a stráž, jako by jej chtěly krýtí svým drobným, srostlým tělem.
Vojáci vrhli jej nazpět do místnosti, už mu řetězy řinčely, a rychle odvedli
Kolumba. Sotva mohl pozvednouti ruku, aby z chodby dal ještě znamení.

V nosítkách po obou stranách zastřených přinesli mladíka do budovy
Sala de Justicia. Nejvyšší soudní dvůr sešel se v malém, velice bohatě
zařízeném sále, jehož otevřená oblouková okna vpouštěla prudké jasné
světlo řeky. Kolumbus zůstal státi přikrčen a minul si oči, které odvrkly
takovému jasu. Sňali s něho pouta. Váhavě pokusil se o poklonu, znýlil
se ve směřu a dostal se s ní před sekretáře. Ten rozpuštěl vyskočil a
obrátil jej v pravou stranu: tam sedí Jeho Excellence. Postřehl tam zprvu
jen těžkou temnou červeně sametových talárů.

Nejstarší soudce pozvedl ruku, plnou vzácných prstenů, a ukázal mu
místo před zábradlím. Kolumbus poznal jej zase dle vousu, upletetého
jako ze stříbrných nití. Teď zaslechl hlas; chladný a velmi zřetelný.

Omlažoval mu milost. Jeho Veličenstvo cítilo se polnuto, aby mu
odpustilo trest smrti, ovšem za zvláštních podmínek, které ihned ulýší.

Tímto předal soudce, kterému tato část jednání byla zřejmě trapná,
slovo svému sekretáři. Kolumbus však nezaslechl nic z toho, co mladý
muž v nabíraných atlasových šatech předčítal. Zavrával k otevřenému

oknu. Jeho ruce se křečovitě zachytily o římsu. Sluneční teplota, která seděla ve všech částkách kamene, vnikala mu do prstů. Dýchal hlasitě, téměř sotpitě. Číchal silnou, střízlivou vůni vody dole v řece. Málem by byl hlavou bil o pilíře. Bez blesu sklesl.

Pokropil mu čelo vodou. Šim předseda se o něho staral. Dal mu přinést židli a zřejmě si přál, aby byl při plném vědomí, než se bude dále předčítat. Pak dal sekretářovi znamení.

Listina obsahovala jakési vyrovnání, v němž král za prominutí trestu smrti od Kolumba žádal úplné a věčné upuštění pro sebe i případné potomky od požadavků ze smlouvy s jeho dědem. Pak jej doživotně vypovídal ze všech svých zemí a států; v případě překročení tohoto zákazu vstoupil by ihned původní rozsudek opět v platnost. Konečně mu přikl obnos 300 reálu jako cestovné a podporu.

Všichni přítomní povstali. Předseda otázel se mladíka, zda on, Krištof Kolumbus, vnuk velkoadmirála a mistokrále Krištofa Kolumba a syn Bernarda Kolumba, při plném vědomí, při všech rozumových schopnostech a po vyslednutí této úmluvy ve všech jejích částech je ochoten na ni přistoupit pod přísahou a vlastnoručním podpisem?

Mladík svolil, aniž by se rozpakoval. Složil přísahu a už sáhl po peru, když přítomný zástupce koruny přistoupil a poznamenal, že je tu ještě jeden bod, který nedopatřením nebyl pojat do smlouvy. Obžalovaný musí totiž navždy odložit jméno Kolumbus a od nynějška nosit jiné jméno. Tímto předložil akt královské kanceláře, kterým se stanovila změna jména Krištofa Kolumba ve jméno Juan Perez. Předseda zaváhal chvíli a prohlásil pak, že tato podmínka je neobvyčejná a že o ní také posud nebylo zmínky; podrobuje se však vůli Jeho Veličenstva, nemanitá-li ten, kterého se týkala, něčeho proti ní. Mladík potřásl hlavou, zpola už obrácen k oknu. Podepsal se, jak to po něm žádali: Juan Perez, dříve Krištof Kolumbus. Pak otázel se, smí-li se ještě jednou vrátit do vězení?

Ne, musí bez odkladu a ještě v této hodině odjet s příštím vojenským transportem, který vodní cestou jede do Toleda.

Než jej odvedli, vyžádal si sekretář od něho starou dědovú smlouvu. A v této chvíli, kdy musel vydati ušpiněný, pomuchlaný pergamen, zazdála se mu jeho ztráta teprve docela zřetelnou. Bylo mu, jako by teprve tímto úkonem se konečně a neodvolatelně vzdával všech nároků, zapíral svou minulost. Vrozechování a se špatným svědomím hodil listinu na stůl. Rychle zastrčil nadhystané peníze. Pak šel.

Předseda přistoupil k oknu. Spěch, s jakým zástupce královského úředního dvoru sebral smlouvy a spisy a odpálil, byl mu odporný. Hřbetem ruky nadzvedl si vous a hleděl před sebe. Voda pod sluneční září prudce svítila. Převozní lodice už byla naložena a černá odrazila do žlutého jasu. Uprostřed seděl mladík mezi strážemi. Měl hlavu v týle spuštěnou a nedal si vítr pohrávat vlasy. Mluvil hlasitě, jako by chtěl vyzkoušeti svůj hlas v mladé svobodě. Snad hráli spolu v kostky. Dlouho ještě, když se lodice už zmenšila a téměř zmizela, ozvěna nosila tento bezstarostný hlas po hladině vody.

ŠPANĚLŠTÍ SVĚTCI

SVĚT OVLÁDANÝ duchem protestanským ještě do nedávna pohrdal katolickým Španělskem. Španělská inkvizice se stala okřídleným slovem, v kterém byl shrnut soud nad zemí bohaté kultury a skvělé minulosti.

Se změnou světové mentality měnil se pomalu i názor na Španělsko a jeho minulost. Španělsko najednou vábilo četné turisty, učenci jali se pilně studovat jeho kulturu, jeho minulost. Vzrůstá literatura o Španělsku, cestopisná i vědecká – v Německu* i ve Francii. Katolický kritický měsíčník německý „Literarischer Handweiser“ v březnovém čísle r. 1928 shrnuje ve článku Kleinschmidtově „Zur neuere Literatur über Spaniens Kunst und Kultur“ veškeru německou novější hodnotnou literaturu o Španělsku. Pozoruhodný je na př. spis Ludvíka Ffandla „Spanische Kultur und Sitte des 16. u. 17. Jahrhunderts“, který poučuje všestranně o španělské kultuře zlatého období a stává se takřka apologií kaceřovaného Španělska. Nakladatelství Herderovo označuje právě nové dílo Ffandlovo „Geschichte der spanischen National-literatur in ihrer Blütezeit“, k němuž je spis svrchní jmenovaný vlastně kulturně historickým úvodem.

Také Francouzi (zvl. katolíci) si všimají bedlivě svého souseda za Pyreneje. O Španělsku psal R. Bazin (Terre d'Espagne), Maurice Legendre (Portrait de l'Espagne), Španělskem doby sv. Terezie Avilské a Filipa II. obírá se zvl. akademik Louis Bertrand; L. B. v pěkném díle „Philippe II. à l'Escurial“ „nevysvětluje všechny protiklady, jež činí z Filipa II. jednu z nejzáhadnějších postav dějin, ukazuje aspoň, že tento mocnár, v kterém romantikové neviděli leč hroznou věc (chose terrible) měl stránky světlé“ (Viz „Correspondant“ z 25. VII. 1929). O nejnovější literatuře španělské informuje letos vyšlé dílo „Littérature espagnole“, které sepsal J. Cassou (vydalo nakladatelství „Kra“ v Paříži).

Pozoruhodný výrok o duchovní hodnotě španělské kultury učinil M. Legendre ve spise (svrchní už jmenovaném) „Portrait de l'Espagne“: „Le crédit des valeurs spirituelles dans le monde augmentera ou diminuera avec le crédit de l'Espagne.“ (Vliv duchovních hodnot ve světě se zvětší nebo zmenší s vážností Španělska.) Tento katolický spisovatel věnoval celou poslední kapitolu své knihy španělským světcům. Chci odtud vybrat trochu myšlenek pro naše čtenáře.

Tvářnost španělských světců dává nám především poznati nesmrtelné Španělsko. I vzhled země se mění, „země a nebe pominou“, praví Písmo, ale nepominou-li slovo Boží, nepominou ani svatí, kteří žijí z tohoto slova.

Světci jsou velmi živí a bylo třeba všeho realismu umění španělského, aby byli dobře zpodobeni. Umění antické bylo na ten úkol stačilo.

* Němci po válce raději cestovali po Španělsku z nechuť k Itálii.

Svatí žijí zároveň v dějinách a na věčnosti, v dějinách dokonali své úsilí, na věčnosti jsou vítězi, jejich svatost je vítězstvím a mírem po námaze a tragických bojích, je vznešeným zakončením života počatého pod tíhou hříchu prvopočátečního, je triumfem živlu nadpřirozeného v člověku nad prvkem přirozeným. Nikdo se nerodí světcem, ale naopak – světec už nesestupuje po dlouhé a drsné cestě, kterou dosáhl svatosti. Jsou padlí andělé, ale není padlého světce.

Tato spojitost života pozemského s životem věčným nám vysvětluje, proč i na světcích nejkatoličtějších zůstávají rysy národní. Shledáme na světcích španělských vlastností, které jsme pozorovali všude ve Španělsku: povahu realistickou a ušlechtilou lidovou, prudké protivy, drsnost africkou a poesii vzácné sladkosti krve, hroznou visí smrti a nesmírnou radost z nebeské slasti předem citěné, zvědavost a tušení předchůdců, ducha neodvislosti, který je duchem země s chutí zhuštěného katolicismu, vzmach apoštolů, který připomíná dobyvatele, konečně pud k mysticismu, který sjednocuje všechny zvláštnosti španělské svatosti jako jas španělského nebe utápí všechny nahodilé odstíny krajinné barvy.

M. Legendre chtěje svým francouzským čtenářům přiblížit španělské světce připomíná jim sv. Ludvíka IX., krále francouzského, jehož matkou byla Španělka sv. Blanka kastilská. Sv. Ludvík byl přísný, spravedlivý, dobrotivý zvláště k chudým a nejdopornějším ubožákům. Často je zval ke stolu usedaje k těm, kteří byli nejošklivější, sloužil jim, krájel jim maso a chléb; ba dojídal po nich zbytky s talířů, které drželi sv. jina nečistýma rukama, myl hrozně jejich nohy a osušil líbal je. Ano, sv. Ludvík nešťít se ani malomocných, v Palestině pak podchovával hnilící mrtvoly křesťanů. Tak se umrtvoval nejrozmanitějším způsobem. Mimo to měl sv. Ludvík jako účastník křížáckých výprav cosi z dobrodružného ducha dobyvatelů. Těmi vlastnostmi je mu blízký bratranec jeho Ferdinand III. Svatý, král kastilský, který odňal Maurům velkou část Španělska.

Světcí neopomíjejí ani po své smrti zasahovati do bojů s barbary. Španělsí bojovníci nejednou uznávali, že za svá vítězství v bitvách proti Maurům jsou zavázáni sv. Isidoru Sevileckému. Je zřejmo, že jsou světcí mocnými činiteli v dějinách katolických, jsouce důvěrně spjati s národním a lidovým životem.

O španělském umění stol. 17. možno říci, že je téměř cele ve službách náboženských. Vytýká mu to španělský kritik R. de Orueta mluvě o ostatní Evropě, kde umění už tehdy sloužilo účelům nejružnějším. „Ve Španělsku je to jediná církev, která zaměstnává sochaře, dávajíc námět její tvorby a řídíc její myšlenky.“ Kritik španělský má na mysli hlavně sochaře Pedro de Mena, který nejlépe interpretoval svou tvorbou lidový charakter španělských světců. Vůbec možno říci, že španělská barevná skulptura byla s to nejlépe zpodobit světce. Jak má více realistické přesnosti (než kterékoliv jiné umění), může lépe snášeti nadpřirozený život, který se stívá na přírodě. Můžeme přizpůsobiti zrak svůj tak, abychom viděli pod rouškou nadpřirozenou plastic-

kou krásu hodnou sochařství řeckého nebo dobře zůstatí při rozjímání výrazu nadpřirozeného.

Španěle žijí v důvěrném vztahu ke svým svatým. Legendre poznal v Alberce* starého muže, který dosud žije jako jeho předkové v duchovním společenství se svatými, zvl. španělskými. Jakmile ustane v zímě polní práce, otevře svazky životů svatých a znovu je čítá, ač je umí už zpaměti, ví, kdy kterého svatého vzývatí.

Tento důvěrný vztah lidu španělského k světcům byl dlouho udržován a posilován na divadle náboženských hramí. Madame d'Aulnoy vypravuje ve svých pamětech, že se účastnila r. 1679 představení divadelního a byla překvapena, vidouc účastníky vrhali se na kolena a bít se v prsa i volati „mea culpa“, když herec představující sv. Antonína odříkával na jevišti confiteor.

Někde se doposud udržely tyto náboženské hry, jsouce provozovány buď na prostoru před kostelem nebo v kostele samotném. Autor viděl v Alberce vystupovati v takovém kuse mezi jinými osobami dábla, který dce zavéstí protestantismus v městě, a Pannu, která přichází na pomoc těm, kteří se dali svěsti. – Že takové hry skládali velcí dramatikové španělští s Lope de Vega v čele, je známo. Realismus je silný ve všech těchto kusích vzdělávacích a zážraků plných. Veselost lidová má tu svůj podíl – tím větší, že i svatí nebyli jí prosti – a pak třeba přivábiti lid i k ostatním vlastnostem, kterých lid sice sám také nepostrádá, ale které svatí povznegli už na stupeň heroismu.

Španěl je úžasně střídmy, drsný, otužilý v nepohodách, lhostejný k blahobytu. Pozorujme nyní na jednom neb dvou historických příkladech, čím se staly u světců španělských tyto přirozené vlastnosti rasy.

Tuto drsnou otužilost, spojenou s jurostí a veselostí shledáváme u Pascala Baylona**, který byl nejprve pastýřem v nehostinné zemi aragonské. Po deset let se živil brutr Pascal suchým chlebem a čistou vodou. V klášteře, kde právě pobýval, spával v studeném koutě pod zvonicí, vystaveném všem větrům. Rok co rok se podobal na svých podhůžkách jakémusi pouzdru opatřenému automatickým pohybem, neboť jeho oděv stále zaplátovaný nebyl konečně než hromadou kusů na sebe položených, tuhých jako lepenka. Když si ho kdosi dobíral otázkou, proč nehodí své břemeno na hřbet mezkovi, odpověděl: „Myslíte, že nemám takovou cenu jako mezek?“

O sv. Petru z Alcantary, svém duchovním rádcí, vypravuje sv. Tezezie ve své autobiografii: „Ujišťoval mne, že po celých 40 let nevěnoval spánku v celku víc než půldruhé hodiny za den a noc. Přemoci spánek bylo mu s počátku nejtěžším kajícím skutkem. Aby k němu dospěl, klečel nebo stál neustále. Když dřímal, seděl maje hlavu na dřevě opřené o zeď. I kdyby se byl chtěl položit, nebyl by mohl, poněvadž jeho cela nebyla leč 4 a půl stopy zděli.“

* V okolí Salamanky.

** Lev XIII. jej prohlásil patronem kongresů eucharistických.

Jaký to otužilý voják Kristův, který takto bdí, aby byl vždy hotov proti nepříteli! „Za celých těch 40 let,“ pokračuje svěťice, „neužíval čepice ani za parného slunce ani při prudkém dešti, nenosil nikdy obuvi, na sobě neměl jiného šatu než řeholní roucho z hrubé látky, co možná nejužší, na holém těle a přes ně pláštik z téže látky.“

Podnebí v Estremaduře je zvlášť drsné a půda její plná kamení. I nejotužilejší sedláci, kteří chodí obyčejně bosí, berou si na jisté cesty konopné střevíce s provazovou podešví nebo velké boty kožené. Ale o poutech hledají fyzické utrpení, které snášel sv. Petr z Alcantary 40 let, činíce často slib, že vystoupí bosýma nohama na vysokou horu*, kde strážpoutní kostel. Tam pak za chladné nocitáboří pod širým nebem.

Podle vypravování sv. Terezie odkládal sv. Petr za velkých mrazů svůj plášť a při tom nedal nějakou chvíli dveře a okno své cely otevřeny. Pak si přehodil opět plášť a zavřel dveře. Tak doprával tělu trochu úlevy a tepla. Jídal často jen jednou za tři dny, ba někdy i za osm dní. – Stávalo se, že meškal tři leta v některém řádovém domě a při tom nepoznal jediného řeholníka leč po zvuku jeho hlasu. Tak se, nezvedaje očí, umrtvoval samotou.

Juan de Mena nezobrazuje sv. Petra z Alcantary s očima sklopenýma. To je proto, že sv. Petr je nyní ve své slávě, jak ho sv. Terezie často vidávala po jeho smrti. „Viděla jsem ho často obklopeného nesmírnou slávou. Po prvé mně řekl: Blahoslavené pokání, které mi vyneslo takovou odměnu!“ Všecka strádání a dlouhá utrpení pozemská se proměnila v radost věčnou. „Když dokonával,“ sděluje ještě sv. Terezie, „předčítal žalm Lactatus sum in his, quae dicta sunt mihi a kleče vydechl duši.“ Sv. Terezie nemůžeme podezírat, že byla důvěřivá v svá zjevení, Španěl spojuje plnost víry s duchem kritickým, tím více světec španělský. Sv. Terezie praví: „V okamžiku, kdy umíral, zjevil se mi (zuova) a řekl mi, že se ukládá k odpočinku. Nepřikládala jsem víry tomuto zjevení a mluvila o něm v tomto smyslu k několika osobám. Ale za osm dní potom přišla zpráva, že zemřel – či ať se lépe vyjádřila, začal žít navždy.“

Sv. Terezie cítila hluboce sladkost a slávu této smrti; samať po ní netrpělivě toužila. Představa smrti přirozené, hrozná, vede Španěla k životu svatému, k svatosti, která by přemohla hrůzu smrti. Vzpomeňte tu krásné a často vypravované legendy o Raimundu Lullovi i Raimundu Lullus, básník a skvělý rytíř, pronásledoval svou láskou vznešenou dámu Ambrosii, která byla velmi hezká. Marně ho odbývala říkouc, že není leč trochu hlíny zbarvené do růžova. Lullo ji pronásledoval na koni přesto až do kostela. Tu se na něho obrátila ukazujíc na ohyzdnou hlízu: „Hle, proto se vzdaluješ Boha, jediné krásy?“ Raimundus L. pak přilnul ke Kristu pro celý život.

Tato protiva mezi životem konvertity a jeho životem dřívějším má do sebe cosi opravdu španělského (a afrického, možno dodat, myslíme-li na sv. Augustina).

* Na př. Nuestra Señora de la Peña de Francia (1700 m) v krajině salamanské.

Hrůza z rozkladu tělesného, přivozeného smrtí, kterou vyjadřuje legenda o R. Lullovi, je zachycena na podivuhodných obrazech malíře Valdés Leal, které zdobí nemocnici de la Caridad v Seville. Na jednom obraze, pod nímž je napsáno: Konec slávy světské, vidíme hrobku se dvěma otevřenými rakvemi. V jedné leží biskup, v druhé rytíř, oba ještě v zachovalém rouchu své pozemské slávy. Ale na tvářích a rukou pozorujeme již zkázonosné dílo smrti. Tvář jednoho je již rozhlodána červy, tvář druhého jeví aspoň tóny zsinalé a fialové. Jiný obraz představuje smrt, ohromného kostlivce, jehož jedna noha spočívá na kouli světové, pod levou paží svírá rakev a levicí drží kosu, pravici uhasíná plamen svíčky, která znamená život lidský „In ictu oculi“, hlásá nadpis.

V obrazech těch nelze hledat prostě výtvar fantasie výborného malíře, z takových představ čerpá mnoho Španělů odvahu konat hrdinsky dobro. Je oprávněna domněnka, že malíř Valdés Leal se inspiroval spisem „Discurso de la Verdad“ Miguela Mañary, zakladatele hospitalu de la Caridad, v němž někteří sledávají osobnost, z níž se zrodila legenda o donu Juanovi ve své formě španělské. Jiní myslí, že Miguel Mañara je onen rytíř ležící v rakvi, jak ho první obraz znázorňuje.

Také o sv. Františku Borgiáš se vypravuje, že vášnivě zbožňoval kdysi císařovnu Isabelu. Císařovna nechtěla, aby její tělo bylo po smrti balsamováno. Když její mrtvola byla přivezena z Toleda do Grenady, bylo to 16. den po její smrti, byla rakev u přítomnosti věvodů z Gandie (sv. Františka) otevřena. I spatřil tělo v rozkladu, zbavené někdejší krásy a poznal, jak končí velikost lidská. Povrhl hned vším bohatstvím a všemi hodnostmi a zasvětil život Kristu.

Svatí se tedy nejen nebojí smrti, nýbrž po ní netrpělivě touží, touží po mučednictví, které je nejkratší cestou do nebe. Je jakási podobnost mezi touto netrpělivostí světců a netrpělivostí předchůdců (précurseurs); pro ty i ony čas plyne zdlouhavě, že toho nemohou snést: oni směřují přímo do věčnosti, tito chtějí spálit období dějin. V blahoslaveném Raimundu Lullovi se spojují oba druhy netrpělivosti.

R. Lullus nedce čeká, až moslemíní a ostatní nevěřící se naučí jazyku křesťanů, aby vyslechli křesťanské pravdy. Je třeba, aby křesťané šli na výboj a aby se naučili řeči nevěřících a mohli k nim mluvit. R. Lullus obdržel nejprve od vládce ostrova Majorky dovození vytvořit školu jazyků orientálních, pak od papeže pro Řím.

Je pravda, že hlásání pravdy nevěřícím je spojeno s nebezpečím, ale pro R. Lulla mučednictví je vítané: je milostí pro toho, kdo trpí, poučením pro ty, kdož jsou svědky. Naučit se jazykům, dokazovat bezvadné pravdy vědy a víry a dovršit dílo mučednictvím, to je systém pojatý nejctízáostivějším mužem z dobyvatelů. Vždyť úkol ten dosud naplněn nebyl. R. Lullus sám jal se kázat v Syrii, Palestině, Egyptě, v Etiopii, Mauretánii, v Arabii, Tatarsku. Ihledal smrt mučednickou, hledal ji zejména v sev. Africe, kam se stále vracel. Byl konečně jako stařec 82letý kamenován a dostal tak milost, že mohl s mučednictvím spojití zásluh dlouhého života vyplněného prací a utrpením.

Vypravuje se o něm, že byl jako těžce zraněný misionář odvezen

ještě dvěma Janovany, z nichž jeden byl předkem Kolumbovým. Umíraje tušil R. Lullus, že hranice království Kristova se roztáhnou ještě na území dotud neznámá, ležící tam kdesi za oceánem.

I třeba přiznat přes pomluvy, kterými byli v dějinách zahrnuti národové poloostrova pyrenejského, Španělé a Portugalci, že tyto národové nejen ohromný kus světa objevili, ale také kolonisovali a získali pro křesťanství, kdežto Asie a Afrika zůstaly kořisti náboženství, která civilizaci učinila neplodnou nebo vrhla nazpátek. Uvažujeme-li po této stránce o dějinách, přijdeme k závěru, že mezi zeměmi, na které Evropané vykonávali svůj vliv, nejcivilisovanější jsou ty, kde vliv národů iberských byl v převaze.

Svatí jsou velkými osobnostmi dějin. Španělé a Portugalci neomezili svou činnost na Nový svět, nýbrž vyslali i do Afriky a Asie četné misionáře. V Maroku hledal smrt mučednickou sv. Antonín Paduanský, původem Portugalec*. Než nemoc mu v činnosti misionářské zabránila – i dostal se do Itálie, aby odtud dal prouditi po Evropě své horoucí lásce k bližnímu. Život sv. Františka Xaverského, apoštola Indie, je podivuhodnou a vášnivou historií dobyvatele. A kolik rysů dobytelských je v povaze sv. Ignáce z Loyoly. Na konec nezapomeňme svaté Růženy z Limy, tohoto květu zbožnosti katolické, přeneseného na půdu americkou!

Poslední rys, který charakterizuje španělské světce, je jejich mysticismus. Mnozí (jako Ganivet) přisuzují tomuto mysticismu původ arabský. Je právě pozoruhodno, že Arabové jen ve Španělsku dosáhli nejvyššího stupně rozvoje své kultury. Ale mysticismus španělský je původu staršího, než se rozšířila civilisace arabská. Pramení se ze španělského individualismu. Je to proměna individualismu, zbaveného svých nebezpečí, katolicismem. Mysticismus – to jsou osobní vztahy člověka k Bohu. Právě proto, že mysticismus španělský je veden katolicismem, stalo se Španělsko zemí velkých mystiků. Jeť zároveň i zemí velkých teologů. To třeba zdůraznit!

Nebylo by svaté Terezie a jiných svatých, kdyby nebylo sv. Dominika, zakladatele řádu dominikánského, kterým byla zajištěna myšlenková kázeň lidstva. Sv. Dominik byl Španěl jako sv. Terezie, třebaž činnost jeho se rozšířila i na Francii a Itálii. Je dílem Prozřetelnosti, že svatyně Nuestra Señora de la Peña de Francia (Notre-Dame-de-France) v provincii salamanské byla světna mnichům řádu sv. Dominika**. Tak soudí Francouz P. Janvier v řeči pronesené v Madridě, když bylo slaveno 700. výročí smrti sv. Dominika.

Životem plným bojů a odříkání se povznášejí mystikové, sv. Terezie, sv. Jan z Kříže k osobní lásce osoby Kristovy, osvobozují se od stvoření a tvorů, aby přilnuli k Stvořiteli a dosahující za leskem naší skutečnosti a za city pozemskými původce vši možné nádhery a Lásky

* Portugalec je také sv. Jan z Boha.

** Spisovatel to zvláště vytýká, raduje se ze všech pout, která vážou katolickou Francii ke katolickému Španělsku.

nekonečné, vyjadřují poesii vyšší nad všechny poesie, které zanechali na cestě svého vzestupu. Radost mystické lásky spočívá jediné na tomto světě (vyjma okamžiky vytržení – ale počítají se tyto okamžiky ještě k hodinám tohoto života?) přímo na oběti a bolesti.

„Ptáček zpíval na větví pokryté listy a květy, a vánek hýbal listy a odnášel vůni květů. Přítel se tázal ptáčka: Co znamená pohyb listů a vůně květů? Aptáček odpověděl: Listů svým pohybem znamená – poslušnost, a vůně – utrpení a neštěstí.“

Jeť u R. Lulla toto utrpení statečné, u sv. Terezie vášně žhavá, u sv. Jana z Kříže blahá – i vyjadřují všechny mohutnosti lásky lidského srdce. Sv. Jan z Kříže dává tryskati v plném katolicismu živým zřetelům velké poesie, jejíž božská inspirace naplnila písně lásky Starého zákona. Nelze podávat ukázky této čisté poesie. Jeť jako ohně diamantu, které se na drobně neprodávají. Proto závěrem studie o duchu Španělska nemožou býti úvahy. Čtete díla velkých mystiků španělským a najdete Španělsko nesmrtelné!

*

HUGO VON HOFMANNSTHAL – přel. OTTO F. BABLER

PO ČETBĚ DANTA

Od vík těch rakví z bronzu zčernalého
Jsou ony slavné těžké staré verše
tak chladné, nezničitelné a nesou
skvost smrti, štítů černo-zelené
a nápis, z mědi nápis na železe,
jenž myslet dává, nepůsobí děsu.
Ty čteš a potom k slovu dospěješ,
tvá duše jaké mnohdy tušila,
však neuměla říci, co si myslí.
Tam kouzlo začíná, a z každé rakve
teď z uvnitř klepe živým kotníkem
sám Život, zdola vzpírají se plece,
a příkrov zní, kde s kovem kov se stýká
v té úzké průlině; tam lidské prsty
se derou ven a ze skulin jde světlo,
tak přenádherně teplé světlo, světlo,
jež dlouho spočívalo v chladné tmě
a sálo mlčení a vůni hlubín.
To světlo plyne vzhůru z nočních plodů,
a po příkrovech hrobů svých teď kráčí
(v sandálách zlatých jsou jich bosé nohy)
tlásíce žlvoucích a na tebe
i na hru hledí řad těch přízračných
a mluví víc, než chápat dovedáš.

(Z pozůstatosti.)

REQUIEM AETERNAM...

I.

S kadidlem, s dechem voskovic
z podsvětí vlá sem vůně mdlá.
Páchnoucí smolou borovic
rakev zde zapadla...

Na vnuků vystydou kost
předků zde čekají kosti,
Zde brána, váhavý hosti,
Jež vede na věčnost.

Zde vrátný v ruce má kosu,
nikoho nepouští zpět.
Šťastných i neblahých losů
uzavřen rozpočet.

II.

Ozval se tichou nocí zvon,
hodina dvanáctá bíla.
Strážný hlas věčna... Nebo ston,
kterým věž zalitostnila
za všecky, kteří chvíle té
– jak domov odrostlé děti –
opouští lány oseté
a Jižní zářít vstříc letí?

Kéž by všem kynul slunný břeh,
drahé je vítaly líce!
Pastýři dobrý luhů těch,
nehude bolesti více...
Nezazní pláč a hořký kvíl;
nezděsí prokletých stíny?
Pastýři dobrý, jenž jsi smyl
krví svou zbloudilých viny!

III.

Padl den chorý v smrtné mdloby,
už ho jen tíše zakopat...
Co vzkážeš po něm do záhrobí
mamince v teskný listopad?

Jen srdce půl že pro svět bije,
kde noha mdlá se potácí,
ta druhá k vyšším Kalvárie
že strmou cestou krvácí.

A za tím vrchem s třemi kříži,
až Boží ruka pokyne,
že břímě složí, Jež je tíží,
a k ní se znova přivine.

IV.

Napadl tiché ve chvilce
na váš rov poprašek bílý,
jako jste v dětské postýlce
stlala nám pelíšek milý.

Stlala jste dlaní laskavou
hochům svým pod horké hlavy –
a my vám rukou třaslavou
ustlali tvrdě v hrob tmavý.

Spěte jen, jak my spávali
a u vás pohověli si –
Boží vás milost zahálí,
jak vy nás peřinkou kdysi . . .

V.

Nebudeme plakat již –
nad hrobem vám září kříž!
S něho láska promluvila,
aby hlína netůžila.

Z hrobu jako z okna je
vidět rovno do Ráje . . .

ŠPATNÍ BASNÍCI

NIKDO se tolik nenaplakal na světě jako já – praví kdesi Rousseau. Praví to, aby vzbudil zvědavost. Chceme vědět, proč plakal. Na to čeká. I vezme pero a píše své Confessions. A tak zvíme všeho vsudy, že plakat pro nějakou příčinu dovede leckdo, ale bez příčiny plakatí že jest umění. A marně si budeme dokazovati, že velikost bolesti se neměří dle intensity, nýbrž dle příčiny.

Pláč je bol nepřemožený. Je někdy nevyhnutelný v životě. Jest však nevyhnutelný v literatuře? Patří všechno do literatury, co přináší proud života? Není-liž tvorba vybírání a zavrhování?

I řeknete, že jen co opravdu je veliké, patří do literatury. Jest veliké pítlati se s city a citečky, přebíratí se bez ustání ve vývratcích pudovosti a vášně a mluvit o tom, co jsme nedovedli ovládnouti v sobě?

Velikost je mlčení. Lidé opravdu velicí dovedli mlčetí o svých bolestech. Namítnete, že chceme, aby básník byl stoikem. Ne, chceme toliko, aby básník nebyl mluvkou. A když ho někdo píchne špendlíkem, aby proto nedělal křik. Stoikem býti nedokáže každý. Ale každý může ukázati, že není rozmazlen.

A mluví-li už básník o bolesti, budíž to bolest pořádná! A nemá-li ji, ať mlčí nebo napřed něco zkusí. Básnit z nudy a melancholie jest mravní zbabělost. Umění budíž víno silných! Ne citronáda pro lidi choré a zoufalé!

Básník je člověk, jenž ví, že není středem vesmíru. Čím více hledí básník na své bližní, tím je silnější. Čím více hledí do svého nitra, tím je ubožejší.

Básník je muž. Ženám je zakázáno dělati verše. Tak praví Carducci. Jest v životě dvojí prvek: mužský a ženský. Prvek mužský: čtu. Prvek ženský: láska. Převaha mužského prvku nad ženským vede k barbarství. Převaha ženského prvku nad mužským vede k dekadenci. V poesii podobně.

Básník je člověk, jenž nepokládá lásku k ženě za nejdůležitější věc. Básník není modlář a neklaní se Astartě. Básník neskládá elegie, když mu milénka nepřijde na dostaveníčko.

Básník není snilek. Snění je útěk ze skutečnosti. Snění je slabošství. Básník, chce-li do ráje, musí jak Dante projít peklím a očistcem.

Básník necestuje, neboť se nenudí. A co potřebuje vidět, vše vidí doma. Mnozí cestují, aby mohli novým způsobem mluvit o sobě.

Básník se neopíjí. Kdo je opilý, mluví nesmysly. Rozdíl mezi dobrým filosofem a špatným básníkem je tento: dobrý filosof sedí v sudě, špatný básník u sudu.

Básník, nehledá zapomenutí. Pamatuje si všechno, co prožil. Zapomenutí hledají zahaleči, kteří se za sebe stydí.

Básník je člověk silný. Ochabuje-li někdy, modlí se. Básník je ctitel Boha.

Abychom ukázali, že nemluvíme do větru, když říkáme, jací básníci byti nemají, měli bychom si dát práci a citovat špatné básníky. A měli bychom si také dát práci a citovat nejšpatnější místa ze špatných básníků. Ten způsob citování by možná neušel výtce. Řeklo by se, že tak by mohl i datel přeošklivě láti celému lesu, když pod kůrou několika stromů nalezá všelijaké červíky – místo aby byl rád, že má co žráti. Za nic nechceme zaměňovat a zevšeobecnovat pojmy. Nechceme pro několik červů říkat, že celý les nestojí za nic. Také nechceme dávat mravní naučení básníkům. Zachce-li se jim co takového slyšet, zajdou si v neděli do nejbližšího kostela. Ale chceme říci básníkům, aby byli rozumní. Aby neřikali ve verších, co by neřekli prózou. Či nedovedou si přeložit do obyčejného jazyka ani jediný ze svých veršů? Jsou snad všichni jak Ovidius, jenž nemohl napsat věty, aby nebyla veršem? (Sponte sua carmen numeros veniebat ad aptos, et quod temptabam scribere, versus erat.) Pomůžeme-li jim trochu a přeložíme-li jim jejich verše do jazyka obecného a nebásnického, počneme téměř pochybovat o jejich zdravém rozumu.

Který pak básník když se vám představuje ve společnosti, řekne: Jsem nadutec prvního řádu, zásadně pohrdám vším, co nejsem já? A přece se najde básník, který tohle říká ve verších:

Sám
pyšný
věčné nepřátelství vypověděl jsem plazům, jež kolem
s jedovatou vegetací živoří nečistě dny své,
a svoji nenávisť jako štít jasný jsem pozvedl
a čekám rány. (S. K. Neumann.)

Která básnička se vám přizná při five o'clocku, že nedovede odolati své touze po muži? A přece vám totéž říká ve verších:

Za večerů modravých,
kdy šero padá v mech,
je sladké a tajemné sama být,
někdo se může dovědět o našich snech,
někdo se v cestu postavit.

Někdo, koho srdce tuší
od šestnácti let,
se silným tělem a loupežnou duší,
jež umí krást i zabíjet,

s divýma očima, loupežnou dlaní,
lásku a život, musíš dát obojí,
kdo miluje, nečekej slitování,
kdo miluje, at se nebojí!

Holčičko malá s velkými sny,
jediným slovem rozbijí nejsladší,
jak stěpy budou z vás královny
a květiny změním ti v bodláčí.

A čekám. Z holčičky stala se žena,
a sny už nejsou a snů už není,
a přec chci být obrána a přepadena,
to je tak od Boha, to je tak od zrození.

Už bude noc a stíny jdou
a touha se touhy ve tmě leká,
jen ještě dál, tam dvě cesty jsou,
snad na některé z nich čeká.

Už bude noc a stíny jdou,
sny květin vystupují z mlází,
jak lesní zvěř pít mé touhy jdou.
Myslivec nejde, myslivec nepřichází.

(O. Scheinpflugová.)

Který pak básník vám řekne: Mám jednu holku a včera večer jsem
povídal, že je bohyně? A hle veršem to říká:

A na zemi shroucen
jak oči strašlivě volaly do číré noci,
bohyni jsem tě zval, ó milenko,
a tak jsem plakal.

(V. Fryček.)

A který básník se vám přizná, že je perversní a rouhavý chlap? Tu
máme jednoho, jenž se z toho zpovídá:

Já v chrámu tvoji krásy Očistnou Mši sloužil,
a včera touhou pomaten objímal tvá bedra skvělá.
Když údy mé se s tvými v ornamenty vášně spletly,
před zrakem duše hořelas, fantome bílý, světlý,
a zatím co se ústa má na kolenou tvých chvěla,
já v chrámu Krásy tvé jsem Očistnou Mši sloužil!

(Jos. Toman.)

A který básník se neurazí, řeknete-li, že je alkoholik? Ve verších
se přiznává sám:

Já vzhůru vína poháry jsem vesel zvedal.
za písni přátel jásavých.
V bouření nervů všechno, vše jsem hledal.
Ó, rozkoši, úsměvy, tance a zpěvy!

(Jar. Hora.)

A který básník se vám svěří, že se na ulici ohlíží za každou ženskou?
A tu máme jednoho, jenž se veršem svěčuje a dává si to vytisknout:

Ženo,
jež kráčíš širokou ulicí
v spěchu se potácející,
veselou tak jako taneční sál,
hladkou jak jeho parkety,
tak že se bojíš,
že upadneš,
jak na ni vkročíš,
ženo, jež přece
jdeš pevně
tak, jako událost v dějinách lidstva,
tvé pohledy,
jimiž obdařuješ chodce,
jsou horké jako noc lásky!
Tvé tělo,
jež stokrát se na loži v náruči milence chvělo,
jak jiskřící oheň
sevřený horkou železnou pecí.
tvé tělo tiskne se
k jarnímu větru a k úsměvům slunce
jak milenci roztouženému,
štíhlé tvé nohy kráčejí bystře
po našem srdci,
tvá divoká řádra
se oddělují od tvého štíhlého těla
a padají do našich lačných očí. ET CETERA.
(I. Suk.)

A kterému dvacetiletému básníku se nevysmějete, bude-li vám
tvrdit, že jaro je nejošklivější doba roční? A hle, takový básník to
žvaní veršem a myslí, že to budete brátí doopravdy:

Ne, nemám jaro rád – už pro ty ne, co kvetou
v souzvuku vůní všech, v akordech lásek, snů . . .
Mně vždycky připadá jak hladomornou kletbou,
kam s prokletím se jednou celý propadnu . . .
(A. Mazanec.)

Zdá se však, že takto jsme básníkům tuze nepomohli. Budou se
možná vymlouvat a říkat, že jejich verše vyjadřují jen určité nálady,
ne mravní stavy. Budou nás podezřívati, že chceme, aby báseň byla
lekci z morálky a hodila se do čítanky škol obecných.

Na tu výmluvu pravíme prostě, že nemůžeme přisuzovat trvalou
hodnotu tomu, co netrvá, totiž náladě. Na to podezření říkáme, že

bychom se opravdu styděli žádat, aby báseň byla lekcí z morálky, kdyby morálka byla něco špatného a nepotřebného a kdyby bylo dobré pro dospělé, co není dobré pro děti.

Řecké slovo polein značí tvořit. Poletes – básník – je člověk, jenž tvoří. Především však musí utvořit sebe. Dát tvar své duši.

Moderní poesil lyrickou lze nazvat beztvárovou. Zvláště proto, že je převážně antropocentrická. Mluví-li básník pořád jen o sobě, znamená to nepodchybně, že nic kromě sebe nevidí a ničemu kromě sebe nerozumí. Vidění je vždy průměrné. Velikost předmětu odhadujeme dle poměru k jinému předmětu známému. Vidí-li někdo jen jednu věc, nemůže ji vidět správně. Domnívá-li se básník, že kromě jeho já nic na světě není hodno pozornosti, jest jisto, že vidí to své já zcela dychbně. Vidí fénixe místo mušky, horu místo krtčince. Vidí své já jako úžasnou hlubinu, a nicotné splašky na dně jejím pokládá za křísťálníou rosu Božího ducha. Nezná rozměrů své osobnosti a není schopen říci něco úměrného a tvárného. Vše, co říká, je nesmyslné a obhludné.

Dát duši tvar! Poznat sebe! Mít správný úsudek o sobě! Naučit se pokoře!

Moderní poesie je poesie pýchy. Básník pokorný nezpíval o svém já, ale děkoval Bohu za bratra slunce a sestru lunu. To byl svatý František.

Moderní poesie je poesie nevěry. Není-li Boha, jest ovšem člověk nejdokonalejší bytostí na světě. Není pak divu, že duch se vzdouvá pýchou a stává se netvárným i netvářčím. Netvoří, znetvořuje.

Základ uvědomění náboženského: Jsem tvor. To znamená, že mám jsoucno relativní, konečné, omezené, nedokonalé. Jsoucí jest jen Bůh. Jméno jeho jest Jahve: Ten, který jest. Člověk jest ten, který není. Slovo tvor jest jen útlachtý eufemism. Místo: ten, který není, říkáme: tvor.

Jsá tvorem smí člověk mluvit o sobě ne jako o bytosti božské, jejíž nejnepatrnější záblesk myšlenky a nejnepatrnější záchvěv citu hýbá světy, nýbrž jako o tvor, jenž trvá jen milostí podmínečně udělenou.

Lyriism lidský musí být modlitbou. Každá lyrická báseň, je-li dobrá, dá se proměnit v modlitbu. Nedá-li se, je špatná a zavržení hodná. Je to věc vyzkoušená: vyjádříme-li takovou špatnou, v modlitbu neproměnitelnou básně obyčejnými slovy, jeví se její myšlenkový obsah jako nesmysl a nehoráznost. Jiné cesty není: buď se modlit nebo blábolit. Buď se vzdát pýchy nebo se vzdát rozumu.

Jsou si vůbec vědomí umělci, že tvoření umělecké je napodobení Boha?

Jako Otec dle věčných svých ideí stvořil tento viditelný svět – tak umělec dle idey předem pojaté vytváří hmotný její náznak.

Jako Slovo – termín božského sebepoznání – tělem učiněno jest, tak myšlenka vtěluje se v dílo umělecké a nabývá hmotného tvaru.

Jako Duch Boží štípí do pláně přirozenosti ušlechtilý roub života nadpřirozeného, tak umělec štípí do mrtvé hmoty živou myšlenku svého ducha a povznáší hmotu k účasti na životě duchovém.

Tvořit znamená napodobit Otce, Syna i Ducha svatého.
Tvořit znamená konat bohoslužbu.
Tvořit znamená hledat stopu Nejsvětější Trojice.

*

JAN UHDE

SMRT

Veliké slovo,
před kterým staneme všichni
jak před velkou branou,
za níž nás věčný den seve v svou stříbrnou náruč,
kde tisíce nádherných květů
vztáhnou k nám neviditelné své ruce
a podají nám v křišťálových pohárech
nápoj života.
A my, mrtví,
zrodíme se znova, jak pod pocely skrytých sluncí
a za zvuků stříbrných harf
vkročíme do údolí věčného úcha a míru
a půjdeme nekonečnou kvetoucí alejí
k stříbrným pramenům
Světla!

*

FRANTIŠEK ROHUSLAV DĚRDA

ŠEDÝ DŮM

Opust ten dům
z šedých mraků,
ta okna
ze slz hedvábných,
jež teskně visí k zemi,
opust tu jizbu starou,
kde srdce tesknívalo za mřížemi
a nebe tak temné bylo
a tak vzdálené.
Je večer,
je noc
setkaná z bílého plamene
taková krásná,
taková teskná,
jak srdce mé.

Opust ten dům
z šedých mraků,
kde srdce
zvolna v křbu doutná
a život teskný je
jak pterotova loutna
a pustý,
jak silueta vraku
kymácející se
na vlnách duše mé.
Opust ten dům,
kde všechno je již zrazené,
a pojd',
nebot dnes
tolik je mi třeba
něžné lásky tvé ...

TRAKTÁT O UBÝVANÍ ROMANTISMU

JSOU JISTĚ symptomy, které mluví přesvědčivě o tom, že doba Františka Villona náleží minulosti, a to minulosti hodně vzdálené, které je vzpomínáno, když už tak musí být, s jistým solidním opovržením. Lidské snažení jistě pokročilo od těch časů a zvláště ve dnešních dnech. Nová kultura, která má také název soudobá, tvoří své hodnoty podstatně jiným způsobem než tomu bylo v letech dávno minulých.

Základem dnešní kultury je systém. Byl zdůvodněn filosoficky, náležitě propracován, jak se vůbec na solidní věc sluší a patří, a nyní je praktikován nikoliv sice s nadhytečným zápalem, ale s určitostí a s jasným vědomím výkonu posilivní práce. Kultura je nyní uvědomělá. Již napřínáno, když už účinek ten či onen kulturní podnik bude mít. Tím se stává také, že kultura přestává být věcí riskantní a jaksi nehospodářskou: byla dobře včleněna v hospodářský systém našich dnů, zracionalisována a uvedena do stadia hodnoty užitkové. Byla zrentabilisována. Nese užitek: užitek systematické práce a správných výpočtů.

Pro nezásvěcence jeví se ovšem jakési záhadné kolo, gordický uzel, totiž ta vzájemná závislost zjevů tak málo souběžných: užitek a kultura, hospodářství a kultura, výnos a kultura. Ale to je pouze matení pojmů, protože materiální užitek již není užitek materiálním a duchová kultura již není kulturou duchovou. Nový systém našel i nové pojmy, velmi radikální, přesvědčivé a populární a nová filosofie se patřičně přiblížila chápání člověka XX. věku. Co z čeho vyrůstá, tím bychom si marně lámali hlavy, neboť na tom nezáleží. Hlavním je krásný výpočet a určité jisté procento, které je tu jako přívazek, jako nadhodnota, jako užitek dobře odhadnutý a skutečně plynoucí.

Protože i kulturní snaha musí zvyšovat a rozšiřovat patrně hořatství člověka, musí být řízena těmito zákony, jakými se řídí ostatní produkce pokolení lidského. Tyto zákony jsou nám již dokonale známy. Jsou výslednicí dlouholetého studia a jsou vyzkoušeny, v čemž záleží jejich přednost.

Systém a zákon dávají užitek. Systém a zákon jsou výnosné. Systém a zákon jsou kapitálem. Ale tento systém a zákon musí být ověřen rozumem. Jeho prosperita jest již napřed zajištěna. Není to pojem mluhový a nepochopitelný, jakým jest na příklad heze sporu zákon Boží. Neboť není známo, že by tvoření zákonů božských účastnili se matematikové a fysikové. V tom jest jejich slabina, která byla odkryta v posledních dnech tak brilantním způsobem, po dlouhých tahancích a o které nám říkají filosofové s úsměvem: Vidíte! asi jako proutkař, který proti mínění celé obce objevil vodu, po které nevědomci šlapali.

Solidnost soudobé kultury je cosi kontantního. Proti primitivním železným kamnům, které šíří kontinentální podnebí a tvrdošíjně opakují stupnici: zuřivá zima – příšerné vedro, je tu vymoženost amerických stáložárných kamen. Ta nesnou výkyvů. Stejně a stále stejně.

Teorie o nadpřirozeném skoro zrození genia jest dnes již načisto opuštěna a uvedena ad absurdum rovnicí *genius – zločinec*. Soudobá kultura volí právě tyto termíny kladouc je k sobě a jemně je servírující, aby vynikl její řád a skutečný stupeň. Nebylo zajisté tak těžko nalézt řadu pojmů, které by mohutněji, určitěji a jasněji vystihovaly výostné postavení dnešního duchovního stavu oproti věkům dávno minulým. Ale žádné přirovnání, žádná rovnice nemohla mít onoho pikantního, tragikomického úspěchu, jaký má tato. Dobře volený výraz je předností realistické kultury. Je solí, pepřem, kořením nedoceněným, plným ostré duši.

Je to zároveň zatím jediná zbraň, které používá dnešní kultura s úspěchem proti romantické době včerejška. Nelze se totiž mýlit: dnes ještě má romantismus pevné opory v řádě světa a jeho odklizení je spojeno s většími obtížemi než odklizení rumu ze staveníště. Ale i tato práce je podnikána s parátním úspěchem.

Realistická kultura opírá se o lid, který je sice za okolností bouřlivých nazýván pouze ulicí, ale je známo, že ulice lze lámat i v nejnebezpečnějších úhlech, lze je rozkopati a překopati, zničit i postaviti, ba že z ulic křivých lze nadělati ideální přímky. Lid je mocnou oporou kultury. Je jejím suverénem, vůdcem i národem. Dělá si j sám pro sebe, z čehož vyplývá, že mu jde k duhu. Skutečně: břicho lidu opřené o soudobou realistickou kulturu, je velmi přesným symbolem duchovních hodnot dnešního světa. Dnešní duševní hodnoty jsou totiž lidové a racionalistické.

Lid je bezpochyby největším romantikem. Rinaldo Rinaldini, romantní vůdce Apačů, trénování zločinců, básníci, spisovatelé i slavní machři političtí vyrůstali z lidu, žili s ním, učili se, získávali a ztráceli, i nelze říci, že by z onoho přizemního pravěkého, ve vlastní podstatě člověka ležícího romantismu nebyli do svého řemesla nebo umění přinesli prvky, které tak ostře rýsovaly jejich profil v dějinách.

Divokost lidového romantismu je známa a přesně ohraničena. Je to ona nebezpečná cesta od duchového k materiálnímu, ono vzdávání se na sto procent tomu nebo onomu, ona víra, naděje a láska, která pudí lid obecný k té nebo nové funkci až do zničení. Rísiko práce a risiko života.

Filosoficky máme zajisté ujasněn onen mlhavý a bědný stav lidu, který nejsa zvyklý počtům ani měření, vrhá se do náručí myšlenek a smýšlenek se stejnou zuřivostí s jakou se vrhal Don Juan do náručí svých milenek. Je to romantismus kriminální.

Tento kriminální romantismus, romantismus divokého západu, romantismus džungle nejen zůstal, ale můžeme tak říci, bohudíky zůstal, neboť on jest právě tím, čím se má odkliditi a zahladiti stopa romantické tradice v dějinách lidstva. Romantismus tohoto ražení plní sloupce ze soudní síně a kriminalistické statistiky, i není, tušíni, velkou dovedností ukázati na jeho škodlivost pokolení lidskému a na jeho hospodářskou neužitečnost vzhledem k racionalisaci doby.

Neboť břemeno nákladné (a ovšem beznadějně) výchovy zločinců

jest velmi patrným zatížením státních rozpočtů a vůdcové neustávají zdůrazňovatí neplodnost a škodlivost těchto zařízení. V tomto romantismu jeví se tedy nebezpečná korektura dnešního rozumnového řádu světa. Jeví se zlo, už dávno ovšem ne ve své morální podstatě, ale zlo hmotné, peněžité, unikání energie, ztráta pracovní efektivity.

A protože konec konců byla nalezena jistá souvislost mezi lenivým myšlením zločinců, kteří plní trestnice a mezi lenivým myšlením lidí, kteří v době technické soběstačnosti obracejí se k hodnotám zřejmě nepraktickým, jest v zájmu „širokých vrstev lidových“ onen romantismus potíratí.

Tímto myšlenkovým pochodem (a marně bychom se proti němu bránili) dostal romantismus poslední ránu sekerou až u kořenů a světu byla ukázána jeho neužitečnost a morální škodlivost. Neboť i tato naše doba si vypěstila morálku a zárlivě ji střeží.

Tvář století, suchá a střízlivá, nemá než jediné vrásky a tou jest onen zmírající romantismus věků prokletých básníků a nepraktických objevitelů, kteří jako Kolumbus umírají v okovech. Divy, ba skoro zázraky civilizačního a technického úsilí byly povýšeny nad myšlenku romantickou. Spíše, myšlenka romantická byla jimi nahrazena, odsouzena k zániku. A století, zdá se, se touto záměnou spokojilo, ba naddlo se jí.

Zdálo by se tedy, že se rodí nějaký novoromantismus, naplněný novými silami a schopnostmi. Ano, bezpochyby, ale novoromantismus, naplněný i novým duchem. Duchem, jehož síla není jinak tajemná ani mystická. Jehož síla je vypočítána. Novoromantismus jako myšlenku romantickou bychom tedy pardonovali ve vědě matematické, kde snad může přinášeti nové podněty a extase, ale ve svých důsledcích jeví se nám jako střízlivá a praktická nauka k racionalisaci světa.

Podstatou romantismu je totiž právě ono horování a zanícení pro hodnoty duchovní, pro hodnoty, které době nemohou přinést praktického užítu, ale které jsou tak nezbytně nutny k tomu, aby věřící duši přinesly kouzlo ztraceného ráje, aby ji včlenily a zapsaly do tajemného zákoníka božských úradků a aby jí daly nahlédnouti do onoho blaženého stavu, který nám pro naši lidskou přirozenost a nedokonalost nemůže na této zemi býti vyjeven.

Zákony romantismu nejsou tedy zákony lidskými. Jsou nepochopitelné jako všechny činy těch, kteří zapomínajíce na bědu současného života, svým myšlením, jednáním a ovocem svých skutků snaží se vytrhnouti ze shonu roků.

Takový romantismus ovšem nutně směřuje svou podstatou k něčemu jinému než k získání statků vezdejší a tím tedy uvaluje na sebe nepřizvěi doby. Kultura dneška, ovládaná tendencí užitečnosti a užítkovosti pro potřeby časné, snaží se jej potříti a podrobiti. Nemysli, než prakticky! slyšíme zjevně i oklikami a dav snaží se tyto tendence realizovati, neboť vliv romantických myšlenek jest malý a jedním slovem, romantismu ubývá povážlivou měrou.

Sen lidstva už není ideálem, ale je vklíněn v horečnost mijejících dnů. Je přizpůsoben praktické potřebě lidstva a ztratil svou nemožnost.

Sny veliké naděje rozplývají se lehce pod kontrolou matematických, chemických a fyzických formulek. Ne, nelze už snít a je daremno snít o ideách, které by za týden, za měsíc, za rok, v dohledné době nepřinesly svého užítku. Lidský sen je realizován a pracuje se jen na tom, aby onen zákon byl bez výjimky platný, aby vše bylo obráceno k němu a včleněno v něj.

Romantismus už není hrůzou, ale je opovržen a postaven tam, odkud není návratu do solidní společnosti. Romantismus je ideou neproduktivní. Duch romantický odporuje duchu soudobého řádu. Není už ideí než jen ty, které vědomě, zákonitě a systematicky pracují k rozhojnění užitečnosti a pro užitek sám.

Romantismus ať ve svých projevech dobra nebo zla, vždy ukazoval a odkrýval onen věčný vnitřní zápas člověka mezi těmito hodnotami. Byl si vědom tohoto rozdělení lidské podstaty a věděl, že je hřích. Hříchy byly smývány slzami, kajícíností a tresty.

Dnes už není hříchů než hříchy národohospodářské. Hříchy moderní doby neolupují duši a nezbavují jí její vnitřní síly. Hříchy dnešní oslabují pouze tělo a jeho hospodářskou zdatnost. Nelze si ani myslit, v jakém zajetí materialismu a realismu žije lidstvo, když i ctnosti jsou jen podporou činnosti hospodářské a zvýšením energie lidské, ale samy o sobě neznamenají a nemohou znamenati ničeho.

Sláva evropského romantismu umírá pozvolna, ale jistě. A jestliže tento romantismus tvořil podstatu evropského kulturního charakteru, tož tento charakter mizí a včleňuje se v šedivost mapy celého světa. Ubývání romantismu jest ubýváním vůdcovského postavení Evropy. Těžko mluvit o nové Evropě a evropanství, vidíme-li tuto ideu ve smrtelných křečích a vidíme-li přecházeti kolem ní osoby z podobenství o milosrdném Samaritánu.

Romantismus jako duchovní idea evropského člověka zapadá. Jeho sláva je slávou večerních červánků a slávou dne překrveného prací, který umírá bez slz a nářků jako tisíce jiných, šedivých, mlhavých, lenivých a smutných. Vlajka romantismu, spuštěná na půl stěžně, ustupuje hrdě a válečně vzuosným vlajkám nového světa. Píseň romantismu jest pláň poliřební.

Ztrácí svůj význam a opouští postce ne bez velkolepé tragiky, v dramatickém vzrušení, jako vůbec umírání myšlenky poražené nepostrádá velkého lidského pathosu. Neboť, kde jsme dnes s romantismem věků minulých? Kde jsme s ideou, která byla velikým a čestným výsměchem ubohé honbě za praktickými potřebami šedivých dnů? Kde je síla myšlenky, která nám v pomíjejícínosti ukazovala věčné a v umírání vyjadřovala touhy života?

Tragika romantismu. Romantismu ubývá, tak říká doba, tak cítíme a tak se přesvědčujeme. Romantismus dnes je údělem slabých, příkrčících a příškerených postav: dráteníků, nádeníků na stavbách a v přístavech, pikolíků v hotelích a učňů holičských, tuberkulosních, zmračených, beznohých a umírajících.

Jelich život je životem plným síly, zázračného snu, který je každého

dne tak intensivně žít, že zničí okolní bídu. Že zabíjí ten smutek prostředností, který nás vleče.

To jsou jediné kouty, kde ještě seškrabujeme poslední zbytky, omítku té slavné a významné doby světového romantismu, jak jsme o ní slyšeli a jak nám utekla, rozplynula se velmi směšně, zdiskreditována, nepochopena, umlčena.

Ale toť už konec tragedie tohoto století. Tot už vítězný nástup soudobé kultury, s elánem, pathosem a bombastem. A věrní učedníci mají konec konců na vybranou, aby se vmísili do roztěkaného davu posledních sloupů romantismu, aby se ponořili do dna směšnosti a pili víno, které není vínem, nebo ocet, který není octem.

A až mraky milosrdně zahálí poslední červánek na západě, zmizí ubledlé stíny a potom člověk s nějakým rozpačitým úsměvem a s hodynkami v ruce zjistí: Ano, je tma! Skutečně tma!

*

JAN UHDE

MILUJI SLUNCE...I

Miluji slunce,
v jehož polibcích
cítím
dotek nesmrtelného božství
a jehož světelná objetí
voní teplem
nepoznaných objetí vzdálených přítelkyň,
po nichž toužíme marně
nemajíce síly
překlenout propast prostoru a času!...

Miluji slunce
pro jeho čistou krásu,
kterou podobá se zrcadlu,
jehož nikdy ještě neposkvřnily hladové oči
svým pohledem,
ani lidská ústa
se nedotkla
svým dechem!...

Miluji slunce
pro jeho nesmrtelnou sílu,
hořící od zrození věků
uprostřed spalujícího ohně,
nepochopitelnou pro naše ubohé duše
právě tak, jako v ní ukryté
tajemství:
Života a Smrti!...

KONEC SLAVNOSTI

KNĚŽNINY osmdesáté narozeniny.

Po okázalé slavnosti roztoulala se vybraná družina výkvětu staletých rodokmenů zámeckou zahradou, by se osvěžila uklidňujícím přílivem kouzla letní noci. Z letohrádku zaznívají sladké tóny delikátní hudby a poslední skupina hostů stanula pod fontánou, magicky ozářenou stydlivě zamlženým úplňkem měsíce; účastníci laškují a kochají se rozmarnou hrou jemně zvlněné hladiny, vroubené panenskými liliemi noci, na níž procítají v diskretním tanci zakřiknutých stínů mramorové postavy zasněných faunů. Sympatie seskupila účastníky, již si ležerně usedají na mlčelivá křesla, probuzená ze staletých snů vlahými doteky lidských těl. Tu jinoši se široce rozevřenýma očima a hořících rtů, onde muži, stárnoucí tíží starostí bonvivantů, v jejichž tváře vryl veliký život hlubokými vráskami svoji nemilosrdnou pečeť, s komtesami, líčidly naivních úsměvů zakryté koketností, s dámami v rozpuku smyslnosti, a zase jedva dospělí hoši, nejoblíbenější miláčkové odkvétajících krásků, ruku v ruce s nimi, vpíjejí sytou nádhrou jejich přezrálou nenasytými pohledy na rafinovaně maskovaný divící pel. Chorobná ješitnost buší ve zrádcujících srdcích, ničící plumeny nezkrotné touhy po aventurách šlehají z rozlačených pohledů a rozbouřená krev se pění. Z intimních mintatur pozdní renaissance, zdobících ve stínu hermelinů hluboké dekoltáže dam, zívají resignované pohledy vyživších se předků, v důvěrném lesku zlatově tlumených světél lampionů.

Hravé vlnky rozpustilé zábavy bublají po mělčinách, aby chvílemi odpočinuly v zátokách, kam staletí snesla svůj smut. A z bahen vykvétá zrcadlo časnosti, bělostkvoucí květ leknínu.

V rozjařených srdcích překypují roztavená pozlátka citů, aby je záladní stínové smyslných nocí vlévali do ledových forem zvuku.

Majestát prchavých vteřin kraluje a po stupních fontány sestupuje optenora méně nejmadší dcery, jeptišky, průzračně bledá postava stařičké kněžny. Společnost zmikla, zdvihá se se svých míst. Mravivým tichem okamžiku zazvonily polibky rukou a zvolna padá opona.

Hudba usnula. Nosiči pochodní rdousí světla. Netopýři krouží nad sešelými korunami stromů a s ozvěnou skřípnutí vrat umírají roztoulané šlépěje.

Park osaměl.

V okně zámku problísklo světlo a na balkoně usedla tíží dojmů shrbená stařena. A za ní klečí, zahalena v zář blednoucí luny, bílá jeptiška, sepraté ruce, s něhou anděla strážce v hlubokých očích.

Vzdech zkameněl na přísných rtech vznešené stařeny. A paprsky vyprahlých pohledů téká stopami dobouřivšího veselí a utkvívá na ztemnělých stínech vychladlých lampionů.

A jako pomník svědomí života vyrůstá k hvězdám za zdí parku, na

rozcestí, Spasitel na kříži, ve zkomirajících paprscích modravého svitu věčné lampy.

A horké slzy zardousily vyděšený pohled . . . Chvějíc se, sestupuje bílá stařena po peřestých stupních let života nerozhodnými kroky do komnat procitnuší duše.

Aleť pohladil slabý vánek, a sytou zelení jeřabin zakrvácely dozrávající plody. A sestra zrání, neúprosná smrt, defiluje alejí, aby bylo života . . .

Nad krajem dříme hluboká noc, mlčící, a se stromu let shrbené stařeny bez hlesu padá osmdesátý list . . .

A hrobové ticho probodl kněžnin vzdech: „Noci, matko mých dnů, proč tak zoufale mlčíš? Pochopila jsem, co věčné pravdy tají tvé sevřené rty, a přec marně prosím, bys promluvila!“

*

GUSTAV KRKLEC – přel. OTTO F. BABLER

NOVÝ ŽIVOT

Všedny mosty kolem mne padly
a zdá se mi: nevím,
zdali kdy bylo jakých mostů
kolem mne.

Na ostrovu jsem teď a celý svět,
všechny radosti i bolesti, Jež byly,
žijí už jen jako mrtvé kvítí,
Jež
ve vidině stále ještě dýše,
ve snu
stále ještě vztaluje jedovaté prášky
jakémusi jasnému a velikému slunci vstříc.

Teď moře šumí kolem mne;
po něm větry orají brázdy vln
a mračna nad ním krouží
jako ptáci.

Mohutné, modré moře, všude, všude,
až kam sáhá smrtelné oko lidské,
až kam sáhá smrtelné oko mé.

Mohutné modré moře.
Pustý je ostrov,
kde jsem . . .

Kde jsem?

ITALIE

POSLEDNÍ citizadostí Dantových potomků jest udělati z této podivné země stát k obrazu a podobenství člověka. Tato půda v dávnověku zastíněná divokými mythy pohanských bohů, tato půda, která viděla počátky organisace jediného božského díla v rukou lidských, tato půda, která je středem světa po dva tisíce roků, netouží výše než hnístí z myšlenek minulého věku dílo veliké pomíječnosti a stavěti loď, které by dláždily dna moří.

Opojena slávou císařů a leskem Říma, jenž vítěznými prapory legií se nasmířil zastítní slavný vpád chudoby a svatosti, buduje s tragickou námahou systém ctností na zákoně litery.

Ničemu se nenaúčila ze sladkých úsměvů mučedníků a vyznavačů. A tak jako starý Řím vnikal v pouště Sahary, aby přílivem lvů udávil novou myšlenku, tak tento Řím sjednocené Italie triumfuje myšlenkám tlustým svazkem lictorských prutů.

Nikdy nedápala pokynu ruky Boží, který zastavil slunce nad sedmi pahorky, aby svítilo všemu světu. Ale shromáždila lid, aby se zmocnil dědictví církve a postavil pomníky umírajícím a mrtvým.

Nedtěla býti slávou světa, slávou od moře k mořím, slávou od východu k západu; chtěla slávu svou, slávu synů lidských a pokolení určeno k smrti.

Hrdě šlapala ulicemi, pod nimiž v katakombách rodil se největší zážrak Boží. Ji stačily zázraky pušek a šavli a k opojení slávy místo hymny národů zvolila lačné tóny hymny národa.

Dladem svatě říše římské lehko vyměnila za pozlacenou korunu království. A když tedy nedtěla, aby její hranici byly pouště čínské a arabské a pralesy amazonské, svolila s odhoťou, aby byla ohraničena studenými velikány Alp a mělkými moři středními.

Její pýcha byla vždy pýchou reální. A hrála vždy, aby nemusila riskovat více než kolik bez slz a holestí snese člověk narozený z ženy. Její oheň byl vždy ohněm studeným a ne bez hrůzy myslila na slávu těch, kteří s radostným žalmem se nechali spáliti, aby jim svítilo světlo věčné.

Věky mijely a v každém věku viděla gesto Boží. Nebylo síly, aby je pochopila. Odvracela se plaše a motala se v plachtovi svých kocábek, které se potulovaly mezi jejími městy.

A nyní tedy nosí v srdci Město Věčné, ale její údové jsou zárukou časnosti. A na mapách celého světa jest Řím, ale není Itálie. Kapitánové všech národů řídí k němu kormidla lodí, ale existenci Itálie pomíjejí jako končiny bouřné. Z lidského a Božího zvolila lidské a kříž v jejím znaku jest omylem posledním. Nedtěla býti ukřižována. Nedtěla vystoupiti na dřevo kříže, aby celý svět táhl se za ní. Jest pomínuta. Není ji. Itálie, kdy ukončíš tento strašlivý sen? Kdy se palmy tvé zachvějí a moře tvá kdy zabouří novým větrem Božím? Kdy sopky

tvé budou volat slávu Boží a hory tvé kdy budou zpívat o moudrosti Boží? Kdy pomine zakletí národa, aby sezval národy k hostině nejslavnější? Kdy? Ó kdy?

*

ANTONÍN ŠERÝ

PĚŠINA

Stříbřený chodníček pospíchá k ráji
Do hvězd si léhají zlaté sny
Z křišťálu zámek spi v dalekém kraji
Ve smutné komnatě oči dvě štkají
zakleté princezny

Motýlům v hedvábném loži
kalíšků ustlalo toužící kvítí
Dva
andělé s nebe se spouštějí po bílé niti
s ochranou Boží
V stříbrném polibku úst nechví se hlas
jen něha tvá

Cestíčko důvěrná, slyšelás?

Plachý květ
na keři tesklivém
údlivem
zapomněl růžovět

—

Dítě mé,
pojď, po stezce stříbrné půjdeme
(... ó lásko! ... ó něho! ...)
šťěstí mé rozdávát
budeme
a z něho
princezně smutné též půjdeme dát! ...

„Jitřní cestou“

IRSKO

JE ZEMĚ, která vybočuje za staré Evropy svými věčně zelenými palouky a svou mystickou nadějí. Od dob svatého Patrika, který jí byl dán za patrona a ochránce, nebylo dne ani hodiny, aby tato země byla se vzdala své touhy, aby se byla zpronevěřila svému poslání.

V dobách, kdy se šířily nové myšlenky a nová víra, ostrov, oddělený mořem a skoro ode všech zapomínáný, neustával tvrdošíjně zdůrazňovat svou věrnost. A když tato ctnost byla zpečetěna na popravištích a stala se ctností už jen skoro výlučně abstraktní, poslední dech zeleného Irsku byl dediem naděje.

Jeho naděje není lidská. Nedá se uspokojit zákonem a vlídným slovem. V zeleném Irinu se stala naděje démonem ráje. Štve neustále, křičí, bouří, pudí k věčné nespokojenosti i zdálo by se, že Irčan chce dokázat Bohu, že jeho poslání jest dostati se za živa do nebe a přejítí práh ráje s plným vědomím osobního vztahu k ubohé zemi.

Ve chvílích, kdy kvete obchod a užitečnými hodnotami jsou jen hodnoty materiální, ve chvílích, kdy se tvoří hospodářské plány a sjednávají smlouvy, ve chvílích, kdy se mluví o cech a nezaměstnanosti a kdy bylo vynalezeno konsorcium na záchranu živých hodnot evropského světa, zůstává Irsko daleko od tohoto shonu, zůstává stranou novodobé civilisace a vášnivě střeží svůj kult absolutní naděje. Tam, kde Evropané moderního ražení chodí s hlavami schýlenými, plní neplodného myšlení o nových politických situacích a zkrúšení konkurencí hospodářskou, zelená se Irsko svou starou ctností, nikým nechápanou a nepochopenou, jako by o celá staletí pozadu, jako by zpět o celé věky, jako by zrovna v ráji, který mu byl hlásán jeho svatými vyznavači a mučedníky. Jejich pravdy jsou jin pravdami podnes.

Tajemná působení Milosti i hrůzné následky Hříchů se ještě v této zemi nezracionallisovaly. Zůstaly v panenské nedotknutelnosti až po naše časy. Irsko nechápe starost celého světa. Je zaujato svou nadějí. Očekává vykoupení a snímání s kříže.

Jeho zasněný pohled, jeho postoj pastýřů betlemských, jeho vášnivost starokřesťanských rytířů vane do světa jako rytíř, kterému nikdo nerozumí a jehož ševclu neslyší.

Irsko nezdadlo ve všeobecném systému zrad svého poslání. A jeho poslání dnes už není aktuální. Mysticismus zaniká.

Ale Irsko se dívá od moře k břehům, po zelených loukách a hájích a jeho duch se chvěje a ztravuje nadějí nejvyšší. Svobodný stát! Osvobozený od Ideologie celého světa. Svobodný jako prarodiče v ráji. Zelená vlajka Irsku se proto třepotá toužebně v paprscích slunka – čeká, čeká.

Irové se nezměnili v gentlemany. Zůstali rytíři a jejich cesta do Evropy jest cestou andělů na zemi. Chápu, ale nenásledují. Nemohou zradit.

FLORENCIE

Několik marginalií z cesty.

STA A TISÍCE již složilo svůj hold u nohou této nádherymilovné signory. Z celého světa přicházeli, aby se poklonili skvostným stavbám, jež skrývají za chladnými zdmi poklady umění. Ovšem, dnes nejsou to poutníci ani condottieri, kteří by se od městečka k městečku prodírali k hradbám signorie. Několikahodinová jízda stačí, aby se zvědavým očím cizince (očím tak často podobným zrakům nějakého mlsného požitkáře) odkryly poklady Květu Apenin. Zasazen na úpatí tohoto nevládného horstva vydechuje stále opojnou vůni rajských květů, jež vysoká zeď Apenin zakrývá před očima nepovolných. Železnice, prodírající se nespočetnou řadou tunelů, ústí na florenckém nádraží. Tam dostane se obyčejný cestovatel, turista, aby podle svého průvodce chodil od budovy k budově a podrobně sledoval výklady o tom, co by jej mělo zajímat. Ale unaven cestou a učenými výklady, jimiž jsou takové knihy přeplněny, hledá v jízdním řádě nejbližší spojení do dalšího města, aby se totéž opakovalo na celém výletě po Itálii.

V každé době potkááte tisíce takových bludných poutníků. Sledují pilně výklady své knížky, ale cesta vlakem, hotelová strava a hodně zklamání, to jsou jediné požitky, z nichž se může těšit. To ostatní je mu ukryto. Příliš odvážně si vyjel do světa. Marne bychom se bránili myšlence, že *drahou* se nemá jezdit po Itálii. To se nejlépe pozná, když se blížíme vlakem k některému městu, jež má nám odkrýt svoje bohatství. Nikdy nevolí se cesta tak, aby již příjezd dal aspoň tušit, že tam za tou kamennou budovou, chránící město před zvědavýma očima průběžných cestujících, je cosi, co by je tu zlávalo, zachytlo a upoutalo. Důmyslní inženýři, chráníce zájmy podnikatele, zařídili věc tak, aby jenom co nejvíce lidí projelo vlaky po trati. I pro ně nemá to ceny, aby se podívali dílům, která nevyšla z jejich rukou. Projíždějte Benátkami, Bologní, jedte od severu Itálie až dolů k jihu, nikde nespátíte podél trati, co by vás zlávalo, abyste přerušili jízdu tam, kde jinak není vašim úmyslem vystoupit. Snad také sama města nestojí o takové návštěvníky, kteří pohodlně přijedou ve voze ČSD až na jejich nádraží a zde, sotva vystoupili z vozu, otvírají červenou Mariovu knížku a jako hluchí a slepí ženou se od bodu k bodu, poslušni znamének. U dvou výkřičníků zastaví se trochu déle, než u jednoho. U věci méně zajímavých se už ani nezastaví. Konstatují jen jejich existenci.

Můžete-li však použití starých silnic, které spojují důmyslně města italská ne v přímé lince, nýbrž v takových podivných objížďkách, potom teprve poznáte, jaký je rozdíl mezi touto starou drahou, po níž každému je vyhrazena jistá svoboda ve volbě cesty i cestovních prostředků, při níž možno se zastavit v některé tratorii na trochu červeného vína, kde potkáte tolik zajímavých lidí, jichž byste marně hledali

mezi svými spolucestovateli ve vlaku. A to je jenom nepatrná část vnějších, běžných dojmů. Což teprve když okoušíte všelijaké rozkoše takové potulné cesty s plným vědomím své svobody. Zahodte oděv turisty, staňte se aspoň navečer hostem nějaké tratorie malého městečka, pobesedujte s rolníky nebo rybáři, v několika pohárech trpkého vina Chianti utopte všechny svoje bolesti, slovem, nechte toho svého „člověka“ někde daleko na severu, abyste pochopili, že i zde v této zemi zamořené turisty možno žít volně, svobodně a krásně.

Cesta do Florencie od Adrie nahoru přes Apeniny a zase dolů do údolí na druhé straně tohoto horstva. Tato pout, již možno vykonat podle chuti za několik málo hodin stejně jako za několik dnů, ba snad týdnů, ukáže nám skrovný úsek toho, co tisícům zvědavých (ale hříšných) očí je utajeno navždy. Bílý pás silnice stále se před vámi kroutí, rozvíjí se a zase se spojuje s pobočnými cestami, jako by chtěl poutníka zlákat i s pravé cesty. Nejkrásnější cesta by snad byla se spřežením volů, pomalu krok za krokem se šinoucí, s vozíkem od osady k osadě, každou chvíli se zastavujících a udiveně se tážajících svými velkýma očima, co že tady chceš, človče, v kraji, který je všem zvědavým zakázán?

Zvolna vystupujete k horám. Ráno ještě nebylo po nich potuchy, ale za nedlouho už se hlásí. Jedete-li rychlým vozem – možná že použili jste auta – potom za půldruhé hodiny stoupáte serpentínami vzhůru do strmých skal, na nichž jenom někde v koutku pod štítem vysokého skaliska jest ukryt miniaturní lesík, nedávno sem pracně umístěný. Apeniny jsou hory pochmurné a nic vás k nim netáhne. Máte tak aspoň možnost vrátit se k městům, jež máte za zády. Můžete vzpomínat na veselou snidani z oslího mléka, jímž vás černá signora pocítila v zapadlé uličce Forlì. Nebo vás zachytne vzpomínka na zvěduvého staříka, jehož jste se ptali na cestu, když mapa si nevěděla rady. Potkali jste četú fašistů s puškami a v plné zbroji. Italské vojsko vyrukovalo právě z kasáren, když jste se blížili provinciálnímu městu. Nebýt uniform, zdálo by se, že to naši hoši se ženou kamsi na hřiště. Schválně volím ty dojmy, aby duše nebyla přetřžena hned na počátku cesty. Je krásné jít, proč bychom si nedovolili usmát se na hezké děvče, které zde pod Apeninami je už usměvavější, milejší a hezčí, než dívky na severu. Kyne vám vesele rukou, stojíc chvíli na silnici, jako by chtěla tu zůstat pomníkem naší radostné nálady. Snad neví, že jsme ji oloupili o dvě krásných oči, které nyní budeme pečlivě ukrývat. Vždyť chudička její krása právě v nich se ukryla, aby dlouhé fasý svou hradbou chránily chudičkův květ zadhyčený u cesty pro potěchu těch, kdož tudy jednou půjdou s těžkým břemenem. V jediném pohledu, který jako květ palmy vykvete jednou za lidský věk, možno utopit všechnu bolest, jediným pohledem černých očí možno uchvátit tolik krásy, že chtěli byste se už z poloviny cesty honem vrátit. Máte strach, aby vám ta radost neunikla, nevymkla se z rukou. Jste nahoře. Pro turisty označili přesně na metr vrchol. Odtud pojedete rychle dolů. Zase řada zatáček, pomalých sestupů, trochu „fádni“ krajiny. To by

řekl ten, kdo marně hledá vysvětlení ve svém průvodci. Nám však, kteří tušíme už, že u bran slavného města čeká nás radostné uvítání, že reprezentace města i tisíce lidí netrpělivě vyhlížejí, kdy už se objeví naši hlasatelé, nám je tento kus cesty přípravou na to, co je nám s takovou péčí chystáno. Zde můžeme ještě trochu přemýšlet o oprávnění našeho příjezdu. Dosud je čas se vrátit. Signorina ještě stojí u cesty a rukou si cloní. Vyhlíží nás. Pevně je přesvědčena, že jsme porozuměli pohledu, jenž se nehází vstříc každému poutníku. Ví, že to byl dar nesmírné ceny, který naše dívky dovedou rozdávat jenom v dobře nastudovaných pózách a s jemným gestem bezmezného pychu. Čeká nás. Je trpělivá. Matka dala jí jméno Iríde. Líbilo se všem. I ona se líbila už jako malé bambino. A přece jenom pro nás měla uschován ten pohled, jediný úsměv, který může dívka podat, aniž by se její panenská krása okradla o nejzácnější klenot. Hle, toho všeho se dostalo cizinci, který šel mimo. Ale jeho chladné srdce netečně přešlo. Sněhy a ledy severské vlasti neroztají pod plamenem černých očí. Chudíčky šat a upracované ruce nemohou zvábiti jeho zájem. Ozvěna od Apenin ochotně přisvědčuje: sono fredi, tropo fredi . . .

Cizinec spěchá, jenom aby už byl u cíle své cesty. Naučil se vnímat tisíce zážitků v rychlém tempu. A stále touží po nových a nových. Koněčně: jeho zrak, uvyklý na tisíce dojmů, je bezradný. Nedovede měřit vzdálenosti, nerozpoznává, zda upírá se na obraz, nebo na nejkrásnější pohled, který dosud zachytl na sítnici svých očí. Bezmyšlná modř oblohy přispívá k nejistotě. Oslňuje, omamuje. Klame. Nikde není živé duše, která by pohnula panoramatem, oživila ztrnulou krásu. Proč nestojí tu brána, jež by na prahu města Danteova hlásala pyšně a přece ne vyzývavě, dlužno: Per me si va nella città gioioso, per me si va nell'eterno delizia . . . ? Smějí se slavnému Humboldtovi, smějí se všem průvodcům a vychvalovačům. Na tomto místě uvěříte, že Dante Alighieri je zdejší rodákem. A zde pochopíte také, proč Papini podal neocenitelný obraz kázání na hoře. Snad stál právě zde a pohled vytrhl jej z lidských myšlenek. A také rozumíte, proč sem hovorní ciceronové nevodí a nevozí svých svěřenců. Zde třeba mlčet. Nelze slepému mluvit o barvách. Jak chudíčky jsou prostředky naší řeči!

Hodina za hodinou utíká do údolí. Zavádí o cizince pohledem, zve ho, aby spěchal za ní. Kdo stojí však u pohledů, jež mu kouzly nejkrásnější sny, kdo v tomto panoramatu zachytil pro sebe přehavé okamžiky skutečné krásy, což může docela klidně se pustit tam dolů, kde jsou lidé, hmot, var denního hlomození?

A dále? Poutník přece sešel dolů. Večerní Ave, jež stříbrné zvony okolních klášterů vysílaly vzhůru k nebesům, připomněly mu, že se brzo zavrou brány města. Po paměti (jak divné, když tu nikdy nebyl!) našel už svůj hostinec. Do kouta pokojíku, jehož jediné okno hledělo přes špinavý dvorek k řece, shodil svůj ranec, seběhl dolů, nasytil se a zapil jídlo, jehož chut neměl čas zkoumat. Trochu se narovnal na lavici pod oknem a rychle klenutou branou domu se vplížil na ulici. Šel opatrně podél ulice. Spěchal k dostaveníčku, které si dal s kýmsi

na starém mostě. Viděl, že oči domácích udivené si jej měřily. Neodpovídal na ty vyzývavé pohledy. Jen ještě více sklopil hlavu. Věděl, že jakmile by se rozhlásilo jeho jméno, byl by také vyřčen nad ním ortel. A on přece má toho hodně na práci. Oklamal už tolik zvědavců, unikl kolikrát už už nastraženým osidlům. A zde, v městě, kam přišel si odpočinout, načerpat nových sil, zde by se měl prozradit, dát se sám a dobrovolně v ruce slidičů a tak lacině prodat svojí hlavu? Oh, Poutník nebyl tak prostoduchý, jak by se nám zdál podle svého chování!

Došel až k pontě Vecchio. Odkudsi oznamovaly hodiny devátou. Rozhlédl se proto pozorněji, sáhl na kapsu, kde snad něco ukrýval, neboť pozorně ji tiskl. Přešel sem a tam. V přítíní špatného osvětlení hleděl do tváří několika chodců, kteří stejně jako on tiše se tudy ubírali.

Až tu najednou z rohového domu dolehlo k němu šeptané: Cesare. Udiven pohlédl vzhůru. Z okna nahýbala se tmavá postava. Nerozeznával její obrysů. Teprve když padl mu k nohám jakýsi předmět, shýbl se. Jediným pohybem ruky poznal, že je to svazek listků. Pochopil.

Ráno již neprohlížel chrámů, ani paláců. Prchal z města, které mu dalo znát tak rázně, že cizinec svým těžkým dechem nesmí ničit květy Firenze.

Dubová vrata paláců a přísní strážcové rázem postřehnou plíživý krok vetřelců. A nařiká-li někde ve své komnatě signorina, není třeba romantického zakončení v klášteře. Stačí několik slov na rozloučenou a vzpomínky snadno zmizí z duše, tékavé jako pohledy dotěrných cizinců.

*

RUTH SCHAUMANN – přel. OTTO F. BABLER

TRIBÁSNĚ

POMOC

At dlaň tvá nyní
ve spánku leží v ruce mé,
neb v naší snit
bez vrat a skříní
zdi jsou jak země neznámé.

At tvoje vlasy
mám ve snu u mdlé skráně své;
s chmurnými hlasy
mých roků časů
jak postavy jdou truchlivé,

by moje tělo
do hrobu nesly dálného,
kde by mi tělo; –
ó, kéž by smělo
tvé srdce bušit u mého

a křídlem býti
v orlovu letu večerním.
Hlasy se říjí,
jak začne bítí,
když zjasněna se vznesu s ním.
(Z knihy „Der Rebenhag“)

BOLNÁ SYMFONIE

Ty nemysli, že slabé srdce mé
se vzpírá snad těm mečům a těm prutům,
že uvyklo jen hudbě nebeské.

Vždyť každý prut je jako houslí hra,
a každé kopí jako jasná flétna,
a každý šíp jak třtina ze šalmaje,
a všechny ve chvalozpěv zašumí,
když se mi náhle vryjí do těla.

Tak mohutná však je ta symfonie,
že klopím čelo, zcela ztrácím se
a na chvíli už nejsem u Tebe.

Pak zapláčti, a tento tichý bol
jak tuba je – a ta mnou zadívěje.
(Z knihy „Der Rebenhag“)

TŘI KRÁLI

Tři krále vidím tady v drsné státi,
jak klečí před tou vůní čisté ctnosti.
Přátelům z mládí, dávno na věčnosti,
se obličejí svými podobají.

Z nich jeden nad krystalem lesklým tají
svou šedou tvář, již mírní oddaností,
a bratru jeho, nejtmašímu z hostí,
jak jasné míče moudré oči hrají.

Ten třetí ale mlčky sklání se
a jak má vzpomínka se k děcku chýlí
tiše, jak večer když chceš trávou jít.

A z Ježíškových drobných dlaní se
výš zvedlá Milost jako stožár bílý
a nejhudší dar vtáhne ve svůj svit.
(Z časopisu „Orplid“)

O ČESKÝ ROMÁN HISTORICKÝ

*In margine Durychova „Bloudění“**

ČESKÝ román historický, tot už sám o sobě veliký problém. Vzpomeneme-li tu *V. Beneše Třebízského*, jehož dílo bylo tak silně tendenční a přece dodnes je znovu a znovu čteno, snad pochopíme, že historická látka je u nás vítaným podkladem pro krásnou prózu. Možná, že někdo namítne, že tento zájem o dějiny národa je podmíněn vývojem našeho národa v posledních dvou stoletích, kdy ze slavné minulosti se zachycovala každá radostnější vzpomínka pro útěchu přítomna i lepší naděje do budoucího věku. Nesmíme však zapomenouti, že u nás to není jenom taková sentimentalita, jaká snad by se zdála plnit odkaz klecanského kaplana. U něho jistě šlo na prvním místě o rehabilitaci doby kalicha, když snaží se vyložit náboženské zápasy myšlenkou národní. Když však si prohlédneme svazčky vydané *Bitnarem* v „Dědictví svatého Jana Nepomuckého“, najednou poznáme, že v té duši je více než vlastenecký zápal, více než nějaká sentimentalita churavého básníka a pokorného sluhy Páně. Možno říci a myslím, že plným právem, že dílo *Třebízského* jest ovšem opředeno tím chvatem, onou nervositou churavého autora, který chce zachrániti ze své zásoby námětů a myšlenek aspoň část pro českého čtenáře; pozorujme jenom stavbu drobných povídek, jež vybral a shromáždil Vilém Bitnar. Tam poznáme, že nebyl ten churavý a snad už posléze umírající kaplan na klecanské faře jenom tak obyčejným skladatelem historických povídek a románů. Mnoho je ukryto v tom jeho díle, mnoho z těch spadaneých listů bude přece jenom stále nám připomínati, že jeho práce v oboru historické povídky nezůstala pokusem, jak mnohde se dokazuje. Jak se těžko bojuje na dvě fronty: jednu ve svém nitru a druhou odvážnou a úpornou v těle, postupující neúprosně k svému vítězství. A za těchto bojů neumdlévá duch, ač tělo kus po kuse se vzdává naději na vítězství. Ille, za této bídě, z tohoto zápasu přece dodnes zachovalo se nám více než snad tušíme, nebo chceme připustit.

Proti dílu Václava Beneše *Třebízského* vysoko byl postaven *Alois Jirásek*. Nechme stranou vědecké výhody, jež po stránce formální jsou na straně Jiráskovy: věk, prostředí, stálé doplňování a soustavné prostudování látky, a snad také to, že *Třebízský* tu vykonal dílo předchůdcovské; odmysleme si všechny formální výhody Jiráskovy, a potom srovnáme obě díla tak, jak se nám jeví v tomto srovnání, co možná zbaveném subjektivní čtenářovy.

Mladý kaplan umírá na počátku svého díla. Vidí smrt přede dveřmi, horečně kvapí, aby ještě něco zachránil z jejích rukou: nemoc a vědomí marného zápasu – toť jsou jeho družky u psacího stolu, které

* Jaroslav Durych, „Bloudění“. Věši Valdštejnská trilogie. Druhé vydání. Vydal Lad. Kuncíř v Praze 1929.

mu místo černidla nalévají do kalamáře jeho rudou krev, jež se řine z bolavého srdce.

A Jirásek? Jeho dílo roste soustavněji, klidněji a posléze také snad spokojeněji; přehlížíte-li dnes knihy, které za ta léta vydal, neubráníte se dojmu, že z těch dvou skupin přece jenom ta dobově bližší je také bližší srdci autorovu, třeba snad si často namlouval, že jeho husitské romány a povídky jsou nejradostnějším plodem jeho života. Jirásek byl povýšen na romanopiseckého kronikáře doby, zvané husitskou. Ta udělala jej Jiráskem, autorem nejčtenějším, nejoblíbenějším a snad také nejuctívanějším v přítomnu. Čím více však se začteme do těchto historických děl, tím více se zneklidňujeme: tušíme aparát, s nímž tu bylo pracováno, vidíme, že nebylo litováno studia ani krásných vět, ale stále hledáme něco, co by nás vysvobodilo z našeho neklidu. Maně si vzpomínám Alešova obrazového doprovodu k „Psohlavcům“. V této spolupráci vynikne snad nejlépe cosi, co oba spojuje: tušíte, jak Aleš mnohdy pohyb, spád a vůbec každá změna police zneklidní, takže malíř se neubrání a my vidíme, že stojí na půdě poněkud cizí svému dílu. A něco podobného vidíme také v historických dílech Jirákových. Toto zneklidnění je tu také vyvoláno onou nezvyklostí, v níž se tu autor rázem ocitá. Jeho úsilí o realistickou stavbu díla naráží na překážku, kterou spisovatel nemůže pokaždé zdolat tak, abychom ji netužili. Nezvládne dokonale látku, aby v díle nebyly patrný řvy, jimiž má být spojeno archivní studium s vypravovatelským nadáním autorovým. Zatím co Třebízskému se všech stran se hrnou slova, věty a celé strany, Jirásek jim staví hráze svým důkladným přípravným studiem. A přece ani on se neubrání, aby se mu do historického vypravování nedostalo mnoho olulášů ze současna. – Řada myšlenek a problémů, jež snaží se vyřešit veřejnost, řada problémů, jež měla být řešena v životě, to množství zajímavých myšlenek obléká si roucha historie, aby pod tímto maskováním mohlo projít šťastné a konečně i vítězné českou zemí. Tím ovšem – a to musí dnes připustit jenom trochu objektivní pozorovatel – nelze zachránit plnou a dokonalou neodvstlost romanopiscovu od těchto vnějších zásahů. Tím ovšem trpí konstrukce románu a také celé dílo stává se poněkud odvislým od přítomné mentality.

Že tomu tak skutečně bylo a jest, to dokazuje nejlépe úloha, jakou hrál Jirásek také v našem politickém životě: na základě *historického* díla staví se na prvé místo českých spisovatelů, kol něho má se vytvořit ten duch českého národa, jak jej tvoří ve svých husitských epopějích. Aktualita stává se hybnou pákou. Pozorujeme-li, jakou úlohu hrál jméno Jiráskovo, jeho romány a vůbec osobnost spisovatele v posledních jedenácti letech, také si uvědomíme, že úloha historického románu tu byla nahrazena rolí hodně tendenční. Neupře potom jistě nikdo, že tím trpí slovesná stránka díla. Snad ještě tato generace bude číst historika Jiráska. U ní bude tu jistě mocně působiti okolnost spíše sensitivní než vyvolaná dojemem z přečteného. Vzpomeňme nedávného jmenování pluku vysokomýtského jeho jménem. Nevím, zda možno

spojovali tak armádu a spisovatele, třebaž o něm se všeobecně soudí, že je také historiografem naší „velké armády“ – vojska husitského. Leč nelze nám zde rozebírat tuto otázku a musíme se spokojit aspoň konstatováním.

Tím ovšem druhá část díla Jiráskova, do níž řadím také „F. L. Věka“, je opomíjena, jaksi postavena na druhotné místo, ač vlastně bychom ji měli přiznat první místo. Kdo pozorněji četl „Unás“ a „F. L. Věka“, vidí, že se tu spisovatel na mnoha místech stává básníkem rodného kraje, který je zde opěván s láskou a oddaností. Na těch místech, kde děj se přesune do rodného kraje spisovatelova, tam právě se rozezvučí struny k nejkrásnějším akordům lásky a obdivu, nadšení a mohutnosti vyprávěčské síly. Leč dnes nelze rozebírat dílo Aloise Jiráska. Chceme jenom stručně upozornit, že ony byly postaveny na první místo jeho tvorby historické povídky a romány, k čemuž asi dalo podnět spíše povolání autorovo, jeho znalost historie a snad také popularnost látky. Až po letech vyhasnou ohně této periody, potom na místě husitských děl právě ona opomíjená a snad nedocenená epopeje domova bude trvalou památkou Jiráskovou v české zemi.

Dotkl jsem se toho již s počátku, že český národ má jakousi obzvláštní zálibu v historických povídkách a románech. Možná to snad dokonce nazvat charakteristikou jeho národní mentality. Leč právě tato nálada, jistě hodně vstřebaná do krve, jest na druhé straně jakousi překážkou, aby u nás vyrostlo historické dílo, které by zachytilo v mohutné fresce pevně a monumentálně nějaký úsek národního života. Hlavní překážkou je snad to, že většina historických spisovatelů vrhla se s podivuhodnou úporností na údobí husitských válek, ač nenajdeme mezi nimi ani jedliého znatele umění válečnického. Tohoto nedostatku nezastře ani sloh ani umění vypravovatelské. Vždyť Jiráskovo „Temno“ právě tam má svoje krásné pasáže, kde autor líčí zákoutí života, neboť tu operuje se známými poměry a prostředím. Ale opravdu historického díla dosud jsme neměli.

Jaroslav Durych připravoval svoje „Bloudění P. Marie Montseratské“ po dlouhá leta. Připravoval se na ně nejen studiem obsáhlého materiálu, ale také se vydal na cestu za svým románem do světa, navštěvuje místa a země, jimiž potom prováděl osoby svého románu jako obeznalý průvodce, aby tak neodbočily na cesty nesdružené pro něho i pro ně. Ale on také jako voják znal umění válečnické, mohl jako voják a lékař za války seznámiti se s bědami válečnými, třebaž mnohdy jiného rázu, než byly útrapy hrdinů jeho románů. A potom látka jeho románu byla poněkud jiná, než bylo obvyklé u nás. Postava Frýdlandského vévody, nejvyššího velitele císařské armády, onoho podivuhodného muže, který na jedné straně věřil svým astrologům, na druhé straně však spoléhal na prvé místo na váhu svého meče, ční vysoko nad současníky, zastíňuje krále a císaře, v jeho ruce je soustředěna moc celé střední Evropy. V ruce bývalého Českého bratra, oddovance otců Tovaryšstva! Kolik záhad je ukryto v jeho duši, co pudí jeho srdce, aby tak vášnivě zápasil o první místo v říši?

Pozorujeme-li cesty, jakými se ubíral Durych k tomuto románu, který má být vyvrhnutím jeho dosavadní tvorby, setkáme se nejdříve s románem-básní: „Na horách“. Nemohu se ubránit dojmu, že „Na horách“ bylo jakýmsi předzpěvem k „Bloudění“. Tam se rozezpívala duše básníkova, zde autor přistupuje k dílu, do něhož vkládá všednu mohutnost své duše a soustřeďuje v něm pílí a práci řady let. Ovšem bez mohutnosti básnické zůstalo by každé dílo troskou, zlomkem, zmařeným životem lkarovým.

Nazval bych „Bloudění“ velikým divadlem světa, neboť v tomto románu konečně se odpoutává český autor od domácí látky, nepotlačuje při tom významu místních událostí. Celá Evropa je tím velikým divadlem, na němž se hraje ono podivuhodné drama muže, který vyrostl z českých rodičů, aby ukázal světu sílu a odvahu, o níž snad jinak slyšeli jenom v dobách husitských válek. Ale ten voják, generalissimus císařské armády, vévoda Frýdlandský, který chystá se vytvořit na svém suverenním území stát ve státě, aby tak obnovil domácí dynastii prozatím na tomto území, které na mnoha místech dříve bylo také v moc mocných Slavníků, on, Valdštejn, je epilogem českého hrdinství. Smazal skvrny zbabělých direktorů, zastínil zbabělé vlastenectví exulantů, aby tak ukázal, že česká země nepozbyla hrdinů.

Bylo řečeno již často, že „Bloudění“ je mezníkem českého románu historického. Není to jenom novost látky a síla podání. Také nová metoda, již byla tak obsáhlá látka zdolána, ukazuje nám, že jsou u nás předpoklady historického románu. A právě ona doba jest nesporně jednou z nejvděčnějších, neboť otevírá světu brány české země dokořán, země česká je tím bodem, kol něhož se točí děje války třicetileté: zde se začíná, zde se končí. Největší zápasy se odehrávají na její půdě. To není hoi nábožensko-národní, jak se ráda nazývá vojna husitská. Zde je to hoi dvou světů o dalekou budoucnost celé Evropy. Durych proto nás vyvedl z našeho provincialismu ven do světa, abychom konečně již opustili staré názory, staré cesty a ukázali se v jiném osvětlení. Měl k tomuto dílu všedny předpoklady zdu. Jemu konečně se podařilo roztnouti onen gordický uzel, o jehož rozvázání se jich tolik marně pokoušelo. Konečně byl rozřešen poměr mezi lyrikou a epikou, mezi básní a historickým dějem. Neubráníte se dojmu, že jedině cesta, po níž došel Durych k rozřešení tohoto problému, byla jistá a bezpečná. Bude proto ukazovatelem všem, kdož zatouží někdy zachytit jiný úsek dějiny, v němž česká země bude osou.

CESTA SLEPÉHO

HEJ, JÁŘKU, kam?* A dohnal ho.

Ten, komu to platilo, nezůstal stát a tvářil se, jako by nebyl tuto výzvu v studeném zimním podvečeru zaslechl.

– „Ještě daleko?“ –

Šli vedle strážního domku, před nímž na lavičce s přeloženými nohama seděl vousatý železničář s dýmku v ústech.

Obláčky nikotinového kouře se převalovaly jako tenisové míče o raketu málomluvného podzimu.

Teď vůbec se mlčelo.

Jen obláčky kouře se lině zastavovaly jako podivné tváře, kterým byl vytržen jazyk.

A přece těm třem lidem nikdo nebránil, aby spolu hovořili, naopak byly zde všechny předpoklady, aby se hodně mluvilo, aby se povídaly novinky, vždyť určitě tihle tři přišli ze tří rozličných světových stran.

O tom však možná železničář nevěděl, že ten, který prvého dohonil, za ním volal, prostě, že dobrá vůle byla na jeho straně.

Dost možné je však, že železničář oba dva – tak asi na deset kroků od sebe – byl spatřil a protáhl obličej podivením a respektuje mlčení příchozích sklonil se svou čapkou do rozepjatého límce modré železničářské blúzy.

Ten, který počal hovořiti, započal své tažení.

Ale vyhrál to druhý, který stál mezi ním a železničářem.

Celá věc byla na první pohled nicotná, svou stavbou však nabývala určitého spodního, velmi hlubokého tónu, který se s náramným souzvukem kladl na skřipění větru vedle kolejí do vyřiznutých kontur akátů přítisklých melancholii větrných mlýnů na zamžené zrcadlo utíkájícího podzimu.

Osud ticha se tedy naplnil.

Ale ticho přece nelze vzít jako dopis řádně frankovaný a hodit jej do poštovní sdráčky. K tomu je zapotřebí houževnatosti hranitčící až na zodpovědnost.

Neboť nic se tak těžko nepodává lhostejnými očima jako ticho. Ticho, vibrující na zaslazených očích, pod nimiž true naplněním osudu osmerka bílého kapesníku podaného ženinou rukou, se anese a jestliže jsme takového něco shlédli za křovím, odcházíme uspokojení a spravedliví viděním.

Viděli jsme ticho jako houpačku na nalomeném kmeni řezající se svými provazy v mužských očích.

Vždyť muži tak málo pláčí.

Za strážním domkem koleje náhle zapadaly do úzkého údolí a straně táhnoucí se podél nich dřevěněly nesmírným mrtvým smutkem.

Sem tam chudiváček akátů ztrácel se podepřen kvapícím závojem podzimní mlhy jako oči promarněné mládím.

Skoro namahavě se vyškřábali ti dva naklánějící hlavy a zařezávaly se jimi do neviditelných propadlišť těžiště.

Celá jejich bytost nabývala tvaru elipsy proříznuté delším průměrem. Vzpřímili hlavu bylo pro ně nemožno, neboť „hej, jářku“ zůstalo nezodpověděno.

Oba si zůstali odpověď dlužni, neboť ten, který šel za ním, měl na prvého dorážeti, uchopiti ho za ruku, k němu se důvěrně skloniti a pošeptati mu: „Pane, zůstal jste mi odpověď dlužen. Teď máme osm hodin. A je podzim. Ach, vidíte, tak nevlidný, tak hrozně pekelný. Proč mi v tom smutku neodpovídáte? Hledte, ten železničář, který teď – za chvíli – vykymácí nahoru semafor – měřeno od kolejí – do tupého úblu, se lekl našeho ticha.

Nechápete, že jste měl aspoň stále ke mně obracetí své oči, mohl jste v jakési kamarádké starostlivosti litovati mého vetchnoucího šatu a bot, mohl jste aspoň vzkřiknouti: od koho máte tu růži v knoflíkové dírce na prsou?

Vždyt v pozdním podzimu pod širým nebem tak nerady kvetou růže. Ale nyní se oba dřepe po této stráni a já, protože jsem ramenatější, mohl jsem vás předejít a pomoci vám rukou.

Anebo lekl jste se mých vodnatých očí?

Ty moje oči – dosti šeredné – zůstanou jízvou ve vás. Tak šeredné, že je přece ještě dost krásy v nich. I podzim, aby zatáhl v sobě dech a položil na blesk svých zlatých listů zmučené polní cesty, vzlyká šeredností. Ach, pane, mých šeredných živých očí!”

A seskočil se stráně.

V dále propadla řesetem samoty píšťala lokomotivy. Podzimní noc stonala na pelesti krvavého měsíce. Ten druhý šel se stráně též.

Ale jeho záda již se tak hrdě nerýsovala rameny a kontury nohou v zmučené lumpě lidských šlápějí, spíše padala – jata nesmírnou tíží – úměrně s jeho kabátem, který byl příliš dlouho na vývěsní tabuli podzimního breve.

Náhle zakolísal, ruce vsunul do kabátu a naslouchal. Cítil, že druhý za ním visel na něm očima.

Ruce vytáhl z kapes a počal jimi hladit prostor tak dlouho, až došel na dno.

Uhodl na dně prostoru kámen.

Usedl na něj.

Bylo mu již lhostejné, když ucítil na ramení cizí předmět. Věřil již, že to může být bez výhrady lidská ruka.

Kde pak pták. Ten se bojí i tmy.

„Snad nechcete skočit pod . . . ?“

„Nel“ Byla v tom vášnivá chuť neopustit život.

„Ale opouštěl jste mne, proč se se mnou nechcete seznámit?“

„Jak to? Kdo by byl dobrým vůdcem v této psí noci?“

„V těžké chvíli, v těžké noci – hm, hm . . .“

„Ale vy jste šel za mnou v těch místech, kde jsem si byl se vším jist. Ale ono to za tři roky hodně vyrostlo. Tady ten bodlák a to ostatní

haraburdí tu ještě nebylo. Ale proč vám to vlastně povídám? Jářku, zajímá vás to? Vždyť já teď nevím, kam mám jít."

"Vy nevidíte?"

"Ja, ja, tři roky. A za tři roky už vyroste l les, za tři roky se vám stane, že kdysi nový hrníček spadne s police, za tři roky, kdybyste neutíral si slzy – považte, utopil byste se v nich.

A víte, co je to utopit se v slzách? A kdybyste byl sebe větší akrobat, nebudete-li tři roky dělat salta, tak se při tom prvním velkém kotrmelci po třech letech dozajista zabijete. A odveze vás na hřbitov malý koníček, vyhublý, ale při tom tak něžný.

A vy jste chtěl, abych vás vedl. Neplete si to.

Nejsem pyšný, jsem už slepý. A když to víte, pojdte si sem ke mně na chvíli sednout. Máme na tom kameni oba místa dost."

Tma se valila. Tma noci se třela o tmu dvou očí.

*

Z latiny přeložil A. N. S. ŠUMINOV

HYMNUS NA DEN ZJEVENÍ PÁNE

Heróde krutý, příchodu
proč Boha-krále bojiš se?
Nevyrve vlády pozemské,
kdo dává nebes království!

Za hvězdou, kterou spatřili,
na pout se dali králové
a světlo světlem hledají
a Boha dary vzývají.

Koupele čisté hlubiny
dotknul se nebes Beránek,
vzal na se hříchy, jichž neměl,
nás samy hříchů očistiv.

A všemocí viz nový ráz:
Již rudne voda ve džbánech.
Na rozkaz, víno nalévat,
svůj původ voda změnila.

Buď Tobě, Jezu, vzdána čest,
jenž národům jsi zjevil se,
i s Otcem, Duchem milosti
po ustavičný věků věk.

Amen.

KRESLIL BŘETISLAV ŠTORM

DEKAMERON

STALO SE před šestnácti lety v římské koleji: Na svátek sv. Josefa došly do koleje knihy z veřejné dražby, jakých v Římě jest dosti pořádáno. Mezi knihami byl velký ilustrovaný vázaný Boccacciův „Dekameron“ a přeložený do angličtiny Gilbras of Santillanoovy „The Adventures“.

Tyto dvě knihy rektor koleje zabavil a čekal na návrat vicerektora, aby společně s ním rozhodl, jak se má s nimi naložit. Když se vice- rektor vrátil, byl nad knihami vynesena rozsudek a ještě večer vykonán. V kuchyni byla postavena malá hranice na lihovém sporáku a za asistence představených, prefekta, kuchaře a sluhů upálen Boccaccio i ten druhý. A dva alumní přišli o své knihy. První ctitel italské literatury, jenž studoval Danta, Petrarku a chtěl poznati i Boccaccia, musil oželet „Dekameron“ a druhý, ctitel bílého Albiona, „The Adventures“.

Uvažoval jsem dlouho o té události – uvažoval a zkoumal, proč rektor knihy zabavil a spálil, proč zničil spis, jenž po několik století byl vzorem a učitelem prosaiků. –

Jan Boccaccio byl zakladatel italské, ba světové prózy vůbec, jako jeho vrstevníci Dante a Petrarka, již na nebi poesie zůstanou vždy hvězdami první velikosti. Než i v poesii byl Boccaccio činný, vždyť hrob jeho hlásá: Patria Certaldum, studium fuit alma poesis.

Otec chtěl z něho míti obchodníka; proto musil hodně cestovati. Na své cestě v zápalu mladistvé touhy spěchal ke hrobu Virgilovu, kde popel básníkově slíbil, že nebude kupcem, nýbrž básníkem, ať již ve verších nebo v próze. Boj o uplatnění své touhy a vůle byl s otcem tuhý.

Roku 1341 byl Boccaccio svědkem věnění Petrarkova. Slavnost učinila naň tak hluboký dojem, že celou duši oddal se peru. Podobně jako Petrarka do Laury, zamiloval se Boccaccio do princezny Marie, levobočka krále neapolského Roberta.

Láska a žena ispirovala mu větší část jeho básní a novel.

V Neapoli prožil několik let v láskách a rozkoších dvora mladistvé královny Jany, dcery Robertovy. Není divu, že Boccaccio ve své tvorbě líčí nejšťavnatější vášně lidské, vždyť okolí jeho byla samá intrika a milostná pletka.

Královna Jana byla rytířská a poetická povaha. Milovala rytířské hry, literaturu a o věnec poesie zápasila i jednou při hrách se slavnou dámou z Marchebrusa.

V prvním svém sňatku s Ondřejem Uberským nedošla štěstí. Ondřej byl brutální, kdežto ona měla smysl zase jenom pro galantnost.

Ludvík z Tarentu, její milenec, zosnoval s ní plán spiknutí proti Ondřeji, jenž zabít byl v devatenácti letech v noci před korunovací v Anverse.

Spiklenci probudili Ondřeje, volajíce, že došla špatná zpráva z Nea-

pole. Hodili oběti provaz na krk, shodili z okna a oběsili ubohého, mladistvého manžela zrovna vedle oken zrádné choti.

Když se lid o činu dověděl, zle se hněval a Jana musila spiklence vydati, starajíc se všemožně o to, aby jí nevyzradili. Ač dva kardinálové vedli proti Janě proces, přece nebyla ze zločinu usvědčena.

Když nastal klid, vzala si Ludvíka; čin ten byl nemilý celé téměř Evropě. Karel z Durazza, druhý Janin milovník, povolal ze msty proti Janě Ludvíka Uherského. Tento přitáhl k Neapoli s černým provazem, na němž bylo znázorněno oběšení Ondřejevo.

Jana prchla, na útěku byla však dopadena a uvězněna od svých baronů. Z vězení ji vysvobodil papež Kliment VI., na němž vymohl Ludvík, aby proces proti Janě byl obnoven. Před soudem přiznala se Jana, že nenáviděla Ondřeje; lhala však, když tvrdila, že příčinou skonu manžela byl špatný skutek proti ní. Byla prohlášena za nevinnou a Ludvík Uherský upokojen byl papežem.

Ač království hynulo, jsouc vyssáváno barony a dobrodruhy, přece byla Jana pro svou krásu poddanými milována. Krásu svou si Jana uchovala až do smrti, jinak však byla záletná, takže manžel často ji bil a týral.

Hoku 1355 byli oba papežem Innocencem VI. exkomunikováni za to, že nechťeli platiti daně svaté Stolicí. Brzy nato zemřel Ludvík bez potomků, rozmrzen na lid a lid zase na něho.

Třetím manželem Janiným stal se Jáchym IV., ježmuž se nelíbila rozmařilost u dvora. Byl stále skoro v poli, avšak štěstí jeho podnikům nepřálo.

Příbuzný Jáchymův Petr ho zabil a věznil ho dlouhý čas v kleci; i sama Jana zavřela chotě svého na šest měsíců do žaláře.

Po jeho smrti provdala se za Otta Brunšvického, jenž byl vynikajícím mužem svého věku. Než ani toto manželství nebylo dětní obdařeno a proto chtěla Jana odkázati království milenci svému Karlovi z Durazza, s čímž souhlasil i papež. Později však papež Janu vyobcoval a prohlásil ji za bludařku a vinnou zločinem „laesae majestatis“.

Jana ze msty zbavila zase Karla nástupnictví. Karel z Durazza, její bratranec a příbuzný papežův, odešel do Říma, kdež byl jmenován římským senátorem. Jako takový vytáhl s uherským vojskem proti Neapoli.

Otto s Janou uprchli. Jana obležena byla v Castel Nuovo. Otto táhl jí na pomoc; byl však poražen a zajat i s Janou, která zbavena byla žezla podle prorockého dopisu sv. Kateřiny.

Karel byl by jí dal milost, kdyby nebyl slyšel, že vévoda z Anglou táhne jí na pomoc; proto byla na svém lůžku zardoušena.

Karel skončil život svůj v Uhrách, kde byl spiklenci otráven. Otto Brunšvický ze msty dal zase zavraždit všechny ty, již měli podíl na smrti královny Jany.

Tento malý obrázek stačí, aby objasnil tehdejší hrůzné poměry. Milostné pletky, jež luštěny byly vězením a vraždami, vyplňovaly život dvorský i šlechtický. Znělka Boccacciova „Vilta del secolo“ potvrzuje řečené.

Zmizela veškerá ctnost, i lidská hrdost zhasla,
jež Itálii světa učinila královnou.
A Musy Castalské nařikají na bídu svou,
pryč pocta veškerá, na níž se duše pásla.

Květ čelu mému, vavřínu větvičku zelenou
nenabíď nikdo, ač na ni duše má tolik se třásla,
Když do světa se podívala Musa, žasla
nad bitvou ctností s nečestí prohranou, nerovnou.

Sobectví vládne; předkové i otcové naši
nedali nám odkaz vznešené prózy a písní,
které však dnes již novému málo líbí se světu.

Škoda je tedy každého lepšího, vyššího vznětu;
dnes kniha smyslná dobro v pozadí tísni
a ušlechtilé psát dnes zcela nic nevynáší.

Těžko přeložit přilehavě charakteristickou, hořkou znělku Boccacciovu. Jisto jest, že Boccaccio byl nábožensky založen, o čemž svědčí jeho obrácení na konci života. Že hodně nevázaně psal, toho příčinou byla doba; jinak by si popularity a slávy nebyl získal.

Boccaccio, jenž byl vyslancem, učencem a velikým přítelem Petrarckovým, má velikou zásluhu o zvelebení literatury, a to jmenovitě svým „Dekameronem“, jenž vyšel r. 1353 a byl vzorem pro prosulky a beletristy pozdější. Přednost jeho spočívá v tom, že se v něm po prvé uplatnila veliká a pravá umělecká forma živého jazyka, jenž Boccacciem v próze, jako Dantem a Petrarkou v poesii, přiveden byl k nedostupné eleganci a ušlechtilosti.

V „Dekameronu“ životem přímo hýří láskovná a bohatá řeč italská. Výborný jeho styl, k němuž využito bylo všech vymožeností komposice, dispozice a koncepce, podivuhodné scenerie děje jasného a přirozeného u vypravování činí dílo nesmrtelným.

Tyto jasné stránky „Dekameronu“ jsou ovšem pokryty stíny: Je to na prvním místě jeho přílišná mravní volnost, takřka bezuzdnost. Proto praví italský kritik: „Il Dekameron non è decante lettura ai giovani morigerati“. Tím řídil se patrně i rektor koleje, když alumnus-literátu knihu zabavil. Snad četbou knihy byl by získal literárně, mravně však byl by se snad vydal na pospas mnohým pokušením, která se tak těžko přemáhají.

Boccaccio nepsal své knihy proto, aby jí kazil svět, nýbrž aby se jí zalíbil rozmařilému dvoru neapolskému.

V roce 1361 probudilo Boccacciho svědomí proroctví jednoho řeholníka. Aby činil pokání za svůj minulý život a svá mravně závadná díla, oblékl řeholní šat, studoval theologii, odsoudil své spisy a četné své rukopisy spálil.

Po upálení „Dekameronu“ v kolejní kuchyni zašel jsem si ve volné

chvíli do knihovny a našel jsem si v oslí kůži vázaný: Index librorum prohibitorum z roku 1704, kde jsem při jméně Boccacciově četl toto:

„Boccaccli Decades, sive Novellae centum quamdiu expurgatae non prodierint.“

*

FRANTIŠEK BOHUSLAV DĚRDA

MAGDALENA

Cudnosti, lásky a něhy
ve chvílích vzrušení prchavého
když promrháno jmění celé,

nocí žár szíravý když pohasl
a bolest nade vším když vstala
v duši vášní probodené,

samota přišla v pokoj tvůj,
samota, hořká a děsivá –
Venku noc mlčí, nešumí, nezpívá.

Světnička jak hrob je stmělá
a sladká tíha spánku
jak holubice s očí tvých odletěla.

Na okna z venčí tlukou kapky deště,
a hodiny, věčností znavené,
ptají se – jak dlouho ještě?

A přece štěstí čekalo tu netušené –
Na stěně, spjat kruhem stříbrným,
Kříž Krista zjevil se očím tvým.

U nohou Jeho když vyznala jsi vše,
co bičovalo tě žití celé,
pohár usmíření podali ti archandělé.

Tomu, kdo zná trochu naše poválečné literární a umělecké poměry, nebude neznámo, jak se dnes mnohdy s uměním zachrube, a jak se podávají světu pod jménem umění poeticky zpracované životní zkušenosti a zážitky, z nichž bohužel studí a mrazí prázdnotu neužitečné žitého života. Příkladem máme v české literatuře dosti; poukážím jenom na jeden.

Vážený, velmi dobře známé nakladatelství v Praze vypsalo u příležitosti desetiletého trvání cenu deseti tisíc Kč za nejlepší básnickou sbírku. Nešťastným rozhodnutím byla tato cena přisouzena sbírce, která nejenže se nemůže nazývat sbírkou básnickou, poněvadž její obsah není poesíí, není vůbec uměním, ale která ukázala, jak daleko má české umění k posvátným sáním Umění nesmrtelného a k nepomíjivým hodnotám Krásy absolutní... Bleblův „Nový Ikaros“, neboť to je kniha poctěná aventinskou cenou, je dokladem, že nastalo osudné „zmizení jazyků“ i v literatuře, tím osudnější a žalostnější, že není zatím nikoho, kdo by tyto jazyky rozvázal a uvolnil.

Konstantin Biebl je ona zázračná veličina, jež svou knihou „Nový Ikaros“ „dovršila“ kulturní vývoj a umělecké snažení pražského nakladatelství. „Nový Ikaros“, který má být nebo chce být „zповědí válečné generace“, je nejchotičtější snůškou nepoetických výrazů, obrátů a vět, je to kniha, která každého opravdového a upřímného milovníka krásna v tom ušlechtilém slova smyslu zabolí a zarmoutí. Nemýlím-li se, je to už sedmá kniha Bieblova a většina kritiky spatřuje v ní vrchol jeho umění.

Chcete-li, vychutnejte všechnu jeho „krásu“, jak se projevila v této komedii o čtyřech dějstvích.

Jednání první: Za noci vplul parník do ulice Cañthradu a že je půlnoc, čínský kuli se probudil z hladu, a že je ráno, v palmovém háji zpívají bosé Javanuky, a že je krásný večer, stanul autor na kraji tohoto žlutnoucího lesu s hlavou poněkud zvrácenou do oblak. Pak prosí autor, aby Bůh dal básníkům křídla, „Jako všichni ptáci je mají havraní, sojky i v keři malý králíček“; nato zástup pastýřů ani Punna Maria si nevšímají, jak bílý mrak se vysoko jako kůň vzplíná a rozdupe západ slunce, jak dáma v závoji se nebojí a stojí přímo pod jeho koppy (t. j. koňskými) svůj život dává za růže, jak velryba s harpunou v těle rozhání beránky pasoucí se na zelené louce a jak hochu, jenž zívá, vletělo do huby hejno holubů. Potom autor mávnutím ruky obešel celou Palestinu, viděl, jak bláznivý Hamlet oceán před sebou koulí kokosové ořechy až někam do rudého moře a prohlašuje, že jeho verše klušou stejným rytmem, a že jeho básně půjde křídlovou cestou, protože jeho osudem bylo jít ve stopách kokosových ořechů. Jeho hlava se klade s pustým smíchem do klína těch nejkrásnějších žen (obvyklé u všech moderních poetů!) a potom marně bloudí kolem pustých břehů Arabie. Potom se básník v blízkosti samého Japonska vrací domů, rozmlouvaje s uhasínajícími práky jako svatý František z Assisi v domě, kde od rána nadává papoušek Arara a s hlavou dolů umírá wau-wau černá opice z Javy, zatím co poslední ze všech bílých slonů hluboko v hořících pralesích na Ceylonu svedá svou polnici stříbrnou a je to anděl a bude troubit

při posledním soudu ... Pak „probudil tygra vyplašil páva ty vyjevená opice náš fezník býval strašlivý slák“. Pak zase anděl troubí, ale nikdo z mrtvých neposlouchá, mrtvá žena je chytrá žena, mrtvá žena je nevěrná žena, ale pan major stále žárli. Pak je noc a autor jde s milenkou po schodech chrámu svatého Petra, kde papež na ně vzal hůl. Byla to Kleopatra. Potom tu Římané a Řekové leží mrtví jako přišpendlení broučci. A pak nenajde voják na světě milenkou, jež by se nemohla proměnit v bohyni války, zlehka zívající jako jícen polního děla. Jde kolem bývalých škol, teď vojenských nemocnic, kde si bývalý učitel nemůže vzpomenout, jak skončila třetí válka punská a neumí nazpaměť báseň od Jaroslava Vrchlického. Pak se mihne kolem duše domovníka, jenž letí do nebe s lopatou mezi ublím kvěťákem červenou řípou a zpívajícími brambory. Pak opět místo anděla voják troubí, ale nikdo z mrtvých neposlouchá. Pak odchází Chaplín, umírá Jarmila Horáková, taky umře Karel Telge až vyhasne jeho hulka, Karel Konrád, až věřitelé obrátí jeho kapsy, Edison i Marconi a „nepochybně i autor sám na poetickou paralysu“, jak poznamenal vtípně kritik „Zvonu“.

V druhém oddílu se kromě jiných hloupostí dovíš, že dříve nežli někdo jeho zpěvu porozumí, ještě tisíckrát si autor zlomí vaz (což p. básníkovi rádi věřím), zas voják troubí, ale ona to všechno nechápe a pudruje si svůj slavný historický nos. Dále ti prozradí mnohoblunný poeta, že Praha, domov, všichni tvoji kamarádi jsou pod vodou, že mořskými koničky plní se kavárna Slavie, že o tvoji přízeň perou se ve vodě ryby a jedna přes druhou ti nabízí své okrouhlé ústa natřené karmínem ...

V třetím oddílu v noci na Václavském náměstí ozval se z musea lev, poznáš, že „být zamilován to je osel. Ale být milován to jest César ověčený růžem,“ potom autorova mrtvá opice chce, aby se naučil trhat papouškům z ocasu peří a shazovat kokosové ořechy a že lidožrout z kmene Pakpak na něj vyceňil zuhy.

Konečně ve čtvrtém díle si autor vzpomíná na první kanibalskou hostinu, kdy kvintánka Ela mu uměla v náručí opřena zády o mapu Asie a autor ji do dna vyjedl živůtek a pak ji snědl celou. Dále se zhrozíte, kolik mladých se snědlo do roka z nešťastné lásky a opět v bořicích pralesích na Ceylonu poslední z bílých slonů zvedá svou polnici stříbrnou. Potom autor polní hosti své krásné Arstiti, že se v ní křižují parníky všech pěti dílů světa, táže se jí, kdo slyšel zpívat žízaly, zda nosí pruhovanou kůži staženou z jejího manžela a útěchyplně ji prorokuje: „budete polykat dlouhá hažantí pera pít uquamarin stanete se Geisclerovou trubící až vyplijete na noc litr vody z potoka vroubeného pomměnkami;“ pak ještě autor prozradí čtenáři, že tu svou Arstiti miluje, potom znovu anděl troubí, na jeho alarm sypou se s nebe růže a básník se vrhá dolů se skály, „což zapomněl učinit hned při prvním verši na začátku“.

Takový asi jest obsah poslední básnické sbírky Konstantina Blebla, přý „básníka intimních osudů“ a „naslédlého a nazlátlého idyllika“.

Je psána volným veršem, možno-li tak nazvat řádky nesterpně dlouhé s větami bez logické souvislosti. Bleblovy metafory a symboly nemají naprosto povahy a předpokladů básnického obrazu jako takového, t. j. jako výrazového, umělého prostředku básnické díky. Nelze se ostatně diviti, když vznikly v hlavě „poněkud zvrácené do oblak“ a zahalené kavárenským dýmem cigaret.

„A vidím velrybu ta majíc v těle harpunu
rozrhání... stádo beránků...“

„...brochu který zívá vletělo do huby hejno holubů...“

„...černá opice z Javy
zvolna se houpajíc na lustru teď zhasla už nesvlít...“

„...ty mlénko Gaugutna najež se banánů
strach neměj z těch hadů pružných a zkroucených jako
v tvých hodinkách ocelové péro.“

Toto jsou jenom namátkou vybrané verše, ale takovéto „myšlenky“ a „nápady“ blyskají se v „Novém Ikarovi“ i ve všech ostatních sbírkách Blebových jako v pestrém kaleidoskopu.

„Nový Ikaros“ je kniha smutná a neradostná, vzdouvajíc se divými vlnami moderního pamyšlení a pabásnění, kniha bez krásy, bez umění. Poetický a po Blebovsku řečeno „básník vypustil bláznivou volnoběžku“. Ten mythologický Ikaros měl křídla a v nich sílu i odvahu, letěti ke zdrojům světla, ke slunci, které jej srazilo do moře, ale tento nový Ikaros v sebevědomé pýše a nadutosti se vznášel „v prostoru i čase od založení Říma až k dějinám první růže k všem ženám na světě do Číny Indie na Javu a potom zpátky přes Egypt a rovnou zas k vašemu historickému nosu“, uvidí Ceylon, Bornes, Samatru, Celebes, potýká se v džunglích s tygry a hady, navštíví tropickou krajinu, která je „rájem černých pardálů z jeho chlapeckých let“ a „tisíckrát ucítí strašný pád“ – „do tmy a prázdna“.

Konstantine Bleble, loučíme se s vámi i s vaší poezií. Zachce-li se nám někdy, zaposloucháme se na chvíli do vašeho „věrného hlasu“, který zní přímo božsky proti ostatním tónům vaší liry. Jinak vás necháváme dále (máte-li v tom zálibu) chraстит „zlatými řetězy“, ukradenými patrně „zlodějem z Bagdadu“; zarmoucení smutným pádem „nového Ikara“, necháváme vás dále bloudit za bezbarvými vlnami papoušků, opic, slonů a Javanek a kouletí „s lodí, jež dovděl čaj a kávu“ kokosové ořechy po Středozemním moři, přesvědčení jsouce, že se nevrátíte k vaší poezii dříve, dokud v ní nenastane důkladný „slom“ a dokud nenaleznete pravou „cestu k lidem“. Konstantine Bleble, mějte se dobře na svých výpravách za poezii džunglí, prérů a pralesňů!

A. Ch.

Z NOVÉ LITERATURY

Život přesvaté Panny Marie. Podle vydání cth. A. K. Emmerichové napsal Klement Brentano. Přeložil Matěj Fencel. Druhé vydání opravené a doplněné. Stran 492. Cena 60 Kč. Vydal Lad. Kuncíř v Praze 1929. – První staroféšské vydání Fenclova překladu tohoto podivuhodného díla, vyšlé před 18 lety, stalo se již bibliofilskou, skoro nepřístupnou vzácností. Je proto jen zásluhou nakladatele i překladatele, že se odhodlal vydati je znovu v úpravě typograficky rovněž dokonalé a tak, aby mohlo proniknout i do širší veřejnosti. Překladu

dostalo se nejen některých menších oprav, ale také vhodných přidavků ze „Života Ježíšova“ a z „Hořkého umučení“, jež doplňují dosavadní mezey v životopise P. Marie. A tak zase stům a stům českých lidí bude umožněno prožívat vnitřně, názravě rozjímavým způsobem pozemský život Matky Boží, jak jej zřela ve svých viděních Bohem vyvolená prostá fcholnice před více než sto lety a jak jej napsal podle jejího vyprávění básník Klement Brentano. I když snad mnozí z nich budou hledět na tato soukromá zjevení jako na báseň – nejsou jí ovšem! – není možno, aby se při tom jejich srdce nenaplnila vděčnou láskou a zbožnou úctou k Tě, jejíž život byl tak úzce spjat se životem božského Spasitele. Přispěje k tomu i 8 zvláštních příloh s pěknými reprodukcemi mariánských obrazů starých mistrů, hlavně také českých. *M.*

Proč jsem se stal katolíkem? Řada úvah předních současných anglických konvertitů-literátů. Autoritovaný překlad z angličtiny pořídil J. Rozmahel. K mileniu oslav svatováclavských vydal Jos. Birnbaum v Brnct 1929. Stran 115. Cena 4 Kč. – Kniha nejvšej zajímavá pro náboženského psychologa i každého, kdo si všimá pozorněji duchovního vlnění moderní doby. V době otevřeného boje proti náboženství a zvláště proti církvi katolické jest konverse ke katolicismu jistě činem, jaký mohly způsobiti jen důležité důvody, zvláště jde-li o lidi inteligentní, vynikající spisovatele, žurnalisty, učence, kněze, lékaře atd. Devatenáct takových veřejně činných lidí z Anglie zpovídá se v této knize ze svých nejvnitřnějších pohnutek, které je přivedly z jiných církví nebo z „bezyznání“ k církvi katolické. Za Chestertonem, jenž zahajuje tyto konfese, následují osoby více méně také u nás známé, ale vždy upřímné ve svých vyznáních. Jejich soubor, svědomitě přeložený dobrým znalcem anglického života J. Rozmahalem, jest nejen výbornou apologií, ale poskytuje také mnoho podnětných myšlenek těm, jimž jest dáno být vděci duší. *M.*

Roman Jakobson, Nejstarší české písně duchovní. Kresbu obalky a kresbu titulu navrhl V. H. Brunner. Národní knihovny svazek 6. Stran 51. Vydal Lad. Kuncic v Praze 1929. – Ruský učenec, jenž se již dříve osvědčil jako dobrý znalec naší starší literatury i odborník v otázkách české prosodie („Základy českého verše“ v Odeonu 1926), shrnul v tomto svazku cenné Kuncifovy „Národní knihovny“ výsledky svých studií o třech nejstarších památkách naší duchovní poezie, o písních „Hospodine, pomiluj ny“, „Svatý Václave“ a „Slovo do světa stvořeno“. Bystrými důvody hájí jejich starobylého původu a ukazuje, že je neoprávněno mluvit o básnické neplodnosti prvních staletí českého křesťanství: že se nám zachovalo tak málo památek, zavinila – podobně jako ve stavitelství – nikoliv neplodnost doby, nýbrž krutá, ničivá práce dalších staletí. Stejně popírá také tvrzení, že církevní slovanština v českých zemích jen živořila a kulturní vlna cyrilometodějská že byla pouhou pomíjivou epizodou, a dožaduje se toho, aby církevně-slovanskému období bylo konečně vytčeno příslušné místo v dějinách české kultury a zejména literatury. Spisek plný podnětů k dalším studiím zaslouží hojně pozornost. *M.*

Dante Alighieri, Božská komedie. I. Peklo. Rozměrem originálu bez rýmů přeložil Karel Vrátný. Stran 203. Tiskem Českoslov. akc. tiskárny v Praze 1929.

– Konečně po 20 letech dočkává se knižního vydání překlad „Pekla“, jenž kdysi v Bitnarových „Meditacích“ budil oprávněnou pozornost. Dr. K. Vrátný vysvětlil již tehdy a vysvětluje nyní znovu v úvodu, proč se podjal této nemalé práce o nerýmovaný překlad „Božské komedie“: Kdo chce podržeti ozdobu rýmu, bývá často nucen pro rým a pro rozměr vypomáhati si nějakým slovem, epithetem nebo obratem, kterého originál nemá. Tim se rozfejuje umělecká hustota slohu Dantova. Zato nerýmovaný překlad dovede mnohem věrněji a lépe podat zvláštní ráz poesie Dantovy: onu vznešenou úsečnost jeho řeči, onu sebevědomou, svrchovaně uměleckou střízlivost vyjadřování, která mu téměř nikdy nedopouští, aby pro rým nebo pro rozměr užil zbytečného slova. Tyto přednosti nerýmovaného překladu uznával později také Vrdilický. Kdo chce podrobněji vniknout do obsahu vznešené a pro dnešního čtenáře těžké poesie Dantovy, tomu jistě prokáže věrný a svědomitý překlad Vrátného nejlepší služby, zvláště když jest opatřen pečlivými věcnými poznámkami a obsažným úvodem. – Na knize, již rozesílá Lad. Kuncíř v Praze, není vůbec uveden nakladatel. Vyšla tedy patrně nákladem samého autora. M.

Alois Musil, V posvátném Hedžazu. Stran 304. Cena 60 Kč. Vydaly Českomoravské podniky tiskařské a vydav. v Praze 1929. – Rychlým tempem vyšel druhý silný svazek cestopisů Musilových, v naší literatuře jistě jedinečných svým přesně vědeckým podkladem a populárním způsobem podání. Autor líčí tu své zajímavé zkušenosti z vědecké výpravy do severního Hedžazu při Rudém moři a při tom velmi poutavě poučuje o krajích, jimiž prodlázel kdysi Mojžíš, o kmenech je obývajících, o jejich zvycích i jejich životních a náboženských názorech. Jest tu opět množství drobných cestovních episd, jež zpestřují vypravování, a mluví se před námi i mnoho více méně originálních postav arabských, jejichž odhodu a náklonnosti si dovedl autor tak podivuhodně získávat. Celek pak je doplněn opět velmi četnými obrázky v textu i velkými obrazovými přílohami podle vlastních vzácných snímků spisovatelových. Knihla přinese jistě každému vzdělanějšímu čtenáři hojně radosti i poučení. B. J.

Jan Havlas, Japonský podzim. Zlomky života. Se 128 snímky autorovými. Sborník ilustrovaných cestopisů kniha VI. Stran 536. Cena 75 Kč. Vydalo nakl. Šolc a Šimáček v Praze 1930. – Rozměrný spis Havlasův, třebas vypisuje zkušenosti z autorova delšího předválečného pobytu v Japonsku, jest pro veřejnost dílem novým jak po stránce obsahové, tak zvláště obrazové. Ičí zajímavým způsobem několik cest konaných v podzimní době z Jokohamy po severním i jižním Japonsku, zvláště návštěvu u vymírajícího národa Ainů, praobyvatelů této podivné země, pak cestu na ostrov Šikoku, k poutnímu místu Kotohry a k sopce Fudžino-jamě. Různé zjevy ze svých pozorování snaží se autor soustřediti pod zorným úhlem „duše a tvaru“: ukazuje Japonsko jako zemi, kde lidé a věci souvisejí vnitřním rytmem, kde spolltost s rasovou zkušeností a s pozadím krajinného charakteru činí z přírody i lidí jeden harmonický celek. Při tom ovšem srovnává často japonské poměry s evropskými a zvláště českými a proplétá svá cestopisná líčení různými úvahami, často zajímavými, ale jistě málo šťastnými tam, kde se dotýká otázek náboženských, na př. poměru křesťanství k buddismu, misionářské činnosti atd. Mnohé z těchto názorů, známé

ostatně i z jiných spisů Havlasových, jsou dnes již skutečným archaismem. Opravdu bohatý a zajímavý jest obrazový materiál knihy, pořízený podle vlastních snímků autorových, jistě značným nákladem, tiskem z hloubky na zvláštních přilohách. B. J.

Joe Hloucha, Dopisy nesnádného. Druhé vydání v bibliofilské úpravě se 24 obrazovými přílohami Jana Gotha. Stran 336. Cena 40 Kč. Vydalo Zemědělské knihkupectví A. Neubert v Praze 1929. – Cenný cestopis Hlouchův, psaný ve formě dopisů českého shrátele památností v Japonsku k milence v Praze, zasloužil si tohoto pěkného bibliofilského vydání. Autor je znám již z jiných svých prací jako nadšený ctitel japonského umění, přírody i celého národa. Kdo miluje, snadno přehlédne i nedostatky své lásky. Víme, že japonské poměry mají i své stinné stránky, ale přesto necháme se rádi unášeti líčením znalce, jenž je zároveň umělcem a má porozumění pro jemnou krásu stejně jako pro osudy lidských srdcí. Škoda jen, že aspoň ve 2. vydání nevynechal věcně nesprávnou poznámku (na str. 59) o „prodávání odpustků“ neapolským kardinálem. Obrazový doprovod Gothův provedený tiskem z hloubky na 24 přílohách je přehledný a zdařilý. B. J.

Břetislav Štorm: Znaký stavu kněžského v zemích českých. Pro ctitele heraldiky a milovníky knih vydala jako první knihu sbírky „Klenot“ v 500 číslovaných výtiscích Družina literární a umělecká v Olomouci 1929. Cena 12 Kč. – Originální a půvabnou knížkou, o níž byla již v „Arše“ předběžná zpráva, zabýval Břet. Štorm novou naší bibliofilskou edicí. Autor, básník a výtvarný umělec zároveň, ukazuje tu v dnešním shonu po módních vědnostech pole po dlouhá desetiletí u nás zanedbávané a přece tak vznešené krásné i významné – pole heraldiky. Sám prohlašuje, že se bránil úzkostlivě „marné učenosti“ a vyhýbal se „všetečnému studiu vzorů i literatury“, aby v něm nebyl udušen plamen nadšení pro moudrost a vznešenost heraldiky. Proto vyobrazil ve své znakové knížce erby stavu kněžského, biskupství a řádů tak, jak se jeví jeho současnému oku. Je při tom přesvědčen, že heraldika je vyšší než umění a věda, jež jí slouží, tak jako heraldika slouží životu a život Bohu. Znak jako stručná a určitá zkratka bojovníka má svou významnou úlohu v životě a jen ten, kdo neustále bojuje, jako rytíř nebo kněz, je znaku hoden. S takovým vědomím přistoupil autor ke své jistě pilné práci a jeho nadšená láska vytvořila dílo, jež bude se stejnou láskou přijato milovníky umění a pěkných knih, zvláště když je lidová tiskárna v Olomouci vypravila tak pečlivě a vydavatelka dává je poměrně tak lacino. M.

Fr. Odvalil, Putovní svatého Mikuláše. Dřevoryty vyzdobil Petr Dillinger. Vytiskl Kryl a Scotti v N. Jičíně. Vydal jako 6. sv. edice Delfin Boh. Durych v Písecku 1929. Stran 83. Cena 20 Kč. – Nová básnická kniha Odvalilova jest jistě ovocem šťastného zladění a vnitřního ztišení básnickovy duše, do níž dříve tak silně zaléhaly a ji roztrpčovaly ohlasy prudkých bojů v národě, náboženského a mravního úpadku a leckdy i osobních bolestí a zklamání. Již tehdy utíkal se rád z tohoto zatrpklého ovzduší do krásnějšího světa svatých a světic Božích, sblížoval se s nimi po lidsku důvěrně a jistě sám v duchu

prožíval ony četné legendy, jež jsou rozsety v jeho dřívějších knihách a jichž celá sbírka je již několik let vězněna někde v zásuvce pražského nakladatele, ač bylo dávno ohlášeno její vydání. A tak jsme se ještě dočkali největšího dosud Odvallova díla v tomto směru, legendy o mláčku dětí i dospělých, osvětci, jehož láskou posvěcené stopy nezapadly ani prachem tisíciletí. Básník nespojoval se několika známými legendami, ale našel toho „drobného kvítí u cest Božích“ mnoho i ve vlastním srdci – a tak dovede zpívat i s roztomilou prostotou i o matičce sv. Mikuláše činné nyní u syna-dobroděje v nebi, vypisuje plasticky bohatství jeho nebeské zahrady i jeho dvorce a zvláště ovšem jeho putování po zemi s běloušem. Jehož kopyt „kromě básníků a dětí nikdo nikdy neslyšel“. Nejsme-li básníky, poslechněme si aspoň s dětsky důvěřivým srdcem jejich radostný ohlas v této milé knížce!

M.

Otto F. Babler, Knížka o rybách. Dvěma dřevorytovými vignetami vyzdobil K. Mlnář. Sbírký „Hlasy“ svazek X. V 500 číslovaných výtiscích vydal O. F. Babler v Samotičkách 1929. Stran 50. Cena 12 Kč. – Nová publikace Bablerova druží se vzhledně k jeho dřívějším antologiím: Knížce o koni a Knížce o slunečnici. Zahajuje ji ovšem rybářský odborník mezi českými básníky Jiř Hahen, dále jsou zastoupeni Jos. B. Foerster, Vl. Štastný a Jak. Deml. ukázky z cizích básníků a hlavně ze slovanských pohádek a písní přeložil sám vydavatel. Bylo by ovšem možno antologii mnohonásobně zvětšit, jak nasvědčuje připojený plný soupis beletristické literatury o knihách, ale vydavateli šlo právě o malou, nedrahou, bibliofilsky vypravenou knížku, již by učinil radost přátelům přírody i čisté poezie. A to se mu podařilo.

M.

František Bohuslav Džrda, V bouři života. První verše. Vydala Družina literární a umělecká v Olomouci, jako druhý podíl svých knih na rok 1929, stran 88. – Autor této básnické prvotiny, horlivý přispěvatel do našich časopisů, nehodí se za módními novinkami a hesly poetickými, nýbrž píše tak, jak mu to prostě velí jeho básnické ucho. Též námětů nevyhledává v dálkách a vyumělkovaných končinách exotických, nýbrž v běhu všedního života. A přesto podařilo se mu shromáždit jež, v níž přes některé slabší věci a přes místní formální nevybroušenost zůstanou čísla ceny trvalé. V devíti oddílech sbírky vyzpíval básník své city rodinné, otevřel své jemné rozčtivělé srdce pro nemocné, trpící opuštěné a strotky, ukázal nevšední sociální citění (na př. wolkerovský zladěná báseň „Ruce uhlířů“), vyznal se z citů milostných a konečně vždy a všude se odevzdává pokorně do rukou Nejvyššího. – Nelze popřít, že vedle věcí vskutku hodnotných jsou zde čísla s malým básnickým vzletem, ale pevně věříme, že Nejvyšší, do jehož rukou se autor odevzdává, neodepře mu bílé holubice básnických snů a pověd jeho pero k dalším metám.

Oldra Sv.

Otořkar Žiřka, Hlas v mlze. Básně. Stran 31. Vydala ve sto výtiscích Mladá Morava. Brno 1929. – Nová knížka O. Žiřky jest radostným znamením pokroku v jeho vnitřním i básnickém vývoji. Dává tušit, že se básník již vymanol ze zmatků zoufalých bojů, plných porážek i zatrpklých resignací, jejichž ohlasem byly jeho první sbírky a zvláště chorobné voniči „Květ ve váze“. V jeho jarech sice dosud „pláče tolik nedozrělých písní“, s nočními dešti vrací se dosud

„přes zahrady zpátky věrná světla žhářských krví, by všechny bolesti a všechny bludy zas ráda přijala“, ale po jarních bouřích jsou již tichá a usmířená a k duši básníkově hovoří z mlhy tichý hlas Mistrův i jeho pohled vyčítavý . . . Doufejme, že i ta mlha se brzy rozptýlí a duše básníkova, jež v závěru vyzývá „na nůž“ dravý a neuprosný Život, ve věčnost zapálena „vytryskne těžkým světlem.“

M.

Jan Uhde, Zpěvy z Neznáma. Básně. Stran 32. Vydala Moravská Orlice v Brně, v prosinci 1929. – Prvním dojmem při četbě debutu Uhdeova zajisté jest, že mladý brněnský básník podlehl mocnému vlivu poete O. Březiny, jehož památce věnuje také závěrečnou báseň. Svádí k tomu jeho záliba v obrazech a symbolech i celá myšlenková a citová náplň veršů, polybující se v nekonečném tichu neznámých kosmických prostorů, kde zní hudba etherných výšů, kde bítí neviditelná srdce skleněných zvonů, ulitých ze stříbrného světla měsíce a kde bez cíle letí stříbrné hvězdy . . . Přirozené nadání vede autora k tomu, že tyto obrazy, jež ovšem nemusely vznikati teprve vlivem básníka „Tajemných dálek“, rozpádá s neobyčejnou lehkostí i průzračností. Ale aspoň některá čísla jsou důkazem, že se mladý autor „Zpěvů z Neznáma“ začíná již vymaňovati ze svůdného okruhu této symboliky a že se snaží buď vložit do ní více osobních citů nebo najít pro ně i svůj vlastní výraz. Druhá sbírka ukáže to zajisté ještě zřejměji.

M.

Bohuš Kafka, Zrcadlo. Poesle z roku 1928 a 1929. Stran 51. – Zdeněk Spilka, Jaro srdci. Verše. Stran 43. Obě knihy vytyiskla a vydala Národní knihovna v Mor. Krumlově 1929. – „Zrcadlo“ jest druhou knihou mladého moravského básníka, jehož prvotina „K většiny a svět“ vydaná téhož roku přešla skoro bez povšimnutí kritiky. Myslím, že ani „Zrcadlo“ nevzbudí v dnešní záplavě lyriky větší pozornosti. Obráží se v něm většinou jen povrch, zevnějšík zjevů, jež autor pozoruje v městě i na horách, u moře i v sanatoriu nebo vybavuje z vlastních vzpomínek. Sám praví v úvodních verších, že „zrcadlo jen němě kreslí, co mu osud přinese“ – a tak skutečně mnohé jeho básně jsou jen zběžně načrtnutými zápisky okamžitých dojmů, nálad nebo jen nápadů i slovních hříček. Ale přece jen leckdy pod tímto povrchem ozve se hlas lidského nitra, jež ztroskotalo ve víru měst a blčováno vzpomínkami zatouží poznati tajemství hvězd i života. Možno jen básníku přát, aby v zrcadle své poesie dovedl brzy zachytiti i tyto jemné a hlubší záchvěvy své duše. – Formálně dokonalejší a obsahově jednotnější je prvotina dalšího moravského básníka Z. Spilky. V „Jaro srdci“ uložil svou milostnou lyriku se všemi těmi tužbami i zklamáními, tichými sny i smyslnými boji, jež přináší láska a jež se patrně nezměnily od dob Hálkových. Nalezl pro ně leckdy ovšem novou formu i nový básnický výraz a uvaroval se v celku nasládlých poetilostí i zbytečných intimit a dovedl také ještě včas skončit, aby se jeho první kniha nestala nebezpečně únavnou aspoň pro čtenáře, kteří nevidí vrcholu poete v opěvování takových osobních a zvláště erotických zážitků.

M.

Jos. Čermák: Dnes v noci tu přespala vojska. Básně. Stran 31. – Týž: Nesmrtnost. Román. Stran 95. Obě knihy vyšly v úpravě a sazbě autorově vlastním

nákladem v Brně 1930. – Obě své současně vydané prvotiny vypravil si autor sám písmem, papírem i celým zevnějškem opravdu pěkně a originálně. Také obsahově nesou jeho knihy znak člověka, jenž živě prociťuje lidskou bídu a utrpení a bouří se pudově k silnému protestu při pohledu na hanbu ponížených a zlobnou pýchu utiskovatelů. Úspěšně vyjádřil to autor ve svých verších, někdy ještě ideově i výrazově málo určitých a hledajících vlastní formy, plastičtější pak v románě „Nesmrtelnost“. Rozbílí tu ovšem vědomě obvyklou románovou stavbu a v obrazech skoro filmově scénovaných, stylem zkratkovým líčí vývoj ponurých osudů tvrdé, pyšné selské rodiny za války a po válce. Těžko si představit hroznější obraz lidské sobeckosti a krutosti, zvířecí zvrhlosti a smyslnosti a celé té mravní bídy, kterou tu spisovatel někdy až nespravedlivě nakupil do jedné rodiny, aby snad v kontrastu tím patrněji vynikla bolestná kráska utiskovaných a obětovaných a tím více vryl se do duše čtenářovy konečný refrén knihy: „Jste nebem sami sobě!“ Vůbec náboženskými pojmy operuje autor v obou knihách velmi často. Bohužel – většinou nešťastně! *M.*

Jan Vyhliďal, Když světová válka zuřila . . . Vydala Družina literární a umělecká v Olomouci jako první podíl svých knih na rok 1929. Stran 176. Je nesporno, že dlouho trvající světová válka hluboko zasáhla do života i těch nejzapadlejších našich visek a že národopisnému a kulturnímu pracovníku naskýtá se stkvělá příležitost stopovati všechny její ohlasy a následky. Známý a zasloužilý národopisný spisovatel Jan Vyhliďal zachycuje ve své poslední knížce válečné ohlasy na hanácké vesnici. Jasným slohem s použitím čistého hanáckého dialektu popisuje starosti a nemáze vdavekchtivých žen a dívek v poválečném nedostatku mužů, humorné příběhy z hanáckého 54. pluku, rozmarné příhody při rekvizicích potravin, trampoty kuřáků z nedostatku kuřiva, obrázky ze života uprchlíků, vojenských zajatců a rekonvalescentů, nářky starších nad mravním úpadkem a celou řadu mosaikových obrázků světové války, vyústujících už v naše osvobození a první doby republiky. – Správný jest podtitul knihy: Dokumenty z hanácké dědiny. Ano, jsou to dokumenty a nic více, zato však mluví za sta povídek, dokumenty leckdy velmi smutné, vždy však mistrně zachycující pravý stav věcí a shromažďující v sobě nepřehledně bohatství pro budoucí historiky, folkloristy a spisovatele. Přejeme autorovi, aby ještě hodně vytěžil ze svých folkloristických vědomostí a zápisů a aby o jeho záslužné práci neplutlo nikdy: „Catholica sunt, non leguntur“. *Oldra Sv.*

Josef Kopta, Pět hříšníků u velryby. Čtvrté vydání s obálkou a 8 ilustracemi Jos. Čapka. Stran 144. Cena 18 Kč. – Týž: *Marta, Marie, Helena.* Novela. Třetí vydání s obálkou a třemi ilustracemi Jos. Kaplického. Stran 114. Cena 15 Kč. Obě knihy vydal „Čin“ v Praze 1929. – Obě tyto drobnější práce Koptovy, jež se dočkávají nových vydání v době poměrně velmi krátké, zajímají především autorovou snahou o novou formu skladební a stylistickou, odlišnou od jeho dřívějších rozměrných románů válečných. Ukázal – zvláště ve druhé novele – jak se dovede skoro docela vyhnouti popisným partím a užívati s prospěchem zkratky i zámlky; a zároveň jak dovede zhustiti děj a postaviti proti sobě v účinném kontrastu jednotlivé situace i povahy. Povahová odlišnost vyniká zejména v knížce o pěti hříšnících, kteří se v nějaké zapadlé hospůdce na

předměstí zpovídají navzájem ze svých zločinů daných u prvních čtyř válek a u posledního, nevojáka, lidskou bídou. Trochu podivně ovšem odůvodňuje tento poslední vyprávěč, soudní podúředník, proč se zpovídají veřejně lidem a ne tajně Bohu, ale i tak mluví ze všech těch příběhů prostá neodbytná potřeba lidského srdce všechno na sebe vypovědět, aby si ulevilo a cítilo se jako, aspoň na chvíli, očištěno. Trochu groteskně působí druhá novela o třech milenkách židovského vystěhovalce z Halle a pak vídeňského válečného zbohatlíka: milenky, jež peněžnímu dobyvateli cizích akcí měly představovat typické znaky žen různých národů, ukáží se nakonec dětmi těžce moravské rodiny. Příběh sám není ovšem ničím zvláštním, ale autor dovedl jej vtipně rozvinout a do svých úsečných vět vložit hodně ironie a satiry na válečné poměry v hlavním městě bývalé říše.

M.

Marie Majerová, Náměstí republiky. Román. Druhé vydání s obálkou a 20 ilustracemi J. Čapka. Stran 394. Cena 59 Kč. Vydal „Čin“ v Praze 1929. – Známý román Majerové vyšel těsně před počátkem války a osvětlil již tehdy zajímavé prostředí, v němž vyrůstali pozdější ruští revolucionáři – jakési volné mezinárodní sdružení anarchistů v Paříži, do něhož se dostává i hrdina románu, mladý litevský žid Luka Vršín. Přepojen až k vášnivosti ideologií anarchie je brzy zklamán jak vůdcem a ostatními společníky, tak i celkovými poměry velebené republiky a nakonec ten, jenž chtěl přetvořit společnost, v zoufalství zastřelí na t. máje jako ideového nepřítele i francouzského kapitána. Vedle Luky je v románě hodně výrazně zachyceno mnoho jiných postav předválečné podzemní nebo pokoutní Paříže, kde se vedle zkřiveného ovšem idealismu objevilo i tolik zlistnosti a prohnatosti, naduté pýchy i naltní pošetilosti. Mnohé ty postavy jsou opravdu typické, tak zvláště silná, nesympatická postava vůdce anarchistů Libertada a několika jím ovládaných žen, jež i zde hrají nemalou úlohu. Všichni ovšem vášnivě debatují o současných společenských problémech, až to někdy unavuje čtenáře, třebaš autorka asi právě zde leccos ve 2. vydání opravila a přizpůsobila novým poměrům i dnešním svým názorům.

M.

H. Mniszkowa, Dědictví. Román. I. díl přeložil Fr. Vondráček, II. a III. díl Jan Sajic. Stran 344, 224, 267. Cena 18, 13, 15 Kč. – *Marjan Gawalewicz: Na zehranu půdy* (Dla ziemi). Román. Přeložil V. Kredba. Stan 431. Cena 24 Kč. Obě knihy vydalo Zemědělské knkupectví A. Neubert v Praze 1930. – Dobrou stránkou vydavatelské činnosti Neubertova nakladatelství jest, že k nám uvádí hojně literaturu polskou, takovou ovšem, jež vyhovuje širšímu vrstvámu čtenářstvu. H. Mniszková není jistě prvořadou hvězdou literární, polská kritika ji přezírá a jejím románům je skutečně možno mnoho vytýkat po stránce umělecké, ale nedá se popřít, že umí velmi zajímavě vypravovat romantické někdy osudy svých hrdinů a zvláště hrdinek, umí líčiti životně a dosti plasticky ovzduší šlechtických zámků i venkovských statků, zapadlých lesních samot i velkoměstských zábav, a snaží se také většinou dáti svým napínavým příběhům jakési mravní jádro i zušlechťující někdy tendenci. Takový je také poslední trojdílný román, psaný roku 1928 a přeložený ihned do češtiny. První jaksi úvodní díl jest obrazem podivného života na venkovském zámku, kan náho-

dou přichází pravý dědic a prožívá tu svůj milostný románek. V dalších dvou dílech děj se již bohatě rozblhává a zase splétá v osudech několika osob, jimiž podivně zahrává světová válka, bolševický vpád do Polska, od základu změněné životní poměry i názory, tak ovlivňované rozpoutanými vášněmi. Autorka staví proti sobě častěji ten dvojitý svět, jenž v převrátané době zápasí v duši každého člověka a tím více v nitru takových polských šlechticů, postavených náhle před osudové životní otázky. Z těchto rozporů vytěžila ovšem hlavně to, čeho potřebovala pro rychlý spád a napínavost svého románového děje, nezapomínajíc ani zde na různé záhadné zjevy, vidění, sny a věštby a pod. – Po stránce umělecké dokonalejší jest román M. Gawalewicze. Jméno autorovo jest u nás již dobře známo: jeho práce byly překládány již na počátku let devadesátých a jeho krásný doprovod ke kartounům Petra Stachlewicze „Legendy o Matce Boží“ nalezl si cestu i do našich katolických rodin. Také svůj nejlepší román „Synowie Iakooka“ tiskl autor ve vysloveně katolickém časopise („Ruch katolicki“ 1897). Román „Dla ziemi“, vydaný prvně roku 1904, zasloužil si pečlivého celkem překladu Kredbova. Kreslí pěkně život na dvou šlechtických dvorech polských, z nichž jednomu vinou marnotratného a slabošského majitele hrozí zkáza, odvrácená jen zásluhou energické a rozumné dívky ze dvora sousedního. Vedle této dvojice, již ovšem na konec spojí láska a sňatek, je tu zachyceno mírně realistickým uměním autorovým mnoho jiných většinou dobrých a sympatických postav, takže celek působí jako milá, osvěžující, dnes již skoro vzácná idyla. M.

V. Nemirovič Dančenko, *Bílé noci*. Román. Podle 12. ruského vydání přeložil Em. Čech. Knihovny Slavia sv. 19. Stran 175. Cena 10 Kč. Vydaly Českomor. podniky tisk. a vyd. v Praze 1929. – Román „Bílé noci“ jest pokračováním románu „Dva deníky“, o němž tu bylo posledně referováno. Hrdinka, jež tam bojovala v duši boj mezi povinností k nemilovanému zákonnému manželu a láskou k ideálnímu muži, dospívá tu jakýmsi mátnutím vlivem jarních „bílých nocí“ petrohradských k osudnému rozhodnutí: láme manželská pouta. Autor po způsobu starších romanopisců nešetří ovšem barev, aby vylíčil sílu dlouhého toužení a konečného „štěstí“ obou milenců. Snad teprve ve 3. díle ukáže, že i toto „štěstí“ hříchem dosažené bylo jen chvilkovou fikcí. B. J.

Jón Svensson, *Islandské povídky*. Přeložil Boh. Rejha. Knihy nové doby, sv. 19. Stran 129. Vydal Lad. Kuncič v Praze 1929. – Z literární tvorby islandského jesuly, jenž se jako čtrnáctiletý hoch stal z protestanta katolíkem a teprve ve zralém věku začal psát své vzpomínky z dětství ve formě povídek pro mládež, vybral překladatel dvě charakteristické povídky „Nonni a Manni“ a „Nonni a Ellis“. Obě vylíčí cesty mladého hochy po moři, jednou s bratrem, po druhé s přítelem, cesty plné nebezpečí, ale také krásné osobní odvahy a dětinné důvěry v Boha. Autor dovede opravdu okouzlit svým vypravatelským uměním, tak prostým, neumělkovaným, že mu porozumí každé dítě, a při tom tak svěžím, že se jeho půvabem potěší i dospělý čtenář, zvláště když už na prvních stránkách poznává, že nejde o nějaké smyšlené nebo bujně fantastické povídky, nýbrž o příběhy skutečné autorem prožité za „slunných dnů“ na rodném ostrově. M.

René Chambe, Pod leteckou přílbou. Román. Přeložil B. Starý. Stran 314. Cena 18 Kč. Vydalo nakl. Šolc a Šimáček v Praze 1930. – Středem románu jsou osudy leteckého oddělení složeného ze zástupců čtyřdohody a bojujícího za světové války na rumunské frontě proti Němcům. Autor patrně sám prožil tyto nezapomenutelné dojmy výzvědných letů a smrtelných zápasů mezi nebem a zemí, proto je v jeho líčení tolik živoucí svěžestí i uchvacující síly. Ale vedle toho jest i francouzským vlastencem, jenž miluje mučené Rumunsko pro jeho oddanost k Francii a nenávidí Němce i ty, kdo pro ně pracovali. Tuto svou nenávisť vtělil v postavu záhadné rumunské hrdinky, jež byla pověřena tajným posláním, dostane se mezi letce, ale pak padne do rukou Němců, stává se jejich otrokyní a za své zneuctění mstí se podlivným způsobem ještě 10 let po válce. Mladý francouzský autor chtěl zřejmě svým románem odsoudit snahy po zapomenutí válečných křivd; dlužno přiznat, že to učinil způsobem i uměle cky účinným a poutavým.

B. J.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Družina literární a umělecká konala 3. výborovou schůzi dne 19. prosince 1929 v Nezamyslicích. Projednány tyto věci: DLU při slavnostech na počest kardinála Havlíka oficiálně zastupoval P. Zamykal. Spolek sv. Jeronyma v Záhřebu věnoval Družině krásné album s fotografiemi předních svých pracovníků. Štormova kniha „Heraldické znaky“ v bibliofilské úpravě se už rozesílá. Ježto dr. A. Fuchs nedodal svého románu „Oltář a rotačka“, bylo v náhradu rozhodnuto pro románek Prokopa Holého „Zuzana“ z doby Kristovy. Knihou básnickou pro příští přemlu bude sbírka básní zemřelého Rud. Linbarta, ježto jí má být uctěna památka toho významného člena DLU, od jehož smrti uplynulo 15 let. Kdyby nebyla včas Bitturem dodána, vyjde záměnou místo ní kniha studií o různých světových spisovatelích od Fr. Dohnala. Pokladní zpráva je celkem příznivá. Dluhu pravidelně ubývá. Dosavadní knihy DLU vydané jsou všechny aktivní. Letošní krásně vypravený ročník „Archy“ je pasivní, ne značně, ale přece bude třeba poněkud stránkové omezit svazky příštího ročníku.

Bude v něm opět několik uměleckých příloh. Po Novém roce budou s výpisem členských příspěvků rozesílány také všem členům členské legitimace. Diplomy pro tři čestné členy jsou již hotovy a budou jim dodány. „Jarní píseň“ Pavelčíkovy dosud P. Šuránkem nebyly dodány. „Květiny“ jsou nachystány k tisku, ale dosud pro závažné překážky na ně nedošlo. „Klenot“, v němž vyšly Štormovy „Heraldické znaky“, bude sbírka bibliofilských knih DLU vydávaných. Redakcí bude pověřen Bř. Štorm. Stran pražského sjezdu a založení odbočky DLU v Praze bude dopsáno Bř. Štormovi, aby půdu připravil. Za členy DLU se hlásí: Jak. Rozmahel, farář v Adamově, spisovatel a Fr. Fiala, profesor reálky v Novém Městě na Moravě. Obě byli přijati na základě své dosavadní liter. činnosti za činné členy. Ve volných návrzích bylo blahopřáno P. Masákovi k ceně udělené mu morav. zemskou dotací za román „Šimon Stylita“. Jednatel předložil sbírku dokumentů z „Našince“ o prvních počátcích DLU před patnácti lety až posvětovou válku. Nejstarší členové DLU budou požádáni o napsání

svých vzpomínek na DLU. Tím schůze skončena.

Fr. V. S.

Polský básník Emil Zagadlowicz navštívil počátkem prosince Prahu a pak také Brno. Na obou místech byl vzácný host, největší ze žijících polských poetů, přijat s opravdovou přátelskou láskou i úctou a sám také svým milým zjevem i svým přednáškami získal si rázem srdce všech, kdo měli možnost jej slyšet a zvláště s ním i hovořit. V Brně dne 10. prosince ve zcela naplněné universitní aule uvedl její krásnou, promyšlenou řeč prof. dr. Arne Novák, jenž zdůraznil zejména také náboženský, katolický ráz poesie Zagadlowiczovy. Byly předneseny četné ukázky jeho básní v překladu Karníkové, Bablerové a Eisnerové i v originále. Básník nám rozumí dobře česky – jeho praděd po matce byl mlynářem v jižních Čechách, odkud později přesídlil do Lžán – a překládá také do polštiny básně duchem sobě příbuzného Ot. Březiny. Zásluhou p. O. F. Bablera zná dobře „Archu“, jež jej současně s pruským „Akordem“ k nám uváděla. Doufejme, že básník odnesl si od nás nejlepší dojem a že jeho proslovová návštěva přispěje k dalším přátelským stykům obou kmenové i kulturně tak si blízkých národů. Také „Archa“ chce k tomu přispět svým 2. svazkem, pro nějž máme již připravený článek o tvorbě E. Zagadlowicze z pera O. F. Bablera a nové překlady jeho básní.

Rud. Michalík, mladý, nadaný akademik, od něhož přinášíme v tomto svazku dvě kresby k „Pohádce“ Jindřicha M. Slavíka, představil se českým bibliofilům po prvé v roce 1927 knihomilským tiskem Goethova „Parle“ v překladu a nákladem Otto F. Bablera, známého překladatele v Samotičkách u Olomouce. Kniha obsahuje pět

velkých celostránkových kreseb na kámen, dvě vignety, text rovněž kreslen na kámen, obálka (linoleotyp), tisk černý a modrý. Celostránkové kresby podloženy barvou (světle) olivově zelenou. V roce 1929 ilustruje „Mladíka a nestvůru s lidskou hlavou“ (gaskoňská pohádka) v překladu Otto F. Bablera. Čtyři lepty, 1 kresba starší, dvě vignety, značka edice „Převoz“, edice pohádek. Vydáno 150 výtisků na Zandersu. Frontispice ke „Knihstukaři“ od Abrahama de Santa Clara v překladu Otto F. Bablera, soukromý tisk Al. Bartoše (v tisku). Vedle toho vytvořil Exlibris Kubis, Boj archanděla s drakem, 2 kresby Chvála knihatisku a mnoho jiných.

J. M. S.

Ruth Schaumann je mladá básnička, sochařka a grafická umělkyně německá (nar. 24. srpna 1899 v Hamburku, r. 1924 provdána za dra Fr. Fuchse, redaktora časop. „Hochland“). „Archa“ přinesla v ročníku šestnáctém překlad šesti jejích básní, podala v témže ročníku str. 132 stručný přehled její knih a uveřejnila v t. svazku roční sedmnáctého její povídku „Freska“, přeloženou tehdy z časopisu „Hochland“. Nyní vydalo mladochovské nakladatelství Kösel & Pustet dvě nové knihy této spisovatelky: Sbírkou básniček pro děti „Die Kinder und die Tiere“ (1929, str. 48, s ručně kolorovanými dřevoryty autorčinými) a první její knihu proslavickou, povídky „Der blühende Stab“ (1929, str. 160, s devíti ručně kolorovanými dřevoryty rovněž autorčinými). První knížka, pokračující ve způsobu dřívější sbírky dětských veršů „Die Rose“ (z r. 1927), přináší dvacet jednu básničku o zvířatech, z nichž každé, ryba i oslík, včelka i pelikán, motýl i ježek, viděno je okem věčícího dítěte. Prostota lidových říkadel spojená je zde s metafyzickou hloubkou,

s jakou doposud snad jen William Blake dovedl psát své verše o beránku, mouše a tygru. Také dřevoryty, oproštěné vši technické i kompoziční přítěže, redukované jsou vlastně na pouhé konturové kresby, které nabývají plné živosti a životnosti teprve diskretním náznakem barvy. - Devět povídek sbírky „Der blühende Stab“ jeví užlechtilé vypravovatelské nadání, jaké smí sáhnouti i po látkách tak různorodých, jako je povídka o koni („Die Kreatur“), cestovní příběh ze starověku („Um die dritte Stunde“), čínská pohádka („Die Geschichte von der kleinen Tür“), parafraze staré legendy o svatém Kristoforu („Von Oferus, der Sankt Christophorus ward“), nebesťádověká povídka o malíři mistru Jürgenu („Das Fresko“), ba i příběh z moderního života („Die Medaille“) aniž by pozbylo něčeho ze své osobitosti. A výslednicí, k níž spějí všechny tyto povídky, je dosažení Boží milosti, která činí, že i oblíbený mrtvého mistra Jürgena se stkvěl neporušen, „chladný a krásný vůni dlouhého a blaženého letu“, že i Kristoforova mrtvá hůl rozkvetla. - Zároveň s těmito knihami vydalo nakladatelství Kösel & Pustet také nové vydání starší básnické sbírky Ruth Schaumannové („Der Knospengrund“ (1929, str. 138), jejíž vnější půvab umělecký nyní zvýšila novým titulním dřevorytem. O. F. B.

Srbské básničky. Od doby posledních poznámek o srbských básničkách v minulém ročníku „Archy“ na straně 295 a vydání antologie „Srbské básničky“ (Samotilsky 1929) objevily se na knihkupeckém trhu srbském dvě nové lyrické sbírky: Anica Savić-Rebac, chvalně známá básněmi, uveřejňovanými dosud jen v literárních časopisech srbských, vydala svou první knihu „Večeri na moru“ (nakl. A. M. Popo-

vić, Beograd, a. a., stran 96). Je to širokodedná lyrika, jejíž motivový rejstřík sahá od Homera přes Italskou renaissance až po Goetha, od bezradných modliteb podhybující duše až po hymnický jásot jistoty, že „hvězdy jsou nám blízko jako kvítí“. - Skromnější a tápavější je prvotina nové básničky Nadaždy V. Savatijevičové „Iskre“ (Beograd 1929, stran 36). Je to první slib, první tón – doufejme – krásné melodie ženského zpěvu. V Sarajevě 1928 vydala Grupa Sarajevskih Književnika pod titulem „Sa strana zamagljenih“ sbírku povídek svých členů, v níž na posledním místě zastoupena je také básnička Verka Škurla-Iljić krásnou novelou „Ilan“, které je předesešlán splevateľčin portret a stručná autobiografická črta. ofb.

Z našeho života. Básník V. Bžlohla-vek-Svatohor oslavil dne 9. ledna v tičnosti své šedesátiny. Všichni jeho čemí přátelé přeji mu do dalších let plného zdraví, aby mohl dokončit své hluboké náboženské i básnické životní dílo! U V. Kotrby vyjde nové vydání trilogie, ale byl by jistě vítán i soubor ostatních prací Svatohorových, zejména také jeho překladů z Calderona. - Spisovatel Jan Vyhřidal připravil do tisku novou zajímavou knihu „Pod žezlem pruských králů“, v níž líčí bědné poměry na Hlučínsku a Pruském Hlučínsku. Kniha vyjde nákladem Společenské knihotiskárny v Přerově. - Lidový náboženský měsíčník „Květy Mariánské“, vydávaný občanskou tiskárnou v Brně za redakce P. Kristína Luxa O. S. B., byl po svém 46. ročníku zastaven.

V článku V. Zelinky „Variace“ zůstala ve věnování na str. 11. tisková chyba, již si ovšem každý sám opraví: místo F. čti J.

Družina literární a umělecká,

aby umožnila nákup hodnotných knih, které má na skladě, rozřídila je v šest serií a nabízí je za značně sníženou cenu. Možné však jednotlivé knihy v seriích vyměnit za jiné též ceny.

Serie 1.

Bazin René: Davidka Birotová	7 70
Kalus Josef: Přimotské dojmy a elegie	1 60
Cankar J.: Z cesty, přel. B. Vybrál	12—
Anthony Trollope: Cestou ke Kladu, přeložil Boh. Kyselý	8—
Ronaj Gabriel: Sluneční píseň	2—
Roč. Ardy 1921 - 24 (a Kč 36—)	36—
Roč. Evy 1911 - 25 (a Kč 15—)	15—
Zýbal Erantšek: Pěl ptáček	5 20
	Kč 87 50

Serie 2.

Benson Hugh Rob.: V rozbitku budoucnosti, přel. Prokop Holý	15—
Kalpar Frant.: Zastavené hodiny	10—
Sřízlovský Frant.: Mariánský sloup	7 80
Horáček Frant.: Žena, její úkol a vyhovnění	2 20
Jiříček Bedřich: Venik a konec světa	1 90
Roč. Ardy 1921	36—
Roč. Evy 1921	15—
	Kč 87 90

Serie 3.

Bělohávek Václav: Oheň Elidův	14—
Wárowsky Gyula: Kaplan, fardá a kanovník, přel. B. Kyselý	10—
Kyselý Frant.: Z Hle světa	18—
Cizek Fr.: K náboženské odzvědi v prvních letech naší samostatnosti 1918-1925	18—
Jiříček Bedřich: Žalmy kosmické	1 60
Roč. Ardy 1917	5 50
Roč. Ardy 1907	2 80
Roč. Obzoru rodinného 1920	18—
	Kč 87 90

Serie 4.

Bruno-Ruby J.: Příklad abbého Jouvea, přel. dr. Fr. Odvalil	16—
Ronaj Gabriel: Vítězná píseň	2 80
Odvalil Frant.: Co v duši sahálo	8 50
Kavánová Marie: Naši básníci	1 70
Lang Alois: Otec pouště sv. Jeroným	17—
Tauber Ot.: Sektdství u nás	3—
Roč. Ardy 1918	11—
Roč. Evy 1920	10—
Roč. Obzoru rodinného 1921	23—
	Kč 93—

Serie 5.

Hruban Jaroslav: Pout do Ravenny	15 50
Kozakiewicz W.: Návrat	14—
Ronaj Gabriel: Pane, smiluj se nad námi	2—
Paldu Gabriel S. J.: Katolík činem, ze španělského přel. Jos. Vraštil S. J.	7—
Sanda Jan: Drama Golgotské	2 20
Roč. Ardy 1920	30—
Roč. Evy 1921	15—
D. K. Luttrov: Orli fanfary	10—
	Kč 95 70

Serie 6.

Hřůza Ant.: Bludné touhy	5 80
Pecka Dominik: Matka Boží v Trní	15—
Spalding John Lancaster: Vyšší vzdělání kněží	1 40
P. F. Seeböck: Plň slibů sv. Přel. dr. Jos. Suchý	6—
Konařík-Bečvan B.: Hospicium Zlaté hvězdy	18—
Roč. Obzoru rodinného 1921	23—
Roč. Ardy 1919	20—
	Kč 89 20

Každá serie se expeduje s 20 procentní slevou.

Použijte této příležitosti a obohatíte buď vlastní knihovnu, nebo obecní a spolkovou vskutku dobrými, katolickými knihami, k nimž možno sáhnouti s úplnou jistotou, že vzdělají, pobaví a zúčastní.

Kupujte, dokud zásoba stačí.

Družina literární a uměleckou v Olomouci, Wilsonovo n. 16.

Jako třetí premie na r. 1929 vyjde v nejbližších dnech, místo
oznámeného románu dra Fuchse román Prokopa Holého

„Zuzana”.

První premií na rok 1930 je román Dominika Pecky

„Assunta”.

P. T. odběratelé, kteří jste se doposud nepřihlásili za přispívající
členy Družiny, učíte tak! Za pouhých Kč 25.60 obdržíte tři knihy
(krámská cena jest přes Kč 40.—) opravdu dobré, umělecky hod-
notné a typograficky pěkně vypravené a při tom poměrně lacné.

Přihlaste za členy sebe, knihovny spolkové i obecní!

Objednejte si knížku Břetislava Štorma:

ZNAKY

stavu kněžského v zemích českých.

Bibliofilská knížka o církevní heraldice s 24 reprodukcemi. — Vyšla v ome-
zeném nákladu. — Pro členy Družiny literární a umělecké a odběratele
„ARCHY” stojí tato knížka 12 Kč (bez poštovného) v knihkupectví 15 Kč.

Družina literární a umělecká v Olomouci, Wilsonovo náměstí 16.

Kněžstvu doporučuje se

„Unitas“ v Olomouci.

Sprostředkuje nákup všech kostelních potřeb, pronajímá
farní pozemky atd. Peněžní oddělení.

ARCHA

D
LU

XVIII. ROČNÍK, SVAZEK 2

Emil Zegadłowicz, přel. Otto F. Babler, <i>Přijď království Tvé</i>	85	Giov. Viatore di Croce, přel. B. Zub, <i>Pod křížem</i>	145
Otto F. Babler, <i>Emil Zegadłowicz</i>	87	Josef Čermák, <i>Kdo je mým bratrem</i>	146
Bohuš Kafka, <i>Zpěv ticha</i>	88	Alois Stan. Novák, <i>V Koloseu</i>	147
Jaroslav Hruban, <i>Poslední symfonie Richarda Nordraaka</i>	89	Junna Brzostowska, přel. Otto F. Babler, <i>Žaloba</i>	153
Iwo Bauše, <i>V tuchách absolutna</i>	109	Hynek Ch. Růžička, <i>Naše cesta</i>	154
Iwo Bauše, <i>Tvrď pokora</i>	110	Or-Ot, přel. Bed. Beneš, <i>Jiddi</i>	155
F. S. Horák, <i>Počátky novověké mystiky španělské</i>	111	Jos. M. Svoboda, <i>Sochaňka Helena Železná-Scholzová</i>	156
Vilém Bitnar, <i>Splněný sen Antonína Podlahy</i>	119	F. B. Děrda, <i>Hudba</i>	157
Zdeněk Spilka, <i>Dubrovník</i>	128	Edith Hr. Salburgová, přeložil J. M. Svoboda, <i>Poutníci</i>	158
Z latiny přeložil A. N. S. Šuminov, <i>Hymnus k obřadu Vzkříšení</i>	129		
Hans Carrossa, přel. Bohuš Kafka, <i>Cesta domů</i>	129		
Otto F. Babler, <i>Mohamedánská legenda o Jobovi</i>	130		
František Bohuslav Děrda, <i>Slunce nad Jordánem</i>	135		
Vladimír Kučera, <i>Za Josefem Chalupou</i>	136		
Z latiny přeložil A. N. S. Šuminov, <i>Hymnus na Nanebevstoupení Páně</i>	136		
B. Slavík, <i>Zrada vzdělanců</i>	137		
Zdeněk Spilka, <i>Hlas domova</i>	140		
Bohvoj Benetka, <i>Odkaz Aloise Jiráska</i>	141		
Mikuláš Gumtlov, přeložil Zdeněk Spilka, <i>U mne nejlíp květy</i>	144		

OKNA

Socha svatého Jana Nepomuckého v Sosnové u Opavy	159
Naši „moderní“ básníci a náboženství	159
Ze slovenské literatury	161
Z nové poučné literatury	163
Z nové krásné literatury	165
Poznámky a zprávy	171

OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

Helena Železná-Scholzová, <i>Poutníci</i> , Fr. Ralda, <i>Slezská krajina</i> , Jan Štursa, <i>Ant. Podlaha</i> , Jan Jiří Lehnert, <i>Socha sv. Jana Nepomuckého v Sosnové ve Slezsku</i> .	
--	--

NOVÉ PUBLIKACE

Znakladatelského družstva „Čin“ v Praze: Týdeník „Čin“, roč. I., číslo 1.-27. Předplatné na rok 50 Kč, jednotlivá čísla po 1 Kč. Redakční kruh: Fr. Fajfr, Jos. Kopta, Boh. Koutník, M. Majerová. – Nový týdeník je velmi čile redigován, směrem ovšem pokrokovým, všimá si v bojném krátkých článcích i drobných

poznámkách nejen veřejného života, ale zvláště literatury, čehož bohužel u jiných podobných týdeníků nebývá: přináší tu vedle básnických ukávek a posudků pravidelně v každém čísle 4 strany bibliografie nových knih, pořádané odborně Boh. Koutníkem.

Literární příspěvky a redakční výtisky buďtež zasílány na adresu: *Emanuel Masák, katecheta a redaktor „Archy“, Brno-Židenice. Administrace a expedice „Archy“ je v Olomouci, Wilsonovo nám. č. 16.*

HELENA ŽELEZNÁ-SCHOLZOVÁ - POUTNÍCI

PŘIJĎ KRÁLOVSTVÍ TVÉ!

Každý mi drahý,
 kdo v tak chudém duchu
 vnitřním hlasům prává sluchu
 jak usměvavé děcko –
 drahý mi i u cesty kámen
 zraňující nohy –
 drahý mi i bodlák zraňující dlaně –
 drahá mi i příze,
 na níž ve chvíli hrůzy
 je konec lidské nouzi i tíze –
 drahý nemluvněte úsměv –
 slepcovo zření –
 drahé hudby hluchých
 nepostřehnutelné chvění,
 podobné melodii snů,
 jež hraje po den celý,
 jak by s mariánské věže zpěvy zněly –
 – po celý den – –
 – –
 zázrak a divy – –

*

Však nade všechno
 se v lásce velké
 kořím Tobě, Kriste trpělivý,
 jenž střežeš polských mezí i stezek –
 když rozpjat nad cestou i nad širým světem
 – na půdě nebe – za věčností čistou –
 odpouštíš všem – a bratrem jsi všem dětem,
 jasnou lásku rozdláváš stejnou mírou –
 nebažíš po ničem – než po tom – aby hladný
 měl chleba dost, aby smutný člověk žádny
 nezůstal slunkem nepotěšen –
 aby pouze
 bylo na světě méně útisku a nouze –
 by každý přl tom, co zlého musí snést vždy znova,
 měl dobrý pokrm z mouky i z Božího slova –
 by – když přijde chvíle poslední hodiny –
 každému byla jak první: bez slz a bez viny –

*

Přivírám oči – vidím – – na rozcestích
 uprostřed líp a kalín –

obětní ten kříž –
 žehnaající
 polím i travám
 i lidské bídě,
 vážkám i včelám,
 pochodu vojsk,
 křtinám
 i svatbám, pohřbům podobným,
 v majestátu žití,
 působícího neustále –
 – a tam je mi blaze pokorným nadšením
 jak zelené louce vůní květů –
 – nade mnou motýli a ptáci
 včely a čmeláci –
 – pode mnou půda rodící
 tajemnou práci kořenů
 a zrněk klíčících –
 – tak! –
 – rameny objímá stezky
 (vydeptané srn a zajíců během)
 kříž ten Boží
 rozpjatý nad vším světem
 na půdě nebe ve věčné modři –

*

A to můj zisk je celý
 – to všechno – co podstatou žití –
 a za tím v ponuré četbě
 dějlny volají na mne: memento;
 a vlnitou cestou mne vedou
 k oněm horám pohraničním,
 jevícím smrt a zkázu,
 nevyprošťujícím se nikdy
 z tíživého břemene
 neštěstí a porážek –
 – a proto po tisícáté
 radostí osluněnou
 oceňuji v pokoře ducha
 překonání zla a smrti
 LÁSKOU –

(Z knihy „W obliczu gór i kulis“, Poznań 1927.)

EMIL ZEGADŁOWICZ

POSELSTVÍ KŘESŤANSKÉ, předávané v poesii polské od básníka k básníkovi – vitae lampadae traditae – ozývá se dnes nejmohutněji, nejjasněji z úst básníka Emila Zegadłowicze. „Už v mládí vidal jsem Krista, chodícího po horách beskydských,“ napsal sám v autobiografických črtách, stojících v čele knihy „W obliczu gór i kulis“, a slíděním po stopách Kristových, pátráním po všech příznacích Jeho blízkosti je celé dílo tohoto básníka.

Po prvních dobách tápavých pokusů, které jsou závěrečně dokumentovány sbírkou básní „Imagines“ z roku 1918, vcházel Emil Zegadłowicz bránami neznámého dne do nových světů. Jako se r. 1921, opustiv úřednické místo ve kterémisi varšavském ministerstvu, z dusna města a kancelářů navrátil k vískám a lesům svých rodných Beskyd, tak také z ovzduší prvních balad, vzniklých ještě na půdě literárního expresionismu, přešel k mohutným stavbám cyklů „Powsinogi beskidzkie“, „Wielka Nowina“ a „Rzurekcie“. Snesmírnou, památky svatého Františka hodnou láskou obrací se tu básník ke svému kraji („beskydský lese – tys prahem ku věčnosti“), ke všemu tvorstvu („miluji květy, zvířata a především veverky“), k těm ubohým dětem beskydského lidu („dětí moje beskydské, bídá nebožátka – vy jste jako tajemství nejsvětější tichy – zrna Bohem zaseté na ty zemské lidy“) a ke všem těm chudým dělníkům, pocestným řemeslníkům toho kraje („vy jste sůl země, bratři powsinozi – jak ovoce, jak květ jste srdci mému drazí“). V této přírodě, mezi těmito dětmi a tímto prostým lidem nalezá básník vhodné prostředí pro celé biblické dění, pro zrození a novou pozemskou pout Ježíše Krista. Poselství „Veliké Noviny“ hlásá nám toto narození, k němuž byla přivolána i zhožná babka Iloralčická – zase nejchudší ze všech chudých – a tento život vrcholí ve zvěsti o blahoslavenstvích a zmrtvýchvstání srdce lidského, o jaké prosí chorál: „Přijď Království Tvé!“ Cestou do tohoto Království však je *Láska*, ukazatelem cesty Kristus.

Od balad „Powsinohů“ a „Veliké Noviny“ vede cesta k dramatickým mysteriím. Jako byl zázrak v Kani Galilejské předmětem jedné z nejkrásnějších básní knihy „Divizny“, tak stojí také v ústředí baladového mysteria „Navštívení“, v němž opět oni powsinohové jsou jakýmsi hlasateli blížícího se zázraku, příchodu Krista. Baladová mysteria Zegadłowicova, formálně blízká dramatickým básním Goetha, Mickiewicze, Krasińského, Rydela a Wyspiańskiego, jsou úsilovným a neúspěšným pokusem o nové znáboženštění divadla, jaké snad tanulo na mysli samému Mickiewiczovi.

Na okraji velkých děl – sbírky „Dziwanny“ (1927), obsahující asi sto balad, vzniklých mezi lety 1919 a 1926, dramat „Noc svatého Jana Evangelisty“ (1923), „Nawiedzeni“ (1923), „Lampka oliwna“ (1924), „Glaz graniczny“ (1924), „Alcesta“ (1925), „Betsaba“ (1926), překladů

obou dílů Goethova „Fausta“ (1925 a 1926) – vzniklo množství drobných básní lyrických, shrnutých do svazku „Dům jalowcowy“, které jsou v poměru k baladám to, co Bachovy klavírní Invence v poměru k jeho varhanovým Fugám: duch a ráz tentýž, jen rozměr, rozpětí a zvuková intenzita jiná.

U básníka, který jako Emil Zegadłowicz v mnohých ze svých veršů a v autobiografických črtách knihy „W obliczu gór i kulis“ (1927) dovedl tak tlumeně a přece úchvatně hovořiti o vlastní práci a o sobě, ani nepodiví, že podnikl velkou kroniku vlastního života, v níž pod jménem cizího hrdiny líčí sebe sama a svou cestu životem. Je to románová skladba „Żivot Mikolaje Srebrempisaného“, a dosud vyšly tiskem tři první díly: „Godzina przed Jutrznia“ (1927), „Z pod młynskich kamieni“ (1928) a „Cień nad falami“ (1929). Jsou tu ve volné formě vyprávěny děje dětského věku, malé i velké zážitky, hry, první četba, psaní, první láska, první tušení smrti („před každým oknem stojí a čeká...“) – vše to podáno živě a bezprostředně, jak velí jediné komposiční pravidlo: „Żivot, ze dne v den rostoucí dle věčného zákona, vládnoucího zenii i vesmírem.“

Jako dříve do knihy „Dům jalowcowy“, tak shrnul Emil Zegadłowicz svou pozdější drobnou lyriku do sbírky „Dęby pod pełnią“ (1929). V čele této knihy stojí věnování básníku Otokaru Březinovi – s poznámkou, že během tisku díla Otokar Březina zemřel. Spojením obou těchto jmen, jména českého básníka, jenž skoučil svou pozemskou pout, uzavřev již o čtvrt století dříve své psané dílo, a jména polského básníka, jehož mocná ruka stále ještě klade knihu ke knize za dovršením své vpravdě kyklopské práce, představuje se nám celé období slovanské poesie, období, jehož vůdčí duchové s novým úsilím přispívali k dovršení lidského poslání na světě, k uskutečnění říše Boží na zemi.

*

BOHUŠ KAFKA

ZPĚV TÍCHA

Teskný večer jako těžký sen	Dávno dozněl rachot skal,
ovíjí tinou divčí šat,	hvězdná lyra zpěvem ticha
teskný večer kopím proboden	ladí struny v šír i dál
do tváře ti dýchne ocelový chlad.	k přibytkům, kde teplo dýchá.

Šeptejte v kruhu modlitbu,
bronz krbu v starostné líci,
království ticha a snů.

Šeptejte zbožně modlitbu,
nejtišší ukolébavku matčinu,
na struně srdce zníci.

POSLEDNÍ SYMFONIE RICHARDA NORDRAAKA

Til min Franziska Vilt.

S TLUKOUČÍM SRDCEM, jež bušilo na bránu osudu, stanul Richard Nordraak před pokojem svého učitele, mistra Gada. Po neúnavném a horlivém studiu, které bez přestávky jediného dne trvalo plná dvě leta, odhodlal se Nordraak napsati první svoji skladbu. Nevěděl, jaký program by měl zahaliti v tajemnou mluvu tónů; obzor volal tak tajemnými dálkami a lodička, v níž se vydával na moře tajemství, které po prvé jej udivovalo, byla tak vratká... Ale vlahý dech, jenž znamená první vanutí oněch posvěcených dvhil, kdy jinošská duše se stává eckehartovským „sunder warumbe“, zaléval srdce vlnou tak bouřlivě výbojnou, že první symfonietta se zrodila záhy, vytryskši jako geysír z hlubin nezbadaných a jedva tušených...

Nordraak byl přesvědčen, že mysteriosní hlasy, které mu ukazovaly nad tento svět, zachytil mluvou svých kantilén a bohatstvím všech svých prostředků harmonie a modulace. Nyní však, dítěje dílo odevzdati k posouzení, měl intuici jistotu, která ničeho však nezmohla v oboru myšlení pojmového, že nepřináší nic nového, nic, čeho by nebyly plny edice světové hudby, a on přece tak toužil po nimbu slávy, jenž z člověka činí bytost, která se opájí čistými étery nadsvětých radostí. Vedle ustlouného studia hudby četl mladý Nordraak ve svých volných chvílích těžkou trest myšlení královeckého filosofa, a jeho velkou touhou bylo ponořiti se v onu čistou, neempirickou, apriorní duši lidskou, jemnou a vznešenou. Avšak dobře nyní viděl, že sláva přichází se zjevením nových hodnot a on příliš miloval kouzlo svých drahých mistrů, než aby byl vytvořil dílo nové velikosti. Leč není nic lepšího ve zmatech auto-kritiky, která tak často, až příliš často klame, pomysli si, než uchýliti se k autoritě uznávané: dodal si myslí na konec: „A můj mistr Gade je ji plnou měrou. Mohu tedy směle říci, vím, co učiním,“ a odhodlaně zaklepal na dveře mistrova pokoje tak dobře mu známého.

Byl přijat vřelě, jako vždy. Mistr přijal jej s typickým, vyrovnaným úsměvem starce, který zanechává dobré dílo, jež bylo svěřeno jeho schopnostem. Jen jednoho si povšiml mladý Nordraak, čeho dříve nebyl postřehl. O, v jaké to dálce dnes patřily zraky mistrovy, co viděl před sebou, co tvořil zas? Hleděl znovu v ponuré zjevy „Krále duchů“ a viděl vyrůstati z tónů znějících z dalekých, tajemných, nebeských sfér radostné, jásající vidiny v pestrých kobercích lučin zahalených modrým dechem nebes „Poselství jara“? – Hádal mladý Nordraak, ale nedohádal se toho dne. Snad proto postřehl záblesk netušených dosud světů v očích svého mistra, že i v něm měl brzy vzplanouti tento lesk, jenž měl mu přinést slávu, po níž toužil mladickým rozletem a zároveň smrt, aby vysvobodila křehkou duši z pout země a otevřela poklady ležící za stíny lidských béd?

„Mistře,“ zašeptal Nordraak, zarděv se horečně úsilím, s nímž si dodával odvahy, „musil jsem napsat, co vám přináším. Vágní, neurčitý pud mne žene, skládal jsem proto, že jsem to skládati musil; opojení, v němž jsem pracoval, dává mi snít o slávě a bodá mne zároveň sterými dýkami pochyb. Ó, prosím vás, vy jste mne vedl, vy mne učíte dosud, řekněte mi, poučte mne, posuďte, zda nemám radostného času mládí uzavíraje se v samotě a oddávaje se svým předudům?“ Všechna horečka napětí soustředila se v tu chvíli v očích žákových, když vypo- věděl, těžce oddychuje, vše, co říci chtěl.

Mistr přijal podávanou mu skladbu. Úsměv nezmizel mu s tváře. Vzpřimil se a jeho vysoká postava zdála se růsti kamsi do výšin vyná- šena jsouc slávou jména, které nesla. Ruce se napjaly dolů, a oči s vysoká popatřily na mladickou skladbu.

„Ihned symfonie?“ řekl s mírným úsměvem, který v uznání velkého odhodlání překonává nedůvěru. Jinoch se zapýřil, jeho oči se zaleskly dvojím horečným vzplanutím, jedno plálo velkými sny, tak velkými, že nemožno, aby kdy pronikly v mimosnovou skutečnost, druhé za- planulo holestným očekáváním zklamání.

„Milý hodu,“ pokračoval vlídně Gade, jemuž neušly rozpaky jino- chovy, „toť ještě není žádnou vinou ani neštěstím. A nejméně u tebe,“ dodal významně. „V nejbližší volné chvíli prostuduj tvojí práci, a že tobě řeknu svůj soud zcela upřímně, o tom nepochybuješ. Znáš mne dosti dlouho.“

Nordraak byl by nejraději zlíbal mistrovu ruku. Věděl alespoň jedno: cesta bude mu vykázána. Nemusí bloudit, nemusí se zmitat: pokouší-li se marně, může zavčas opustit cestu, po které se dal; je-li cesta jeho správná, ó, jak bude dobře vědět, co všechno činit, aby se jí dal přímo v běh k svému cíli.

*

Po čtrnácti dnech s tímž tlukoucím srdcem a tímž planoucím zra- kem čekal Nordraak, aby byl přijat svým učitelem. Očekával posudek o svém prvním velkém díle, které složil od té doby, kdy propustil jej mistr ze své školy, kde náležel k jeho nejmilejším, nejnadanějším a nejslibnějším žákům. Ale bylo mu nejnak než jako by očekával rozsudek o celém svém životě, jako by měla být souzena celá ta krátká doba jeho žití, které pro něho počínalo vlastně teprve prvními tajemnými hnutími jinošství a zároveň s ní i zbytek života, který – tak se mu zdálo – nastával za krátko po té, kdy člověk vystupuje z věku tužeb a snů. Nemohl se zbýti jedné myšlenky, život se mu jevil nádhernou, já- savou jarní krajinou, plnou azurových lesků čirého, zářivého nebe, jež, dříve než přejde v sytou plnost léta a v plodonosné bohatství je- seně, jest náhle přetata temně zlověstnou clonou neproniknutelného mraku.

Změt jeho myšlenek neměla začátku ani konce. Rázem v ní padl jas, jas řezavý a ledový, přinášející rozhodnutí, hrůzný jas, i kdyby za ním mělo ihned se rozesmátí zlaté slunko šťastných dnů. Mistr Gade otevřel

dveře a volal dovnitř svého žáka. Jeho sfinglická tvář nedávala ani stínu tušení toho, jak posoudil dílo, na němž viselo jinošské srdce všemi vlákny své existence.

Stanuv před mistrem, pocítil Nordraak, že jeho myšlení se zastavilo. Veliké ticho myslí na okamžik zcela vyprázdnilo duši. Slabý úsměv, úsměv shovívání? zakmitl se kolem úst mistra Gada. Položil ruku na rameno svého žáka, naklonil se k němu a pohleděv mu do očí, mírným pohledem blahovolného stáří, řekl hlasem pevným, v němž každé slovo bylo dobře uváženo: „Milé dítě, nejdříve ti řeknu, co musíš v sobě překonat: sklon k hravosti s motivy, které se ti zalíbily, ale které neřikají, co v tobě jest, a já spatřuji v tvém díle prvky, které se zrodily v dnešní době, ale které mají svoji barvu, která dává záblesky geniality. Očekávej velký otřes duševní; on uvolní jazyk tvoji duše tak, aby mluvil rodnou řečí budoucích generací.“

A vzav se stolu partituru díla, řekl: „Označil jsem ti, o čem jsem tobě mluvil; zkoumej sám, tvá námaha nebude marna.“ A pohládiv po lici svého žáka, propustil jej laskavě.

*

Nordraak nevěděl, zda jest zklamán či zda slova učitelova dodala mu více odvahy než očekával. Geniálnost dříná v jeho duši, tak řekl mu učitel, ale zda se podaří jí prorazití si cestu tolikerými vrstvami překážek? A jaký otřes duševní měl mistr na mysli? Nevěděl, jak si jej má představovat, nedovedl jinak nežli se domnívat, že otřes takový znamená strašlivé neštěstí, které dolehne na člověka a zničí ho úplně. A v tomto zničení, které znamená naprostý rozvrat, že by mohlo vykveti umělecké dílo?

*

Zima se schylovala ke konci. Fanfáry světla, které mísily azur v šedivou atmosféru země, zvěstovaly vesnu všemi poupaty utajených, podvědomých a tušených nadějí. Nebylo snad duše, v níž by se nebyla pohnula odvčká touha po nekonečném rozpětí; čím více v duších umělců, kteří tak sténají po tom, aby vše nekonečné, jež nás obklopuje na každém kroku, sevřeli v poddajnou formu, z níž by i duším slabšího rozletu vzešlo poznání o božské velikosti duchových krás.

V těchto dnech, kdy jaro volalo k probuzení, k velikosti a slávě, dostalo se rodně Nordraakově pozvání do Stralsundu. Dávny přítel Richardova otce vrátil se po dlouholetém pobytu v jižním Německu do svého rodného města, kde minil již dočkatí konce svých dnů. Měl jediného syna, se kterým Richard si hrával v nejútlejším mládí, v době, kdy asi na dvě leta za obchodem přišel otec Pavlův do Kodaně. Dcera, kterou nyní rovněž si přivázel domů, narodila se mu v Mnichově. Návrat starého přítele byl u Nordraaků událostí. Vzpomínky se vyrojily, Richard vzpomínal, jako by patřil v bělavé obláčky, v nichž se rozplývá vše a znovu nabývá své podoby, viděl ducha svých nejútlejších let, když společně si vykračovali procházkou, Pavel oděn ve svůj sváteční same-

rový kabátek s tuhým, bělostně naškrobeným širokým ležatým límcem. Časté byly zvláště jejich procházky po Östersögade a Nörresögade, rádi zacházeli přes Gammeltorv až do Nygade. Pamatoval se dobře Richard ještě na zvláštní upoutávající výraz v očích Pavlových; v nichž bylo tolik poutavé, nepopsatelné něžnosti. Richard těšil se upřímně na Stralsund, již také proto, že se vrátí v dětská léta zrovna tehdy, kdy se mu zdálo, že jeho mládí – ač sotva bylo začalo – se již uzavírá.

Starobylá, těžká, avšak výmluvná a vzpínavými touhami vzrušená gotika stralsundská stála v ohni západu, když loď od Rujany vjížděla do přístavu. Vlahé kouzlo jasu zmocnilo se všeho, všeho bez výhrady, letělo vysoko nad zapálenými oblaky, vonělo ze země i z moře, pronikalo všude, zaplnilo všechno, ba i sta šátků a šátečků, jimiž v přístavu kynulo se na uvítanou a naopak tuké s lodí do přístavu, byla plná jara, onoho nevyslovitelného vlání znovuzrození, nadějí a radostí, které vyjádřiti se pokoušelo tisíce umělců, kteří, puzeni touto touhou, vytvořili nesmrtelná díla, otvírali poklady hlubokého smyslu života, avšak oné živelnosti, již vzkríšená nás zahrnuje a znovuzrozená sama nás proměňuje příroda, nikdy dosud nedosáhli.

Když loď přistála, ruch v přístavě rychle utuchal. Nordraakovi snadno se shledali se svými přáteli. Za směsice otázek a odpovědí, jimiž se vybíjelo dlouholeté odloučení rodin tak úzce spřátelených, došli k ne-dalekému domu Ostevallovu. Především děti byly středem rozhovoru! Jak povyrostly za ta léta, jak se změnily! A jak by se nebyly změnily! Děti se mění s lety, zatím co dospělí tak sotva s jejich desítkami.

Ostevallovi měli dvě děti a rovněž tak Nordraakovi. Starší děti byli hoši, mladší děvčátka, ba, již nebyla; kam se poděly ony doby, kdy oběma rodinám téměř současně se počaly batoliti jejich milé dívky. Pavel Ostevalle byl stejně stár jako Richard; v prvních svých školních letech byli spolužáky. Ale pak se jejich životní dráhy, mladické jejich osudy úplně rozešly. Ostevallovi odstěhovali se do Německa, kde pobývali na rozmanitých místech: mladý Pavel, jenž nikdy nejevil sklonu k obchodním tradicím své starobylé rodiny, nýbrž od útlého věku téměř brousil svůj vtip na spletitých otázkách drobných – i dětských – sporů, skutečně posléze se věnoval dráze právnické a dokonale svá studia na universitě lipské a vrátiv se domů, chystal se zrovna, že nastoupí místo u některého zemského soudu jako praktikant soudcovský. –

Ani Richard neměl těžkého rozhodování. Od dětství obklopen hudebním prostředím, vzdělává se pilně u nejlepších učitelů, zatoužil v letech dospívání prudce po prohloubení svého hudebního vzdělání. Úpornou snahou ponořil se ve studium dějin hudby a kompoziční teorie a netrvalo dlouho, jal se pokoušeti se ve skladbě. Pod tlakem neobyčejně mohutných dojmů operních, jež již řada byla zahájena představením „Čarostřelce“, kterého spatřil po prvé na dráždanské scéně, živě si připomínaje onen den, 18. června 1821, kdy po prvé dílo přešlo přes jeviště. Mise sny o své budoucí slávě s představami osobnosti geniálního skladatele, vzpomínal na poznámku, již Weber zapsal do svého „Deníku“: Večer jako první opera v novém divadle: „Čarostře-

lec". Byl přijat s nejneuvěřitelnějším nadšením . . . Básně a věnce byly házeny. Soli Deo gloria. –

A tehdy v Richardovi také uzrálo rozhodnutí: nehledat jiné slávy a velikosti nežli ve skladbě monumentálních děl hudebních, která z nejtajemnějších tísín lidské hlubiny vycházející ponořovaly se zčišťujícím jasem opět do nejtajnějších tůní nepokojných lidských duší. A tak nyní s vášnivým zápletem oddal se studiu komposice, onoho zkušebního kamene všech hudebních geniů, maje učiteli svými Gada i Hartmanna. Chystal se k rozletu velkému a vítěznému. A teď, v sladký jarní podvečer, který se zachvíval vůněmi moře i stepi nad Stralsundem, promítal svou radostnou víru, že dospěje k metám nejvyšší slávy.

Avšak ještě něco jiného podněcovalo rozlet radostné sebedůvěry ve velkou slávu tvůrčího genia. Čím to, že tak náhle, až v hlubiny duše, která se nyní ani nepoznávala v blaženosti jedva chápané, zazářily krásné, pronikavé a přece tak mírné, nevinné zraky Valerie Ostevallovy? Richard se zachvěl po prvé, když v přistavišti na uvítanou ruku mu podala, kdy stanul proti sobě jako dva lidé, kteří po prvé se spatřují, neboť obrazy jejich navzájem vyprchaly úplně od dětských dob; nyní, když kráčeli společně městem, šel, neuvědomuje si ani jak, neustále po jejím boku a blaženost, která ho oblévala, byla divem, jenž byl sladkým tajemstvím a příslibem závratného štěstí. Až po večeri, když živý hovor se rozproudil nepřetržitým tokem, když zpozoroval na sobě sám, jindy zamýšlený a tak málomluvný, že vždy má co říci a že mluví o předmětu hovoru mnohem vroucněji, mnohem vážněji, že vše pojímá mnohem hlouběji nežli by byl jindy učinil, když konečně úkradkem zadržel také jen kradmý pohled a úsměv obou otců, kteří na sebe rázem významně popatřili, když byli delší dobu se zájmem a zálibou hleděli na své děti, až to všedno teprve připomnělo Richardovi, že tomuto podivuhodnému jaru, které vzdázel v jeho duši krásnější a slavnější než jeho nádherná uad jarním večerem stralsundským, se v lidské mluvě říká – první láska.

Když přišel čas nočního odpočinku, jediná již jen touha a jediné přání planulo v mladé hrudi Richardově: býti oddaným, pokorným služebníkem oné čárné panovnice, jejíž oči byly rájem dotud nepoznaným. Když se rozházela společnost, použil Richard rušnosti chvíle a rty zhroucení rozlícením, touhou a nezměrností své oddané lásky dotkl se ručičky Valerieiny, která lebece a vše, tak se mu zdálo, spočinula v ruce jeho – Jeho usínání bylo tak blažené jako smrt spravedlivých. V nedostupné, nedotčené čistotě vznášel se před ním Valinky zjev tak zářivý, jak může býti jenom v čistých jinošských snech. Ani pochopil nedovedl toho Richard v těch sladkých okamžicích usínání, kdy myšlení umdlávalo a obrazy přece tak jasně, neklamně mluvíly, a blaženost plná klidu a v bdění nikdy nepoznaného míru oceán bezměrnosti šuměly kolem něho. Nechápal toho štěstí, bylo blahem přicházejícím z jiných končin nežli z končin země; v celém svém divčím půvabu stála Valinka před ním, v plném svém životním půvabu, ba vystupňovaným ještě a hle! v tuto symfonii krásy, něhy, oddanosti a lásky nezalehl

ani jediný rušivý zvuk dotěrné a zvidavé pudovosti, která dovede zhanobiti i nejnesmělejší, nejušlechtilější sny mládí! Richardovi bylo, že klečí u nohou Valerie, že vzhlíží tak oddaně v její krásné modré oči, by hned na to zase se sklonil a zlíbal tu ručinku, jíž stále směl držeti ve svých dlaních, nebylo většího blaha ani na zemi, ani na nebi, zmizela všedna možnost čehokoli jiného – Bůh, Láska sama, odměňoval Nordraaka za všechny čisté vzněty, jimiž duše nad rmutem země se vznášela k duchovým sluncům . . .

A v posledních nepostihlých okamžicích usínání, kdy paměť ustává, k velikosti štěstí družilo se Richardovi štěstí velikosti, štěstí vysněné o slávě sestupovalo k němu, Nordraak měl vše, po čem toužil, ba více, mnohem více, měl nečekané, nenadálé štěstí lásky a velikost slávy zářily naň plným leskem svým.

Když již mizela nádherná vidina Valerie, aby zůstala přítomna bez smyslových obrazů jako nesmírné štěstí a pokoj duše, zavzněla mu ve zhuštění a ve snové zkratce symfonie lidských pádů a povstání, která se měla státi, ba již byla v té chvíli svědectvím a hlasatelem jeho slávy. Symfonie vzpomínala všech poklesků a pádů jinošských let a v nejvyšším rozvíření nejnižších tužeb vystoupilo rozhodné, vítězíci a přec tak nevýslovně jemné, étericky křehké téma Valerie, které gradací jedinečnou se rozpředlo na hymnus lásky, zachycující metafysické prakořeny božské jednoty, v níž spočívají všedna tajemství a záznaky lásky . . .

Když se Richard Nordraak nazířel probudit v nádherné jasné ráno, které poletovalo světelným vánkem nad mořem i městem, cítil své štěstí dvojnásobně. Příslibem jasného rána kynul mu radostný, přešťastný den. Vědomí, že za krátko vejde těmito dveřmi nejdražší a nejkrásnější bytost, která opětuje jeho náklonnost a jeho pohledy úctou a láskou planoucí, splácí oddaným zářením svých azurových očí, bylo mu rájem, mimo něhož neznal jiného a nemusil ani znáti.

Bylo dosti časné. V domě bylo dosud ticho. Jako dalekou ozvěnou, která v hlubokých, tichých lesích se ztrácí, zavzněla zvolna Richardovi symfonie jeho usínání. Usedl ke stolu a ponořil se do dálek oněch tónů. Jak v ně pozorně hleděl, jak jim naslouchal se zatajeným dechem – neboť naslouchal vlastní duši a jakým ještě tajemstvím, která ji obklopují – tak se mu měnily v hudbu této země. Rozeznával již zřetelně témata. Přilživé a přece rozhodné a útočné rytmem téma poklesků a pádů, i éterné a azurné vykupitelské téma Valerie. Počal psáti. Ne překotně, zvolna, rozvážně – vždyť koncepce krystalisovala se pomalu, jako když ranní kraj zářivě povstává z mlh zoře při slunce východu.

Než denní ruch v domě se rozproudil, měl Richard jasné vybudovanu tematickou osnovu symfonie, ba první část, rozvinutí prvního tématu až k nástupu tématu Valerie, měl i v instrumentaci načrtnutu. Byl spokojen se svou prací, byl pln důvěry a sebevědomí.

Druhý den byl tak šťastný jako první, ba ještě šťastnější. Možno-li, aby se zvětšilo bezmezné blaho, stalo se tak tohoto dne, kdy Richard po druhé směl býti s Valerií. Do třetího dne padl lehký stín rozloučení,

jež mělo nastati příštího rána. – Stává se právě za nejzářivějších letních dní, že náhle slunce se skryje a zrak náš nadarmo hledá mrak, který je zastínil. Myšlenky Richardovy byly slunné; láska, jež tuto vzplála, nemůže již býti utlumena, nerozdělí ji vzdálenost, nikoli, a konečně, nic nebude brániti, aby občas, ba dosti často spatřil zářící paní srdce svého ve Stralsundu. Tyto myšlenky a tyto plány v budoucnost to byl takový zářivý letní den. A mrak? Slunce zahalující a při tom téměř nezatelný? To bylo tušení, jakési vzdálené, ale mocné tušení, jež věstilo konec tohoto krásného setkání, konec navždy. Myšlenky s jedné a tušení s druhé strany vystupovaly stejnou silou a stejnou přesvědčivostí, byly to dva různé světy a každý měl svou vlastní oblast, z níž ovládal duši, která se ocítala takto v nevyhovitelném stavu, v zápasu myšlenek a v zápasu tušení, pro něž není slov . . .

Hymnus lásky mezitím však zvučel nerušeně dále, vyvrcholuje v akcenty tak velkolepé linie, která se podobala symfonické linii Beethovenově. Nordraakovi se tak zdálo, byl v lásce přebílen, byl spokojen se svým dílem, jehož duch a tematické zpracování již mu nemohlo uniknouti, které hotové vlastně již odvázel si ze Stralsundu.

Když se v den odjezdu Nordraakových loučili na palubě lodi za jitra právě tak krásného jako byl večer při jejich příchodu, dostoupilo nadšení lásky vrcholu v toužícíin a planoucíin srdci Richardově. Hleděl v zářící oči Valeriny, krásnější než samo moře v rouše mladé jarní nádhery a viděl svůj osud navždy splatý s ními. Tak čistá radost, tak hluboká láska ještě nikdy neprochvívala jeho jinošským srdcem. Když zmizela z dohledu poslední věž stralsundská, uzavřel se Richard v ka-
jutě a pod svěžím dojmem loučení, naplněného sladkými přísliby a mlžuc zasněnými nadějemi, pracoval na své velké skladbě.

*

Bylo již počátkem léta, kdy dokončená symfonie putovala k posudku k mistru Gadovi. Nezdálo-li se Nordraakovi, že znovu opouští ho od-
vala jako tehdy, když po prvé s velkou skladbou odvážil se předstoupiti před svého mistra? V mladém vznětlivém srdci doznívala krásná láska stralsundská jako velké slunce doznívá za obzorem dávno zapadlé stříbrné chvějnými třípy až do hodin půlnočních. Mistr opět přijal dílo s úsměvem, avšak zvažněl náhle, jakmile je začal prohlížeti. Stanovil si týdenní lhůru pro svůj posudek.

Ku podlivu klidný dostavil se Richard k mistru v stanovený den. Bylo a rostlo v něm vědomí o genialitě, která se dnes či zítra musí vybiti uměleckým činem, který v úžas přivede svět. Jen zcela slabě jím rozedhávala potlačovaná zvědavost, zda snad již tímto dílem nedošel svého vytouženého cíle. Zmatek, v němž ho nechávalo jeho dílo, jak na ně nyní vzpomínal a jak je vložil do rukou mistra svého, nedověděl oťrásti dnes jeho klidem.

Hlas Gadův se chvěl, když mluvil tentokrát k svému žáku. Jeho ruce se chvěly slabě, ale zcela patrně. „Dítě,“ řekl a vložil ve svůj hlas všednu něhu tesklivou a smířující, s níž vítá velký kmet ranní zotí v démantně

třpytný, vonný vesny dar, „na tobě dočkám se většího nežli jsem byl sám ve své malosti. Což hleděl jsi planoucím okem Beethovenovým, když jsi psal tuto symfonii, již neschází věru nic více než ještě trochu kázně ve stavbě vět. Mé oko se nemýlí, hluboký prožitek své mladé duše jsi vložil v toto dílo, hluboký, snad nevolil jsem slova případného, prudký, vznecující byl tento prožitek a tvá témata mně v něm mluví s dostatek: již ničeho netřeba ti více než hlubokého dojmu, který zdvátí duši celou a obejmě ji clonou ať bezmezná radosti, ať bezmezného smutku.“

Stín sotva znatelný přeletěl po tváři Richardově, která té chvíli planula štěstím tak touženým jako nečekaným – a stín hlubší, patrnější na okamžik zastavil se na tváři mistrově.

Pohlédli si do očí, jako na povel vyšší vůle, jedním pohledem.

„Ano, milé dítě,“ pokynul hlavou Gade, „je ti za těžko uvěřiti. Možná, že i u tebe ze vzdechů tužeb a smutku vzejde silnější dílo než z úsměvných objetí štěstí. A dříme-li v tobě genius, jen slzami bude vykoupěn.“

*

V lehkém, šťastném proudu mládí zapadla záhy epizoda stralsundská. Sem tam pozdrav, vzpomínka, až ustalo vše nadobro.

Dvě léta minula od té doby. Richard ztrávil je na lipské konservatoři, kde spolužáci i učitelé obdivovali se hudebním projevům jeho severského ducha. Druhého roku, než odešel opět domů, byla na koncertu konservatoře provedena jeho „Jarní symfonie“, již jako rázem obrácena byla pozornost obecnstva k jeho genu i k hudbě severských národů.

Vrátil se z Lipska, dokončoval Nordraak své hudební studium v komposičním oddělení mistra Hartmanna. Setkal se tam s mnohými novými žáky. Záhy upoutal jeho pozornost ušlechtilý zjev jinošský, který nápadně se lišil něžným, krásným zrakem od ostatních druhů svých. Často setkal se Nordraak s tímto planoucím a nadšeným zrakem, ale jen letmo, hlouběji neproniklo v srdce jeho poselství, jež mělo mu zasvítiti z těchto očí jinošských. Málo, velmi málo věděl o novém spolužáku, snad jen jméno. Mladík se jmenoval Eduard Grieg. Patřil k nejnadanějším žákům, učitele uváděl v úžas smělostí svých harmonických řešení, v nichž nebylo však ducha, nebylo dosud srdce. Grieg byl genius chápavosti, který nenaplnil se dosud žhavým životem duše uchvatitelky.

Bylo před skončením zimního běhu na konservatoři kodaňské. Mistr Hartmann skončil předčasně hodinu instrumentační a přátelsky hovořil se svými žáky. Sesedli se po skupinách a vyprávěli si drobné příhody ze života školního i domácího. Mistr Hartmann, jindy zamlklý, byl dnes nápadně hovorný, chodil od skupiny ke skupině a pro každou z nich měl vlídné slovo. U kroužku, v němž byl té chvíli Eduard Grieg, zastavil se delší dobu. Bylo vidět, že hovor ho zajímá, účastnil se ho sám dosti živě. Jat zvědavostí přistoupil Nordraak ke skupině. Eduard Grieg vyprávěl cosi o svém útlém dětství. Mistr Hartmann občas přerušoval ho otázkami, vypytaje se na podrobnosti událostí. Vida zájem učitelův

o osudy nového žáka, pocítil s počátku Nordraak nemilý záchrvěv žárlivosti. Byl si poněkud zvykl na to, aby byl prvním u svého učitele. Avšak překonal se a poslouchal taktéž. Grieg líčil těžké nehody, které jej stihaly jako malého hošíka. Vyprávěl, jako by vzpomínka živá v něm ještě byla, ač sotva mohl bezprostředně vědět více než mlhavý průběh celé události. Líčil, kterak jako malý chlapec přibíhal se zády k nádobě plné vařící vody a spadl do ní. Dovedl živě vyvolat u všech hrůzu úzkostí, s níž matka pomáhala dítěti. Vyprávěl, jak dlouho byl nemocen, často již považován za beznadějně ztracen jenom slzy, modlitby, péče do krajnosti vyhnaná, s níž matka ošetřovala svého miláčka, dosáhly toho, že zdraví opět se navrátilo.

A za touto příhodou z dětství následovala druhá a třetí. Nordraak již nehleděl žárlivě na svého učitele. Jeho oči sledovaly se zájmem stále se zvyšujícím krásné, živé a tak upřímné oči mladého Griega, oči planoucích turmalínů, v jejichž hloubkách cítil slasti pro duše neklidné – jakou měl on sám. Proměna se v něm odehrála, tak pronikavá a rychlá, že po krátkém čase už ani se rozpomenouti nemohl, jak došlo k ní! Zamíloval si rázem ty čisté, prosté a upřímné zraky Griegovy, snad proto, že táhly jeho duši k spočinutí v hlubině lásky. Vábily ho k sobě příslibením tak radostnými, že zachvěl se touhou a nedočkavostí. Sotvaže po chvíli mistr Hartmann pooděšel dále, přistoupil Richard ještě blíže ke skupině tak, že stnul tváří v tvář Griegoví.

Grieg upřel na své krásné oči, snad byl v nich stín podivení, ale dobrota, která z nich zářila, ani na okamžik nezhasla v lesku jejich.

„Jak mně tě bylo líto, když jsi vyprávěl o trpkých chvílích svého dětství,“ řekl Nordraak a hlas se mu zachvěl a srdce zabušilo nepokoju.

„Již mne to nebolí,“ odpověděl živě a vesele Eduard, „jsou to jen nejasné vzpomínky, vše ostatní znám jen z domácí tradice, která ovšem stále se udržuje.“

„A stopy nezůstaly žádné po tvém utrpení?“ vmísil se do řeči jiný spolužák.

„Zmizely tak jako moje paměť těch věcí,“ zase s touž veselostí prohodil Grieg.

„V tvých očích vše se zjasňuje,“ řekl Nordraak s vroucností v hlase, již nebylo možno si nepovšimnouti, „odtud ony tak hluboce ti planou,“ dalal a po jeho hlase bylo cítiti, kterak celý se zachvívá.

Spolužáci, účastníci se rozhovoru, pohlédli tážavě na sebe a neřekli nic. Hovor pak bral se dále o všedních věcech.

Na krásný pohled Griegových očí nemohl Nordraak zapomenout. Stále je viděl před sebou a divil se, že tak dlouho mohl si jich nepovšimnout. Z jejich turmalínové nádhery mluvilo k němu nepoznané dosud blaho. Toužil po oněch očích, objímaje je ve svých snech. Viděl vzkvétati v srdci svém novou lásku, která byla čímsi zcela jiným než co láskou dosud nazýval. I ten krásný, čistý zjev Valerie bledl v dálkách stralsundských.

Jak projevit však tento něžný cit, pro který není jména v jazycích lidí? Jak označiti, jak projevit toto éterické chvění, které, třebaže

prochvívalo tělem, zůstávalo neporušenou oblastí duchovou! Nestaly by se i pouhé pohledy pohoršlivými před zraky lidí? Směl by se odvážit, aby políbil to drahé čelo, aby přivinul ke své hrudi, sténající nevypověditelnou touhou, onu hlavu něhyplnou? Jeho myslí táhly snové nadpozemských krás... Nemohl jinak než svěřiti se s nimi tónům, nejvěrnějším zvěstovatelům duše v hlubinách pohnuté. Nadšení lásky a závat jejích nedosněných dalek dala vznik dílu, éterické koncepce, která prchala, sotvaže sluch chtěl zachytiti její nebeské harmonie; ale od koncepce k definitivní formaci velkého symfonického díla šlo to tuhou bolestnou prací, nejlíbeznější útvary nabízely se často peru Nordraakovu; ale on vytrvale je odmítal, noř se v tvrdé, ale křehce a cudně znějící akordické vlny, jimiž chtěl vyzpívat jedinečnost své lásky. Takový byl zrod druhého velkého díla mladého Nordraaka, „Symfonie o přáteli“, „Fraende-Symfoni“.

Po třetí dovolával se soudu Gadova pro své hotové dílo. Tentokrát nedal na se posudek tak dlouho čekat. Mistr nevyčkal, až by jeho žák přišel a nesměle zaklepal na dveře jeho pracovny. Dříve než kdy jindy sedl mistr Gade k novému dílu; již první letmé pohledy naplnily ho úžase. Tu neprojevoval se již žák velmi nadaný a velmi citlivý v nejušlechtilějších slova smyslu, tu ve tvář mu hleděl z drobného a něžného písma hudební genius probuzený k rozletu. Starý mistr slzel listuje a přehrávaje si stránky symfonie. Gade pletně se vmýšlel i v hotové dílo, jak mu bylo předloženo, i v tvůrčí stavy milovaného žáka: touha, nesmírná touha, nepochopitelná, vyjádřená tak nově, tak chvějně, zněla celým předivením symfonie, která svou zvláštní formou byla jednotlivým dílem bez poruch a bez kazů. Nadšen byl, oslněn starý mistr a jen nerad, z povinnosti kritické rozvahy chtěl za každou cenu něco nalézt, kde by bylo možno ještě pilovat, zdokonalovat, ještě místy, domníval se, že pozoruje, kterak jakýsi povlak chladu dodržované formy tísní dokonalé rozvíjení nového genta, o němž nyní byl již úplně přesvědčen.

Ihned jakmile prostudoval dílo, dal si mistr zavolat žáka. Mocný proud neklamné sebedůvěry vedl tentokrát kroky Nordraakovy. Hrdou radostí planouc vítězně upíralo se jeho oko na tvář mistrova. Gade obě ruce položil na ramena svého nejmilejšího žáka a naklonil se zcela blízko k jeho líci, která planula tentokrát radostným očekáváním. Mistr promluvil a z jeho slov zněla neúmyslná, z hlubla poznání vytrysklá slavnostnost: „Drahý synu, kterak mám ti jako učitel vykládati o svém úzusu? Neznám Seveřana, který byl by napsal dokonalejšího díla v symfonické produkci nežli toto zde, které, netajím se, s divným, zároveň radostným jako bolestným rozechvěním ti vracím. Dovedl bych ti říci, drahý synu, co velkého jest uloženo v tvém díle, avšak těžko, co ještě bych v něm chtěl nalézt. Ještě poslední výkřik, ještě poslední vzpěl jako v Beethovenově „Deváté“, ještě jedna bouře, ať nezměrné radosti či nezměrného bolu bleskem musí osvětlit propasti zápasící duše k světlou toužící, v propastech se zmítající, musí se přehnati nad mladou hlavou tvoji, potom bude dílo tvoje dokonáno,

potom již učitel tvůj nemá ti co říci – propouští tě, učeňníka kdysi, nyní mistra svého.”

Tázavě pohlédl Richard v mistrovy oči slzami zamžené. Také v jeho očích stála slzavá záplava a v ní bylo obsaženo vše, co vláhu vhání v oči lidské; velké, nezměrné, nepochopitelné štěstí, tryskající ze všech duší obzorů a velká, hrůzná dálna, zející prázdnotou, boly, klamáními a končící údolmi tragického pádu. Pod tíhou svého štěstí, které zářilo sluncem zenitu nad mladou hlavou jeho, přijal Nordraak toto rozhodnutí svého osudu, příslibení velikosti s prvním vzdáleným duněním bouře provázající velikost a slávu. Nevěděl Richard Nordraak, jak se dostane na tyto cesty. Zmaten, šťasten, opojen odcházel od svého učitele.

*

Zvolna, zvolna dozrával v křehké, chřadnoucí hrudi Nordraakově poslední velký plod jeho hudebního genia, labutí zpěv, tak velký a grandiosní jak mladičským umělcem dosud nikdy nebyl vyzpíván. V bolestném zrání svého díla cítil Nordraak, že výše už nelze vzlétnouti jeho perutem – a přece nad sebou, kdesi, co nedovedl tušiti ani prostorem ani časem, tušil nesmírné oblasti vznesených moří hudebních krás, nepojatých, nedostižných. Touha po nejvyšším jeho díle stávala se palčivou, zhavým vírem huala ho k tvorbě. Již měsíce trval tento stav a Nordraak nenapsal dosud ani jediné noty svého – posledního díla. V nadšení, ba často extasi, která blížila se opojení, několikrát dal se již do díla, v několika bolestných taktech vyčerpav vždy všechny hlubiny bolesti, něhou, nepoznanou láskou naplněné duše, klesal unaven, k smrti unaven nad svým dílem. A zdálo se mu, jako by motivy, načrtané chvatně a horečně, naň s papírů hleděly unaveným, v smrti zblázněným okem, jako by prosily, aby nedal jim zahynouti, křehkým, útlým plodům jeho nejvyšší vzepjatého genia, tajemným zábleskům hlubinné duše, v nichž dřímaly, nerozvíty, toliké zázračné krásy, které mohly zaplaviti svět novým, tajemným zjevením. A ve svých horečných snech, které zneklidňovaly jeho noci, sliboval si Nordraak slavnými sliby, v nichž hořely kosmické vidiny šílenství a genia, že v závratí sebezníčení vydá svůj poslední nejvyšší plod . . .

*

Nové jaro vzházelo nad Kodaní. Vysoko nad oblaky zpívala jeho jásavá píseň – – – jako tehdy, když zazářilo nebe lásky pro Richardovo srdce nad velebnou siluetou stralsundskou.

Nyní bylo mrtvo lidské srdce Richardovo. Ale srdce umělcovo se probouzelo k velkému životu slávy. Ještě snad čekalo na poslední zabušení osudu, aby z popela lidského srdce vzlétl nesmrtelný fénix umělcovy tvůrčí duše. Dočkal se Nordraak-člověk této bolestné chvíle, dočkal se umělec Nordraak tohoto slavného triumfálního okamžiku. – – –

Rektor kodaňské univerzity, profesor Vilt, hledal učitele pro svého

osmiletého synka Gustava, učitele, který by ho vyučoval hře na klavír a zároveň zvolna uváděl, přiměřeně k dětským schopnostem, do všech oborů hudebního vzdělání. Vřelými slovy doporučil tehdy Gade Nordraaka, který brzy po té představil se v domě rektorově a byl ustanoven učitelem hudby jeho synáčka. Když přišel do druhé hodiny, přijala Richarda choť rektorova. Sotva usedl s žákem ke klavíru, vstoupila do pokoje v přiléhavém hnědém sametovém šatě. Byla postavy útlé, ale pevné, hlavu vroubil havraní kadeřavý vlas, zpod úzkého, úbělového čela zářilo dvě nezapomenutelných modrých očí, planoucích tesknoutou a dobrotou, něhou i touhou spočinutí v duši spřízněné; její krásné drobné ruce okouzlovaly svým nevypsatelem pohybem, který působil dojmem klidu, jež si ukládá něžná, ušlechtilá bytost ženská, smířená s trpkým osudem. Když laskavě přivítala nového učitele svého syna a podala mu ruku, Nordraak uklonil se, aby ji políbil; když zvedal hlavu, lehce se dotkly vlasy jeho mírně nakloněné hrudi paní Viltové. Měkký teplý dech zavlnil se v chorých útrobach Nordraakových, vzdálená světla, strhující celou duši v život nepoznaný až dosud, rozzářila se v dálkách, v něž duch dohlédal v tajemném snění svého podvědomí; cosi velkého, cosi z hlubin neobsáhlé tvůrčí moci zaburácelo vidličící, jejíž blesky srší plameny závratného a šíleného vzdání; v srdci a v mysli a v lesku očí zanechalo trpyt, který blaho jedva postihnutele tím okamžikem vyslovuje, kdy v něm zmírá, hasne, zaniká... Zmatený pohled, zpívající touhou a oddaností, upjal se z očí Richardových k mírným, laskavým zřetelnicím krásné paní. Jen letmo, jen na okamžik a nikdy všedny utajené tužby, vzdechy a propasti duši všech vytvořil genů hudebních nezjevily více zázračnou mocí tónů. V slavném teskném adagiu rodící se poslední symfonie Nordraakovy, byla psána velká pomlka, tůně mlčení, čekající na zofí svého rozzpívání.

S úsilím, které stravovalo všechny jeho duševní síly a které spalovalo útroby horečným vlněním, udržoval Richard svou pozornost na látce vyučovací.

Šel domů jako ve snách a tajemné mlhy těchto snění zhoustly ještě více, když zapadl za ním všední ruch a vír města. Jinod snil v neznámých nových oblastech, kdesi daleko, mimo dobro a zlo, kdesi v jiných světech, kde nebylo zákonů mravních, kde vše bylo jedinou symfonií nekonečného, nepostihlého opojení. Nordraakova duše prolínala jinou duši, splývala s ní v jediný vonný dech, šířil se bezmezný jako hvězdné oceány. I křehké tělo jinošské bylo strženo tímto vírem, rozplynuly se hranice mezi ním a duší, mezi touhami jeho a touhami duše, byly chvíle velkého splnutí dvou bytostí, které se hledaly, které se našly konečně a setkaly polibkem jediného nerozdlílného vzdání.

Vrátiv se k vědomí své individuace, zhroutil se Richard svého snového blaha, když se přetvořilo, pozbývajíc své nekonečnosti, v pojmy diskursivního myšlení. A přesto, ba právě proto, nořil se opět a opět ve svůj ráj, který osvobozoval od tíže země a který přinášel nový život, jímž věčně dovedla by duše snít.

Najednou zdálo se Nordraakovi, že jest unášen lehkým, vonným

TR. RAIDA - SLEZSKÁ KRAJINA

ručce. Když Nordraak pozvedl zraky, hořela v nich zaslíbení, jichž nedovede zrušití leda smrt, jeho úžas nad novým zjevením života lámal se mu v zřítelnicích paní Viltové v přísavky věčných jar na nivách nepomíjivých májů . . .

Hošík se vrátil přinášeje svému učiteli dar na dočasnou rozloučenou. Byla to rozkošná, jemná jehlice ve tvaru pomněnky, vytvořená ze safíru v rámci drobných démantů. Richard byl úplně zmaten, pohlednuv však na mírný úsměv a zářící tichý zrak paní, pochopil ihned. Měl zastřené vědomí, že děkuje paní i že děkuje synku za nezasloužený dar – jiného nevěděl: co ostatního se odehrávalo v duši, bylo děním jiných, tajemných vrstev duševních. –

V záplavě teplých, vonných, zvonících vln duševního bouření vrátil se Nordraak domů. Měděná kladiva horečky bušila v jeho skráně, nemohl snéstí přívalu vířící krve, musil ulehnouti: zpola snil s otevřenýma očima, paní Viltová se skláněla k němu a kladla svoji něžnou ruku na jeho hrud' těžce oddychující. A z jejích mírných, krásných, oddaných očí vycházela taková záře něžnosti, že Richard klesal na kolena, aby se pokořil tomuto nebeskému zjevu, který sliboval mu nejvyšší, jediné blaho . . .

*

Nežli zavanuly první melancholické větry jeseně, dokončil Nordraak druhou větu své symfonie. Druhou větu: Andante quasi religioso. Modlitba s melodií uesmírného rozpětí, melodii, která, rozzpívavši se, skláněla se, stále a stále vzpínajíc své peruti do křišťálových, azurových výšin, kde vzplanula duše lidská celá nová, v netušené záplavě světél a harmonií, duše změněná ve vyčerpávající nekonečnou lásku a vzdání. Tak vytryskla zázračná věta z hrudi Nordraakovy, když se jí, stržena citem hluboké sympatie, dotkla něžná ruka paní Viltové, dotykem, v němž snášelo se v srdce Richardovo tolik vonné něhy, že nepoznal jí nikdy dosud v životě, ba netušil, že by tolik jí možno bylo ve stanech pozemskosti.

*

S podzimem nastoupil Richard opět své místo u Viltových. Ale klidu již nedocházel, úzkost padla mu do srdce, kdykoli co hnulo se někde v sousedních komnatách. Paní Viltovou jen málokdy spatřil, ač často se mu zdálo, že neslyšně předhází podle dveří sousedících pokojů. Richard cítil s obavou, ba často s hrůzou, že jeho touha spatřiti jen lem roucha paní Viltové stává se mu touhou palčivou.

Podzim stanul na svém vrcholu. Zlatá nádhera přírody, rozkvetla k poslední slavnosti vzepětí životního, stanula před okamžikem svého náhlého, neodvratného soumraku. Bylo 19. října, když přišel Richard odpoledne do své hodiny. V hudebním pokoji nebylo nikoho, Richard stanul udiven. Ale než si dobře uvědomil, že jest sám v pokoji, vstoupila paní Viltová protějšími dveřmi. Zlatá hvězda zářila na jejím čele. Tak zmlžil se na okamžik Richardův zrak, že viděl ve snách do snů.

Jedva se vzpamatoval, když paní přistoupila k němu. Důstojná vážnost, které jí dodával tmavý sametový šat, omamovala Nordraaka tak, že by byl chtěl klesnouti na kolena.

„Pane Nordraaku,“ řekla paní, mírně se usmívajíc a podávajíc mu ruku, „odpusťte nám, že náš Gustav se vám dnes zpronevěřil. Můj muž odejel dnes za svým otcem a Gustav tak prosil a žebrořil, že jsme mu dovolili, aby otce doprovázel. Nebudete se hněvati, opomenula-li jsem vám to oznámiti?“

Její pohled, v němž zábleskem ještě dozníval rozkošný úsměv, zapadl hluboko v srdce jinohovo. Dotek něžné ruky prochvěl jím, plně ho sladkou mdlobou. Když se její závojová clona poněkud nadzvedla v jeho vědomí, spatřil se, an klečí, líbaje drahou ruku a skrápěje ji slzami trysknoucími ze vzlykotů, které jej plnily zrovna tak nevýslovným hořem jako závrtným blahem. Na azurovém pozadí viděl obraz drahé, zbožňované paní, která se sklání k němu a tichým, něžným polibkem dotýká se jeho čela. Kosmický oddech lásky, šířící se z jediného ohníska božství – to byl Richard Nordraak v této chvíli. Nesmírné bohatství a božská důstojnost lidské osobnosti zjevily se mu tímto políbením, které na čelo kryjící tolik gentálních snů vtiskla žena, kterou zbožňoval.

„Porozuměl jste mi?“ touto otázkou paní Viltová vyvedla jej z kouzelné země snů.

„Dovedl bych rozuměti, zbožňovaná paní,“ jako ze sna ještě zašeptal Richard, „ale nemohu věřiti nesmírnému štěstí svému.“

„Nemůžete-li, tedy věřte tím více,“ odvětila pevným hlasem paní Viltová.

Nordraakův pohled vznesl se k ní plný oddanosti, oddanosti až v smrt.

„Posadte se vedle mne, chcete-li si pohovořiti se mnou?“

Paní Viltová usedla.

„Dovolte mi, abych zůstal tam, kde jsem, abych se nehuul s místa svého netušeného blaha, kleče u vašich nohou budu líbat drahé ruce vaše.“

„Co soudíte o mně, řekněte mi nepokrytě,“ promluvila opět paní Viltová.

„Jsou-li bytosti vyšší nás lidí, jsou-li andělé, kteří rozdávají štěstí a lásku, pak jste vy, předrahá paní, jedním z nich. Jen vámí je plný a šťastný můj život.“

„A co jiného ve mně vidíte? Řekněte!“

„Nic většího, nic krásnějšího říci nedovedu, nic menšího říci nechci, mlčím a kořím se před vámi, má jediná oblažitelko!“ A Richard vrhl se k nohám paní a líbal je v opojení, do něhož po prvé začala se probouzet náruživost té touhy, která nás žene neodolatelně a nepřekonatelně, abychom cele v jedno splynuli s bytostí milovanou, aby zmizely hranice našich těl a našich duší, aby se staly jedinou vzdušnou a zpívající vlnou oceánu lásky.

Když po chvíli vznesl Richard svůj pohled k zornicím vlídným leskem planoucím, chvěla se na jeho rtech otázka. Paní Viltová pohlédla ho

po vlasech a řekla, uhodnuvši intuicí hlubokého ženství, že cosi pálí toto srdce vzplanuvší láskou jedinečnou a smrtící:

„Co mi ještě chcete říci?“

„Svou jedinou touhu!“

Nyní paní Viltová pohlédla naň tázavě.

„Celým svým životem bych si přál, abyste byla šťastna, ó, tak šťastna, nezkaleným štěstím, v lásce, v manželství, ve svém mateřství. A kdybych mohl přispívat k vašemu štěstí!“

Trpce se pousmála paní Viltová.

„Vím, jaká otázka chvěla se vám na rtech, dříve než jste ji vyslovil. O, domníváte se, že bych hledala své štěstí jinde, kdybych je nacházela u rodinného krbu?“

Bolestí zbledl a zachvěl se Richard. Horečný ret znovu se dotkl rukou paní Viltové.

„Nebyla jsem šťastna. Snad ještě první dvě, tři léta. Potom s mým choťem stala se změna. Odpusťte a nelekcejte se tolo hrozného slova: zesurověl. Nevím, čemu přikládám bych měla tuto změnu. Od té doby nedovede mne polibití onou něžnou láskou, po které vždy toužili bude žena. Hleďte, proto k vám vzešlo se mé zmučené srdce, že jste dovedl něžným políbením vypovědět vše, co ušlechtilá duše muže přináší ženě, kterou ctí, v tomto citu spolu kmitat, spolu rozhořivá se zároveň všeobsaňlý cit lásky, který je zázrakem celého kosmu. Zde máte klíč k mému chování, udivovalo-li vás či dokonce pohoršovalo.“

„Předrahá paní,“ zvolal Richard nedoveda se již ovládati, „nemluvte takto. Nezmužujte bolesti, které by mé srdce již nedovedlo snést; dopřejte mi, ať tento okamžik, který mi dává nejvyšší štěstí života u nohou nejušlechtilější, nejdražší ženy, projde mou duší jako nejkrásnější sen. – Takto jsem šťasten, nyní nežádám si více, nyní jsem tím, čím dáno jest mi být.“

Se rtů paní Viltové splynul nový polibek jako zavanutí jara na čelo Richardovo. Vypotácel se z domu, opojen, omámen, slávy i smrti šípem v srdce zasazen.

*

Dvě obrovské peruti zvedly Nordraakovo srdce a vznesly je do oblastí světů, jichž existence dosud nebyl tušil. Viděl svůj život nový a bál se jej vidět, rozbilhal se v závratí snů a rozkoši a vracel se z nich sama sebe pokořuje a trestuje. Zbožňovaná žena neopouštěla jeho vldit, její obraz se rozplýval rajskou hudební, když konečně na víčku zemlená snášel se spánek neklidný; a sotvaže procitl, již čekala naň tato bytost tak milovaná, s níž spjat byl od té chvíle jeho život celý. Duše Nordraakova žila jen z myšlenek, které lnuły se vůněmi, harmoniemi a zářením vesny, věčného jara, z té, která jediná byla celým jeho životem.

V dumách podzimu psal Richard Nordraak třetí větu své poslední symfonie. Po prvé ve své tvorbě velkého rozsahu odchýlil se od formy tradic posvěcené, větou zplavající Adagiem zrovna tak nevýslovně

něhy jako bouřlivě propukající vášně. Vždyť psal symfonii svého života a v té nebylo již kontrastu mezi větami; byla to netržitá gradace jediného tématu, která, přetlumočena v dílo umělecké, musila vydati výtvar geniální. A Richard to dovedl, láska a smrt vedly jeho ruku, když psala nesmrtelné tóny, když psala řečí tónů záhadu lidské duše, nezbadanou, nerozřešenou... Pod vanutím andělské něhy, která nesla melodické proudy zpívajícího světla, bušily bouřlivé přivaly živelní touhy po nekonečném vzdání oddanosti, žhoucí plameny sžírající vášně, která nevidí a nechce nic než jediné, jedinou bytost milovanou.

Dokončiv instrumentaci této věty, cítil Richard, že jeho síly na dlouho jsou vyčerpány. Byl si vědom, že vytvořil dílo velké, jiskřící záblesky nejhlubšího genia, který se dovede zjevit v duši lidské.

*

Celou zimu prosnil vidinami lásky a hudby vlnění. Jeho duše byla jediným zpívajícím zdrojem světla, třibila se světelnou a zvucí zori v ducha, který není s této země...

Slabé a útlé jeho tělo odhahovalo pod mohutným vzepětím duchovým. Počínalo chřadnouti, zvolna, ale jistě. Richard se s tím nesvěděl nikomu, ale cítil to s jistotou, která nepřipouštěla pochybnosti.

Nastávalo nové jaro. Vzpomínky na předešlé pálily intenzitou svého probuzení. Neklid, který se ho zmocňoval, byl již bytostným rozporem ducha, který snaží se obsáhnouti jediným zábleskem lutulce celý kosmos v jeho proměnách. Richard si uvědomoval s postupujícím chřadnutím těla, že jeho další prodlévání v údolích země nemá důvodu; chtěl jen jediné ještě: prožít svůj vrcholný, opojný a závratný okamžik štěstí s bytostí, kterou nade vše miloval a která již jen samotě byla smyslem jeho života a potom chtěl vypívat v nové písní svůj závěrečný akord života.

Čtrnáctého dubna, kdy severské jaro bylo nejrozkošnější a nejvábnější ve svých slibech budoucích krás, opět po dlouhém čase spatřil Richard paní Viltovou. Opět byla nucena omluviti syna, který z nenaclání odcestoval s otcem.

Richard neodolal, aby nepřerušil paní v její řeči:

„Milostivá paní, ustaňte, prosím vás, bolelo by mne, kdybych vás viděl před sebou v úloze, která vám nepřísluší. Proč byste se omlouvala, ba kohokoli, vy přede mnou? Milostivá paní, promiňte mi mé odvážné slovo: jsem tak šťasten, tak přešťasten, že nedovedu vypovědětí toho, že opět směl jsem vás spatřiti po dlouhé noci zimní.“

Paní Viltová se lehce pousmála, celé mysterium života stálo za tím úsměvem.

„Také já jsem vás ráda spatřila,“ řekla a sklopila oči, „kde dvojí žehne mráz, tam dvojnásobná bývá radost z květu.“

Současně vzdech vydral se z prsou paní i Richardových. Obojí platil jedné a téže otevřené ráně, kterou osud oběma byl zasadil. A záhada osudu, záhada určení, zamítaná a vždy se probouzející hrozně, stanula před nimi mocí své nepochopitelnosti. Jako by byl uhodl myšlenky

paní Viltové, zvolal náhle Richard vytrhnuv se z okamžitého zamyšlení: „Ne nadarmo mne osud přivedl k vám, drahá, zbožňovaná paní“ a pad na kolena objímal a líbal nohy milované ženy, „a třeba zanechám jen jediné velké dílo světa, to bude dílo, které cele jsem psal mysle jediné na vás.“

„Vstaňte, miláčku, vstaňte,“ zvolala vzrušena paní Viltová a pozvedajíc Richarda políbila jej něžně na čelo, „nepokouřte se přede mnou, která vás stejnou láskou miluji jako vy mne. Nyní netřeba nám již si toho skrývat, srdce naše sama se prozradila.“

Odvaha, láska, šilenství, vše rázem vzplanulo v bytosti Nordraakově. Vzal do svých dlaní drahou hlavu a pokrýval ji horečnými polibky, líbal ruce, šíji, líbal – sotva zpola si to uvědomuje – paže a nadra. Jak nořil své planoucí líce v drahé, hebké tělo a jak prahnoucími rty líbal jeho nádheru, něžnou a poddajnou, tak vzdávalo mu velké poznání, jak závratné jest štěstí toho, jenž cele může náležeti bytosti milované, která láskou lásku splácí. Umdlěla duše Richardova pod tíhou tohoto štěstí, jen jediné vědomí zůstávalo o splývání dvou bytostí . . .

Jako duše, tak tělo zbavovalo se pout. Věcho, co tak dlouho od sebe dělilo ty, kteří sobě náleželi, kteří byli sobě určeni, aby dosáhli nejvyššího duchového vědění, opojení, zhožnění . . . Vždy už k sobě vinula se těla, poslušna splynutí dvou velkých lásek duší.

Již nebylo rozdělení mezi zákonem těla a zákonem ducha, bylo jedno nesmírné štěstí, jediná záplava toho, po čem vzdychá člověk, ať se modlí, či tvoří, či rozdává lásku těm, kteří trpí . . . Vše zanikalo, až zaniklo zcela, jen to vědomí, vědomí nejvyššího blaha zářilo nad šťastnou dvojicí jako hvězda nevýslovné krásy. –

Výkřikem snu, oním tajemným zvoláním, které snad jest zárodkem vrcholných děl umění, ohlásil se vrcholný okamžik blažené závrati. Po prvé ve svém životě paní Viltová i Richard Nordraak obestřeni byli závojem netušeného vědomí splynutí dvou bytostí, které náležely sobě láskou. Křečovitě ulpěla žena na tom, v němž vycítila všechno své, třeba prchavé a okamžité štěstí, volajíc hlasem, který se ztrácel ve mdlých nejrozkošnějšího snění: „Richard, ó toho štěstí, ty nevíš, jak nesmírné blaho mne obestřá!“; a Richard odpovídal v slzách a mezi polibky: „Milenko má jediná, předrahá, nyní jsi úplná má, v této chvíli celá má, nikomu jinému nenáležíš!“ – Mdloubou, která nedovede obsáhnouti blaženosti nejsvětějšího okamžiku, spočinula na sobě tato dvě srdce, která okusila v lásce láskou blaženosti bez mezí a konce . . .

Omámen a opojen, na kolenou kořil se Richard té, která stala se mu životem, v níž jediné byl šťasten a v níž dožrál k své velikosti. Záplava polibků, jimiž pokrýval bytost milovanou šilenstvem dávno tlumené touhy, nestačila vyjádřit vše, co zažila a prosila jeho duše v té chvíli, která otvírá poslední, neúžasnější a nejúžasnější tajemství života. Nad skutečností, do níž oha byli opět vrhání zpět, vznášel se lehký modravý opar, v němž šuměl máváním růžových perutí Eros spájející svým vonným dechem v jednotu vše, co vytrysklo z lůna jsoucna. U zdrojů života, u pramenů všech záhad, ve své vlastní by-

tošti s jejím vznikem i toužícím rozletem, klečel Richard Nordraak drže ve svém obětí milovanou ženu, bezmocnou a vzdávající se kořistí nesmírné, nepoznané lásky . . .

*

Nyní byl skončen Richardův život, nezbyvalo než dokončit dílo. Aby byl nadále šťasten závratí, kterou poznal zřítiv se v tůň blaha, nebylo možno: ještě méně bylo možno, aby žil déle muče se blouděním na prazích ráje, do něhož vstoupil po prvé a naposled. Snil o nejvyšších touhách duše, jeho vidiny odlučovaly se od forem a náhodností, které entelechela všeho duchového přijímá mísíc se s hmotou. Tvůrčí síla dospěla hranic svých možností, neboť prolínala a přestupovala v oblasti čistě duchové, kde znějí jiné sféry odvěké hudby absolutního ducha. Richard to cítil s jistotou, která byla hrůzná a radostná zároveň. A poslední věta symfonie vyrůstala zázračně ve své zpívající a zmírající touze tak dlouho tušené. Byla jediným zpěvem, shírajícím ve své úžasné gradaci vše, co vstoupilo kdy v hlubiny lidského srdce a co odtud se prodíralo až k prahům věčnosti, aby spatřilo rozřešenu svoji hroznou, matoucí hádanku v jasu a světle dobrotivého, vlídného božstva, které se sklání útechou ke lkající, vše znějící duši lidské. Než zaplanulo léto plnou svoji nádherou, bylo dílo hotovo, dopsáno, dokončeno a poslední koruna byla zároveň poslední korunou v životě Richarda Nordraaka.

*

První podzimní koncert r. 1866 kodaňské konservatoře přinesl na program Nordraakovu symfonii. Byla věnována paní Viltové; toto věnování, o němž nikdo nevěděl, že na něm lpí krev srdce trysknoucí láskou, jedinečnou a omamující, šířící a povznášející, k ušlechtilé, něžné a trpící ženě, bylo posuzováno jako jemný projev vděčnosti a úcty. Richard sám dirigoval své dílo, naposledy, strhuje své posluchače do výšin azurů sotva tušených; prošel celým svým životem, aby nakonec se vznesl v nejvyšší empireum ideálu, aby v něm zanikl v blaženosti dosahující nejvyššího vzepětí své gentální, duchové velikosti. Nesmírné napětí a rozčilení, které přinesl Richardovi namáhavý výkon dirigentský, vystupňovalo se v horečné, šílené shroucení celé bytosti od té chvíle, kdy před započatím třetí věty spatřil v jedné z prvních lóží rodinu Viltovu. Jeho oči na okamžik setkaly se s pohledem paní, jejich zraky v jediném hlubokém pohledu, dvě duše řekly si znovu vše, co poutalo je k sobě nezrušitelným tajemstvím splnutí . . . Od té chvíle cítil Richard, že jeho poslední symfonie mu zní naposled.

Jako celou svou bytost vložil v toto dílo, které se připravovalo a dozrávalo po celou dobu jeho krátkého života, tak nyní posledními záchrvcy duše, která rozpínající se a zápolící, povznášela se v objetí milované ženy v oblasti nesmrtelné, duchovní svobody, dával zaznívati všem mysteriósním hloubkám svého díla, které vytrysklo jako bal-sám rosy, krve a slz z raněného srdce láskou tak velikou, že nebylo pro ně již záchrany v pozemské úsnivé existenci. Poslední široce vze-

stupující zpěv symfonie byl posledním rozletem, labutí písní Richardovou. Jako do závratných výšin vznášela se poslední píseň života, tak Richard prožíval ji znovu a závrat její v samých metafysických hlubinách.

Sotvaže dozněl poslední akord, Richard se vzepjal křečovitým cuknutím, stočil se hlavou k lóži Viltových, pohled dohasínajícího života poslal čarovným, něžným očím duši své a těžce sklesl do dirigentského křesla.

Publikum, které zahrnovalo právě bouří exaltovaného nadšení slavné dílo mladého genia, stálo zasaženo. Srdce paní Viltové prožívalo muka úzkostí, tím strašnější, že bylo třeba je tajiti. A musila odcházet zdánlivě klidna, ač zlomena, neboť cítila, že anděl smrti neodvratně se vznáší nad drahou hlavou, která i s celou duší a celým srdcem jí v pozdrav poslední dala to nejlepší co dovedla svatým nadšením tvůrčího posvěcení vytvořiti ze svých bolů, tužeb, vzdechů a z jediného okamžiku vrcholného, nenávratného štěstí . . .

Když snášeli Richarda Nordraaka s podla, byl již cele zalit krví. Choroba, dlouho podrývající tajně, propukla silou, které nelze déle odolávat.

Za týden po svém triumfu byl Richard Nordraak mrtev.

Umíral šťasten. Paní Viltová jej navštívila v jeho posledních hodinách. Držel její ruku ve svých rukou, v jejich doteku byla všechna láska a oddanost, všechno štěstí, jehož bylo více než by bylo třeba, aby jase a jásáním zalit byl celý život lidský; zlomeným pohledem svým, v jehož umírání byla všechna něha, které jest schopna duše, vzdával se cele, navždy, na věky, zhožňované ženě, kterou opouštěl . . . Ne navždy. Víra, že toto štěstí bude obnoveno v jiných formách, v duchových říších, v nových královstvích Otce, zalila vlnou nikdy necitěné síly srdce Richardovo.

Když paní Viltová odcházela od jeho lože, přitiskl její ruku k svému ochabujícímu již srdci a potom ke svým rtům, v nichž soustředil se poslední pozdrav jeho umírající milostné touhy. Zaseptal jedva slyšitelně: „S Bohem, na shledanou, zhožňovaná . . .“ když ucítil na svém čele polibek drahých rtů. Vrcholné štěstí pozemské, kdy člověk si uvědomuje všechnu tajemnou hlubinu oddanosti, něhy, lásky, vzdání, prodlužovalo se v nekonečný oceán božství . . . V něm zanikl Richard Nordraak.

*

Kodaňská konservatoř vypravila pohřeb mladému geniu. Nejnádhernější věnec, který uzavíral tragedii dvou duší, které se hledaly a které se setkaly v horkých touhách a v závratí štěstí, nesl na svých stuhách nápis:

Til Richard Nordraak for den siste Symfoni – Franziska Vilt.

Richardu Nordraakovi za poslední symfonii – Františka Viltová.

V TUCHÁCH ABSOLUTNA

ELEGIE V BÍLU A MODŘI

O SVATA SAMOTO!... Svatá – svatá! V tvůj němý klín nechť Azrael dá vprýstiti mým slzám posledním nad mnohou marností! Pak teprve si resignace má zas nové světlo rozžehne pod lunou, plynoucí jako bílá holubice míru nad temným pásmem hor.

Mne vábí síře noci pustiny tam v onu nekonečnou dál, z níž zavívá to dechem jiter magických, rdících se nad vlnami modravého éteru.

A z hnusu, zoufání, jež dává tento svět, se zdvhlám zase k ostrým hrotům skal, s nichž stekla dávno již krev červánků jak s meče, přetínajícího pásku, vízící srdce ke krásám šalebným.

Tu obraz země s nekonečnem jejích bled vetkávám v šarlat visí hořečných, až spálen jím v žhoucí popel, schvívá prachem pigmentů a vídmem duh na blány motýli mé duše, připravené k odletu.

Ponořen v odraz křítálových sfér, k nim buduť si stupně z chladného mramoru vymřelých hvězd a opuštěných lomů *Myšlenky* a klesnouti dav šalebnému jevů závoji, volně zas plynou mlčných drah šíř, bych z dalekých světů kosmickou bouří stržené kapky nebeské rosy schytl v své květy, dýšící vůni nadějí.

Nad tůní Věčna v zapomnění, list tíše noci ševelící, blíž cítím chvít se v šeptu váni mocné Thérnu perutě.

Ó jasní, číší andělé! Čím slova má v hoři, jež mizí jak bílé jiskry v hluboké modři éterné?

Prostý šat noci lépe vás zdobí, než slunci skvosty nepravé!

A nyti z mlh, z kterých zaznívá mi kuropění v chlad teskných jiter pozemských, nejčistší krůpě rosy vlévám v svou číši obětní.

OD PÁNU K PÁNU

Od pána k pánu tržištěm věků bez konce řadou táhnou dávní otroci! Čekají stále na příštího *Pána* laskavého, jenž má jim být *Pánem posledním! Nezmarň! Stokrát, vždy znovu udušen v krvi jim stokrát znovu se v reflexu jejím vznítí a zhasl skvoucí přelud svobody!*

Sražení k zemi vždy znovu a znovu zvrstvením jejím ucítili se šířiti náraz vzdáleného sesutí. A dunění jeho jim vyznělo v triumf s kříže *sňatého Vítěze!* Ten stržemí sloji vždy blíže k nim volal:

„Bděte a trpte a jako já za vás, svá břemena neste, jeť blízká již dvíře, kdy s pány trhu sičtují!”

Tu naděje nová jim zažehla srdce a zázračná síla jim proudila údy, zatím co ode rtu ke rtu se nesl šepot, jenž rostl a rostl v dech nesmírného orkánu:

„Syn člověka živ je, On nezemřel nikdy, On pouze v našich srdcích spal! Povstane znovu, by přetěžký balvan netečných duší svrh se svého hrobu

v den svého i našeho vzkříšení! A přehršle blesků v důtky pak sevra, rozmetá všedny bídné ty stánky, kde s dušemi lidu se kupčilo."

"*Trh skončen,*" dodá, "*sem pojďte mě díky! Falešným pánům a trýznitelům Já věčnému Pánu a Otcí nejlepšimu, vás všedny jsem dnes odkoupil!"*

OSLAVENÁ VIGILIE

Anima beatrix: O bílý, Ty čistý, v Tvé zářící příští, když dýlíš se skvící svou perutí v tmavé stíny mých šerých vigilí, rci v chvilce co srdce mi vlítí v jasné Pána navštívení?

Michael: Vlij . . . víru!

A. b.: Chci více Mu dáti a v pokory obět změněné vzdáti vše to, v čem věřím, že vůli svou splní. Vždyť dávno již v ráji já svatou ji zřela a dříve ještě, než nebesa Její nade mnou zsedla a uzavřen byl mým nejvyšším touhám v Ni návrat slunci mečem žhoucím! Žel – chladná mi nyní noc tuto a krutá tíž sudby nezřítí Pána! Jsi andělem Jeho, ó nedej mi bloudit, třebaže těžko mi lze odpustiti, že znovu vždy jsem Jej zapírala, když přicházel ke mně Král a přece chudý, skryt v purpuru krve, vyssáté prachem cest našich, jímž si zastíráme pohled v Jeho říši jasnou! A přece jen doufám, že vrátí se ještě, by odpustil mi, kající se z těžkých klamů života. Však nyní, ó rci mi, Ty jasný a čistý, jenž Poslem jsi Jeho, čím Pána svého usmírím?

Michael: Nadějí!

A. b.: Sdílíš mé duši, co nedá se říci, čím ona jen v bezdno zanklá! Když v příboji blesků žím se Tě blížit, tu plamenem bílým hárá v mě hrudi touha nazpět v *Nestvořené* a vyslovit nelze, co tuším či znám již a zvátí bych mohla . . . ?

Michael: I. *diskou!*

*

IWO BAUŠE

TVRDÁ POKORA

Přípsáno Bř. Štormovi.

MÁM POKORU klasů, když zrn svých tíží se níž k zemi dýlí, leč vzpřímením stébel zdviženy k výši, se stkvějí zlatem v slunce záři.

Pokorou kmenů, zbavených listí, když za dlouhé zimy zápolí s vídhy a čekají mlčky, až jaro květ vrátí jim bílý, se touhy mé řídí.

Znám smutek i radosti země, jež nedbajíc jich, jde drahou svojí, a část hmoty její, jak ledovec horský, chladně čním nad ní, denními žáry nedotčen.

Mám pokoru duše, jež zklamána ve všem, všeho se zříká ochotně.

Jak pokání nesa trudný los žití, v tmách Jeho si střežím víry své světlo.

A nepátrám po tom, dny mé kam cílí, nastoupiv cestu jedinou!

Jí v pokoře kráčím, kam věčna hlas kyne, světu i sobě odcizen.

POČÁTKY NOVOVĚKÉ MYSTIKY ŠPANĚLSKÉ

S CIZÍMI MYSTIKY seznamují se Španělé teprve kolem roku 1500 zásluhou umění knihtiskařského. Roku 1490 bylo v Saragoně vytištěno *Imitatio Christi* Tomáše Kempenského*, o tři leta později vyšel v Seville jeho španělský překlad, do roku 1521 se čítá šestoro jeho vydání. Následují vydání mystických děl Nizozemčana Gerharda van Zutphen, německého kartuziána Ludolfa Saského. Na podnět kardinála Ximénez de Cisneros uveřejněn španělský překlad dopisů sv. Kateřiny Sienské. V první polovici století XVI. šíří se po Španělsku v kolínských nebo pařížských tiscích „Theologia mystica“ Jindřicha Herphlusa a „Opera“ nizozemského mystika Jana Ruysbroeka v latinském překladu. Vážnosti se těší zvláště Herphius, Gerson a později Ruysbroek, ovšem vedle sv. Tomáše Akvinského. K nim pak se druží mystická díla Itala Serafino di Fermo v španělském překladu. Nicméně zůstává španělská mystika ve svých počátcích čistě spekulativní a teoretickou. Ani jediný z jejích přívrženců neprohlubuje svou abstraktní teorii v empirický zážitek, žádný nepokročí za „stupeň meditace“**.

Vývoj mystiky se totiž dokonává ve třech stupních, jež jsou vyjádřeny latinskými termíny: 1. purgatio, 2. illuminatio a 3. unio. V prvním stupni se mystik očisťuje a odvrací od hříchů modlitbou, pokáním a rozjímáním (meditací), také bohuľibým utrpením duševním i tělesným – je to vlastně praktická askese. Druhý stupeň znamená osvětlení nebo vzešup očisťené duše k skutečnému poznání Boží dobroty a krásy, posvěcení vnitřního člověka, vnímání přítomnosti Boží (kontemplace). Třetí stupeň „unio“ je už celým oddáním duše Bohu, úplným rozplynutím se v lásce Boží. Podstatou a konečným cílem pravé mystiky je tedy úplné sjednocení s Bohem v plnosti víry a lásky. První stupeň vývoje mystikova je vlastně jen askesí, teprve oba vyšší stupně jsou opravdu mystické.

Španěl doby renaissanční, pokud se v myšlenkách zabývá naukou o křesťanské dokonalosti, je buď jen moralistou – jako Juan de Valdés, nebo jen asketikem, jako všichni ti, kdo byli cizími mystiky uvedeni v tuto pojmovou oblast.

Náboženské boje v různých zemích Evropy v době pozdní renaissauce a zvěst o jejich krutosti mocně oťrásl Španělskem a působily jednak jako povzbuzení: Vzhůru! do boje za nejsvětější statky! Jednak jako výstraha: Jdi do sebe! Blíží se den soudu. Už nikdy se v dějinách národ španělský nezabýval tak intenzivně posledními věcmi, záhrobním životem a odplatou věčnou. Rukopisný seznam čelné španělské

* Dílo je některými učencl připsáváno kancléři pařížské university Janu Gersonovi.

** Viz u I., Pfandla „Geschichte der spanischen Nationalliteratur in ihrer Blütezelt“ VI. kap. prvního období! Na ní hlavně se zakládá náš článek.

literatury polovice 16. století, pořízený pro augsburské a mnichovské Fuggery, vykazuje dobrou třetinu asketických a náboženských knih. Už z jejich nadpisů* vyzírá tato „úzkost o duši“, jež se zmocnila tehdejších Španělů a vytvořila úrodnou půdu pro símě duchovní kázně, které nikdo menší než sv. Ignác z Loyoly do její odhotné brázdý nenasel.

V hlavách horlivostí zanícených mnichů rodí se otázka: „Jak zachráním duše pro církev, Boha a věčnost?“ A vnuknutí i zkušenost jim odpovídají: Veď je tělesným odříkáním a duševním očištěním k nejušlivelnějšímu prožívání božské lásky, k vroucímu spojení s Bohem, jaké je jen vůbec člověku na zemi možné.

Řídíce se tímto vnuknutím přetvářejí mniši askesi knižní v askesi života a srdce.

Nyní nabývají spisy podnícené cizí středověkou mystikou a náladou doby koncilu tridentského zcela nového smyslu a působí jako zjevení na ty, kdož se „Duchovními cvičení“ sv. Ignáce probudili ve svědomí a jichž duše byla takto nadána bystrým sluchem. Oči i uši jejich se otvírají pro taje vnitřního života. Z ostatné askese rodí se vonná mystika. Třebas se u některých jedinců nebo skupin jeví příznaky chorobné nebo podvodné mystiky, a mnozí vynikající mužové mají proto nedůvěru k mystickým zjevům, rozvoj pravé mystiky tím zmařen nebyl.

Všlunněme si nyní prvních zástupců španělské mystiky! O mysticích ve vlastním smyslu ještě nemůžeme mluvit, nýbrž jen o asketických mysticky orientovaných.

Francisco de Osuna se první pokusil vyličiti podle pevného rozvrhu podmínky mystického usebrání a byl asi svým nástupcům vůdcem v kontemplativním zvnětnění. Zvláštní zmínky zasluhuje také pro pozornost, kterou věnovala jeho spisům sv. Terezie. V klášteře karmelitek sv. Josefa v Avile dosud se chová výtisk jeho hlavního díla, v kterém mystická řeholnice pilně četla, podškrtnuvajíc jednotlivá místa pozoruhodná nebo je jinak vyznačujíc. Nalezat tu hojnost poučení a rozřešení četných pochybností.

Francisco se narodil v Osuně v Andalusii koncem století 15., jako hoch zúčastnil se s otcem výpravy do Afriky. Vstoupiv do řádu františkánského a nabyv vzdělání theologického vzbudil pozornost svých představených zvláštním nadáním pro písemnictví asketické. Již v třiceti letech začal vydávati své široce založené hlavní dílo „Abecedario espiritual“. Jako zástupce své řádové provincie na různých generálních kapitulách přišel do Francie, procestoval i Nizozemí a západní Německo v dobách velmi pohutých i nalezáme četné stopy těchto zkušeností v jeho spisech. Zemřel počátkem let čtyřicátých století 16.

Mezi jeho četnými spisy přední místo zaujímá jmenované již „Abce-

* Soliloquio o razonamiento secreto con el alma (Soliloquium neboli skrytý hovor s duší); Retraimiento del alma (Úskalí duše); Espejo de la consolacion (Zrcadlo útěchy); Baculus clericalis s pečlivým návodem para esforrar a bien morir los que están in articulo mortis (jak povzbudit k dobré smrti ty, kteří umírají) . . .

dario espiritual" nejen pro svůj rozsah a bohatství myšlenkové, ale i pro hojné rozšíření. Bylo myšleno jako dílo trojdílné, rozdělení na 6 dílů pochází od tiskařů. Název jeho si vysvětlujeme abecedním uspořádáním průpovědí jednotlivým kapitolám předeslaných, třebaš není důsledně provedeno. První díl učí meditaci, druhý jedná o asketické sebekázni, třetí dává naučení o vnitřní modlitbě, která je nejvyšším stupněm spojení s Bohem, jehož Osuna dosahuje. Tyto tři myšlenkové kruhy by podle jeho mínění uzavíraly veškeré vůbec možné zdokonalení člověka. Pro tyto tři stupně užívá Osuna lidového srovnání s chlebem ječmenným, žitným a pšeničným. První dva díly spisu Osunova jsou rázu čistě asketického. Spisovatel v prvním díle na př. líčí s rozechvívající názorností, jak byl Kristus přibíjen na kříž, realismus v líčení muk Matky Boží byl samé inkvisici přilítný, že nařídila v 17. století škrtnutí celého místa. Středem druhého dílu je grandiosní obraz pekla a hrozných muk zatracenců, mělt naplnit zděšením lehkomyšlného světáka. I tu napadá srovnání s viděním, které měla o pekle sv. Terezie. Svěťice vldouc se v pekle je spíše trápena nevýslovnou samotou a smutkem.

Jen třetí díl „Abecedaria“ je rázu mystického. Dává praktický návod k vnitřní modlitbě (oración de recogimiento). Usebrání duchovního člověka předchází pečlivé očištění jeho. Obraznost musí být prosta všech pozemských věcí a nadto musí dosáhnouti schopnosti uzavřít se dobrovolně cizím vlivům. Žádostivost musí být odvrácena ode všeho tělesného a obrácena k věcem čistě duchovním. Paměť se musí proměnit v ryzi vzpomínku na Boha a jeho dobrodlní a může se stát pramenem neustálé touhy po Bohu a radostném oddání jemu, musí duši učinit schopnou oné zvláštní duchovní citlivosti, která učí takřka chutnat věci božské a jest pak s to vůli tak řídit, že může už jen jednat láskou a pro lásku. Rozum potřebuje obzvláště přísné kázne; musí být ve svých praktických i spekulativních projevech uveden v mlčenlivý kld, aby dosáhl podmínky vlastního usebrání „pensar nuda“ (nemyslit nic).

Jen první tři díly Osunova díla tvoří uzavřený celek, ostatní tři je možno v tomto krátkém přehledu pominouti.

Spisy Osunovy, především jeho rozměrné hlavní dílo, vynikají myšlenkovým bohatstvím a překypující výmluvností, kterou tato nezkrotná, vznětlivá hlava kolem plnosti na ni dorážejících myšlenek neklidně krouží a je prosvěcuje; způsobem, jak jimi točí a je obrací a novým náskokem se pouští do mnohomluvného jich výkladu. Osuna byl členem nejpopulárnějšího řádu františkánského, úzce srostlého se středními a nejmladšími vrstvami obyvatelstva. Odtud si vysvětlujeme lidový, někde až triviální tón jeho spisů. Františkánská je také základní myšlenka jeho hlavního díla: všechno láskou a pro lásku, kterou se jinak přísná nauka podstatně zmírňuje. Duše nechť není řízena tlakem a strachem, nýbrž radostí.

Novodobý vydavatel díla Osunova pokládá jej nejen za spekulativního, nýbrž i empirického mystika. Jisto je, že Osuna nepřekročil ja-

kýsi průpravný stav mystika, totiž stupeň usebrání neboli kontemplace. Pravda je ovšem, že to, čemu učil, nepoznal z knih, nýbrž z vlastní duchovní a náboženské zkušenosti, jak je patrné již z tónu srdečně přesvědčivého, jímž svou nauku přednáší.

Dvaadvacetiletá Terezie z Avily dostala od strýce darem 3. díl Osunova „Abecedaria“. Pravi o něm ve 4. kapitole svého vlastního životopisu: „Je to traktát o modlitbě usebrané. Četla jsem za tohoto prvního roku svého života řeholního několik dobrých knih – neboť nechtěla jsem už čísti knihy jiného druhu, chápané příliš zlo, které mně byly způsobily – a přece jsem nevěděla, jak si mám počínati, abych se modlila a usebrala. Tato kniha mi tudíž způsobila velkou radost i rozhodla jsem se, že půjdu se vši věrností po cestě, kterou mi ukázala.“

Mladá řeholnice týraná těžkými skrupulemi byla vděčna Osunovi, že při vši askesce nezapomíná na radost a veselou mysl. Zamílovala si proto autora a nedala ho už z ruky, nalezl trvalé místo v její cele. Byl vhodnou příležitostnou četbou, neboť jednotlivé traktáty jeho díla tvoří celky pro sebe a bylo je možno o sobě čísti. Ohlas jeho myšlenek nalézáme na četných místech jejích děl, třebaž svatá Terezie daleko pokročila za stupeň, kam dospěl její knižní rádce.

Františkánem byl také *Bernardino de Laredo*. Byl zprvu lékařem, složil také několik lékařských knih, ale později z nechuti k světu vstoupil jako prostý bratr laik do františkánského kláštera na blízku Sevilly a využil svých lékařských vědomostí v obětavé péči o nemocné. Laredo je považován za spisovatele asketicko-mystického díla „*Subida del Monte Sion por la via contemplativa*“, kde pokročil na dráze mystické daleko za Osunu: povznášit už věřící duši modlitbou k absolutnímu spojení s Bohem.

Další z předchůdců španělské mystiky *Juan de Avila* (1500–1569) varuje před zhoubnými následky příliš otrockého plnění nauky „*Třetího Abecedaria*“ Osunova, které požadavkem absolutního „no pensar nada“ (nic nemýšlení) uspává každou vlastní činnost. Juan z Avila pocházel ze zámožných rodičů kraje toledského, už jako hoch měl zálibu v umrtvování a modlitbě, studoval teologii v Alcale. Začínaje svou kněžskou dráhu byl pamětliv slov Kristových: „Kdo se nevzdá všeho, co má, nemůže býti mým učedníkem.“ Rozdáv všedno otcovské dědictví chudým, podržel jen jediné hrubé roudo, které měl právě na sobě. Jeho touhou bylo stát se misionářem, ale na výzvu arcibiskupa sevillského zasvětil svou kněžskou činnost domovu. Kázal nejprve v Seville a to nejen v kostelích, nýbrž i na cestách a ulicích, náměstích i březích říčních, připomínaje posluchačům boje předků za víru a povinnost zděděnou víru v čistotě zachovávat. Nevázaje se předpisy žádného řádu, chodil tento prostý kněz lidu 40 let jižními kraji Španělska, zván jsa současníky apoštolem Andaluste.

Vstoupiv na kazatelnu připadal si jako lovecký sokol, který podle starých pravidel mysliveckých smí býti jen hladov vypouštěn – i on tak činil, soužen jsa vnitřním hladem po lovu a získání duší. Svou plamennou řeč oživoval obrazy, jichž nehledal daleko, aby jen byly lidu

názorné. Vrtkavec se na př. podobá člověku, který vyvrhne, co snědl, poněvadž toho nesnese jeho žaludek, a pak jde a znovu spolkně, co před tím vyvrhl. Jsa neúnavně činný jako kazatel a apoštol lidu, neměl tolik volné chvíle, aby si připjal perutě k mystickému vzletu. A také ve své střízlivé přisnositi spíše varoval před nebezpečím nepravých zjevení a extasí. Proto, když mu sv. Terezie předložila svůj vlastní životopis k dobrozdání, schvaloval sice její způsob modlitby a domníval se též, že na jejích vytrženích shledává známky pravé mystiky, ale neopomenul dodat: Musíme Pána prosit, aby nám neráčil dovolovati vstupovati na cestu hledění, (nýbrž) necht' jeho oblažující pohled je nám uchován a kéž nás zde na zemi vede rovnou cestou, jakou své věrné přátele vodívá. Pro svou osobu nepostoupil Juan de Avila za stav rozjímání ve víře a v lásce, t. j. opravdové kontemplatio, byl pouze mistrem horouc, sebe sama stravující pobožnosti.

Zbývá říci něco o jeho spisovatelském díle. Jeden z jeho spisů má zvláštní titul „*Audi filia*“, neboť široce rozvádí a vysvětluje 11. a 12. verš žalmu 44:

„Slyš, dcero, viz a nakloň ucho:
Zapomeň na svůj národ a domov,
aby král zatoužil po tvé kráse;
neboť Pán (a) Bůh tvůj on jest,
jemu dlužno klaněti se.“

Po smrti Jana z Avily byly sebrány od přátel jeho dopisy zasláné některým mužům a ženám. Tak vznikl „*Epistolario espiritual*“. Obsahuje na př. dopisy sv. Ignáci z Loyoly, sv. Františku Borgiáš, sv. Terezií, sv. Janu z Boha a j. Obírají se různými záležitostmi náboženskými a mravními, skýtajíce zarmouceným útěchu, nerozhodným radu, kolísavým ukazující správnou cestu, dokonale utvrzující ve vytrvalosti, řešíce pochybnosti pochybujících atp. Co se formy týče, spojují sílu výrazu s půvabem, vážnost s vřelostí citu, lihozvuk a plnost s přesností myšlenkovou. Právem jsou kladeny vedle listů svaté Terezie a s nimi považovány za nejlepší vzor klasického umění dopisového ve Španělsku.

Přítelem a obdivovatelem Juana de Avila byl *Luis de Granada* (1504–1588). Syn chudých rodičů vstoupil do řádu dominikánského, působil v Granadě, Valladolidu, Kordobě, dostal se až do Lisabonu, kde postoupil až k hodnosti provinciála řádu. Nejraději kázal a také jako kazatel sklízel největší úspěchy. Jeho pověst jako výborného kazatele žije v četných, jej s různých stránek charakterisujících anekdotách. Babička jakás přišla kdysi pozdě na kázání a snažila se mermocí dostati se kupředu. Luis ustal v kázání a po chvílce napjatého mlčení pravil: „Prosím vás, dobří lidé, udělejte přece ženě té místo a pusťte ji blíž ke mně . . . vždyť je to má matička.“ V Lisaboně se stal Luis duchovním rádcem infantky doni Marie, na jejíž prosbu sepsal knihu „*Memorial de la vida cristiana*“, již dala princezna na nejrůznějších místech ve velkém množství rozdávat mezi lidem.

Fray Luis psal svá díla většinou latinsky, jinak španělsky nebo portugalsky. Ze španělských dlužno uvést vyjma spis už jmenovaný „*Guia de pecadores*“ („Vůdce hříšníků“) a „*Introducción del símbolo de la fe*“, rozsahem a učeností všechny ostatní převyšující. „Vůdce hříšníků“ měl v 1. vydání, jak se zdá, některé myšlenky společné se sektou tak zv. *alumbrados* (osvícených) a byl proto dán na index, teprve v novém zpracování uvolněn. Je obšírnou naukou o ctnosti a jedná metodou celkem thomistickou o dvanácti důvodech, které nás k cvičení ve ctnostech zavazují, a o dvanácti přednostech, které skýtá život opravdu ctnostný; dává těm, kdož jsou dobré vůle, prostředky a ochranu proti hlavním hříchům nebo lidským slabostem. „*Memorial de la vida cristiana*“ je příručkou křesťanského života a vede rozjímáním o peklých trestech a o svátosti pokání k teorii a praxi modlitby a k lásce k Bohu. „*Introducción*“ je encyklopedií křesťanského náboženství ve světle španělského názoru světového. První díl rozjímající o stvoření světa je takřka lidovým přírodopisem, plným kratodvilných a žertovných věcí o rozmanitých zvířatech, jichž byl asi autor velkým přítelem. Náboženství se dotýká hlavně tím, že čerpá z přírody důkazy pro prozřetelnost, všemohoucnost a krásu Boží. Třetí díl, vykládající zase tajemství vykoupení, náleží do řady četných spisů popularisujících bibli, jichž tendenci inkvisice schvalovala, vidouc, že znalost bible více šíří a podporují, než by byl s to uvolněný překlad její do jazyka lidového.

Ludvík z Granady náleží k největším kazatelům 16. století, strhl ještě jako hez Zubý stařec k obdivu samého Filipa II., když dlel v Lisaboně. Tato věc je důležitá pro hodnocení jeho spisů, které, byť i nebyly koncipovány jako sbírky kázání, přece nezaprou řečnický živel ve stavbě, v promyšleném stupňování argumentace a liší se tak od kontemplativního rázu děl vlastníků mystiků. Myslitelem je Fray Luis především ve své teorii modlitby: modlitba je mu základem všeho vnitřního očistění, vši bezhříšnosti, než mystické spojení s Bohem není zásluhou a dokonalostí, které lze se naučiti, nýbrž je milostí Bohem udělenou, odměnou ctnosti; je tedy modlitba jedinou cestou k nejvyššímu stupni spojení láskou člověka s Bohem. – Ludvík z Granady je spíše spekulativním myslitelem než empirickým: nenarážím v jeho spisech nikde na stopy vlastního zážitku mystického.

Mystický orientovaná asketika nedosahuje vrcholu rozvoje v řádu dominikánském, jehož také není členem žádný z velkých vl. mystiků španělských, nýbrž v osobě augustiniána *Luis de Leon*. Narodil se v témž roce jako Filip II. (1527). Pocházel z kraje Mancha, proslulého toulkami Dona Quijota, jako hoch šestnáctiletý vstoupil do řádu, vystudovav pak, stal se profesorem theologie v Salamance. Jako profesor theologie dovedl zejména vědecky používat pramenů při svých biblických studiích. Zvláště si vážil hebrejského textu bible a oceňoval jeho důležitost pro exegesi. To se mu stalo málem příčinou životní katastrofy. Jsa toho názoru, že latinský text Vulgaty potřebuje několika oprav za pomoci hebrejského textu, neskrýval se s ním. To popudilo jeho protivníka, Leóna de Castro, zaujatého řeckým textem Septua-

JAN ŠTURSA - ANTONÍN PODLAHA
Pomník v novém triforiu svatojanského zámku

ginty, že se oba dostali do hádky, v níž onen vyhrožoval tomuto, že dá jeho knihu o Isaláší spáliti, tento zase onomu, že ho samotného přivede skrze inkvisici na hranici. Došlo konečně k tomu, že byl Fray Luis udán inkvisici, protože opovrhne textem Vulgaty, který právě byl tridentským sněmem prohlášen za autentický. Také prý se provinil tím, že přes zákaz přeložil do španělštiny „Píseň písní“ a nezabránil rozšiřování překladu jejího v opisech. Tak se dostal Luis de León do vězení po dvacetiletém učitelování a desítiletém působení na univerzitě. Dostal sice papír, pero a knihy, ale nejhorším pro zbožného kněze bylo, že nesměl sloužiti mši sv. a přijímat svátosti. Spor jeho před inkvisičním soudem se vlekl po léta vinou samého vězně, který na svou obhajobu používal stále nových a nových hledisek, jež musely býti opět a opět prozkoumávány, také si ztěžoval postavení osobními útoky na protivníka. Přesto bylo tohoto případu po staletí senačně využíváno na hanobení inkvisice, ač jej vyvolaly uražená ješitnost profesorská a malicherné žárlení na odpůrce stejného povolání. Po čtyřech letech byl Ludvík z Leónu osvobozen, a jako by nebylo těžkých let utrpení mezi posledni jeho přednáškou před uvězněním a první po propuštění, začal novou přednášku tradiční větou: *Heri dicebamus* (Včera jsme řekli). Tak aspoň podání vypravuje. Našemu profesoru bylo potom ještě dopřáno 15 let pozeňvané práce, ba dostalo se mu před smrtí (r. 1501) hodnosti provlciála řádového.

Fray Luis byl člověk slabé tělesné konstrukce, střidmý, temperamentu cholerickeho. Byl člověk nadaný, štetlý, houževnaté vůle a jemného citu; byl však také příkrý a domýšlivý, nemírné prudký, domníval-li se, že je v právu. Klášterní život a sebekázeň tlumily sice stinné stránky jeho povahy, ale k opravdovému vnitřnímu souladu dospěl až v cele inkvisiční.

Zprozaických španělských dělučného augustiniána dva spisy si uchovny dodnes opravdovou životnost: „*De los nombres de Christo*“ („O jménech Kristových“) a „*La perfecta casada*“ („Dokonalá žena“). První dílo je myšleno pro lid, jemuž má nahraditi nezdravou četbu špatných rytířských románů. Tři zbožní a učení augustiniáni baví se na venkově v době prázdnin o symbolické významu jmen, jimiž byl v Starém i Novém zákoně označován Kristus. Kristus je tu slaven ve své symbolické vlastnosti božského pastýře, ženicha církve, bytosti mnoho milované, beránka Božího, nositele mystiky svatební, mystiky smírné oběti a eucharistické přítomnosti Boží. Mnozí považují toto dílo za myšlenkově nejhlubší a jazykově nejdokonalejší ze spisů salamanského básníka-učence.

Dílo „*La perfecta casada*“ se stalo domácí postlou španělské hospodyně, matky a manželky. Zprvu bylo myšleno jako svatební dar dámě, a jejiž rodinou byl pisatel v přátelských stycích. Odtud si vysvětlujeme prostou formu dopisu díla, jež není děleno ani na knihy ani kapitoly nebo paragrafy. Obsahem se připíná na poslední kapitulu přísloví Šalomounových (hl. 31, v. 10–31), již rozbírá a vysvětluje. Podle názoru našeho spisovatele obsahuje trest všeho toho, co je v Písmě sv.

o manželství a zvláště o ctnostech a přednostech ideální hospodyně obsaženo. Fray León ukazuje, že má opravdu kněžské porozumění pro duši ženu a že je obeznámen s všedním životem žen. Dílo se čte jako báseň, v kterou se dá místy hravě přeměnit.

Jaké má Fray Luis místo v kruhu současných mystiků? Mnozí jej druzí k dvojici nejslavnějších mystiků španělských, k sv. Terezií a sv. Janu z Kříže. To asi není správné. Jako člověk a mnich byl sice asketou, ale jako theologický spisovatel nebyl asketikem, t. j. kráčet sice sám cestou křesťanské dokonalosti, ale nepropagoval ji ve svých spisech. Nepodal uzavřeného systému askese, nevymyslel nové teorie modlitby a rozjímání, nebudil „úzkost o duši“, ani neprohlašoval vědění o posledních věcech a starost o ně za konečný cíl všeho pozemského snažení. Také se nezdá, že by byl prožil podobné vrcholné chvíle mystického vytržení, jaké na sobě znamenali sv. Terezie a sv. Jan z Kříže. Četl ovšem spisy sv. Terezie, studoval je důkladně, vždyť je z rukopisu vydal a opatřil předmluvou, která svědčí, že se v ně cele vžil a vcítil.

Nejsvětější ráz ze všech těchto španělských rozjímavých knih má dílo „*El libro de la conversion de la Magdalena*“ augustiniána Pedro Malón de Chaide. Chce také potírat nezdravou četbu a proto podává vážný obsah s jistou světskou lehkostí (jež se jeví v barvitých líceních, živém ději a vtoušených lyrických písničkách). Pisatel úmyslně užívá místo latiny, určené jen pro vyšší a vzdělané vrstvy, mateřského jazyka španělského, neboť píše o věcech, které se také drobného člověka z lidu dotýkají. Uznává ovšem za hodno, počínání své proti některým učencům obhájit. Předmětem díla je obrácení hříšné Magdaleny podle zprávy evangelii. Na příkladě Magdaleny je vylicena lidská duše ve čtyřech stavech: původní nevin, hříšnost, kající lítost a smíř s Bohem. Vedle asketické nauky a mravoličné malby neopomíjí autor rozprávět nádherné myšlenky o všemocné lásce, o vroucím spojení čisté duše s Bohem. Dílo prozrazuje studium literatury španělského novoplatonismu, děl domácích mystiků a „Písně písní“.

To jsou tedy počátky španělské mystiky. Její poupata, jež se brzy rozvinou v nádherné, vonné a čisté květy mystických děl velkých španělských světců a světic, sv. Terezie Avilské a sv. Jana z Kříže.

* Mnozí psychologové španělské duše (na př. Ganivet) přisuzují Arabům příslušný vliv na vznik mystického žívu v španělské duši. Přávid, jak vidíme, ani se o něm nezmiňuje.

SPLNĚNÝ SEN ANTONÍNA PODLAHY

Přednáška.

V DLOUHÉ ŘADĚ vynikajících a slavných lidí, jimiž Prozřetelnost obmyslila náš český národ, bylo mnoho těch, kteří pojalí veliký úmysl a vytkli si vysoký cíl, aby jeho realizaci vyplnili celý svůj život. Avšak z mnoha povolanych bývá jen málo vyvolených. Mnozí z nejlepších našich duchů po úmorné práci zastavili se uprostřed díla nedohotovného, jež tesklivě musili předati rukám svých následovníků. Málo bylo dosud těch, kteří nejen se vypravili na pout za skvělým ideálem, ale kteří také k cíli své pouti dospěli.

Z těch šťastných vyvolených jeden dosud žije mezi námi. Je to muž veliký nejen obrovitostí vytknutého životního cíle, nejen houževnatostí, s jakou se dral těžkým životem k jeho uskutečnění, ale také křesťálovou čistotou a svatostí svého soukromého žití. Je to pražský světitel biskup *Antonín Podlaha*, jehož 65. narozeniny připadly na den 22. ledna letošního roku.

Cíl, který si Podlaha vytkl k dosažení, je veliký již tím, že není pouze výrazem jeho osobnosti, projevem vůle jedince, ale že se podivuhodně sjednocuje s cílem celého českého národa. *Dostaviti Katedrálu svatého Víta* a odevzdati ji hotovou českému lidu, to byl zajiště jeden z nejhoroucnějších snů celé řady generací uplynulého tisíciletí, a stal se palčivou otázkou naší národní cti právě v době, do které z vůle Boží padá mládí Podlahovo. Jednícova vůle k činu slučuje se tu s vůlí celé národní obce, dostává se jí tím jedinečné a posvěcující opory, a je jista radostným souhlasem celku, který jí předem zajišťuje nesmrtelnost. Tento jedinec přišel skutečně včas a silou své výjimečné osobitosti touhu národa uskutečnil.

Podlahův *gotický sen* o dostavění katedrály Svatovítské povznáší se však do oblastí, v níž zrají plody věčnosti, i tím, že je to *sen celého tisíciletí* naší kultury národní. Slučující slavnou tradici velkého patrona českého lidu, svatého Václava, s živelnou touhou překlenouti záračný jeho *hrob* klenbou závratné výšky a ozdobiti jej výtvy nejsmělejší koncipovaného umění, pracovali nejušlechtilější duchové uplynulých desíti věků o zrealisování toho, co před naším zrakem uskutečnil Podlaha . . . Společný sen desíti dlouhých věků, *osobitě* pojatý dle ovzduší doby a dle okolností životních, snažila se realizovati v jednotlivých obdobích celá řada „*Podlahů*“ z rodu českých lidí, jejichž odvaha nepozbyla podnes vážnosti a odlišného kouzla. Podlaha Antonín, současný „*strážce chrámu*“, je však této řady šťastným dovrшитelem . . .

Vmysleme se do ovzduší nejstaršího křesťanského století našeho románského středověku, na počátek třicátých let desátého věku, kdy v Praze stála již karolinská rotunda, vystavěná z kamene vévodou Václavem Mučedníkem ke cti svatého Víta . . . Smrt předešla jej dříve, než mohl dát dílo své vysvětit, a jeho ostatky uloženy byly v chrámové

prostoře před příchodem řezenského biskupa, který na úpěnlivé prosby kajícího se vévody Boleslava posléze rotundu posvětil.

Blažený muž ten, znalý budoucnosti,
odpírat nechtěl svatě sudbě Boží,
slíbil, že bude konati co třeba,
vidění zjevil:

„Viděl jsem slavnou metropoli Prahy,
anděl jak Páně sám ji spolu stavěl,
svatyně rostla, matka budoucnosti,
s pomocí Boží . . .”

zpíval o tom pozdější gotický básník Jan z Jenštejna. Okrouhlý kostelík, vystavěný „more romano“, tato schrána velikého duchovního pokladu, počal teď oddychovati životem liturgickým. V jeho hlavní východní apsidě zazářil oltář s relikvií ramene svatého Víta, a v bočné jižní apsidě nad ostatky svatého stavebníka, vévody Václava, zastkvěl se neméně slavný oltář prvního patrona národa. Jaký to předmiřet péče oněch zanícenců desátého věku, jímž se podařilo po trudných bojích povznést chrám posléze v roce 973 pravidelnou bohoslužbou kapitulního sboru kanovníků a leskem pontifikální mše prvního českého biskupa Dětmara!

V této době rašení zjevila se potřeba pečlivého zahradníka, prvního „Podlahy“ . . . Jak zvolna by rozkvétala věc Kristova v pražském kostele, kdyby se byl v posledním čtvrtstoletí desátého věku neobjevil na hradečanském dějišti probošt *Velich Pražský*. Dřívěrný přítel a rádce mocné osobnosti druhého pražského biskupa, svatého Vojtěcha Slavíkovce, muž ve smyslu tehdejšího vysoce vzdělaný, dovedl v časté nepřítomnosti biskupově sám pevnou rukou ovládnouti první českou kapitulou svatovítskou, složenou z lidí negramotných a nedisciplinovaných, právě tak, jako čeliti nástrahám české šlechty, pohanstvím dosud prosáklé, když se na svých sněmech vzpírala povoliti nejnutnější prostředky k pouhé existenci kněžského sboru pražského . . .

V století *jedenáctém* rozmnožuje se poklad relikvií národních blahoslavenců o kosti Podivna mučedníka, které biskup Šebíř Pražský vnášil dovnitř rotundy. Ale pak je Praha vzrušena v roce 1039 skvělým průvodem vévody Břetislava I., přenášejícím u vítězoslávě ostatky svatého Vojtěcha z Polska do Prahy . . . V té době ujímá se biskup Šebíř Pražský smělého díla a staví k staré karolinské rotundě nový kostelíček, jakoby předsíní k hlavnímu vchodu, a uloživ drahocenný odkaz nedávné ještě minulosti do krypty, vztyčuje nad ní oltář slavného světce. Tento prelát ryzé české krve bojarské viděl, jak v průběhu dlouhého jeho biskupování plnil se kde jaký kout Václavovy rotundy hroby vévodů i princů přemyslovských, pozoroval, kterak vzrůstající tlumy poutníků z ciziny nenacházejí už místa u hrobů světců, kterým přišli holdovati, a čekal vždy s úzkostí na dny zasvěcené svátkům „Přenesení“ i „Umučení“

svatého Václava, až se po všech cestách ke Hradu zarojí to zástupy, spěchajícími k bohoslužbám, a zaplňujícími skrovné prostory svatyně až k zalknutí . . .

V hlavě Šebířové zrodila se myšlenka na svou dobu odvážlivá: zbořit okrouhlý kostelík i s novým přístavkem, v jehož prostředku tiskl se hrob svatého Vojtěcha, a vystavět nový velký kostel pro oba dva dědice české země . . . Ve svátek „Umučení svatého Václava“ dne 28. září 1060 ukázal biskup přítomnému vévodovi Spytihněvu II. nával věřících, marně se pokoušejících vniknouti do malické svatyně k hrobům posvátným. Bylo to Šebířovo dílo, že vévoda přijal jeho myšlenku za svou vlastní, a že v hnutí horlivosti ještě roku 1060 vykázal dlouhým okolem místo pro velký kostel a položil k němu základy. A dílo rostlo rychle jako divem, zdí se zdvihaly i pak, když se Spytihněv musil s ním navždy rozloučiti a když z jeho chladnoucí ruky převzal plán stavby jeho bratr Vratislav II., který nový kostel dokončil. Svatovítská rotunda zmizela až na apsidu svatováclavskou, spjatou s novým chrámem jako uzávěr jižní bočné lodi. Nuže, vlastní iniciátor díla a jistě i jeho stavební ředitel, biskup *Šebíř Pražský*, tento „Podlaha“ první polovice jedenáctého věku, dožil se radostné chvíle, že ještě před svou smrtí v roce 1067 vysvětil novostavbu „Spytihněvy basiliky“, která odtud po celá tři století byla duchovním útočištěm všech věrných Čechů. Tato trojlodní románská svatyně byla pýchou národa, hostic řadu kaplí, padesát oltářů se stem kněží o ně pečujících a nad to hrob svatého Václava uchovávajíc v duchu „podlahovském“ na jeho původním místě, které bylo do novostavby tak šťastně pojato.

Jestliže jedenácté století včasné zrodilo inspirátora velké myšlenky nové stavby chrámové, vynutil si věk *dvadctý* svou povahou zásah horlivého obnovovatele a zachovávatele stavebního díla. V bojích Přemyslovců o vévodský stolec přitřhl k Praze v roce 1142 voj úředního knížete Konráda Znojemského. Nastrojil praky i samostřily, a metaje oheň do Hradu, neušetřil ani kostelů a klášterů. Basilika Spytihněvova zapálena jsouc ohnivým šípem, znovu vyhořela, její dřevěný strop sesul se a nanovo pokryl ohořelým trámovým hroby světcův. Zní to k neuvěření, že horlivému úsilí tehdejšího biskupa *Oty Pražského* podařilo se odstraniti spousty po krutém požáru a obnoviti strop i oltáře v době necelých dvou roků. Jisto jest, že statečný tento prelát, pocházející z krve pánů ze Švábenic, našel hroby světců Václava i Vojtěcha neporušeny a že basiliku mohl znovu vysvětit již v roce 1143. Tak se stal biskup Ota po jedné stránce „Podlahou“ dvanáctého věku.

Století *třinácté*, posycené serafinským duchem svatého Františka z Assisi, nežádalo si zakladatelů ani obnovitelů chrámu, ale dychtlo po obohacovateli *vnitřního* života. A ten vskutku přišel v osobě svatovítského děkana *Víta Pražského*. Je to jedna z největších postav našich kulturních dějů a vyšetřovati prvky jeho díla v oblasti svatovítského chrámu znamená objevovati co krok analogie s činností biskupa Podlahy. Dává malbami pokrytí sakristii basiliky, zřizuje v ní nové oltáře s nadacemi, staví slavnou královskou kapli „Všech Svatých“ a sám

hradí mzdu kameníkům . . . Ale děkan Vít reformuje gentilním způsobem i liturgický zpěv zřízením pěveckého sboru, jednak z vikářů, zpívajících za kanovníky, jednak ze žáků kapitulní školy. Jejich pěni podporuje pořízením nových varhan a vytvořením celé literatury nových liturgických zpěvníků, žaltářů, hymnářů, antifonářů notovaných. Stal se tak tvůrcem stejnorodé a pevně založené pěvecké kultury chrámové v celém národě. V jeho sféře a zcela v duchu jeho působení vznikla i líbezná svatováclavská legenda. „Oriente iam sole“, obsahující i malou a málo známou kapitolku o hmotném i duchovním chrámu, líčící Václavovu stavbu Svatovítské rotundy jako akt duchovní obrody, a patřící k nehlubším místům celé naší literatury XIII. věku. „Zastkvěl se v chrámu Páně jako svítelnice ne pod kabeli, nýbrž na svícnu postavená,“ praví o děkanu Vítovi současný český kronikář, obrazem, vystihujícím plně jeho význam.

Století třinácté přerodilo staré románské formy citění i myšlení v nové formy kultury gotické. Bylo jitem a dobou květů, dozrávajících ve století čtrnáctém v plody. Česká gotika karolinská byla příliš tvořivá, aby netoužila po nové stavbě kostela svatovítského. Sný Karlovy hýřily představami vznosných pilířů, nesoucích v závratných výších klenby, ztrácející se v nedohlednu. Doba prosycená kultem světců, pyšná na skvělý zjev domácího mučedníka z rodu královského, neukojitelná v horoucím jeho uctívání, musila se vyžít v tvorbě gotické katedrály. Jako kdysi vévoda Svytýhněv, tak nyní Karel dává se lačně do vyměňování základů, určuje desátky ze všech stříbrných dolů království, volá slavného mistra francouzské gotiky Matyáše z Arrasu, předává stavbu po jeho smrti neméně proslulému Petru Parléři a v roce 1366 dostavuje již novou „Kapli svatého Václava“.

Nutno si uvědomiti, že na půdoryse prastaré karolinské rotundy, vystavěné v desátém věku svatým Václavem, stojí podnes Svatováclavská kaple gotické doby Karla IV., že je to tedy ohnisko tisícileté české kultury národní, prodchnuté katolicitou, v němž Světec sám určil svůj hrob. Karel Čtvrtý, dědic ideje svatováclavské, překonal zde sám sebe v uctívání svého ideálu. Když již bylo jisto, že tělo Světcovo může být ze staré basiliky, postupně odbourávané, v níž našlo dočasného útulku, přeneseno na své staré místo v novostavbě, dal hlavu Mučedníkovu oblati zlatem, vložil tělo do rakve z ryzího zlata, poseté perlami a posázené drahokamy. Nic tomu podobného nebylo tehdy viděti po celém křesťanském světě. A kapli samu dal vyzdobiti s přepychem podivuhodným. „Novým a divným dílem“ nazývá ji svatovítský kanovník *Beněš Krabice z Vaitmile*, tento oddaný spolupracovník císařův, který až do své smrti v roce 1375 řídil stavbu jako její hospodář, vypsal dějiny svého kostela v latinské kronice a umřev, dal se položiti na sám práh kaple svatováclavské, co nejbliže k Světcu, jehož byl horoucím cítelem. Tento muž, zrozený z krve českého zemanstva, je všecek proniknut „podlahovskou“ touhou po dovršení grálského dómu svatovítského.

I to bouřlivé *patnácté* století, plné zkázy a rozvratu, zrodilo ušlechti-

lého muže typu „podlahovského“. Člen mocného rodu české šlechty, *Hanuš z Kolovrat*, ovdověv, vysvěcen byl s papežským svolením na kněžství a stal se ještě za krále Jiříka z Poděbrad administrátorem osiřelého arcibiskupského stolce. Tehdejší trosky bývalé slavné kapituly svatovítské zvolily jej proboštem a on počal v nesmírném zaničení ducha dílo obrodné. Vyloupenému chrámu daroval z vlastních zásob skvostná roucha liturgická, relikviáře, obrazy i knihy, zejména vzácné prvotisky s drobnomalbami, označené jeho erbem. Hrob svatého Václava ozdobil zlatotkaným paldykynem s velikými květy . . . Větší ještě zásluhou bylo získání nového krále Vladislava II. Jagellovce, který nejen kapitule daroval množství drahocenných roudi, ale ustanovil i patnáct choralistů k zpívání hodin. Král nadchl se Kolovratovou myšlenkou dostavby domu tak mocně, že brzo po smrti proboštově vystavěl mu Beněš z Loun roku 1493 nádhernou královskou oratoř, spojil ji vzdusnou chodbou s hradními síněmi. Ještě později jal se kopati v roce 1509 základy k pilířům hlavní lodi i k severní části novostavby, dokonce počal stavěti i severní věž. Jenom králova smrt (1516) přerušila realisaci krásného snu Kolovratova. Za krále Ludvíka malíři v roce 1520 dokončili již jen výzdobu Svatováclavské kaple . . .

Století šestnácté přineslo katedrále zhoubu ohromným požárem v červnu 1541, jehož následky byly po dlouhá desetiletí hojeny láskyplnou královnou Annou i Ferdinandem I. Zlo přivolalo i dobro. Architekt Bonifác Wohlmut dostavěl v roce 1561 slavnou svou kruchtou, jižní věž vyvrcholena renesanční bání . . . Svatovítská kapitula vstávala při tom zvolna z ponížení, po nekonečné době osiřelosti zasedl na stolec arcibiskupů pražských opět katolický arcipastýř Brus z Mohelnic a za císaře Rudolfa II. objevuje se již i „Podlahu“ věku XVI., probošt a generální vikář *Jiří Pontán z Breitenberka*. Vybíraje z rozkazu císařova ze staré Karlovy krypty kosti královských osob, aby je přenesl do nové hrobky královské, nad níž Rudolf II. zřídil pak nádherné mauzoleum, Pontán pojímá myšlenku dostavby katedrály. Propaganda, kterou rozvinul, byla úžasná. Postavil ji do služeb své vynikající umění básnické, opěvoval v latinských hymnech svých šířek české patrony, odpočívající v torsu chrámovém, psal církevní historické dílo „Bohemia pia“ k oslavení domu na Hradčanech, oživoval lásku národa k drahocennému ohnisku víry v českém spise „Duchovní ohveselení koruny české“ a byl z prvních, kdož vzrušujícími zvěstmi líčili tajemné průvodny půlnoční do kaple svatováclavské . . . Než, Rudolf II. umírá, se světem rozžehnává se i Pontán, a místo k nebi vzrůstajícího domu přichází do bláta chrám strhující běsnění kalvínské za „Zimního krále“ . . .

Šťastnější než Kolovrat i Pontán byl světicí biskup pražský *Tomáš Pešina z Čechorodu*, osobnost „podlahovská“ věku *sedmnáctého*. Jako z tajemného zdroje tryskající prorocky ovzduší padesátých a šedesátých let tohoto století prorocká pověst, že Turky, krutou trýzeň doby, vyžene jen ten panovník, který dóm svatovítský dostaví. Císař Leopold I. dhytal se tehdy k válce s Turky, a Pešina, získav arcibiskupa Sobka z Bilenberka, velkého ctitele svatého Václava, jeho pro-

střednictvím inspiroval krále k dostavbě. Přiložil ruku k dílu i literárně a psal výmluvné dějiny chrámu svatovítského ve spise „Phosphorus septicornis“, jímž způsobil náladu své myšlenky tak příznivou, že císař rozhodl se dílo provést. K staré gotické stavbě Karlově a k přístavkům renaissancením z doby Ferdinandovy zbudován měl být kostel nad hrobem svatého Vojtěcha a v dubnu 1673 po slavné mši Sobkové počaly se kopati základy. Císař osobně položil v září 1673 základní kámen a stavba počala rychle růst do výše. Než ani tentokrát nebylo dáno svatováclavskému horliteli dočkat se vytouženého cíle. Pešina umírá sice šťasten uprostřed stavebního ruchu, ale již v osmdesátých letech uvázlo budování barokové svatyně nadobro.

Osmnácté století obohatilo katedrálu nad míru skvěle duchovním kultem v roce 1729 kanonisovaného světce z Nepomuku, umělecky projevem v stříbrném jeho náhrobku. Pražský arcibiskup, hrabě Ferdinand z Khuenburku, dal tehdy vypracovati architektům Schorovi a Dienzenhoferovi plány na dostavbu dómu, ale jeho smrt v srpnu 1731 nedala rozvinouti se akci stavební. Srdečný jásos českého lidu ve výročních dnech svatých patronů ztrpčen surovým bombardováním svatyně pruským králem Bedřichem v roce 1757. Teprve syn starého rodu hrabat Přídovských z Přídovic, arcibiskup Antonín Petr, ujímá se zuboženě svatyně národní a podporou císařovny Marie Terezie dvorní architekti obnovují aspoň nejnutnější, nemohou-li dostavěti chrám podle jeho přání. Dědictvím po tomto „Podlahovi“ XVIII. věku zůstala podnes slavná měděná helmice jižní věže z roku 1770. Avšak význam Přídovského tkví jinde. Jestliže nelze jeho zásah v dobudování dómu zhodnotit počtem nově vystavených pilířů, třeba uznati, že poslední tři desetiletí XVIII. věku, v nichž působil, znamenají i v této oblasti obrat k rozhodnutí. Je to doba klíčícího buditelství českých kněží, burčující lid k uvědomění národnímu. Nebylo opomenuto ničeho ze slavné minulosti, historie politická i kulturní, stará literatura i kult slavných patronů národa, musily pomáhati v slavném díle obrody. Jaký to skvělý námět objevili tyto ušlechtilí synové českých dědiček a městeček v myšlence *dostavby* chrámu svatovítského! Kazatelny hořely nadšeným líčením horoucí víry starých předků, putujících k zázračným hrobům svatého Václava i svatého Jana Nepomuckého, nedostavěný kostel i kaple svatováclavská oživaly zas a zase nočními průvodý a tajuplným zpěvem prastarých písní, obrozenští básníci zpívali vroucně o kostele svatého Víta a lid byl tím vším uchvacován proudy podivné, polo slastné, polo bolestné lásky k tragickému symbolu svého osudu. „Hle, zde ční a králí nad Prahou věkem, výší, krásou, cenou svou“. „Hle, o chrámu v nesmírném dojetí obrozenský premonstrát Boleslav Jablonský . . .

Slávy české vzácný pomník,
jak tě pojmont slušno básníku?
Jako město Boží tuto čníš,
o svatých jen tajemnostech sníš.

Tys to velké, zbožné srdce Čech,
v němž se vlní city srdcí všech,
ve tvé hloubi tajemně tmavé
jak zní slavně: Svatý Václave!

To byl zajisté vzácný odkaz XVIII. věku novému století *devatenáctému*, v němž posléze počal uzrávat plod dlouho marně kvetoucího stromu. V romantickém ovzduší první polovice XIX. věku, prosyceném neurčitými ještě touhami po dostavbě chrámu, z vůle Prozřetelnosti žil v Blučině na Moravě skromný kaplan. Ten měl jedné noci v roce 1828 úžasný sen. Zdálo se mu, že svatý Václav podává mu ohromný obnos tří milionů zlatých, aby opravil jeho pražský chrám. Po čtyřech letech povolán byl neočekávaně do Prahy, kde se v roce 1832 stal metropolitním kanovníkem onoho kostela, který měl obnovit! Poslušen zřejmě vůle Boží učinil dostavbu chrámu svým životním úkolem. Byl to Václav Pešina z Čechorodu, který po neúnavné agitaci a po osobním seznání restauračních hutí chrámových v Německu, uvedl roku 1844 do života „Jednotu pro dostavění chrámu svatého Víta“. Zatím co sám již roku 1859 umíral, rodil se nový život v staré hutí na Svatojiřském náměstíku hradčanském. Starobylá katedrála je opravena péčí Krannerovou a v říjnu 1873 klade již kardinál Švarcenberk základní kámen k novostavbě lodi . . .

Romantické nadšení, vzbuzené v době obrozenské, neutuchlo ani v druhé polovině XIX. století. Literatura o chrámu rostla, sbírky na dostavbu se mezi lidem množily, a zatím co Josef Mocker vytvářel umně „zkamenělou háseň“ dómu, nejlepší pěvci národa prožehovali obecnou touhu k mocnějšímu ještě nadšení.

Do výše vyrůstala kaple dómu,
v barevných oknech slunce zlatem plálo,
bouř trásla klenbou jako jásot hromů,
a množství, jež kol klečelo a stálo,
to zdvihácono se zdálo
nejvyšším plesem, závratí a blahem,
neb „Aleluja“, jež se z úst mu dralo,
to přehlušilo trouby, děla, zvony . . .

zpíval Jaroslav Vrchlický o příští dokončené katedrále a v grandiosní vizi zřel klečet celé české plémě od vrat dómu dál až k horám České země . . . To je ona jedinečná doba růstu české duše, kdy počíná se ujmami pevně a uvědoměle své životní práce *Antonín Podlaha*.

Narozen v Praze, byl po zeyerovském vzoru pravým pražským dítětem, na které starobylá krása města působila nezničitelným dojmem. Nic neutkvělo mu tak hluboce v myslí, jako neustále viděný obraz Hradčan a Svatovítského chrámu. „Mohutná věž jako samostatný chmurný týn, opodál chrám se zelenavou střechou oživenou třemi lucernovitými vízkami, a mezi oběma velké, prázdné hrotité okno,

jakoby obrovský zbytek nějaké zříceniny. A když na sklonku teskných večerů podzemních rudý zásvit dohasínajícího dne zjevil se v otvoru zejícího okna, jehož oblouk tím černěji rýsoval se na obzoru, nevýslovný smutek jímá srdce mé," praví o svém dětství Podlaha. „Zdálo se mi, jako by záhadná ta budova byla obrazem dějin drahého mého národa, jehož vývoj rázem byl podtat, když nedaleko za tím položbořeným oknem na pláni bělohorské na dlouhou dobu osud jeho byl zpečetěn . . . A přece zase vznositá ta budova, oživující tak malebně jednotvárnou linii opuštěného Hradu, zdálo se mi býti nevýslovně velebnou ve svém majestátním smutku. Než přes to v oněch blahých dobách prvního mladistvého zápalu vlasteneckého jsem si přával, aby smutná ta silueta změnila se v útvar neobyčejné krásy. Vždyť jím měla býti!"

V této vzpomínce jako v jádře obsažen je celý smysl dalšího Podlahova života. Antonín Podlaha koná v *dvacátém* století pro dostavbu velehrámu práci, o jejímž rozsahu nelze si dnes ještě učiniti dokonalé představy. Zatím co Kamil Hilbert ve své „svatovítské huti“ vytváří zázrak technického vtělování gotické koncepce Karlovy, Podlaha stává se předním členem Pešiny „Jednoty“ a přejímá tak z jeho vychladlých rukou veliké poslání. Stav se kanovníkem a později světicím biskupem, je zřetelně předurčen, aby dosnil tisíciletý „gotický sen“ v milentovém roce mučednické smrti svatého Václava, v onom desítiléti blahoslaveném, kdy z Boží vůle národ přeslavného vévody dospěl k politickému osvobození. Nejen dostavba kamenné chrámy s věžemi a portály, ale i její vnitřní výzdoba stala se cílem jeho neúnavného úsilí. Podlaha stal se nejideálnější „strážcem chrámu“. Stará umělecká díla, přetrvávající zloby ničivých věků, jsou pro budoucí chrám znalecky renovována, nová díla pro nové kaple i triforium u nejlepších současných mistrů objednávána. Ze svých vlastních prostředků zakupuje biskup cenné výtvoř umění, aby je v čas příhodný daroval k okrášení chrámu. Jeho biskupský palác ve Vikářské uličce stává se „duchovní hutí svatovítskou“, v níž kolem něho soustřeďuje se po celá tři desítiléti družina malířů i sochařů, spisovatelů i organizátorů, aby za jeho vedení spolupracovali na díle věkovitém. Zatím co Svatováclavská kaple vrací se k starému lesku barev a k slávě výtvarnického vystrojení, vykonává Podlaha s učenci delikátní ohledání svatých ostatků vévody Václava a ukládá je důstojně na místo chráněné tisícletím. Jeho propagace literární je obdivuhodná. Od roku 1896, kdy po prvé zjišťoval umělecké poklady chrámové v nádherné publikaci „Album svatovítské“, pokračoval soustavně v této práci kulturní a vydal se Štítem vzácné dílo „Poklad svatovítský“ (1903), sám pak neméně cenný spis „Knihovna kapitulní v Praze“ (1903). Pečlivě sestavil „Průvodce metropolitním chrámem svatého Víta v Praze“ (1905), publikaci praktickou a hledanou, která se již rozešla v několika vydáních. Současně vydal „Ilustrovaný katalog pokladu chrámu svatého Víta v Praze“ (1905). Pro vědecké potřeby byly určeny publikace „Privilegia semper fidei metropolitano capitulo Pragensi“ (1905), „Statuta metropo-

litanae ecclesiae Pragensis anno 1350 conscripta" (1905), skvělé dílo „Metropolitní chrám svatého Víta" (1906), společně s Adolfem Paterou pracovaný vzácný „Soupis rukopisů knihovny metropolitní kapituly Pražské" (1910), jehož druhý díl zpracoval již samostatně (1922), monografii „Svatého Václava hrob a ostatky" (1911), čtyři svazky soupisu zvaného „Series" (1912 až 1928), s životopisy proboštů, děkanů i kanovníků kapituly u svatého Víta, z nichž přemnozí měli nemalé zásluhy o svůj metropolitní chrám. K chrámu se přimykaly spisy „Catalogus codicum manu scriptorum" (1923), „Pověstný katalog arcibiskupského archivu v Praze" (1925), „Katalog hudebnin metropolitního kúru" (1926) a „Catalogus incunabulorum" (1926). Teď chystá velký jubilejní spis o dokončené katedrále. Řada přednášek se světelnými obrazy doplňuje tuto dlouhou řadu spisů o katedrále a metropolitní kapitule. Ustavení se přípravného mileniového „Výboru svatováclavského", v jehož čele stál až do konce, umožnilo biskupovi i účast na organizování oslavných projevů k tisícím výročí mučednické smrti svatého Václava, družících se těsně k oslavám dostavby dómu.

Radostná práce na dostavbě veledrámu neobešla se ovšem ani bez jstých bojů a zápasů duševních. Když dostavba pokročila již tou měrou, že se musili předáci celé akce rozhodnouti o dobudování chrámu jako jednotného celku či dvou prostor, oddělených od sebe starou uzavírající zdí s „Wohlmütovou kruchtou", Podlaha dlouho hájll zachování starobylého Karlova vnitřku pro sebe . . . Ale důvody pro spojení staré i nové části byly tak přesvědčivé, že biskup dovedl se jim podřídit. Píše o tom sám výmluvná slova resignace: „Uvážíme-li, že malebná baroková vnitřní úprava, jež ve vzpomínkách našich s nynějšího našeho stanoviska jest nám tak milá, byla restaurací až na malé zbytky zničena, že povýšený presbytář byl o jedno klenbové pole prodloužen a že tím prostor chrámu beztak skrovný byl povážlivě zmenšen, že dovnitř vedou pouze dva nepostačující vchody, z nichž jeden nudit jest jen dočasný, že stav kusosti byl pokládán vždy za provisorium, a že ještě roku 1763 malíř Josef Hager na veliké prázdné stěně nad křutou maluje dle své fantasie pohled do rozlehlých prostor, jež jednou měly zvedati se za tonto zdi, a uvědomíme-li si, že nejcecnnější část tohoto provisoria, dvojitá arkádovitá křuta bude zachována v severní části lodí křížové, pak zajisté dovedeme ozeleti ztrátu interieuru tak milého . . . Dvě oddělené prostory byly by pro obyčejné bohoslužebné úkony nanejvýš nepraktické a pro bohoslužby slavnostní žádná z nich by nepostačovala. Nová přístavba by kusosti svého vnitřku působila nepříznivě. Maskování vysoké, holé zdi by bylo problémem velice nesnadným a vyžadovalo by nepoměrného nákladu. A „porta aurea" vedla by tam, kam vésti neměla, přímo před dělicí zeď . . . A není pochyby, že dojem, jímž bude působiti zcelená, velikostí svou i svojí úpravou v naši vlasti jedinečná prostora, bude úchvatný, a že nijak nebude na újmu části staré. Nebojme se tedy dokončiti dílo tak, jak původně bylo míněno! Necht odhalí se odvěká kamenná záclona a necht dílo nového věku spojí se s dílem zlaté doby Karlovy,

a necht jednotný úchvatný celek jest symbolem nepřerušené kontinuity víry svatováclavské u nás, symbolem skalopevné jednotnosti našeho osvobozeného národa, a spolu i symbolem našeho ideálu, spojení slovanských národů v jednotě víry!"

Když světitel biskup Jan Nepomuk Sedlák dne 12. května 1929 slavnostně vysvětil dovršenou stavbu velechrámu, nastávalo i Podlahovi poslední období životního dramatu, kterého se dočkal tělesně již vysílen a dříadnoucí, duševně znavený prací obrovskou a nadlidskou. Bůh mu však dopřál za to vše odměny jedinečné. V přítomnosti zástupců celého národa, Čechů i Slováků, v ono dopoledne zářijové, jehož sláva hledá si obdoby v celé tisícileté historii zemí koruny svatováclavské, Podlaha, v čele vždy věrné metropolitní kapituly a reprezentace státu, stanul posléze před bronzovými vraty dómu, aby je symbolicky otevřel svému lidu. Řeč, kterou na prahu katedrály pronesl, a ono udivující kázání, které promluvil na to v chrámě sám, to značí dovršení a podstatné zakončení jeho velikého životního díla. Byla to řeč prorocká a plná životní moudrosti, kterou tu mluvil k lidu českému, nadevše milovanému. Obrovský sen celého tisíciletí byl toho dne uskutečněn, na prahu druhého tisíciletí stál tu Podlaha a ukazoval národu cestu k novému cíli. „Buď čistý a spravedlivý a ideální, jako jsem já sám, a není mety tak závratně vysoké, abys jí nedosáhl . . .“

Prošli jsme tak v duchu celé tisíciletí a v každém z jeho desítek věků našli jsme horlitele pro jednu a tutéž ideu. Každý z těch jmenovaných mužů snažil se dosáhnouti téhož cíle, mnozí musili však stanouti na samém počátku pouti a jen málokterý se přiblížil k úpatí české Hory spásy. Podlaha to byl, který jako kdysi Parsifál stanul v samé sni svatováclavského Grálu. Nepřipadá vám to jako nový stolokruh rytířů, a že „z ruky do ruky koluje tu číše“ pravěké touhy po společném ideálu? A je to snad malé štěstí, že tuto mystickou číši *dopítí* bylo dáno muži, který žije dosud mezi námi a před jehož velikým dílem stojíme v hluboké a pokorné úctě?

*

ZDENĚK SPILKA

DUBROVNÍK

Kamenná pohádka nad mořem
vypráví o slávě Říma.
Sláva a vítězství, láska i žal
pod bílým náhrobkem dřímá.

Modravou dálavu žhne bílé slunce –
Z oleandrů krůpěje krve prýšť.
Palmy a cypřiše věncí dny.
Mtnulé, přítomné, příští.

HYMNUS K OBŘADU VZKŘÍŠENÍ

Červánky barví oblohu,
vzduch ozývá se chválami,
vítězná země jásotem,
podsvětí děsné supěním,

hrob jehož stráží přečtenou
a kamenem byl označen,
vítěz ve vítězoslávě
smrt ve svém hrobě pohřbívá.

když onen Král přestatečný
ze smrti sluje podzemní
sbor otců osvobozený
vývádí k světlu života;

Dost už je slz, dost pohřebních,
dost dáno jest už bolestem . . .
Vstalt z mrtvých smrti zničitel,
tak hlásá anděl, mávaje . . .

Bys duším, Jezu, věčnou hyl
velikonoční radostí,
zbav hrozné smrti hříchu vin
k životu znovu zrozené.

Buď Bohu Otci vzdána čest,
i Synu, který z mrtvých vstal,
i Duchu, utěšiteli,
po ustavičný věků věk.
Amen.

✱

HANS CARROSA – přel. BOHUŠ KAFKA

CESTA DOMŮ

Svíta v mé zahradě?
Zní řeky šumění?
Můj život dosud žhne
z tvého políbení.

Harla drátů zvučí
táhle v aleji,
v sněhu se lesknou
stopy kolejí.

Zjasněno tebou
vidí mé oko
ve světě pout
jenom tvé pouto.

Skví se a kynou
svatě k tobě zpět,
vim, dosud rosteš
v hloubu šťastných let.

Z nebe zadýchne
měsíční sen,
bílého obláčku
v zeleň plyne lem.

Jak víno tě barví
lampy stíní dlo,
dýcháš v květy mrazu
v okna šeré sklo.

Voda svádí hroudy
z noci měsíční,
každá hrouda pod závějí
světelnou se chví.

Tvé oči k řece
hledí v zasnění –
život plá v tobě
z mého políbení.

MOHAMEDÁNSKÁ LEGENDA O JOBVI

VE DVACÁTÉ PRVNÍ suře Koránu (verš 83–84) je zmínka o Jobovi: „Vzpomeň též na Joba, jak volal k svému Pánu: ‚Hle, přišla na mě pohroma, avšak ty největší milosrdenství mi můžeš prokázat!‘. Vyslyšeli Jsme ho a vysvobodili z pohromy, jež ho tísnila, a dali Jsme mu z milosrdenství opět jeho rodinu, dvakrát větší než dříve měl, jako napomenutí pro ty, kteří se bojí Boha.“ (překlad dra Ignáce Veselého). Svůj pramen má toto místo ovšem ve starozákonné Knize Jobově, či přesněji v závěru kapitoly čtyřicáté druhé.

Skrvnou předlohu z Koránu a širší výklady jeho komentátorů zpracovalo již mnoho mohamedánských básníků. Nám je po stránce zeměpisné i jazykové nejbližší básnické zpracování řeči srbsko-chorvatskou, jehož autorem je hercegovský mohamedán Muhamed Ruždi („rušdi“ znamená „moudrý“), vlastním jménem Muhamed Dizdarević, který se narodil a žil v Trebinji (Hercegovina), kde zemřel r. 1910, dočkas se vysokého věku. Napsal celou řadu náboženských zpěvů, které v rukopisech kolovaly jeho vlasti, psány a opisovány jazykem chorvatským, ale písmem arabským; nejznámější z nich jsou „Ibrahim alejhisselam“, „Miradž“, „Mevlud“, „Smrt Muhammed peġambera a. s.“, „Smrt Hazreti Fatime r. a.“ a jiné.

Prvního tištěného vydání těchto zpěvů se chopil mladý mostarský badatel Alija Nametak, který v Mostaru 1928 vydal také Ruždijovu báseň o Jobovi „Ilkaja o Ejjub-peġamberu“. Bezprostřední předlohou pro tento zpěv byla Ruždijovi, jak soudí Nametak, kapitola „O trpělivosti“ z díla arabského spisovatele Osmana bin Almeda „Zrnka rady“; proto také chorvatský vydavatel ke svému vydání přidal překlad do-tyčné kapitoly.

Ukážkou, v jaké formě rukopis této básně mezi hercegovskými mohamedány koloval, podávám první jeho sloku:

بۆزه دراڭی، وتوردی نام یه زیق لیو قازاتی،
حظرة ایوب یه ڃمبرو مناقب سار قازاتی.

(Bože dragi, utvrdi nam jezik lipo kazati,
Hazret Ejjub peġamberov menakib sad kazati.)

Rytmické schema originálu zachovávám ve svém překladě. Místo rýmů kladé Ruždi na konec veršů velmi často stejná slova – jako v foregoing ukázce – jindy spokojl se pouhou lehkou asonancí (na př. govore – odviše; klanjati – polazi; učini – udari a.d.); v překladě dávám přednost tomuto druhému způsobu, jelikož stejná slova, kladena místo

rýmu, působí pro náš cit příliš jednotvárně. Slova turecká a arabská, vyskytující se v chorvatském textu, nahražuji slovy českými, kdekoliv se náš výraz přesně kryje s pojmem výrazu původního; v opačném případě ponechávám slovo cizí.

HIKAJA O EJJUBU PEJGAMBEROVI

Bože milý, posil jazyk,
bychom mohli zpívat,
příběh Ejjub-pejgamberra
pěkným slovem hlásati.
Jeho rodné místo bylo
v dálné syrské krajině;
vůkol všechno jeho bylo:
pole, hory všeliké.
Bohatství a zdraví Jemu
Allah byl až příliš přál,
čest a chválu on pak svému
Bohu povždy za vše vzdal.
Při zikriju vždycky býval,
Bohu věrně klaněl se,
jenom samé dobro činil,
to se zapřít nemůže.
A v tom městě, kde on bydlel
kolem něho kolik tu
chudých lidí jenom bylo,
nuzných vdov a sirotků,
hladové a bosé oblék',
vydržoval všechny je.
Iblis na něj žárlit počal,
přišel k Bohu, žádaje:
„Pusť mě, Bože, na Ejjuba,
bych jej mohl pokoušet;
nebude už takto zbožný,
jen co ztratí tento svět!“
Drahý Allah na majetek
Iblise mu vypustil,
až mu sady, stromy, žito
krutý požár upálil.
Tři tisíce – kromě malých –
pejgamber měl velbloudů;
na padesát jeden pasák
všechno z vlastních otroků.
Ífrity své poštal Iblis,
upálil mu velboudy,
všechnu čeleď jeho domu,
všechny jeho pasáky.

Přestrojiv se za pasáka,
k Ejjubovi Iblis šel,
v širém poli při modlitbě
st ho Iblis vynášel.
Když se Ejjub takto klaněl,
Iblis k němu hovořil,
přetvářiv se, jak by plakal:
„Vše nám oheň upálil!
Na živu jsem já zbyl jenom,
nikdo jiný nezůstal;
podívej se na mé šaty,
jak jsem já tu pozůstal.“
Ale tváře světec Ejjub
ani trochu nezměnil:
„Kdybys také ty měl štěstí,
ani ty bys nebyl zhyll
Majetek ten dal mi Pán Bůh,
abych o něj pečoval;
budiž ve všem vůle Boží:
on ho dal a on ho vzal.
Za dar každý Bohu díky,
jenž ho dá i vezme ti.“
Bez sebe se Iblis vrátil,
pošťval zase ífrity;
pošťval zase řadou všechny
proklaté své druhy ty,
pošťval mu je na dobytek,
aby mu ho spálil.
Bravu jenom – kromě malých –
sedm tisíc kusů měl,
na pět set vždy jeden jeho
pasák bděle dohlížel;
otroci to sami byli,
každého sám oženil,
otrokyně vlastní dal jim,
dětmi jako otec byl.
Ohněm všechno zničil mu,
brav mu všechno spálil,
otroci i ženy, děti –
všichni, všichni zhořeli.

Přestrojiv se tedy Iblis,
jako pasák za ním šel,
Ejjuba zas při modlitbě
na poli si vynášel.
„Pasáky i všechny ovce
oheň tobě upálil.”
V modlitbě se Ejjub klaněl
Bohu díky učinil.
Světéc Ejjub odpovídá
jako dříve v pokoře:
„Štědře dává, právem bere
velký Allah komu chce.”
Ejjub pak se dále klaněl,
dálba však se navrátil,
na voly mu vyslal oheň,
aby mu je upálil.
Pět set párů volů krásných
patřilo mu na přípřež,
těch, jež volům postroj nosí,
čeledinů tolikéž.
Pět set mužů patřilo mu,
aby dbali o voly,
otroci to jeho vlastní,
otrokyně za nimi.
Děti, voly oheň spálil,
všechny jeho pasáky.
Do podoby pracovníka
Iblis pak se proměnil,
a jak dříve při modlitbě
Ejjuba zas objevil.
Když se Ejjub takto klaněl,
Iblis k němu promluvil:
„Dělníky i voly všechny
oheň tobě upálil.”
Ejjub Bohu chválu vzdával,
zase jen se klaněl dál.
V hněvu Iblis obrátil se,
do nebe se odebral,
aby viděl, co tam mluví
o Ejjubu andělé.
Oni však se světci dtví,
mluví k jeho pochvale.
Toto dábla rozzlobilo,
přišel k Bohu, poprosil:
„Pusť mě, Bože, na rod jeho,
abych mu ho vyhubil

Proto, že má tolik dětí,
on tě jenom velebí,
něčeho-li trochu ztratil,
děti to zas získají.
Kdyby svoje děti ztratil,
k Tobě by se nemodlil.”
Dovolil mu tedy Allah,
by mu děti vyhubil.
Pejgamber měl čtrnáct dětí,
pod troskami ztratil je.
Iblis v hodžu přetvořil se,
Ejjuba si hledaje.
Při modlitbě, an se klaní,
Ejjuba zas nalezá;
zatím co se Ejjub klaní,
Iblis k němu promlouvá:
„Všechny tvoje stěny padly,
srovnaly se s troskami;
všechny plody tvého srdce
mrtvy leží pod zemi.
Kde jsou nohy, kde jsou ruce,
a kde jejich tělo je?
Vyhřezl jin z lebky mozek,
a ty hlavy, kde jsou, kde?
Ani, kde bys jejich údy
našel, říci nemohu,
nepřežil to nikdo jiný,
sám jsem zůstal na živu.”
Trpělivým Ejjub zůstal
obličje nezměnil,
Bohu dále chválu vzdával,
k Iblisovi promluvil:
„Nahý byl jsem matkou zrozen,
nahý půjdu do země,
nahý budu, až sám Allah
z mého hrobu vzbudí mě.
Moc je jeho, spokojen jsem
se vším, co mi činí Bůh;
každého z nás předvolá si
před stolicí soudnou Bůh,
kdybys také ty měl štěstí,
ani ty bys nebyl zbyl!”
Zahanben se sebral Iblis,
na nebe se navrátil,
aby slyšel, jak tam mluví
o Ejjubu andělé.

Oni však se diví světci,
mluví k jeho podvalem.
Iblis zase vzplanul hněvem,
opět Boha poprosil:
„Dopust, Pane, abych život
Ejjubovi zahubil!“
Povolil mu drahý Allah,
srdce mu a jazyk dal:
srdcem Boha potvrzoval,
jazykem mu děkoval.
Iblis se tím uspokojil,
k Ejjubovi zase šel,
zase ho tam, an se klaní,
při modlitbách vynášel.
Do nosu mu prudce fouknul,
jedu svého jemu dal;
oheň světce ihned sežeh',
jeho dech když k němu váł.
Když se škrabal, nehty s rukou
na zem jemu padaly,
jeho masa celé kusy
s těla k zemi klesaly.
Všechno maso s něho padá,
ale on přec neplakal.
Anděl se tomu diví,
že on ani nezaštkal.
Tchdy Iblis proměnil se,
jak by anděl s nebe byl.
„Já jsem anděl Boží s nebe,“
takto k lidem promluvil,
„na Ejjuba pohněval se
pán náš Allah velice:
vyžehťe ho z města svého,
ať vás kletba nestihne.“
Rahima to uslyšela,
k Ejjubovi rychle šla,
pověděla jemu vše, co
od anděla zaslechla.
Vylhnali jej oni z města,
zůstatí mu nedali;
před městem až v širé poušti
prodlévat jej nechali.
Krom Rahimy sedm roků
nikdo k němu nepřišel,
ani z přátel ani z rodu
žádný k němu nepřišel.

Přátelé tři dříve k němu
na návštěvu přišli tam,
když jej takto uviděli,
rozprchl se který kam.
Rahima co na majetku
měla, vše se rozprchlo,
za muže vše utratila,
když naň přišlo ono zlo.
Do chudoby kruté padla,
k cizimu šla pracovat,
pro Ejjuba duši svoji
neváhala v obět dát.
Aby dobrý Alah milost
učinil jí na duši,
ona cizím službu koná,
Ejjuba vše přináší;
pro zdraví mu polovinu
výdělků svých donášá.
Vydělat a jemu nosit
nepopřával jí však zlý,
Iblis totiž umínal si,
že jej hladem umoří.
Ve městě jí zakázali
do domů k nim docházet,
musela pak prázdných rukou
k mužů svému přicházet.
Zoufale tu k Bohu lkala,
nemařic co přinášet;
Ejjuba se prosit jala,
by se k Bohu pomodlil,
z nemoci té kruté Allah
aby zas jej uzdravil.
Světce Ejjub se jí táže:
„Zdráv jsem býval kolik let?“
Rahima mu odpovídá:
„Osmdesát plných let.“
„Kolik tomu, co mne nemoc
uchvátila doposud?“
„Osmnácte let je tomu
od počátku doposud.“
Světce Ejjub odpovídá:
„Oč bych Boha prosit měl?
Nemoc kratší než mé zdraví –
což pak bych se nestyděl?“
Tu Rahima světce se
rozhněvala na něho.

Nechtěla tam z prázdnou jít,
ale das ji pokoušel.
Pokoušel ji dosti často,
aby ji přec oklamal,
nemoh' však ji oklamat
a tak stvůry na ní šval.
Vždy se snažil, by Rahimu
od Ejjuba odloučil.
Ejjub jí jen rady dával,
Iblis však ji pokoušel.
Přestrojil se za lékaře,
k Rahimě pak přicházel,
stále, aby svého muže
léčila, ji naváděl:
Bez bismilly zabíjené
maso aby přinesla,
nápoj, jenž se bez bismilly
pije, aby donesla.
Ona radu zapomněla,
proto říci dala si,
Ejjubovi vyprávěla,
jak k ní lékař přichází.
Rozhnuval se na Rahimu,
že se ďábleni šálit dá:
„To mi nesmíš přinášeti,
nedbej, co ti povídá!“
Světec Ejjub slib pak skládal,
těžkou složil přísahu:
„Allah dá-li zas mi zdraví,
sto ran holí tobě dám.“
Od sebe pak odculnal ji,
nenedal jí zůstat:
„Nežádám si tvoji služby,
ničeho už nenos mil!“
Potom zase pomodlil se:
„Ó ty Bože světů všech,
mlostitvý slitovníku,
mne tu schvátil špatný dech.“
Vyslechl mu Allah prosbu,
Jeho posel k němu šel,
od Boha jak dostal rozkaz,
přišel k němu Gabriel.
Za obě ho ruce chopil,
z lože hned ho pozvednul,
znamení pak dal mu jenom,
aby pravou nohou hnul.

Vytryskla tam teplá voda,
a on se v ní vykoupal:
zarostly mu všechny rány,
už i levou nohou stál.
Když se napil, také zuvnlíř
rány se mu zcelily.
Pověděl mu o Rahimě,
jak ji svedl ďábel zlý.
Gabriel sňal pochybnosti,
srdce jemu očistil,
celé jeho ctnostné tělo
jako dřív mu uzdravil.
Roucho z ráje přinesl mu
s sebou anděl Gabriel.
Světec Ejjub oblékl se,
s lože svého odcházel;
s Gabrielem na trůn sedl,
na Rahimu vzpomněl si.
Jí pak v srdci lítost vzešla,
za nim zase přišla si.
Na loži jej nenalezla,
začla trpce plakati:
„Nevíte, kde nemocný je,
a co s ním se stalo teď?“
Gabriel pak zeptal se jí:
„Nepoznala bys jej? Hleď.“
Světec Ejjub pousmál se,
když jej zdráva spatřila,
ona radost z toho měla,
když jej zdráva zahlédla.
Gabriel mu potom pravil:
„Seber tady slamek sto!“
V otýpku je jednu svázal,
Rahimu jí udeřil,
žalbou srdcem povolenou
stokrát tím jí ulodil;
přísahu svou takto splnil,
její hřích jí odpustil. –
Znamení se mnoho stalo,
všedny říci zdlouhavo;
povíme však jeden příběh,
potrvá jen nedlouho:
Ryzí zlato padalo mu
z oblak místo pšenice,
padalo mu z oblak čisté
stříbro místo ječmene;

jemu na zem zlato, stříbro
šelestivě padalo,
všechno jako dřive Allah
navrátil mu na novo.
Světec Ejjub nechtěl však si
světských statků hromadit,

jménem Boha vždycky dával,
nechtěl jmění nakupit.
Ruždijo, ty div se tomu,
s čím to přijdeš před Boha,
aby Allah před zlým dílem,
před ďáblem tě zachoval.

Výsvětlivky cizích slov:

pejgamber = světec, vyslanec Boží

hikaJa = povídka, legenda

zikjir = bohoslužebné vzpomínání na Boha

Iblis = ďábel

Ifrit = zlý duch

bismilla = „ve jménu Božím“, požehnání při zabíjení domácích zvířat.

*

FRANTIŠEK BOHUSLAV DĚRDA

SLUNCE NAD JORDÁNEM

Lásku rozsévaje
tíše a pokorně
kráčel Jsi přes širé kraje,
velký v božství svém,
krásný v lidství svém.

Moře když
v červánky kalilo se ranní,
po vlahých březích
kráčel Jsi v zadumání,
smuten nade vším,
na světě co zlého,
srdce na zemi,
duši daleko, daleko
u Otce svého.

Nad světem šel Jsi,
nad světem bez ráje,
nad krásou nebe plakal Jsi
a nad lidem,
že nezná Je.

A přece věděl Jsi,
že jinak musí být,
a přece věděl Jsi,
že lidstvo,

šťastno má-li žítí,
srdce k bratru
a duši k Bohu musí puouti.
Ty věděls,
že lidstvo bez Boha,
a koráb bez kormidla
dlouho bez naděje
bloudit bude
a posléze musí zahynouti.

Tvé myšlenky chtěl bych tušit,
jež hlavu věnčily Ti,
když Jsi oním krásným ránem
smuten kráčel nad Jordánem,
krásný jako slunce,
jež nad světem se kolébalo,
veliký a žhavý
jako slunce,
jež vesmírem se rozlévalo;
krásný v božství svém,
velký v lidství svém,
po všech městech, krajích
Boha přinášel Jsi
ve svých štědrých dlaních
pro všechny a všem.

ZA JOSEFEM CHALOUPKOU

Básníku,
člověče,
nemoc tě navštívila,
věnec smrti
na čelo uvila
a tys odešel
s tichou bolestí,
s pohřbeným srdcem
za Věčností!

Tys dobrovolně
daroval čistý život
smrti,
a nikdy víc
už neutratíš
oko tvoje
slz,
a srdce básníkovo,
ztvrdlé na olovo,
nevydá již nikdy
božských veršů.

Ústa tvoje
mlčí tichelem,

tragedie skončena,
světla modrá
pohasla;
unikl životu
tvůj světlý vlas,
skončil,
zanikl
v hloubce země
zpěvákův hlas.

Na hřbitůvku,
hodném těla básníkova,
zašumí z jara koruna
a příroda se jarem
rozezpívá,
stromy, ptáci, zeleň, růže,
které miloval,
modř a hvězda
jasné noci,
z které vyssál
hloubku verše,
boky strání lesních
nahradí ti tvrdé
lokty života ! !

*

Z latiny přel. A. N. Š. ŠUMINOV

HYMNUS NA NANEBEVSTOUPENÍ PÁNĚ

Ty, spásy lidské původče,
o Jezu, duši útěcho,
původče světa výkupu
a milujících světlý dni!

Jaká Tě láska pohnula,
bys nesl naše proviny,
bys podstoupil smrt, nevinný,
bys od smrti nás vykoupil!

Prorážíš prostor podsvětí
a pouta snímáš vězněným,
v triumfu vítěz vznešením
po Otce sedíš pravici.

Tvá Tebe pohni dobrota,
bys chyby naše napravil,
účastné Tvého pohledu
blaženství světlem zbohatil!

Ty, vůdče, stezko do nebe,
buď cílem srdce pro naše,
buď potěšením po smutku,
buď sladkou žití odměnou! – Amen.

ZRADA VZDĚLANCŮ

KNIHA francouzského myslitele Julieny Benda „La trahison des clercs“ byla k nám nedávno uvedena pod názvem „Zrada vzdělanců“. Studie prof. Rádla „Krise intelligence“, vydaná v roce 1928, řeší téměř shodným způsobem zmíněný problém.

V obou knihách je intelligence pojímána jako stav. U Rádla pravým, dnes ovšem zneuznaným, předchůdcem moderního Inteligenta jest středověký kněz. Jeho říše ducha samou svojí podstatou jest královstvím, jež není z tohoto světa. Proti středověkému duchovenstvu se později postavila „intelligence“, jejíž laická vzpoura vyvrcholila slovy A. Comtea: „Ve jménu minulosti a budoucnosti, sluhové humanity – sluhové filosofičti a praktičti zároveň – předstupují, aby pro sebe reklamovali jako svůj úkol všeobecnou vládu nad světem. Jejich účelem jest definitivně založiti pravou Prozřetelnost v oblasti mravnosti a rozumu i v oblasti materiální. Proto vylučují jednou provždy ze svrchovanosti politické všechny sluhy Boží, katolické, protestantské nebo deistické, jakožto zpátečníky a původce zmatků.“ Po tomto programu, založeném ve jménu filosofie, rozumu a vědy, podlehla „říše ducha“ zájmům hospodářským a politickým. Žijeme v době úpadku víry ve vládu ducha nad hmotou, píše Rádl v závěru své studie, aby jenom zdůraznil závažnost soudobé krise.

Vratme se však ke knize Bendově. Již slova Renouvierova „svět trpí nedostatkem víry vpravdě transcendentní“, položená v její čelo, zřetelně naznačují směr, kterým bude francouzský filosof postupovati.

Nejdříve si však ujasníme pojem slova „clerc“, neboť český překlad „vzdělanec“ neodpovídá ani šíři ani hloubce svého francouzského dvojníka. Benda sám svou definici přesně vymezuje a činnost „clercovu“ důsledně odlišuje od práce laikovy, když praví: „Promluví o té třídě lidí, kterou nazývám „clercové“, označiv tímto jménem všechny ty, jejichž činnost, v podstatě, nevede k praktickým cílům, ale kteří, naleznuvše svou radost v tvorbě umělecké nebo v činnosti vědecké a hloubání metafysickém, zkrátka hodnotách nepodléhajících času, říkají nějakým způsobem: Naše království není z tohoto světa“. Nebezpečí krise „clerců“ vidí Benda v dnešním úplném nepochopení tohoto průměrného požadavku, jenž je známým Aristotelovým požadavkem „života pokojného a jednoduchého“ nebo La Bruyèrovým „přemýšletí, hovořití a býti klidným znamená pracovati“. Takové práci zasvětili nejvyšší z našeho rodu svůj život, který spočíval v „dotvořování práce laiků“. Tento stav trval až do 19. století, kdy byla provedena radikální změna. Klerkové si počali zahrávat s vášněmi politickými.

Pozorováním tohoto převratu, kdy do duchovního života klerků vstupují vášně, aby byly nejenom adoptovány, ale i provozovány a zbožňovány, touto zradou v pravém slova smyslu se zabývá kniha Bendova.

„Lidsstvo po 2000 let činilo zlo, ale uctívalo dobro,“ tvrdí Benda;

dnes však nabyly tyto pojmy zcela jiného významu. Čistotu prvotních ideálů porušili především němečtí filosofové Fichte a Hegel svým horováním pro „vůli národa vystupovati proti ostatním národům ve jménu svého nejzákladnějšího charakteru“. Jejich vlivem především byly lidstvu naočkovány deformované pojmy „vášní politických“, *základní východisko naší krise*.

Politické vášně s vášní rasovou, třídní a národní patří k nejzávažnějším příčinám dnešní mravní nejistoty a náboženské ochablosti. Spojivše se v homogenní celek dosáhly tyto vášně neslýchaného rozšíření. Svou jednoduše byly přesně vyhraněny a dána jim možnost dalšího vývoje. Některé mezi nimi, až dosud přezírané, uvědomily si svou existenci a navázaly na bývalou nepatrnou tradici jako na př. židovský nacionalismus a myšlenka měšťanská. Jiné se opět staly vášnivějšími než kdykoliv jindy, zachvátily člověko srdce a v oblastech morálních, kam až dosud nepronikly, nabyly úžasného rozsahu jako na příklad zbožnění patriotismu a ideologie politická. Všechny konečně se obrnily jménem vědy a historické nutnosti. Na povrchu jako v hloubce, v rozměrech časových jako ve vnitřní výbojnosti vášně politické dnes dosáhly tak vysokého stupně, že to historie ještě nepoznala. Dnešní věk je úplně věkem politickým, napsal Benda v prvním oddílu své knihy a každý jistě mu potvrdí hořejší pravdu.

Po tomto zjištění vlastního východiska krise pozastavme se trochu nad *psychologickým základem těchto politických vášní*. Jejich nejvlastnější existence spočívá na dvou pilířích: na lidské touze po dočasném majetku a na touze některých jednotlivců lístít se od ostatního davu. Můžeme říci, že prvá touha vede k ukojení zájmu, zatím co druhá je jistým znakem pýchy. Obou však možno dosáhnouti jedině ve skutečném životě; proto nepopratelným znakem vášní politických je *realism* a to realism vystupňovaný k určitému druhu modlářství. Benda sám nazývá tento realismus „divinisé“ asi jako Bohu na roven postavený.

Nyní sledujme tyto *vášně v životě klerků*. Již výše jsme označili za vlastní otce nacionalismu německé filosofy. To však Bendovi nestačí k úplnému zhodnocení „zrady“. Na samotných soukmenovcích odsuzuje nebetěčné vychvalování vlastního národa a přísně zavrhuje nebezpečnou nacionalistickou státní myšlenku. Barrès i Maurras, Sorel i Bergson, Caudel i Maritain jsou souzeni pro svou „zradu“. Jejich „zbožnění národa“ a „připoutání k zemi“ je neomluvitelnou křivdou proti bývalému čistému životu klerků. Jejich realismus a fanatický patriotismus podporovaný i duchovenstvem umožnil ne v poslední řadě dnešní rozšíření krise. Dnes máme nejenom politické básníky, spisovatele, historiky, kritiky, ale – a to je to nejhorší – i filosofy.

Touto povýšenou nivelační duchovního života byly *zničeny* i dvě nejkrásnější vlastnosti klerků: *vědomí věčna a láska k spirituální tvorbě*. Prvá se stala kořistí lidské touhy po osobitosti (*l'attachement au particulier*), druhá byla urychlena sblížením klerkovy tvorby s všedním praktickým životem. V prvním případě byla podporována a hlášána národní morálka, pravda, filosofie i náboženství. Všechno se pohybo-

valo a vyvíjelo jedině v čase. V případě druhém „praktičnost“ se stala božstvem. Mravnost byla přizpůsobena politice (Maurras) a ne jako za Platona, kdy tomu bylo naopak, anebo za Macchiavelliho, kdy politika nesouvisela s mravností. Stále bylo zdůrazňováno právo zvyku, dějin a minulosti. Romantismus pozitivismu poněkud přecházel v romantismus pesimismu. Učení pragmatismu vedlo nutně k nadšení pro válečné řemeslo a bezohlednou drsnost (romantismus krutosti a opovržení). Hodnoty duchovní ustoupily hodnotám činu a náboženství prospěchu. Klerkové se stali občany a začali toužít po kariéře. Následovali laiky, místo aby je vedli. Benda sám případně praví: „Toto neslýchané poklesnutí morálky, tento druh intelektuálního sadismu vyvolal zcela odůvodněně velké opovržení pro klerka, který nachází radost v přemítání a opovrhuje sensací.“

Přehlédneme-li nyní všechny Bendovy důvody „zrady“, odhalí se nám krize současné inteligence téměř v nejzákladnějších rysech. *Budoucnost* domyšlená podle Bendových koncepcí setrvává ve vleku úplného realismu. Tím pochopíme i jeho nedůvěru ve Společnost Národů a v trvání míru. Mír má být výsledkem duševního stavu; ctností, která podle Spinozy „se rodí ze síly duše“, připomíná Benda a proti vítězcům realismu doby postuluje *program*. Klerk zůstane jenom tehdy silným, když pochopí, že „jeho království není z tohoto světa, že nedostatek praktických „hodnot“ znamená velikost jeho učení a že pro blaho království, Jež jsou z tohoto světa, je správná morálka Césarova, nikoliv jeho“. Takový je výhled odpůrce bergsonismu do budoucího poslání klerků.

Nepřeklenutelný dualism ducha a hmoty, ideálu a skutečna, světa Césarova a Ježíšova je domyšlen v „Zradě vzdělců“ s příkrosti téměř drtící. Kniha Bendova má zoufalou odvalu nesplnitelné krásy. Její úchvatný útok na duchovní systém století *dovedl zničit ducha* zpuchřelé doby, *nedovedl* však sám opanovat bojiště a *ukázat cesty k trvalému vítězství*, jež je možné v evolučním vzestupu individuality za stálého vědomí pravd věčných.

Tím však nepozbývá Bendův názor na ceně, ba naopak stává se důležitou etapou v myšlení doby a typickým hlasatelem života duchovního.

Julius Benda: *La trahison des clercs*. Bern. Grasset. Paris 1927. Stran 306.

Julius Benda: *Zrada vzdělců*. Přel. V. Urbánková. S. V. U. Mánes. Praha 1929. Stran 227.

Em. Rádl: *Krise inteligence*. Akad. YMCA. Praha 1928. Stran 39.

HLAS DOMOVA

Těšíš se, těšíš
na neznámé dálky,
na palčivý žeh bílého slunce,
na chladivé pocely modrých vln.

Odjíždíš dychtivé nedočkavostí pln
a letící rychlovlak
zdá se ti pomalým jak postřelený pták . . .

Konečně přijedeš.
Hladově hltáš tu cizokrajnou, vytouženou krásu.
– První den omámen žasneš.
Druhý den na vše již střízlivě zříš.
Třetí den nazpět se ohlížíš,
v vzpomínkách na domov hledáš svou spásu.

A večer, uléhaje,
rozechvén horkem jižní noci, jež nedá ti spát,
slyšíš povědomý hlas.

Hlas známý a sladký
volá tě domů zpátky
z kraje piní a oleandrů, jtdž květy nevoní,
v něžné objetí rozkvetlých jabloní . . .

Tu bloudíš zvlhlým zrakem
po nebi, planoncům světél tisíci,
hledáš malou, jasnou hvězdu Severu,
abys věděl, tesknící,
kterým směrem poslati máš
své vřelé polibky.

VEČER V JÍNÍ

Záplava bílých hvězdíček
s nebe slétla.

V stříbrných vousech stromů
skotačí její třpyt.

V něžném objetí mlhy
usínají světla.

Měsíční duha zastřela
modravý svit.

Velebné ticho večera
vše hladí a laská.

Pod bílou perutí
tak sladce hřeje láska!

ODKAZ ALOISE JIRÁSKA

DOLÉTLY K NÁM prvé pozdravy jara, několik slunných dnů zazářilo nad Prahou, kde v tichém pokoji chystal se na poslední cestu autor „Temna“ i „U nás“. Jako plamen svíce, která již nemá ani trochu vosku, jímž by oheň sytila, tak pozvolna prchaly síly deklaranta z památného roku 1917. Stojíme pod dojmem smrti Aloise Jiráska, muže, který svou prací dovedl získati pro sebe největší a nejčistší sympatie národa. Programem jeho díla bylo vytvořiti novou a živou reminiscenci na doby, které se u nás tradovaly jako nejslavnější epizody národního života. Jako stařec dožil se samostatnosti svého národa, jemuž vyzpíval svou píseň o hrdině a slavných dobách české minulosti. Byl miláčkem národa, k jeho rtům obraceli se mnohdy jako k oprávněnému rozhodci ve sporech, které měly povahu národní. Tyto všedny pocty vytvořil si svou prací. Na ní, od stolku středoškolského učitele až k přímo legendárnímu prestolu stařešiny národa, budoval svou dráhu českého spisovatele. Leč – to nám budiž dovoleno říci – k českému srdci tak často spíše dovede hovořiti to, co vzbudí jeho ješitnost, třeba sama byla opřena o falešné dohady, nechceme-li říci přímo o omyly, jež neobstojí na kritice dějin.

Dotkl jsem se toho již minule, mluvě o Durychově „Bloudění“, že teprve v budoucnosti hude možno jasně říci, co z rozsáhlého díla Jiráskova má nárok na věčnou paměť, co bude i po letech, až zmizí nám z očí jeho postava, čteno a také přijímáno jako jeho podíl na klasické literatuře domácí. Už tehdy jsem vyslovil obavy, že to nebudou ty cykly románové, kde autor vyzdvihuje před udivenými zraky národa hrdinství a odvahu, sílu a moc českých kacířů na hrdinném podkladě obrany vlasti. Tušíme, z čeho rostly tyto obrazy, a byli bychom špatnými vykladači, chtěli-li bychom snad docela popřiti cenu těchto prací. Vykonaly svůj úkol, třeba někde svedly s cesty. Tento pokus o rehabilitaci českého jména a povznesení hrdinné stránky české duše, to je klad, který nutno akceptovati z historických prací Jiráskových. Tendence vzbuditi v srdcích čtenářů odvahu a sílu zápasiti za dobré jméno vlasti, to jest alfa i omega těchto spisů. Vztah autorův k celému ději a k jednotlivým osobám byl příliš jednostranný a tak to, co je ukryto v jeho srdci, promítá do duší i děje toho, co pero kreslí jako obraz minulosti. Když takto se nám objeví základ historického díla Jiráskova, vysvětlíme si vše, co jde s těmi myšlenkami ruku v ruce: zkrácené obrazy a jednostranná informačnost díla. Je to zápas autora-historika s autorem románového díla, z něhož tento se vítězně vrací na štíte vysoko vztyčeném nad hlavami národa.

A v tom jásetu, radosti a oceňování všeho, čím Jirásek přispěl ke kulturnímu pokladu národa, v této jednostranné oslavě východočeského rodáka, shýbáme se my a hledáme v prachu podupané knihy, skromné sešitky i obsáhlé svazky, abychom si prohlédli, co bylo hozeno

pod stůl, čím národ pohrdl, co mělo u něho význam druhořadý. Aspoň nyní znovu se chceme přesvědčt, kdo z nás se mýlí: zda ti, kdož horlí pro Jiráka, historického spisovatele, či my, kteří jsme milovali barokové obrázky, „F. L. Věka“, „U nás“, řadu drobných povídek z rodného kraje. Dnes, kdy je uzavřeno dílo, možno konečně vyslovit se určitě. Ani písmeny již nikdy nepřibude k tomu, co autor zanechal ve svém odkaze. Nuže, kdo z těch dvou stran bude poznamenán jako lepší a pozornější znatel Jiráskova díla?

Od svého dětství měl jsem zálibu v historických vypravováních. Hltal jsem přímo tuto četbu, vedle oněch Bufallo-Bílů, detektivek a přidružené četby, kterou každý pořádný kluk se musí prodat k lepší a solidnější lektýře. Ale, ku podivu, z celého souborného díla Jiráskova, které leželo v naší knihovně, marně si vzpomínám na jediné, které bych prožil tak, aby dodnes se mi uchovaly v duši stopy po tom, co tehdy jsem prožíval při bezprostředním styku s látkou románu, obírajícího se historií. Nebyl jsem nikdy veden k tomu, abych pod číkoliv egidou rozhodoval se o tom, či onom, co jsem četl. Proto se mi zdá, že toto rozhodnutí, akceptovati pro sebe z díla Jiráskova onu část druhou, méně rytířskou, ale více srdečnou, že toto rozhodnutí mělo hlubší podklad, o němž jsem sice tehdy neměl možnosti přemýšlet, ale jež dnes konečně chápu: moje obrazotvornost, dovolte, abych ji nazval hodně živou, neměla nic, co by tam pro sebe ukořistila a potom kdesi v koutku znovu zpracovávala podle svých potřeb a duševních nálad.

Zeptejte se mne však na něco z té druhé skupiny Jiráskova díla, ptejte se mne na rozmanité epizody, abyste poznali, kolik z toho jsem si dovedl uchovat, ať už je to několik let, co jsem měl poslední knížku v ruce. Ba, pamatuji si z těch povídek a románů řadu jmen, což z jiné četby se stává hodně zřídka. Nehrála tu ovšem žádnou úlohu otázka, o čem vypravují historická díla Jiráskova. Byly doby, kdy jsem měl duši naplněnou až svrchovatě kacířstvy, hranícičními přímo s touhou skončt svoje hledání Boha v Ochráně. Tedy ani zde nelze hledati odporu a priori zrozeného, či nechuti k něčemu, co by rušilo mojepevné názory a tak přicházelo do konfliktu se základy duševního života. Ovšem nemohu zapřít, že nikdy moje odvážné touhy nedovedly docela potlačit to, co bylo pevně zakotveno v srdci. Zde jenom hledám příčiny svého nepochopení Jiráskova historického románu. Proto pokládám za oprávněný soud, jež jsem vyslovil při zmíněné již příležitosti, že totiž Jirásek příliš drazé zaplatil daň libivosti a falešnému národnímu sebevědomí. Je to tím zajímavější, že druhý popěrač skutečné slavné minulosti národa, který z jiných podnětů přinášel skoro současně podobné názory do českého světa, že tento vášnivý bojovník Táboru a Husa, dnes, jak se nám zdá z rozmanitých projevů, měl odvahu v mnohem zavrhnouti to, co sám tak vášnivě hlásal a obhajoval. Jirásek dal se do služeb národa, tvořil mu obrazy jeho minulosti a jeho srdce tak srostlo s postavami jeho hrdinů, že konečně již nebylo ani cesty ke kritickému posouzení toho, co jest diktováno srdcem a co píše ruka historika, který také jednou bude skládati počet ze svého díla. A ke své

škodě přilíš dal promlouvat srdci a hodně do pozadí zatlačil historika.

Mane si tu vzpomínám na poslední dílo Pekařovo, kde jenom pozorný a informovaný čtenář postihne, kde mluví svědek, který platí daň současnosti, a kde vystupuje autor sám, aby vyslovil na základě svědeckých výpovědí pro i contra svůj soud. Aten je vysloven tak mistrně, že opravdu je třeba hodně pozornosti, aby nám neunikl jako projev spisovatelův. Leč v popředí historických románů Jiráskových vystupuje autor sám, splétá dojmy minulosti s city a touhami přítomna. Není hranice mezi scénou a hledištěm. Duch proudí z jednoho konce do druhého, epochy se stýkají, aby se tak vytvořilo národní epos, což, co má burcovat duše, rozplameňovat srdce, tvořit nové hodnoty, které jednou přinesou svoje plody. Snad ani spisovatel netušil, že sám ještě bude se radovat ze snů, jež kreslil si v duši, promlouvaje ke čtenáři o hrdinných bojovnících Jana Jiskry či o Bratřích, kteří do šírého světa jdou hlásat (dle jeho koncepce) slávu českého jména. Historie jeho románů vzala konečně na sebe roucho současná a on nejen posílá poselství k armádě na Sibiř, ale na sklonku svého života stává se majitelem pluku české armády. Leč zde právě doznívá poslední tóny romantického založení českého národa. Sklání své hlavy před autorem husitských epopéjí, ale dovede zapomenout, že jsou tu ještě jiná díla, v nichž nic nebránilo autorovi, aby nerozeczpívala se jeho duše, nerozzvučely se všechny struny jeho ultra, aby zazpívaly jednu z nejkrásnějších písní krásné pohody.

A tento rozpor v duši autorově nejlépe nám vynikne, čteme-li „Temno“. Kolik protivných soudů už bylo vysloveno o tomto jeho díle! Když se však začneme do této mosaiky, v níž baroková výplň téměř přepletuje obraz, neubráníme se dojmům, který nás provázal při celém rozboru Jiráskova díla, ale zde v jediné kulze tvoří tím mocnější kontrast. Nevím dobře, zda tímto dílem měla být osvětlena doba „temna“ či vykreslen zápas národa o lepší budoucnost. Zdá se mi, že mělo být toto dílo apologií, kterou autor chtěl zůstatiti jako svůj odkaz. Zde doba i námet sám přímo se nabízel, aby autor sáhl hluboko do svého srdce a čtenáři projevili svoje kredo. Bylo-li to však uvědomělým přáním autorovým, pak což, co máme v duši, aniž to tušíme, toto tajemné což poněkud zavedlo autora, zinytlo ho v jeho odhadování stínu a jasů, neboť postavy katolíků, ať kněží či laiků, nejsou v tak špatném světle, abychom je nemohli milovati. O těch druhých, kteří mají představovat lepší část národa, těžko se vyslovit. Autor dává jim často promlouvat za sebe, miluje a nenávidí jejich srdcem. Rozpor mezi dvěma světy, jimiž mají se ukázati zločiny Koniášovy a zásluhy tajných kacířů, autor chtěl zřejmě rozřešiti podle svého přání, ale zdá se, že zde neměl dosti sil, aby překonal vše, co se mu postavilo do cesty. Antonín Koniáš není člověk bez duše, není loupežníkem a katanem. Jeho srdce miluje tuto zemi, pro ni obětuje vše, co člověk obětovati může. Pečuje o duše, je chce přivést k Bohu, jim chce ukázati cestu, která jediné může osvoboditi duši člověkovu od úkladů ďáblůvých. Páteru Antonínu T. J. zjevuje se ďábel, aby se mu vysmíval za jeho zápasy, ba chce i jeho sevřít ve své náruči. Kolik jich v přestrojení se

plíží českou zemí, rozsévajíc ďábelské býlí s nejkrásnějšími sliby svatých nadějí! Proti nim nebylo možno vypustit několik holubic, které by rázem byly rozsápány; voják Kristův, jedině a jedině Jemu sloužící, neznající jiné cesty než cestu k Bohu a Kristu, jedině takový bojovník mohl něco zmocit v tomto boji, který rozhodoval o budoucnosti tohoto království. Bůh hájil svého práva a hájil také národa od úkladů cizáků, dystajících se vstaviti korunu svatého Václava na hlavu kacířského cizince, pod jehož okutou nohou již umírali tak početní bratři slovanští. Jemu na pospas chtěli přivést český lid. Ani Jirásek nemůže docela zastřít rozpaky, jež vyvolaly dotazy, jak oni se mají v tom eldorádu evangelické svobody ...

Málokdo má takové štěstí, aby se dožil slávy svých dnů v plném jasu, jako bylo dopřáno Aloisu Jiráskovi. Z díla jeho vytvoří budoucnost jistě po spravedlivém soudu takový výběr, aby bylo v něm zachováno to, co odpovídá síle a mohutnosti jeho duše. A tehdy snad také bude rozhodnuto, zda právem či omylem vyslovili jsme tu svůj soud. Vzpomínám slov A. Blocha: Jen tehdy můžeme odnímati autora, když jsme ho prožili; ale to není už odmítání, nýbrž přemožení. –

Jak smutná však je cesta v triumfálních řadách ke spáleništi, kde rázem vytvoří se hrst popela, jako by na posměch té zemi, která rozevřela svoji náruč, aby do květy vysypaného lůna přijala dozrálý plod svůj. To byl největší omyl Jiráskův.

*

MIKULÁŠ GUMILOV – přel. ZDENĚK SPILKA

U MNE NEŽIJÍ KVĚTY

Ne, u mne nežijí květy. . .
Krátce jen šálí mne jejich krása.
Zavoní – za den, dva umírají.
Ne, u mne nežijí květy.

Ani ptáci nechť tu žít.
Večer zamlkle schoulí se v kleci
a ráno – zřím neživé chomáče peří.
Ani ptáci nechť tu žít.

Jen knihy v osmero řadách,
přetěžké objemné svazky,
staletou únavu sířeží –
jak zuby v osmero řadách.

Ubohý knihkupec můj
– vzpomínám, jak byl ohyzdný –
měl krám za prokletým hřbitovem,
ubohý knihkupec můj . . .

POD KŘÍŽEM

AŽ SEM jsme došli za Tebou, Pane. Duše je sevřena okovy těla, neboť nemáme moci je sejmouti. A přece jsme došli až sem k Tobě. Není to naší zásluhou, že po takovém bloudění a hledání našli jsme nejpříjemnější cestu k Tobě. Hledali jsme rozmanité cesty, jimiž bychom přišli k branám Tvého království. Chtěli jsme ochránit sebe ode všech útrap. Bez obětí toužili jsme poznati bohatství Tvé Říše.

Dnes však stojíme na místě popravicím, kde jsme Tě konečně našli. Všude jsi nám unikl. Uhory Blahoslavenství i u jezera Genezaretského. Nenašli jsme Tě v domě Lazarově ani jsme neviděli Tvého vjezdu do Jerusalema. Pokaždé oči byly zasířeny mlhou naší nemohoucnosti. Hledali jsme Tě tam, kdež už dávno jsi nebyl. Chtěli jsme vidět Tvoji slávu, velikost, moc. Možná, že bychom volali hlasitě: i my jsme z přátel Jeho. I pro sebe bychom chtěli něco z těch poct, jimiž lid, aspoň v záblescích vědoma, oslavoval Mesiáše.

Až zde jsi nám neunikl. Zde Tě vztýčili před očima celého světa. Sám Velekněz pozvedl své Tělo v přesvatém okamžiku, aby veškero pokolení mohlo sklonit se před Ním.

Přišli jsme pod kříž. Nejdeme ulehčiti Tvým bolestem. V duši máme svoje útrapy a strasti, a ty přinášíme sem, abychom pod křížem poznali jejich malost a malichernost. Co nazývali jsme plni zoufalství těžkým křížem, to nyní je nám spíše radostí než bolestí. Šli jsme za Tebou až sem, abychom u paty kříže složili vše, co tlačí naši duši k zemi, že nemůžeme ani pozvednouti zraku vzhůru.

Bloudili jsme cestou, hledajíce Tebe. Kolika lidí jsme se ptali, zda Tě nepotkali! A mnozí s posměchem nejen nás, ale i Tebe zasypali nadávkami a potupání, takže už potom jsme se vyhýbali lidem u cest, abychom neslyšeli nových a nových urážek při vyslovení Tvého svatého jména.

Chtěli jsme dojít k jeslčkám a nalezneme Tě na kříži. Krále všech věků vysoko trůnícího nad celým světem. Ze všech stran jest patrný peň, na němž uzrál plod Tvé svaté Oběti. Do všech úhlů světa nesla se Tvá poslední slova. Můžeš ještě pohlédnouti sem dolů k nám, kteří tak pozdě Tě nadhájíme? Zaslouchneme ještě slova: Hle, Matka tvá, hle, syn tvůj? Budeme i my vpočtení mezi ty, kdož zaslechnou tato slova tolik slibující těm, kdož Tě milují?

Nejsme Janem, Jehož na svém srdci jsi měl, když jsi duším odevzdal za pokrm a nápoj své přesvaté Tělo a Krev. Nejsme Janem, který stojí s Matkou Tvoji u paty kříže. Jsme tím, který na pravici Tvé dovolává se lásky v poslední chvíli. Oči naše už jsou ponořeny v mrákotách věčné noci a jenom posledním zbytkem smyslů hmatáme Tvoji přítomnost. Ty naše bolesti, jež jsme Ti přinesli sem, pod kříž, jsou největšími žalobci. Ty povědi, kolikrát jsme Tě zapřeli, kolikrát jsme vydali v posměch Tvé zákony a kolikrát jsme sami stáli v zástupu Tvých nepřátel!

Jako v zrcadle vidíme svoji tvář, znetvořenou hříchy a nepravostmi. A přece toužíme, abychom i my zaslechli: Hle, Matka tvá, hle, syn tvůj!

Či snad si vzpomínáš, jak jsme Tě vypudili od našeho prahu, jak jsme pohodili skývu chleba, abychom Ji nemuseli dát do Tvých rukou? Což jsi nezapomněl, že svých studen jsme bránili, aby ani krůpěj vody neosvěžila Tvých úpalem zžehlýh rtů? Ty mlčíš. Jak je hrozné ticho na Kalvarii, kde vše by mělo volat, křičet, hřmít, jen aby se přehlušilo to ticho, čímž je drásána naše duše. My chceme zakrýt svoje viny. Jen jediné slovo a rázem bude zahrnuta hrůza, jež nás obklopuje. My jsme nikdy neměli ani trochu lásky pro Tebe. Bylo to tak samozřejmé: Ty nás *musíš* mítí rád! Ty *musíš* za nás trpět! Tys tu pro nás!

A dnes vidíme, jak hrozně jsme se mýlili. Chtěli jsme se radovat, veselit, být šťastnými a spokojenými. *To také* bylo samozřejmé! Tys přišel na svět trpět, my se radovat. Takové cesty se nesetkávají! Nesetkávají? Oh, ano, setkají se!

Dies Irae . . .

Den hněvu Tvého, Bože!

Vzpomínka naň přivedla nás pod kříž. Jeho chceme se zachytit, abychom nezahynuli. U tohoto kmene živého chceme se dovolat Tvého milosrdenství, Hospodine. Zde konečně se setkaly naše cesty, Kriste!

Nemáme slz, abychom jimi smývali své hříchy. Naše lítost je nemožná, aby vytrhla hřeby z Tvých rukou a nohou.

A přece chytáme se pláště Tvé Matky a posledními silami voláme: Oroduj za nás, Matko Kristova, Matko naše!

*

JOSEF ČERMÁK

KDO JE MÝM BRATREM

Ten je mi bratrem,
kdo ruce má od práce jak kámen.
Kdo s těžkým srdcem pomáhá lehce.
Hrubost života rozpustí v lásce.

Ten je mi bratrem,
kdo černé dny barví bílým úsměvem.
Nenávist lidskou do hvězd potopí.
Ze sebevraha člověka nurodí.

Ten je mi bratrem,
komu hrob ozdobím květem.
A to jste vy – všichni mrtví!

V KOLOSSEU

Z potulek Římem.

JEST MÁLO zřícenin antických staveb ve věčném Římě, které by tolik dojmaly, které by tolik látky skytaly k přemýšlení a úvahám, jako tak zvané Kolosseum, bývalý amfiteatr Flaviův. Arena je stále přístupná, horní poschodí ruiny možno shlédnouti zdarma pouze v neděli, všedního dne za poplatek 1 L.

Za svého pobytu v Římě navštívil jsem několikrát mohutný pomník římské slávy a vždy odnášel jsem si z něho mnoho nových dojmů a oživoval jej novými a novými historickými reminiscencemi.

Po pohodlných, širokých schodech vystoupil jsem obyčejně do nejvyššího poschodí, oddělil se od svých druhů, postavil se do tichého koutku a za pomoci paměti a fantasie snažil jsem se arénu oživit velikými antickými scénami. Mohutné kvádry, schodiště a sloupoví, římsy a oblouky a nejvíce záhady arény pomáhaly před obraz duše postaviti rychle běžící film všeho toho, co se po staletí odehrávalo v Kolosseu.

Kolosseum jest nejmohutnější stavba římské éry a velkolepé dílo architektonické. Jako horské pozadí uzavírá podivuhodně pohled s Kapitulu na ponuré moře zřícenin slavného fora, zašlé římské slávy a velikosti, výmluvný svědek římské povahy a tradice za doby rozkvětu a později i úpadku římského císařství.

Pro zápasy gladiátorů, pro boje s divou zvěří bylo postaveno a vyžbrojeno veškerým možným přepychem a pohodlím. Amfiteatrem Flaviovým byl dán lidu římskému dar, v němž dostati se mu mělo apotheósy touhy po boji, pohrdání smrtí a radosti z vítězství. Císař Titus Flavius Vespasian vystavěl je na místě malého jezera, jímž počnal Neronův zlatý dům.

Čtyřicet tisíc Židů, kteří zajati byli při dobytí Jerusalema, stavělo v poutech obrovský amfiteatr. A opravdu, když procházíme dolními oblouky ledově chladné ruiny, zdá se nám, že slyšíme bolestné vzdechy dvanácti set Židů, již při stavbě vysílením zahynuli. Msgre Gauma vhodně ukazuje při tom na zvláštní osud národa vyvoleného, jenž v otroctví svým utiskovatelům stavěl pyramidy v Egyptě a Kolosseum a triumfální oblouk Titův na západě – v Římě.

Dnes, kdy jenom asi třetina obrovské stavby jest zachována, můžeme říci, že Kolosseum jest symbolem římské velikosti a slávy, divem stavitelství; na druhé straně však i příkladem zhoubového zubu času, dějin i zloby lidské. Postupně větu tu dokážeme.

Způsob a idea stavby, byť i ve zříceninách, vábí náš zrak i aritmetické kombinace čela. Ponuré, travertinové zdi tyčí se do výše 50 m v elipsovité stavbě, jejíž obvod obnáší přes půl kilometru. Malebně stavěna jsou poschodí, zdobena postupně sloupy, pilíři a římsami dorskými, jonskými a korintskými. Kéž dovedli bychom si představití amfiteatr, když slavnostně byl odevzdán svému účelu při hrách trvajících sto dvacet

dní, jichž zúčastnilo se pět tisíc šelem a asi deset tisíc gladiátorů.

V obloucích druhého a třetího poschodí stály mramorové a bronzové sochy, nahoře byla krásná sloupová řada, z nichž dnes leží gigantské trosky sloupů roztroušeny kolem arény. Bran mělo Kolosseum několik a různě zdobených. Některými dopravovala se do arény dekorace, jinými zvíř, gladiátoři, jinými vcházeli diváci. Na hořejší klenbě oblouků a vchodů jsou dosud řadová čísla, jež byla určena pro vstup jednotlivým třídám římského publika. Jenom brána a vchod pro císaře jest bez čísla. Na místa ku stání a k sezení vešlo se 87 tisíc diváků.

Sedadla pokryta byla drahými mramory a rozdělena schody na více částí.

Nitro arény jest nám více méně záhadné. Skládalo se z různých klenutí a koinor, v nichž byly umístěny různé stroje, které dovedly změnit arénu v pustou poušť, v kvetoucí zahradu nebo v jezero, na němž odehrávaly se improvizované naumachie. Císařští matrosové roztáhli za parného dne nebo za deště obrovské purpurové záclony zlatem vyšívané nad amfiteátr, prachový déšť voňavek uměle rozstříkovaný padal římským dámám v lice a klín; někdy i steré vonné květy tuzemské i exotické.

Však není možno učinit si aspoň poněkud přibližnou představu o veškeré té náhlře. V moderní době pokusil se strojník Lucangeli sestrojiti model antického Kolosseu; model chován jest v Kolosseu blíže hlavního vchodu. Hotov byl roku 1812 v poměru 1:60. Strojník pracoval na něm celých 20 let.

Nejděsnější místností antického amfiteátru bylo tak zvané „spoliarium“. Tam zatahovány byly mrtvoly lidí i zvířat, ranění byli dobíjeni palicemi a sekerami. Vedle „spoliaria“ byly příbytky dvorních nevěstek. Vhodně podotýká Gauma: „Misto pro hříšné rozkoše a hned vedle „spoliarium“, kde byly nahromaděny mrtvoly padlých pro choutky Říma, hle, toť vpravdě společnost pohanská.“

„Rozkoš nám a nepřítelům smrt!“ toť zrcadlo Římanů v době krvavých her v Kolosseu, v jehož aréně mísila se krev s voňavkami. Jistě velkolepý byl to pohled, když ostré jižní slunce ozařovalo gigantský stan z purpuru, posetý zlatými hvězdami, který se nad amfiteátre vzuššel a jeho paprsky odrážely se od bělostného mramoru sloupů, říms a soch.

Historikové vypravují, že Titus vlil do té stavby řeku zlata. Než kdybychom chtěli schytati všechny slzy a krev a svěsti v jeden proud, stačilo by na to široké řečiště řeky?

Stavitelem amfiteátru Flaviova byl prý křesťan Gaudentius nebo Rabinus. Stavba trvala pět let a stála nesmírně peníze. Na výzdobě a úpravě amfiteátru pracovalo se několik desítek let. Mnoho v něm opravil a doplnil Donitián a Traján, jenž k jedném hrán sehnal do arény 10 tisíc zvířat. Zajímavá jest i ona historická zmínka, že při stavbě amfiteátru došel materiál.

Stavitel tedy provedl stavbu ve větším měřítku než jak původně bylo stanoveno. Pozná se to z toho, že ve stavbě nalézáme travertinové kvádry zakulacené, které bezpochyby určeny byly pro jiné stavby.

JAN JIRÍ HENERL – SOCHA SV. JANA NUP.
A SONNOVI VE SLEZSKU

Kolosseum bylo s budovami na fóru a na Palatinu spojeno dlouhými chodbami.

Oč ušlechtilější byli Řekové než Římané. Milovali divadlo a hry Olympijské; po krvi však netoužili jako krvelačný „Senatus Populusque Romanus“.

Když amfiteatr byl dokončen, volal v nadšení básník Martiál:

„Omnis caesareo cedat labor amphitheatro,
Unum pro cunctis fama loquatur opus.“

Po několik století pila aréna Kolossea vřelou krev šelem, gladiátorů i křesťanů, z nichž zmínky zasluhuje sv. Ignác z Antiochie, Eustach, Martina, Priska, Alexander a Eleutherius a nespočetní jiní.

I císařové, římské šlechtici, ba i římské matrony sestupovali do arény v šatě gladiátorů, aby bavili Řím, jenž nenasytně žádal „Panem et circenses“. Císař Komodus, jeden z největších římských tyranů, nutil senátory a patricie, aby proti němu v aréně bojovali. Dal jim udělati zbraně z olova a sám měl ocelové. Snadno je přemohl a potom se jim vysmíval. Jindy dal sehnati do amfiteatru všechny slepé a chromé z celého Říma a dal jim do ruky houby místo kamene. S klackem nebo koulí přihnál se mezi ně a všechny je pobítl a chlubil se svým triumfem. Šoše boha slunce před amfiteatrem dal setnouti hlavu a dal tam nasaditi hlavu svou.

I za Konstantína tekla v Kolosseu krev gladiátorů, ač to císař nemile nesl. Zákázati her se neodvažoval, neboť viděl, jak perversní Řím na nich lpí. Teprve za Honoria pila půda arény naposledy lidskou krev. —

Dlouho stálo Kolosseum ve své mohutnosti a slávě nedotčeno zkázou. Ač velká zemětřesení mu uškodila, přece nepoškodila je tolik jako lidská zloba a nejmnohost.

Když ve středověku spatřil mohutnou stavbu Flaviova amfiteatru Beda Venerabilis, byl dojat a zvolal: „Dokud bude státi Kolosseum, dotud bude státi Řím.“

A měl pravdu. Z amfiteatru stojí sice pouze třetina, ale může se říci, že dosud stojí a přetrvává všechny stavby moderního Říma. U Bedy čteme také po prvé jméno ruiny „Colliseum“.

Ve středověku sloužilo Kolosseum rozváděným rodům římským za pevnou tvrz. Frangipani a Anibaldi často o ně sváděli tuhé boje a památnou stavbu zbavovali okras a pustošili ji. Chodby později byly naplněny mrvou k výrobě dusičníku, z mramorů páleno vápno.

Než i ve středověku tekla v Kolosseu krev lidí i zvířat při rytířských hrách. Největší hry, býčí zápasy a závody odbývali se v Kolosseu v roce 1332 v době, kdy papež sídlil v Avignoně a římská šlechta mohla si dělati, co chtěla.

Kturnajům bylo Kolosseum nádherně vyzdobeno. Třinejchlejší šlechtíci zvaly římskou šlechtu k účasti. Jáchima de Vico zvala za Tiberou, Savella Orsini kolem sv. Petra a kolem náměstí Navona, šlechtička z Colonnů zase jinde. Když hosté se sešli do Kolossea a výkvět mla-

distvé šlechtý stál pohotově, vytáhl staříčký Jachim de Rosi losem ze zlaté urny jména závodících, již sestoupili hrdě v plné zbroji do arény.

První sestoupil Galeotto Malatesta z Rimini v barvě zelené s chocholatou přílbou, na níž skvělo se heslo: „Jenom já jako Horatius“. Za ním šel Ciccio della Valle bíle a černě oděn s heslem: „Jsem Aemeas – pro Lavinii“. Třetí kráčeł Mezzo Astalli ve smutku, ježto mu žena zemřela, s heslem: „Ve smutku já žiji“. Po něm sestoupil do arény statný Cafarello, mládenec bez vousu s heslem: „Kdo silnější mne inu“. Pátý šel Ludvík della Polenta v šatě červeném a černém s heslem na přílbě: „Zemru-li, utona v krvi, sladká to smrt“. Savello d'Anagni měl heslo: „Střez se každý šílené lásky“. Cecco Conti oděn ve střílbře: „Tak bílou je věrnost“. Petr Capocci: „Jsem sluhou Lukrecie Římské“. Oděn byl barvou růží. Devátý kráčeł pyšný Agapit Colonna v barvě železné, chutě naznačiti věhlas a květ svého rodu s hrdým heslem: „Padnu-li já, padnete i vy“. Poslední šel Cola della Colonna, syn senátora Štěpána s heslem: „Melancholický, ale silný“.

Všichni sestoupili do arény a postavili se do řady. Diváci zatajili dech, když z pod kleneb Kolossea ozval se dunivý řev divokých býků. Do arény sestoupili noví šlechtici a když bylo vše k boji připraveno, vpadli do arény rozdráždění býkové. Nastal hrozný boj a zápas na život a na smrt. Osmnácte šlechticů bylo těžce zraněno a brzy ranám svým podlehl. Pohřbeni byli v Lateráne a u Panny Marie Větší.

Ille, i středověcí Římané milovali krvavé hry s tím snad rozdílem, že jim je diktovala rytířskost a přemrštěné dvoření se ženám, kdežto starým Římanům pohanská tygří krvežíznivost.

Největší zhoubu stihla Kolosseum v době, kdy stavěny byly v Římě slavné paláce římské šlechtý. Materiál pro nákladné stavby musily dodávati lázně Konstantinovy na Quirínále, forum Trajánovo, divadlo Marcelovo, oblouk Titův, chrám Antonia a Faustiny i Kolosseum a to při své velikosti nejvíce. Zemětřesení srazilo krásné jeho sloupy a oblouky nelítostně k zemi a hamižní příbuzní papežů odváželi s dovolením i bez něho. K Pavlovi III. přišel jeho příbuzný a prosil jej, aby mu dal materiál na stavbu paláce z Kolossea. Papež řekl: „Vezmi si ze spadlých kvádrů tolik, kolik odvezeš za noc“. Chytrý příbuzný zjednal si všechny povozy z Říma a odvezl toho tolik, že mu to stačilo ke stavbě velkého paláce Farnese, jenž stojí blíže Tiberu.

Však nejen tento palác, nýbrž i palác Cancelleria a palác Venezia byly vystavěny z kvádrů Kolossea. Konečně zželelo se památné stavby papežům a Kliment X. a Benedikt XIV. postarali se o její zachování. V hrozném roce 1703 spadly při zemětřesení další tři oblouky v měsíci únoru. Hrozný strach a zmatek panoval tehdy v Římě. 4. února rozšířila se Římem pověst, že papeži se zjevila madona a upozornila jej, že po jedenácti hodinách zemětřesení padne v trosky celý Řím. V největším zděšení prchali v noci při nejmenším šustnutí lidé polonazí ze svých domů pod širé nebe. V pouhých košilích stála knížata a kněžny na náměstích, před svými paláci, rodičky strachem předčasně

rodily, kardinálové Bichi a Costaguti prchli na Campo Vaccino, zasypané slavné římské forum.

Dověděv se to papež, rozeslal ihned na vše strany jízdné posly, aby uklidnili poděšený a oklamáný lid. Zprávu úmyslně rozšířili římsí zloději, aby nerušeně mohli provádět své nekalé řemeslo. Papež vypsal cenu na hlavu původce klamného poplachu.

Pius VII. podepřel ohrožené části Kolossea opěrnými pilíři a do prostředí arény dal postavit kříž. Kolem postavena byla křížová cesta, aby konec byl kouzlům, jež tam různá individua prováděla. Tak vypravuje Benvenuto Cellini ve svém životopise o jakýchsi čarách v Kolosseu. Sv. žebrák Josef Labbre v něm spával. V XVI. století bývaly v Kolosseu pašiové hry.

Půda arény v Kolosseu je velikým reliquiářem svatých ostatků. O tom přesvědčen byl již veliký papež Řehoř. Vypravuje se, že na Řehoři Velikém chtěl jeden vyslanec ostatky svatých. Papež podal mu hrst země z arény Kolossea. Když vyslanec kysele se zamračil, stiskl papež hroudu země a ihned z ní vytryskla hojná krev na znamení, že pravdou jest jednání papežovo.

Dokud byl Řím v moci papežově, byla v Kolosseu každý pátek pobožnost křížové cesty. Po dobytí Říma revolucionáři odstraněny byly z Kolossea všechny památky křesťanské, keře a květy na pustých sedadlech a zdech, které zvyšovaly romantiku ruiny za času Goetheova, vytrhány a vyplněny.

Krásný je pohled na Kolosseum večer při záti měsíce v úplňku. A sám Goethe, když loučil se s Římem, zašel si večer při měsíčku do Kolossea, kde dojat recitoval lkavé Tristium z Říma vyhnaného básníka Ovida.

Toto vše prolétlo mou hlavou, když procházel jsem horní poschodí Kolossea. Večer pak, když usedl jsem ke stolu, zadíval jsem se na Geromův obraz a s plným podhopením opakoval jsem si nápis pod ním:

„E. prima di morire, recitavano l' ultima preghiera.”

*

JANINA BRZOSTOWSKA – přel. OTTO F. BABLER

ŽALOBA

Od těch, které milujeme,
odvracíme oči,
by se smutek nestal příliš těžkým.

Odvracíme oči své i mysl
k věcem všelijakým,
všedním, málo významným,
a k událostem běžným

Nejstarostlivěji dbáme květin,
když jsou srdce naše v žalosti –
tím bedlivěji pečujeme, aby rostly šťastně.

Děti líbáme tím vroucněji,
čím smutnější jsme sami,
milejší jsou nám a bližší.

Ulicemi chodíme
a chceme, aby zajímavým bylo vše.
co nás tak málo upoutává:
jenom bychom nemysleli na ty –
na ty, které milujeme,
na ty naše jediné,
již nikdy, ani v důvěrnosti největší,
tak nepoznali lásky jako my.

*

HYNEK CH. RŮŽIČKA

NAŠE CESTA

Tisíce je nás, co jdeme po kamenité cestě
a ztěžka vlečem se, jak pobloudilý vrak;
jsme chudobní – však chudoba jest čistá –;
a přec jsme boháčů
a větší než ti v městě,
co mají paláce a lustry, třpytné zlato,
prsteny s démanty a ještě jiné věci
a v očích strach – – –

My máme srdce plné bohatství,
z něž rozdáváme kolem sebe lásku
tisícům těch, již chudobnější nás
jdou zkrvavení ze bran továren
a zrakem svým nás objímají měkce.

My jdeme s nimi kamenitou cestou,
jsme chudobní – a přece bohatí. –
My máme duši – čerstvou studánku –
pokrytu chladnou lesa zelení,
plničkou pomněnek
a naděje a víry – – –

Nám vlastní duše cestu pozlatí,
až po úskalích sejdem za obzor
a přineseme rozkvetlá svá srdce.

V nás není nenávisť
– my rozdáváme lásku. –
Dejte ji všichni, padne žal i vzdor.
Ze sbírky „Živé kameny“.

*

O R - O T – přel. BED. BENEŠ

JIDÁŠ

Kam pohne oči,
tam krev se točí,
tam kříž se zvedá výš:
bílá jak šata
smutná tvář svatá,
od živé krve kříž.

Utíká s křikem
za překupníkem –
hrob svatý zavřen již.
Pot s čela stéká:
honí jej, leká
krvavý černý kříž.

Mezi skal stěny
vběh' rozšílený,
dce skočit v tmy – ó děs!
v propasti hloubí
mlhy se kloubí
a z mlhy kříž se vznes'.

V poušť prchá v leku,
kam ode věků
nevnikl lidský hlas –
jek zkřivil ústa:
v kříž rudý vzrůstá
tu každé stéblo v ráz.

Bez oddechnutí,
odpočinutí –
a marný útěk ten.
Před sebou, v sobě,
v žití i v hrobě
kříž zří – a onen den!

Den onen mroucí,
v červáncích skvoucí,
pak v sadě oliv tměj.
Tvář – bolu vrásky,
zrak – plný lásky,
když katům vydal jej.

Od kuropění
do dne skončení
pokuta, Judo, tvá, –
dvě bere změny:
kříž zkrvavený
a tvář ta přesmutná.

SOCHAŘKA HELENA ŽELEZNÁ-SCHOLZOVÁ

UMĚLKYNĚ světového dnes jména narodila se na Moravě v Chropyni u Kroměříže. Její matkou jest německá básnířka a spisovatelka *Maria Stona*, rozená Stonavská – odtud její pseudonym – jež se vdala za JUDru Alberta Scholze.

Rané mládí prožila sochařka v starobylém zámku matčina otce v Třebovicích u Svinova. Umělecky založená matka vycítila záhy umělecké sklony dceřiny. Nemohši sama v mladých letech jíti za hlasem srdce, jež toužilo po cestě k umění malířskému nebo divadelnímu, měla tím větší pochopení pro touhy dceřiny. Ze srdce ráda jí umožnila dráhu uměleckou v oboru sochařství, vyniknuvši sama v oboru poesie a beletrie. Mladá sochařka prodělala školy v Berlíně a hlavně v Bruselu, kde byla žákyní velkého sochaře belgického van der Stappena, studovala díla světoznámého sochaře Rodina v Paříži, pracovala ve Florencii, za války ve Vídni, potom opět ve Florencii a od několika let má stálý atelier na Via Margutta 54 v Římě, kdež pobývá většinu roku s manželem Janem Železným, bývalým vyšším důstojníkem, který se po válce s úspěchem oddal malířství, a přerušují pilnou práci jen občasnými cestami po Evropě, sev. Africe a Americe. Pracovitost zdědila především po matčiných rodičích, umělecké nadání a citění po matce. U ní se sešly všediny čtyři podmínky úspěšné umělecké tvorby, jak je stanovil v jednom zajímavém rozhovoru na zámku v Třebovicích drahotoušský pan rada dr. Fr. Příkryl: Genie, Geduld, Geld u. Gesundheit, velká čtyři „G“ – tedy: velké nadání, trpělivost, peníze a zdraví. Odborná kritika oceňuje u ní především jemnost a procítěnost, ať už tvoří sošky portrétní či hlavy a poprsí vynikajících osob, ať pohyby tanečniců a tanečnic či zvířata v klidu. Velikých úspěchů dosahuje zobrazováním skupin lidí, udivacích jistou ideou. Z jejich velmi četných prací zdůraznil bych ty, jež možno spatřiti u nás. Je to ve foyeru divadla v Mor. Ostravě dvojí rozměrná vypuklina „Orfeus“, v soudulí budově ve Fryštátě socha „Spravedlnost“ a vypuklina „Rozsudek“, a letos chystaný pomník padlých v Čes. Těšíně. V Praze na Olšanech stojí její veliké dílo v podobě náhrobku presidenta dělnické pojišťovny dra Odstrčila.

V římském atelieru zhotovuje velmi často miniaturní podoby významných osob světa uměleckého, politického a finančního. Takové portréty si na památku z Evropy a z Říma odvázejí rádi zvláště Američané. Z římských diplomatických kruhů československých portretovala velmi vystižně a zdařile choť našeho vyslance paní Mastnou.

Busty a hlavy v životní velikosti vytvořila většinou osob vysokého a nejvyššího postavení společenského z kruhů světských i církevních.

Kolik jemnosti a vkusu jest v jejích sochách a typických hlavách na př. takové v mramoru pracované „Pěvkyně“, nebo v bronzě zhotovené „Egyptanky“ a ještě více „Sicilianky“, kterou na výstavě jejích prací

r. 1928 v Římě koupil pro své sbírky italský král! Kolik elegance jest v takových mramorových „Rukou“, kde čtyři ruce vytvářejí nádhernou skupinku!

Vkusem a propracovaností vynikají též práce z říše fauny. Z těch „Bílí medvědi“, dva medvědi stojící klidně vedle sebe, jsou kabinetním kouskem umění výtvarného.

Některé její práce skupinové prošly časopisy celého kulturního světa a vzbudily obdiv všude. Vzpomínám jejího „Hladu ve Vídni“, jenž výborně zachytil fronty lidí, čekajících za války před obchody pekařů na kousek přiděleného chleba. Majolikové její práce z válečného života vojenského našly pro svou procitěnost milost i před kritikem citlivé v tom oboru „Arbeiter-Zeitung“ ve Vídni! Vřele pojatá jest její „Adorace“, kde skupinka lidí klečí před oltářem a zvláště v tomto čísle zobrazená skupina „Poutníci“, jež inspirovala spisovatelku Edith Salburgovou k básni, vyjadřující smysl celého výjevu.

Helena Železná-Scholzová jest známa více v cizině než ve vlasti, což je přirozeno, když většinou žije v cizině a tam umělecky pracuje. Poněvadž však všude se o ní píše a mluví jako o příslušnici Československa, šíří svým jménem slávu rodné vlasti a bylo snad spravedlivě zmínit se o ní i v „Arše“.

*

E. B. DĚRDA

HUDBA

Vínem ohnivým pohár plný pění. Bouře bouří, vichry vanou a z očí když vlahé slzy kanou, napijte se z kalicha utrpení.

Ó bouře, v níž blesky vidíš, pláč tvorů raněných a vzdálený hukot hromů! A pak pohoda zas, pak něha a láska jako víno sladké, chvíle oddechu, jak krásná žena kdyby přišla a láskou naplnila každý koutek domu.

Ale tam, vizte, Beethoven kráčí s hudebního pavillonu, bez vína, bez ženy a za ním plíží se celý jeho život, třikrát zlomený.

POUTNÍCI

V znamení kříže, – kříž znamená: žít,
vždyť se ho marně tu snažíme zbýti –
zvedají hříšní a neukáznění,
zvedají kající, omlostnění,
pozvedá pozemšťan, nesčetný sbor,
vroucností dojat své ruce a zor.

Pohled tam v hloubi! Ó šíravá touho!
Pohled, toť padlí! – Už volali dlouho!
Vidíš, že kletba jim zmizela s tváří? – –
„Pro všechny Bůh! Všechny milostí daří!
Nezoufat nikdy, jen pozvedat zor!“ –
tajemně zpívá zde andělů sbor.

Pozoruj po tvářích svědomí vrahů,
vzepětí rukou i ztrhanost tahů,
trýznivou hloubavost! – V zoufalství lkají,
ale již v důvěře tíše se ptají:
„Ještě se poutníku, pozbyl-li vše,
nebeský vchod aspoň pootevře?“ – –

Muži až na strmý pahorek vyšli,
tlačí se ke kříži – domů sem přišli, –
k znamení věčného – a kolem patky:
„Přijmi nás!“ slyšíš. – – Tl nepůjdou zpátky! –
Zříš tu moc návratu? Vidiš i víc?
Na blízku tušenou Kristovu líc?? – –

Umění svaté – vždyť smíření věstí,
bloudícím, hříšníkům přináší štěstí,
přináší návrat, jenž nedopřán ctnostem,
přináší jaro, jež z nebe jest hostem! –
Ilfích a pout ke kříži, – souběžná pout:
Spasitel náruč jen vstříc může pnout!

* Edith Salburgová, rozená na zámku Leonsteinu z hraběcího rodu Salburg-Falkenstein, provdala se za bar. z rodu Krieg-Hochfelden a žije nyní v Drážďanech. Její díla dramatická a lyrická jsou méně známa než četné romány, jež zvedly v posledních letech její popularnost zvláště v Německu a to plným právem a jež většinou zachycují onu vyšší společnost důstojnickou a šlechtickou Rakouska, jež převratem zanikla a patří jen historii.

SOCHA SV. JANA NEPOMUCKÉHO V SOSNOVÉ U OPAVY

Před dvěma sty lety, po svatořečení r. 1729, nalezl u nás barok pro uměleckou tvorbu sošnickou vhodný námět ve svatém Janu Nepomuckém. Tisíce zachovaných soch – mnoho jich u nás bohužel zničilo popřevratové obrazoborectví – dosvědčující, jak různě, ale při tom přece jen typicky představovali si našeho světce umělci vřichní. Celá střední Evropa jest jeho sochami zrovna zaplavena a najdeme i na venkově sochy umělecky velmi cenné, poněvadž byly objednávány šlechtou a tudíž i dobrým, vybraným umělcům řádně honorovány. – Sochař Jan Jiří Lehnert, Bavorák rodem, působení však Opavan, stvořil v té době na mnohých koutech Slezska různé sochy a kamenné skulptury, mezi nimiž vyniká socha svatého Jana Nepomuckého z r. 1744 v rohu cesty ze silnice do kostela v *Sosnové*, horské vsi asi v polovici vzdušné čáry mezi rodištěm Křížkovského *Holasovicemi* a městem *Horním Benešovem* v horáři za Opavou. Mohutné čtyři lpy se sřezanými korunami tvoří novými větvičkami nad sochou baldachýn, jímž syje větřík za slunečných dnů na celé prostranství děst zlatých, pohyblivých dukátů a vytvořuje tím pohádkově krásné barokové zákoutí, jemuž jest pozadím bublavý potok Hořina s mostem, nezbytný to doplněk skoro všech svatojanských soch, a několik chalup této velmi výstavné, čisté a bohaté vesnice, vpravo pak boční kulisou mohutný barokní kostel s mocnou cibulovitou věží, se smělou klenbou, na níž se mi nejvíce líbily štukové ozdoby, tvořící obrubu četných umělecky provedených figurálních obrazů, v jehož stínu krčí se malá fara, levou pak kulisu tvoří za silnicí, s druhé strany mostu, pěkná socha sv. Floriana, snad od téhož umělce. Celé okolí se sochou už dávno srostlo a svědomité zachovávání a šetření původního rázu tohoto zákoutí dělá obci čest a dává budoucím příklad šlástého řešení umělecké výzdoby tak četných koutů našich vesnic. Umělecká hodnota sochy jest veliká, že zavazuje širé okolí k přisněmu výhledu umělce i místa při zřizování nových soch a pomníků jak v okolních vsích tak zvláště v městech! V *Sosnové* umístění lepší býti ani nemohlo. I mají občané nač býti hrdí, taktéž i blízký *Horní Benešov*, kde pěkné kosočtvercové náměstí, jehož úhlopříčkami jsou dvě dobré silnice, zdobí velká, nově opravená socha téhož světce, provedená v čistém baroku. Bohužel, na podstavci sosnovské sochy, na polovypuklině, znázorňující sv. Jana jako zpovědníka královny Žofie, jeví se na význačných bodech, jako jsou hlavy obou osob, čerstvé uraženiny, jež snad vznikly při stavbě nové silnice nedávno. I břit světceův objímá silný a široký železný kruh, zajiště odůvodněný. – Zub času i zloby hlodá na soše neúprosně. Škoda! –

J. M. Svoboda.

NAŠI „MODERNÍ“ BÁSNÍCI A NÁBOŽENSTVÍ

Moderní básník se dnes velmi rád ve svých verších ohání Bohem, o němž obyčejně nemá ani takového pojmu jako prostý venkovan na zapadlé vesnici, jenž ví, že Bůh Stvořitel dává jeho práci požehnání a posvěcení; Bohu dává

nejnemožnější a nejnesmyslnější epitheta a píše přirozeně „pokrokovým“ prapovísem slovo Bůh s malým b. Wolker hodil Bohu ve tvář hrubou blasfemií: „Pán Bůh je mi dlužen hezkou červenou holku“ a po něm tak mnohý „moderní“ poeta plnil své verše rouhavými urážkami křesťanského Boha, „Jehož není“. Uvedu jenom namátkou několik dokladů. *Zdeněk Bědř* ve sbírce „Chléb a víno“, kde vlastně už ten titul je pokusem o blasfemií, má takovéto verše:

„Tak krásný je obrázek Panny Marie,
a přece ji nikdo živý nemůže milovat“ (str. 11)

„Pán Ježíš se tam ve fraku prochází...“

„... obléknu frak a s Kristem půjdeme na nebesa.“

Nebo se mně dostala do ruky kniha *Jaroslava Seiferta* „Samá láska“ a jen jsem ji otevřel, četl jsem tam takovéto verše:

„... ale pavlač to je náruč Panny Marie...“

„Otče je-li možno ať přiletí tvůj
anděl
a když už mi nepomůže pít
ať aspoň odcjme ode mne tento kalich...“

Takové nízké zesměšňování a profanování věcí nejsvětějších zavrhně jistě nejen člověk nábožensky citlivý, ale i každý umělecký estetik. Člověku soudnému je zatahování svatých věcí a svatých pojmů do literatury za účelem profanace nebo rouhání důkazem prázdnoty a plýtkosti umělecké potence toho či onoho veršovce.

Biebl ovšem také má rád slovíčko Bůh a s velkým zálibením ho užívá. Předmětem jeho blasfemií stejně jako u jiných autorů je samozřejmě také Panna Marie, andělé a svatí. Tak na příklad v „Novém Ikarovi“ nejapně srovnává ceylonského slona s andělem, jenž bude troubit při posledním soudu, tento příměr autor opakuje několikrát; uvádí v souvislost svatou pannu Jeanne d'Arc se všemi upálenými čarodějnicemi; zneuctívá i jméno a památku takového světce, jako byl sv. František z Assisi; otírá se o papeže:

„Je noc
jdem spolu po schodech chrámu svatého Petra
Papež vzal na nás hůl...“

Be Biebl jde tak daleko, že ani katakomby nejsou mu místem dosti posvátným a i tam objímá aspoň v duchu své milenký! U něho „bůh šlehá z očí žen“, kdežto básníka apastrofuje:

„... básníku, jediný(!) živý svědku světového masakru
proč jsi se raději nezabíj

proč jsi nehodil bohu zpátky do tváře jeho hlínu
tak jako sluha jenž nečeká výpověď ale dává ji sám
jako to udělali jiní
jako to dovedou ta nejtěžší děla u Verdunu ..."

Ještě více podobných veršů najdeme ve sbírce „S lodí, jež dováží čaj a kávu“, která je částečně klíčem k pochopení autorova protináboženského smýšlení, neboť:

„kolik let tomu, co jsem se nemodlil?
Ne a ne vzpomenout, jak začíná otčenáš.“

O psu tam praví:

„... o třech se ještě dobelhá k Božímu trůnu ...“

a o sobě velmi rozšafně tvrdí:

„Spatřil jsem boha, když hroudu proměnil v sysla ...“

Charakteristická v tomto směru je báseň „S očima k nebi“. Poslyšte, jak si moderní básník představuje nebe, a máte představu jeho duše, *prázdné Boha a nadpřirozena*:

„Já myslel v nebi, ach, v nebi, tam je krásně
jako v kavárně, kde hoří lustry a andělé hrají billár,
tam mrtví básníci lánou rohliky a píšou po stolech básně.
Na každou svatou jeden madrigal.
Já myslel v nebi, ach, v nebi tam tančí se tančí se moderní tance,
Pán Bůh se dívá na jeden andělský pár:
Ta elegance! Ta elegance!
Škoda, že už jsem tolik stár.“ (Ibidem, str. 43)

Na doplnění zaznamenávám ještě jedno dvojverší z téže sbírky:

„Kristus, Budha a Mohamed
to byla tulácká trojice svatá ...“

To snad stučí k informaci čtenáře, jenž přisvědčí slovům básníka samého, když vyznává o sobě: „Měl jsem být raději vozkou“ a „dnes básník svoje srdce dá třeba za banán, za žlutý banán“.

Bylo by snad dobře, aby si takovýchto zjevů v českém písemnictví všiml někdo povoláný a ukázal jejich nesmyslnost a nezdravost. A. Ch.

ZE SLOVENSKÉ LITERATURY

Literární ruch na Slovensku od převratu je zdesateronásobený proti zlým časům předválečným. Vynořují se stále nová jména i nové talenty, nové knihy

i nové časopisy. Je v tom ovšem mnoho nezralého, ale také úctyhodný počet noviněk, které jsou trvalým obohacením literatury.

Skutečně radostným překvapením stal se velký, čtyřdílný román „Svety“ z pera *Martina Rázusa*, básníka zvukného jména a nebojácného hlasatele československé vzájemnosti ještě v nebezpečných poměrech válečných. Dílo vyšlo v Praze nákladem *L. Mazáče*, jenž o propagaci hodnotné knihy slovenské získal si už zásluh nepopíratelných.

Rázus, zralý muž a od podzimu též poslanec strany národní, předsevzal si ve své první velké beletristické skladbě úkol veliký. Chce zobraziti v úseku, charakteristickém pro celé Slovensko, život slovenského lidu v době zcela výjimečného významu, kdy lidu spadly okovy politického otroctví a nezvyklá svoboda rozpoutávala dobré i zlé vlastnosti. Prvý a druhý díl kreslí syté počáteční zmatek, úzkostl. trýznitelů a radost osvobozených s rozkvětem slovenských nadějí, třetí díl registruje zklamání lidu a zhoršení sociálních poměrů zároveň se snahami obětavých a nezlátných vlastnilů o všestrannou očistu a nápravu, kterýžto zápas vrcholí pak dílem posledním.

V tomto širokém rámci dějovém, v němž vlastním hrdinou je všední lid několika sousedních osad jedné farnosti, z rozmanitého vlnění denních událostí vynořují se občas osudy několika jednotlivců jako tenké nitky románové osnovy. Strukturou upomíná *Rázusovo* dílo na *Mrštíkův „Rok na vsi“*, vyrovnávajíc se mu zcela literární hodnotou i bohatou náplní lidových zvyků, slavností, úslaví, pověstí, humoru i tragiky. Dílo má mnoho kladných hodnot. Autor, jak známo luteránský farář, hájí nevtravě křesťanskou víru i mravnost, zůstávále i při lícní kutolického lidu spravedlivým, o čemž svědčí zvláště sympatická postava katolického faráře. Morálka díla horlí proti rozpoutání požívačnosti a pronávrát k prostotě a skromným radostem, které duševnímu zdraví národa lépe prospívaly. Na pozadí denních událostí rýsuje se i změny politické, návrat legionářů, vpád Maďarů, volby, stranické škorpení s demagogií a nevybíravými prostředky k sobeckým cílům.

Dílo *Rázusovo* vyniká nad české romány s tematy popřevratovými zejména tím, že světlo a stín rozděljuje spravedlivě mezi všechny vrstvy, nejsou ve vleku nesnášenlivé, proletářské ideologie, jak je tomu u mladých autorů českých. —

Ze starších autorů slovenských vydala u *Mazáče* paní *T. Vansová* třetí svůj román „*Sestry*“. Kdežto prvé dva obíraly se látkou historickou, je děj nového románu čerpán ze současnosti. Pozoruhodnou je zvláště její další knížka, vydaná rovněž u *Mazáče*, „*Pani Georgiadesová na cestách*“. Autorka líčí tu povtažlivě i humorně cestu slovenské společnosti do Prahy na Národopisnou výstavu r. 1895. Dílko je z mnohé strany poučné. Je tu předem cítit všestranný útlak maďarský a radostný oddych slovenských poutníků, když překročí vše moravskou hranici nalokali se dychtivě zdravého, politicky svobodného ovzduší. Je tu dále budoucnost zachován výmluvný dokument, kterak Slováci z maďarského jha toužebně obraceli zrak do Čech, oceňující královskou Prahu jako korunu svých nadějí a cíl své lásky. Četba této knížky je prospěšna jak Slovákům tak českému čtenáři. Onomu dosvědčuje, čím byla Praha rodověrným Slovákům za vlády maďarské, tomuto zpřítomňuje radostný ruch Národopisné výstavy, na které i hojným zastoupením Slovenska manifestována naše národní jednota.

J. Sv. — KK.

Jan Strakoš, Počátky obrozenského historismu a Mik. Ad. Voigt. Přspěvek k historii protoslověnské reakce v národním obrození. 3. kniha Akordu. Stran 283. Vydal L. Kuncíř v Praze 1929. – První samostatně vydaná monografie mladého lit. historika a esayisty snaží se na základě podrobného studia práce plaristy Mik. Ad. Voigta osvětliti proces našeho národního obrození a ukázati neudržitelnost tendenčních názorů realistické školy Masarykovy v naší lit. historii, podle níž bylo národní obrození, podnícené soudobým osvícenstvím, jen pokračováním české reformační tradice. Svými přesně vědecky sestavenými vývody potvrzuje autor plnou pravdivost tvrzení Pekařova, že tu působila i česká katolická tradice, podporovaná hlavně prací Balbinovou, a ukazuje, že tato balbinovská tradice je zvláště patrna v buditelské činnosti Voigtově, zejména v jeho historismu a vřelých, národně opoších projevech, jimiž se stavěl proti vládní germanisaci i proti germanofilským snahám „osvícených“ pražských učenců. Možno se jen těšiti na další studie, jimiž autor miní osvětliti důkladněji také s jiných stránek otázku našeho obrození. Jen takovou plnou vědeckou práci možno se vybavit ze zajetí tendenční realistické ideologie a dospěti k objektivnějšímu pojetí podivuhodného faktu, jakým je nesporné národní obrození. M.

Anthologie středověké poesie svatováclavské. Sestavil a studii doprovází Vilém Bitnar. Stran 444. Vydala Československá akc. tiskárna v Praze. – „Sborníček svatováclavský“, o jehož sešitovém vydávání byla v „Arše“ již zmínka, vyšel nyní v pěkné knižní úpravě pod přiléhavějším názvem a doplněn obsáhlou studií Bitnarovou „Prvních pět věků poesie svatováclavské“. Teprve tento celek ukazuje plně pečlivou a zásluhou práci, již se podjal autor vedle jiné své činnosti v jubilejním roce: vybral z prachu zapomenutí všechny drobné perlicky poesie, jimiž staří básníci, letopisci i kazatelé prvních pět století po mučednické smrti světce pokoušeli se vzdáti mu hold upřímné úcty i lásky. Je tu zastoupeno ukázkami legend, hymnů a úryvků z kronik i řečí celé obdoby románské a gotické, obojí rozčleněné autorem na řadu význačných skupin i směrů literárních, jejichž přesně vědeckým doprovodem je zmíněná studie. Bylo by opravdu škoda, kdyby toto nové dílo Bitnarovo zůstalo nepovšimnuto snad jen proto, že první vyšlo v knihovně určené pro mládež! M.

Průvodce Prahou svatováclavskou. Díl I. stran 247, díl II. stran 256. Oba díly za 29 Kč. – Bylo by neodpuštělným opomlnutím neupozorniti naše čtenáře na skutečné obohacení české literatury o městě Praze, jakého dostalo se nám péčí a nákladem Svatováclavského výboru z povolaného pera Viléma Bitnara v minulém roce jubilejním. Neměli jsme dosud takového díla, které by způsobem tak dokonalým, formou tak vytříbenou a s látkou tak přehledně zvládnutou provádělo poutníka městem, kde za každým krokem se setkává se svědky národní minulosti a tvořivé činnosti českého katolicismu. Bitnar vede poutníky Prahou z různých pražských nádraží rozličnými směry a všechny proudy konečně ústí u svatovítské katedrály. Na této cestě všechny význačné budovy veřejné i soukromé, chrámy, sochy, mosty, ulice i náměstí jsou průvodcem osvě-

leny se zřetelů historických, uměleckých i náboženských. Vzorové dílo Bítarovo poslouží znamenitě každému, kdo chce skutečně poznati historický i kulturní význam našeho hlavního města, jeho umělecké i náboženské poklady, choditi Prahou s očima od velkoměstského rudu obrácenými ke všemu, co pozdvihuje nad všednost, k hodnotám věčné pravdy a krásy. Katolíci, kteří navštíví Prahu s Bítarovým průvodcem v ruce, neodejdou z ní bez radostného povznesení. Naši mládež, když strojí se na první cestu do Prahy, měla by tato kniha býti přípravou a studiem. Pak by se jí Praha skutečně zjevila ve své nejvznešenější podobě, jako město sv. Václava a Karla IV., město hrdičských vidlin Žeyrových – nikoliv jako středisko či smetisko kopáčů, skokanů, nevěstek, klin a barů. – Cenu díla ještě zvyšuje množství zdařilých obrazů. Kdo Prahu zná, přečte si Bítarovu knihu s dvojnásobným požitkem. Doporučuji dílo všem, nemoha potlačit hořkou poznámku, že náš tisk si znamenité příručky Bítarovy téměř nepovšímnul.

J. Kk.

Jiří Sahula, Obraz doby svatováclavské. Časových úvah svazek 314, 317, 318. Stran 176 za 10 Kč. Vydalo Tiskové družstvo v Hradci Králové 1929. – Zkušený popularizátor našich náboženských dějin, který vydal zvláště v Časových úvahách již dlouhou řadu spisů z tobo oboru, nemohl jistě v jubilejním roce pomínouti světlou postavu sv. Václava. Ve svém spise vychází ze správné zasedy, že k pravému pochopení každé vynikající osobnosti je třeba především znáti povahu prostředí, v němž vyrůstala. Proto kreslí na základě spolehlivých odborných děl názorný obraz doby svatováclavské, vylicuje tehdejší poměry společenské, politické a kulturní, zvláště pak mravní a náboženské, načez hodnoty význam životního díla světce, jeho reformní snahy a zásluhy po stránce národní i náboženské. Škoda, že spisek není opatřen aspoň obsahem. B. J.

Jaroslav Kunz, Náš odboj v zrcadle rakouské vojenské justice. Stran 188. Cena 20 Kč. Vydalo nakl. Šolc a Šimáček v Praze 1930. – Autoru proslulého díla „Za černožlutou oponou“ generálu Justiční služby Jar. Kunzovi podařilo se po převratě náhodou zachrániti ve Vídni aspoň část trestních spisů rakouské vojenské prokuratury, týkajících se procesů s českými válečnými „zrádci“, zvláště s Masarykem. Podle těchto dokumentů podává ve svém novém díle zajímavý obraz, jak se dívala vídeňská vláda na poměry v českém národě, jak sledila po všech stopách odboje a jakými policejními prostředky, někdy chytrými, jindy pošetilými, se pokoušela jej potlačit. Dnes jsou ovšem tyto věci v celku známý ze spisů samých českých účastníků odboje, ale přesto je zajímavé sledovati, jak se odrážely ve vídeňském zrcadle, ukazujícím často hodně křivě. Literatury zblízka se dotýká poslední aféra V. Dyky pro povídku „Tajemná dobrodružství Kozulinova“, jejíž policejní výklad je mezi zachovanými dokumenty spolu s německým veršovaným dopisem, který ovšem básníku-satiriku vojenská justice zabavila. Celá kniha je vážným dokladem staré pravdy, že se žádný stát nezachrání jen policejními a vojenskými paragrafy, za nimiž místo mravní síly stojí jen konfiskace, žalářování a vězení.

B. J.

Prof. V. V. Stratonov, Venuše jako budoucí kolonie země a jiné populární astronomické přednášky. Přeložila I. Friedlová. Stran 171. Cena 18 Kč, na silném

ilustračním papíře 30 Kč. Se 112 ilustracemi v textu a obálkovým dřevorytem V. Sychry. Vydalo nakl. B. Kočího v Praze 1930. – Kniha doplňuje velké populárně vědecké dílo autorovo, jehož překlad vyšel asi před 3 roky v témež nakladatelství, „Astronomii“. Čtyři přednášky obírají se otázkami, jež vždycky živě zajímaly lidského ducha a z nichž některé stávají se časovými zvláště nyní, kdy se obnovují pokusy o jejich praktické řešení. Je to zejména první přednáška, kde autor zkoumá podmínky obydlitelnosti nejbližších planet, dokazuje, že ke kolonizaci přebytečných lidí na zeměkouli hodí se nejlépe Venuše, a doufá, že se tato kolonizace uskuteční postupným zdokonalováním raketového létání mezi planetami. Stejně zajímavá je druhá přednáška o Atlantidě, zkoumající vědecky starou pověst i tajemné historické nité vedoucí přes oceán a spojující kulturu egyptskou se starou kulturou americkou. Poslední dvě přednášky zabývají se různými problémy slunečními a neviditelnými zjevy v prostoru mezíplanetárním a mezihvězdném, jako jsou meteority, mlhoviny atd. Autor píše o všech těch otázkách srozumitelně, takže upoutá každého čtenáře, jenž o pochopení usnadní ještě velké množství vhodných ilustrací. B. J.

P. Hardy Schilgen T. J., *Ty a on*. Přel. Jan Kř. Hrabá. Stran 231. Cena 15 Kč. Vydal Jos. Birnbaum v Brně 1930. – Kniha jest dávno očekávaným doplňkem dřívějších spisů Schilgenových, vyšších v českém překladě u téhož nakladatele. Jako ve spise „Ty a ona“ mluvil autor k dospívajícím jinochům o nejvážnějších životních otázkách jejich nebezpečného věku, tak se obrací nyní k mladým dívkám. Vážným otcovským hlasem zkušeného kněze z povědomíka a duchovního vůdce mládeže, jenž k hlubšímu poznání dívčí a ženské duše přibíral si na pomoc i pokyny moudrých žen, rozhoví se o důležitých problémech dívčího vývoje, o těch nesčetných nebezpečích, jež ohrožují v moderní době čistotu duše i zdraví těla, o milování, flirtu, svůdnictví, oděvu, tanči, sportu, četbě, biografu atd., nezavírá oči ani před věcmi, o kterých se nerado mluvívá, aby o nich poučil se stanoviska přísně katolického, a vede zvláště k tomu, aby podnítl dívky ke vnitřnímu upevnění jejich povahy a vychoval z nich hrdinky kráčíjící i uprostřed nástrah dnešního světa bezpečně ke konečnému cíli. Proto jistě zaslouží pěkně přeložená kniha nejlhodnějšího rozšíření mezi dívčí mládeží a všelého doporučení ve spoleh. B. J.

Z NOVÉ KRÁSNÉ LITERATURY

Oldřich Zemek, *Bolesti bezejmenných*. Epické básně 1924–1929. Druhé doplněné vydání s pěti dřevoryty Emila Hlavce. Stran 48. Vydalo družstvo „Stan“ v Břeclavi 1930. – Je to, tuším, druhá básnická kniha moravského legionářského spisovatele, jenž se po verších „Hlas krve“ pěkně uplatnil svými povídkami a romány z Japonska („O Juki San“, „Srdce Nipponu“, „Naděje Tokia“, „Sestra Jacko“) i kronikou z českého odboje na rakouské frontě a v ruském zajetí („Otrokářská pouta“, v přepracovaném novém vydání „Světovým požářem“). Také náměty „Bolesti bezejmenných“ vyrostly poněkud v ovzduší válečném a legionářském, kde i ti nejprostější, bezejmenní účastníci prožívali svá bolestná dramata: takový dělník v legii těší se nadějí, že bojuje i pro

blaho své rodiny doma, ale zatím na cestě domů dovidá se od amerických příbuzných, že jeho rodina zhasla podvýživou, a v zoufalství vrhá se do moře. Jiný po těžkých bojích a strastech dlouhé cesty shledává se šťastně s rodinou, ale v týdnů zardousí ho zápal plic a žena žalem zešílí. Časté ovšem jsou konflikty lásky a nevěry, způsobené dlouhou vzdáleností i lidskou slabostí a končí smírem i rozvratem, jak už jich bylo tolikrát využito ve válečných povídkách a románech. Všechny tyto náměty zpracoval Zemek zhuštěnou baladickou formou, jež se někdy snad úmyslně stává až suchou, ale často nabývá skutečné básnické síly a účinné výraznosti. Z neválečných motivů nejpůsobivější jistě jest úvodní báseň „Služka“, vělela píseň o chůvě, jež byla spíše sestrou než služkou. Milou knihu, ozdobenou pěti přiléhavými dřevoryty Hlavicovými, zakončuje pěkně modlitba chlapce-mrzáčka na ostravské ulici, modlitba, jež je jistě i výrazem básnickova sociálního a hluboce lidského citění: „Ježíši Kriste, rozpjatý na dřevě kříže z věku do věku, sestup a učíš, aby bylo blíže od člověka k člověku!“

M.

Hynek Ch. Růžička, Živé kameny. Básně. Stran 47. Vydal Josef Birnbaum v Brtnici 1930. – „Živými kameny“ jmenuje básník tvrdá srdce bohatých, kteří jdou nevášnivě kol lidské bídy a pro dělníkovu dlaň mají jen zpupný pohled. Tato sociální nota ozývá se nejvýrazněji v první básnické knížce Růžičkově. Má živý smysl pro těžký úděl dělníků a dělnic, přtkovaných věčně ke strojům a vydaných stálému nebezpečí u peci i v ostravských dolech. Vzpomíná na ně nejednou i ve chvílích svého osobního tichého štěstí, jaké mu poskytuje rodinný život a příroda a jež dovede pěkně opéovat i ve slokách plných prosté upřímnosti nenárodného srdce – i v takových chvílích, kdy se dovede smát vlastním srdci a lásce milenců a celému životu, musí doznati, že „jen černým komínům a pecem ohnivým – těm nemohu se smát“. Básník nestaví si vysokých, nemožných cílů, nejde ani formálně za poměrnou módou dneška, ale jistě prožil poctivě všechno, o čem zpívá, a proto bude jeho prvotina sympaticky přijata naší veřejností.

M.

Bohuš Kafka, Květiny a svět. Verše. Stran 56. Brno 1929. Týž, Pásmo. Básně. Stran 31. Vlastním nákladem. Brno 1930. – Knížka „Květiny a svět“ jest prvotinou sympatického mladého básníka, prvotinou opravdu slibnou, již nepřekonal ani druhá brzy po ní vyšlá sbírka „Zrcadlo“. Je z ní patrné, že se autor vzdělával u velkých cizích básníků, že na jeho vývoj působil i náš Nezval. Hora a jiní, což potvrzuje konečně i třetí právě vyšlá knížka „Pásmo“, ale z obou je také vidět, že se snaží hledět na svět a lidi vlastními očima a hledá pro své osobní dojmy a city samostatného výrazu. Na první sbírku působil jistě významně v tomto směru velký spoluvůdce všech umělců, jak jej kdysi velebil Verlaine – žal, smutek. Z bolesti nad smrtí ženy, z rány, jež krvácí dlouho na dně srdce básnickova „jak hluboký pád pod ostřím osudu“ a jež se vždy znovu jítí, zvláště ve snu, vyvěla řada pěkných čísel ve druhé části sbírky. Mladý básníkovo se ovšem brání tíze smutku, nechce, nedovede „věsem měřiti hrobu tíž“, chce naopak „jen věřit a nésti kříž“ a doufá, že „odvěje ránu času van“. Tuto naději potvrzuje nyní „Pásmo“, báseň oddechu a sladké pohody ducha, kdy autor povoluje plně uzdu své obrazivosti i svým citům a rozpiďá

v lehké plynoucích a rýmovaných verších pestře měnlivé pásmo svých snů o výpravách do dětských let a selankových vísek, stejně jako do středověku, do Alp, k rovníku, na severní točnu nebo do nadzemských výší. Proud času nese jej jako v narkose, sní v zapomnění skutečnosti, takže sám si připadá jako „trochu blázen snad“, ale omlouvá se hned, že „je těžko umřat, loučit se s písničkami“. Až snad u hřbitovní brány opět si zapláče, vzpomene na vše, co tžil, ale teď brání se ústlně melancholii, jež beztak padá na každý země kout... „Což, Pane Bože, mohu zpívat jinou sloku?“ ptá se sám básník na jednom místě. Necht tedy jen zpívá, jak jej srdce pudí, necht opěvuje po svém krásu tohoto ostrávkou země, jež jest přece také dílem Božím, a těší se vidinami snů, dokud jejich třpytlivého pásma nepřetrhá opět drsná ruka skutečnosti! M.

Fr. Odvalil, Pět legend. Str. 221. Vydal L. Kuncíř v Praze 1930. – Po veršované legendě „Putování sv. Mikuláše“ a po četných kratších legendách ve svých dřívějších básnických sbírkách vydává F. Odvalil soubor svých legend, psaných prózou. I tu ovšem zůstává básníkem, jehož próza nejednou bezděky přechází v rytmičky, někdy i rýmovaný verš, podobně jak jsme to viděli v lyrických pasážích románu „Svítání“. Svěrázného básníka viděti i v tom, jak pojal a originálně zpracoval legendární látky, ať již je to příběh o setkání betlemských pastýřů s trpícím Kristem nebo o krásné Vilgefortis, utíkájící před láskou mužů a nevinně umírající na kříži, o knězi-pastýři Vlkovi, o sv. Oldřichu či konečně nejdelší „Orosla“, objevující českému čtenáři krásnou legendární postavu české šlechtičny Dobroslavy, jež vyrostla po boku svaté Ludmily a ozářena světlem jasné osobnosti svatého Metoděje stává se podivuhodným způsobem urozenou aragonského králevice a slavnou hrdinkou i mučednicí. Opravdu krásná kniha, k níž možno autoru jen blahopřáti. M.

Jaroslav Durych, Rekviem. Menší valdštejnská trilogie. Str. 97. Vydal L. Kuncíř v Praze 1930. – Když vyšly před časem v bibliofilských edicích tyto tři menší práce z valdštejnského prostředí, soudilo se skoro všeobecně, že jsou to ukázky z ohlašovaného románu „Bloudění“. Nyní jest ovšem zřejmo, že jde o jakýsi epilog k velké valdštejnské tragedii, jehož nové souborné vydání nazval autor snad v hořké ironii „Rekviem“. Mrtvý vévoda ani po smrti nedopřává pokoje svým nepřítelům a sám také pokoje nemá: císařský a kardinálský Olomouc přesvědčuje Valdštejnova kurýra, jak opožděné jest jeho „Vivat Albrechtus rex!“; mezi přivržence Valdštejnovy na Rudějovské louce vnikne záhadná dvorní zpěvačka v černých šatech a líčí jim radostné vzrušenou náladu ve Vídni po zavraždění vévodově a ve Valdčích dává švédský generál Banner otevřít Valdštejnovu hrobku, ukrotit mrtvole hlavu a pravici a zabalené do antipendia odnésti do Švédska. Tedy opravdu hrozné, až příšerné rekviem – ponurá píseň konce a marnosti světa, lidské vášně i zloby, jakou dovede vytvořit a úchvatnou sugestivností jen silné umění Durychovo. M.

Prokop Holý, Suzanna. Román z dob Kristových. Stran 230. Vydala Družina literární a umělecká v Olomouci 1930. – Již ve svých „Biblických povídkách“ (1924) ukázal spisovatel, jak se dovede vžít do všech poměrů doby Kristovy a vytvářeti plastické i barvitě obrazy, podložené po vzoru jiných autorů z to-

hoto oboru biblické prózy buď stručnými historickými údaji nebo i jen více méně pravděpodobnými dohady, kombinacemi a fantasemi. Ve větší ještě míře uplatnil své nadání i své studium v tomto románku ušlechtilé Izraelské dívky Suzanny, jež po smrti matčině nalézá druhý domov v domě Nikodemově, druhou matku v osobě samé Matky Boží a jež přináší pak svůj život v obět za spásu svého strýce Dimasa, lotra po pravici Kristově. Toto tenounké pásmo dějové rozlévá se často až příliš široce v množství obrazů a výjevů, soustřeďující se více než k titulní hrdince ke vznešené postavě Kristově a jeho apoštolů, zejména pak k osobě Jidáše, jehož osudy spínají se již zase těsně s osudy Suzanny a obou lotrů. Spisovatel snažil se hodně hluboce vystihnouti povahu zrádce i pohnutky a vlivy, jež jej vedly k osudnému činu. V postavě kněze Šurtelea i jiných osob pěkně vylíčil ono ovzduší šlechtických Izraelitů, jež dýchá po plné pravdě žíznicích duší neuspokojoval židovský formalismus ani záhadná mysteria, a kteří pak s takovou dychtivostí přijímali Světlo světa. Tak románěk, svými pestrými ději jistě i pro prostého čtenáře poutavý, osvětluje zajímavým způsobem poměry doby Kristovy, věčně přitažlivé pro každé věřící srdce. B. J.

Fr. Langer, Zázrak v rodině. Humoristický román ve 2 dílech. Románové knihovny „Proud“ sv. 45. Str. 267 a 237. Cena 60 Kč. Vydal „Čin“ v Praze 1929. – První objemný román Langrův je vlastně spíše velkou společenskou satirou než humoristickým románem. Vylíčuje život v jedné z těch četných úřednických rodin, jež se státním převrácením změnily také zevnější barvu, ale jinak podržely si celý ten starý, malodušný byrokratický ráz a jsou proto nejvýš nemile překvapeny, když se objeví v synu, obchodním příručím a tajemně návštěvníku spiritistických sedánek, neobyčejná medlátní noc: dovede vyplnit všechna přání jiných lidí, se kterými souhlasí. Tak dělá prostoduchý, ostýdavý mladík zázraky, jež uvádějí rodinu do nesnází, veřejnost pak v úžas, jenž se mění v prostý ch, po nadpřirozenou toužící duši až v náboženskou úctu a jiné, vypočítavé lidi podněcuje hned k robeckým, kořistnickým plánům. Autor nemínil jistě předpokládati možnost takových okultních úkazů, jak je vidět již z ubohé postavy pasivního hrdiny i ze samých zázraků: dítě asi zachytil dnešní houbu po podobných zjevech na jedné straně, na druhé pak lidskou hamlitost a vypočítavost, jež chce těžit ze senzací i z náboženského citu. Je tu množství podařených šlehů na současné pražské poměry v novinařství i v politice, na náchyllost k sektářství, lehkověrnost atd. Chtěl-li se snad autor svou satirou dotknouti i otázky o vzniku náboženství a církve vůbec, jak by nasvědčovala jedna jeho poznámka, byl by ovšem tento výklad stejně nesprávný jako povrchní. Jinak jest román opravdu plný života a ruchu dnešní Prahy, takže dovede čtenáře cele upoutati. M.

Tomala Bartošik, O dětech. Dřevoryty vyzdobil Dolfa Bartošik. Str. 30. Nákladem Literárního sborníku, tiskem J. Slováka v Kroměříži 1930. Autor vydal si patrně vlastním nákladem tuto milou knížku, do níž shrnul pět drobnokreseb ze života slováckých chlapců, jak jej určují památné pro děti události: očekávání sv. Mikuláše, vánoční koledování, sáňkování, květná neděle, spory, posměšky a různé kousky nedobrych kluků. Všechny tyto příběhy, jistě ne povídkově vymyšlené, jsou bystře odpozorovány a snad i prožity a působí svou

přirozenou prostotou na čtenáře opravdu jako svěží kytlička jarních květů. Jsou radostné jako je dětství samo. Pěkně tomu odpovídají prosté dřevoryty. M.

Ad. Velhartický, Marobud. Historický román z doby Markomanů a Kvádů. Vychází ve „Sborníku ilustrovaných románů“ vydávaném nakladatelstvím Solce a Štmáčka v Praze 1930. – Po svých románech z doby křižových výprav, renaissance i antiky obrátil se bývalý žák Zeyerův k mohutné postavě markomanského krále Marobuda, jež zůstala dosud u našich spisovatelů úplně nevyužita. Velhartický, rozený romantik, líčí sytými barvami jeho války s Boji i s Tibertem, jež pronikne až do Čech, jeho snahy o výstavbu hlavního města i jeho osobní vášně, jež vedou konečně i k pádu. Poučuje při tom poutavě o životě praobyvatelů našich zemí, o jejich náboženských zvycích a slavnostech i o poměrech římských, pokud zasahovaly do osudu Marobudova. Román, o němž definitivní úsudek možno pronést ovšem až po jeho ukončení, jest vyzdoben četnými obrazy akad. malíře Jiřího Wowka. B. J.

Hrabě Villiers de l'Isle Adam, Axel. Přeložil Josef Florian. Edice „Prsten“ svazek 9. Stran 244. Cena 27 Kč. Vydal Lad. Kuncíř v Praze 1930. – V Kuncířově „Prstenu“, edici krásných knih, přichází po Mériméovi a Mussetovi na řadu Villiers de l'Isle Adam, a to plnějším jistě právem než oba předcházející francouzští klastkové, dosti již u nás známí z hojných překladů. Z V. vyšly dosud jen některé drobnější práce ve Světové knihovně a v Knihách dobrých autorů („Kraté povídky“ v překladu M. Kalašové), takže teprve Kuncířův soubor ukáže nám v celé velikosti tohoto hluboce originálního umělce i myslitele, psychologa a básníka směru ryze idealistického, romantika i ironika, jenž celým svým životem i svou spisovatelskou činností potíral současný, vše ovládající pozitivismus a prospěchářství, sám žije věštinou v hmotné bídě. Není tedy divu, že překladu jeho díla ujal se nyní právě – Jos. Florian, jenž tak po prvé začíná spolupracovat s L. Kuncířem. I to je radostné! Původní, čisté, místy až jaksi nadzemsky krásné umění básníkovo ukazuje význačně již i svazek souboru, mohutné drama arcijáhna Axela, jehož životní cesta vede ze světa řeholního světem tragickým a okultním až k temným propastem světa vášní, aby tu vydal konečně spolu se svou družkou duší „exilu Nebe“. Kouzlo slova, jemuž nemožno odolati, a hloubka myšlenek pojí se v tomto díle v jediný podivuhodný celek. M.

Hartley Alexander, Jak smrt přišla do světa. Indiánské mysterium. Přeložil Otto F. Buhler. Edice „Illasy“ svazek 11. Stran 29. Samotičky 1930. – V tomto zajímavém „Indiánském mysteriu“ zpracoval autor dvě pohádky primitivních národů, jež se pokoušejí svým originálním způsobem vysvětliti záhadu o původu smrti. Dílko upoutá i filosofa a literáta, zvláště když je vydáno v tak pěkné a vkusné úpravě, jakou se vyznačují všechny publikace Bablerovy, s ilustrační výzdobou A. J. Haugsetha. Knížka dělá čest i lidovým závodům tiskařským a nakladatelským v Olomouci.

Robert H. Benson, Obyčejný člověk. Román. Přeložil L. Hronek. Stran 398. Cena 25 Kč. – Týž, Zkouška. Román. Přeložil L. Hronek. Str. 267. Cena 18 Kč.

Obě knihy vydala Československá akciová tiskárna v Praze 1929. – Oba nové svazky souborného díla slavného anglického konvertity obírají se těžkým a v Anglii nyní stále ještě časovým problémem konverze a života podle víry. V prvním jde o mladého, mravně ušlechtilého londýnského úředníka, jenž chodí se svým přítelem-konvertitou do katolického kostela, stýká se delší dobu s františkánským mnichem a byl by se stal katolíkem, kdyby nebyl právě – obyčejným člověkem slabé povahy, na niž více působilo anglické prostředí a změna ve hmotných poměrech. K pravému obrácení je třeba velké duševní síly – chtěl asi Hci Benson svým románem. K tomuto problému přistupuje ve druhém románě ještě problém slibu, jež učiní manželka za smrtelné nemoci svého muže, vlašného katolického statkáře, ale pak z přílišné lásky k pozemskému světu slibu nedostojí, až teprve přivede ji k tomu těžká zkouška bolestných výčtek svědomí a životních ran. V obou románech ukázal Benson opět své velké psychologické i beletristické umění, jež dovede ovšem plně ocenit jen vážný a vzdělaný čtenář: v kresbě povah, často tak různorodých, ze světa katolického i protestantského, neutkvívá nikdy na povrchu, ale proniká až k tajemným vnitřním a podvědomým slám, jež často určují jednání člověka. Při tom dovede barvitě líčit i přírodu a s jemným křesťanským shovívavým humorem vystihnouti vady současné společnosti. A při tom všem nevtíravě ukazovati ono neviditelné světlo, jež prosvítá v osudech každého člověka. M.

Hans Eschelbach, Za Ním! Román z doby Krista Pána. Přeložil O. S. Vetti. Str. 334. Vydala Občanská tiskárna v Brně 1930. – Překladatel „Ben Hura“ a četných jiných náboženských povídek a románů ze světových literatur obhatl naše písemnictví novým dobrým dílem z tohoto oboru. H. Eschelbachovi podařilo se vykreslit názorný obraz společenského, myšlenkového i mravního prostředí doby Kristovy a zachytit jej životně v osudech několika osob známých z evangelíi nebo z legend, jež všechny táhne k sobě různým způsobem božský Učitel, třeba cesta jejich vede také k bolestné Kalvarii. Osudy Šimona Cyrenského a Jidáše Iskariotského jsou koutnou děje, i románově zajímavého a duchovně povznášejícího. Pro mnohé čtenáře bude to jistě milou úlohou, budou-li moci srovnati toto dílo německého spisovatele se současně vyšlým českým dílem Prok. Holého „Suzanna“. B. J.

Michail Osorgin, Sivcev Vražok. Román. Z ruštiny přeložil dr. Jan Kessler. Stran 428. Cena 21 Kč. Vydalo nakladatelství Šolc a Šimáček v Praze 1929. – Domek slavného ruského učenice v tiché moskevské uličce „Sivcev Vražok“ je neznámému u nás dosud autoru takovým malým zrcadlem, v němž se odráží nejen osudy těch několika lidí, ale celého Ruska v posledních letech tak bolestně stíhaného. Válka prvně rozbila úzký kruh přátel, který se scházel v přátlivé domácnosti starého ornithologa a jeho mladistvé vnučky, a ostatní dokonala bolševická revoluce a krutovláda. Houfe otřásá základy Ruska, kácejí se staré řády, mění se celá struktura společnosti, také lidé v domečku trpí bídou a hladem, důvěrní přátelé stávají se obětí čeklistů nebo zoufalství – ale přece jedno neumírá ani v srdci starcové: láska k vědě a lidem a víra v lepší budoucnost Ruska. Přijdou noví lidé, budou chtít dělat podle svého, ale až něco

zakusí, pochopí, že to nové bez starých základů nevydrží, že stará kultura se nedá jen obejít nebo vyhodit, jak to myslí dnešní vládcové Ruska. Tak smírným výhledem do budoucna končí se tento román, kde nevědní jistě autor v pestrém kaleidoskopu postav a drobných výjevů, mnohdy idylických, jindy zase až drtivých svou krutou životní pravdivostí, zobrazil osudný pokus o přestavbu velké slovanské země. Škoda, že krvavý výjev zachycený na obálce jemnějšího čtenáře spíše odrazí od knihy. M.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Janina Brzostowska, mladá básníka polská, debutovala r. 1925 v „Czartaku“, skupině básníků kolem Fm. Zagadłowicze, sbírkou básní „Szczeście w cudzem mieście“ (Warszawa-Kraków, str. 64), k níž předmluvu napsal Edward Kozikowski. Následovala téhož roku a rovněž nákladem „Czartaku“ sbírka „O ziemi i mej miłości“ (str. 32) a r. 1926 opět v „Czartaku“ kniha „Erotyki“ (str. 48). Nákladem čilého vydavatele F. Hoiesicka, který má nemalou zásluhu o propagaci moderní poezie polské, vyšla konečně první její větší sbírka veršů „Najpiękniejsza z przygód“ (Warszawa 1929, str. 80, cena zl. 5), z níž je přeložena také báseň „Żaloba“.

B.

Lidové umění polské. Polský znalec lidového umění na Podhalu St. Barabasz podává třetí díl své velké publikace „Sztuka ludowa na Podhalu“ (vydává Księgarnia-Atlas, Lwów-Warszawa 1930, formát 34×24 cm, str. 18 a 38 obrazových příloh). Do prvního svazku anesl Barabasz materiál ze Spíše a Oravy, tentokrát je předmětem jeho badání vlnka Witów, ležící v údolí Černého Dunajce, v područí Tater, v lesnaté krajině. Kromě na zvonicích a na Božích mukách lidové umělci uplatňují svou věštinou jen ornamentální výzdobu na štítech dřevěných domů, na dveřích, na příčném trámu ve stěnách pokojů a pak na některých

kusech nábytku a nářadí, především na lžicových policích. Mistrů, kteří tvoří tato skromná umělecká díla, si lid příliš neváží, říká o nich, že si „rolí ani hospodářství nehlídá a mají v hlavě jenom samé figle...“ Ale hojně ukázky jejich tvorby, které přínášejí obrazové přílohy Barabaszova díla, jeví nám umělce prosté, avšak věfici: ústředním motivem těchto řezb je nejčastěji kříž anebo iniciály H I S, také zbožné přepovědi, mnohdy latinské. Lituje-li autor naší publikace, že lidové umění zvolna, ale nezděržitelně zaniká a ustupuje městským průmyslovým výrobkům, jeví se nám dílo, jako je „Sztuka ludowa na Podhalu“, pomníkem, který nám uchová mnoho z umělecké tvorby prostého lidu. ofb

Polští sonetisté. Romanista Univerzity Jagielloňské Winclyslaw Folkierski pořídil pro „Biblioteku Narodową“ velkou antologii polských sonetů („Sonet polski“, vydala Krakowska Spółka Wydawnicza, str. XXXII + 370). Jsou tu zastoupeni všichni významní sonetisté od renesančního mistra Jana Kochanowského přes Adama Mickiewicze, Julja Slowackého, Franciszka Nowického až po Leopolda Staffa. Pořadatel, který měl předchůdce v básníku Antoni Lange-ovi, vydavám roku 1899 podobnou sbírku „Księga sonetu polskiego“, předelal své knize úvod o dějinách sonetu italského, francouzského

I polskéto a zvláště cenné poznámky k estetice znělky. Výběr sám, přihlížející i k básníkům, kteří jen příležitostně použili sonetové formy (na př. Emil Żegadłowicz a j.), je velmi bohatý a přispěje nemálo k poznání dějin lyrické poezie polské. ofb

Vera Obrenović-Delibašić je mladá sarajevská básnířka srbská. Do své antologie „Srbské básničky (Samotišky r. 1929) pojal jsem drobnou její báseň „Minochodem“ a v „Arše“ XVII. na straně 295 registroval jsem první její sbírku „Nemlri mladosti“ z r. 1927. Nyní vydala Grupa Sarajevskih Književnika její druhou knihu lyriky „Pesme“ (Sarajevo 1930, str. 56, cena 15 dinarů). Základní notou této poezie je pesmismus, jaký v srbském ženském básnictví byl již kdys hlásán básnířkou Danicí Markovićovou. Z tohoto citu píše Vera Obrenović-Delibašić takovéto verše: „Padala noc nad srdce mé – nad duši mou se rozestřel mrak . . .“ a také nad kolébkou dítěte se jí nebe zdá těžkým. Tato kalným světoholem, podhybnostmi a tušením zlého osudu mučená žena „bez víry v život přede životu ntl . . .“, milující pouze „píseň a rytmus dalekých hvězd;“ útočiště jí nabízel jenom „hrob ze živé hroudy“, a jedinou útěchou je jí, že se na ni jednou, až bude dovršena její sudba, usměje Bůh, k němuž se nyní obrací její modlitba: „Zvedni mne, Pane, s špinavé cesty, nevidím očima slunce . . .“ – Jako se u naší básničky od její první sbírky jeví nemalý pokrok v poetické technice, tak bychom jí přáli, aby se dopracovala také k pozitivnějšímu světovému názoru, aby mohla čerpat z kladných inspiračních fondů. Stan. Brzozowski praví kdesi, že lyrika jen a jen vítězná a triumfující je zbytečným usnadňováním života. Tak je také

poezie jen a jen pesmistická plným zatěžováním citového života, omezo-
váním tvůrčích možností. Jeden z největších typů moderních básníků byl by ten, jehož cesta by vedla od skepsse a pesmismu k víře a radosti. Bude mít básnířka, která napsala: „Všechno je bláhový klam! . . .“ dosti síly k vykonání takovéto cesty? O. F. B.

Z polského Parnasu. Tak nazval spisovatel dr. Josef Svítli-Karník svou anthologii polské poezie, která vyjde v květnu nákladem L. Kuncíře. Kniha pěkně vypravená obsáhne zejména meditativní lyriku a lidové tatranské motivy Jana Kasprowicze, výbor z nábožensky inspirované lyriky Staffovy a Żegadłowiczovy a menší ukázky z básní M. Konopnické, I. Rydela a J. Tuwila. „Archa“ přinesla již řadu ukázek překladatelského umění Karníkova, možno se tudíž jen právem těšiti na tento soubor, jenž bude zaokrouhleným celkem. – Spisovatel, neúnávný tlumočník polské poezie a zanícený přítel polského národa, pracuje také o překladu vzácné básně St. Wyspiańskiego „Kazimír Velký“.

Oprava. Kromě šotků, pohrávajících v sazečských kasetách, jsou také tito-
ví, kteří provádějí své šibalské koucky na psacích stolech spisovatelů. Nevíme, který z těchto dvou druhů zasáhl a vytvořil v prvním čísle letošní „Archy“ na straně 67 bibliografickou kuriozitu první třídy; aby však některý horlivý čtenář marně nepídlil po knize a autor-
nímu imaginárním, opravujeme, že jde o anglický překlad Lesageova slavného románu „Les aventures de Gil Blas de Santillane“, který nám česky vydal Kuncíř v „Kozorohu“ – čili anglicky: „The Adventures of Gil Blas of Santillane“.

—r

Družina literární a umělecká,

aby umožnila nákup hodnotných knih, které má na skladě, rozřídila je v šest serií a nabízí je za značně sníženou cenu. Možno však jednotlivé knihy v seriích vyměnit za jiné též ceny.

Serie 1.

Bazin René: <i>Davidka Birotová</i> . . .	770
Kalus Josef: <i>Přímotské dojmy a elegie</i> . . .	1'60
Čankar J.: <i>Zcesty</i> , přel. B. Vybíral . . .	12'—
Anthony Trollope: <i>Cestou ke Klidu</i> , přeložil Boh. Kyselý . . .	8'—
Ronaj Gabriel: <i>Sluneční píseň</i> . . .	2'—
Roč. Archy 1921 - 24 (a Kč 36'—)	36'—
Roč. Evy 1911 - 25 (a Kč 15'—)	15'—
Zýbal František: <i>Pel ptáček</i> . . .	5'20
	Kč 87'50

Serie 2.

Benson Hugh Rob.: <i>V rozbitku budoucnosti</i> , přel. Prokop Holý . . .	15'—
Kašpar Frant.: <i>Zastavené hodiny</i> . . .	10'—
Štěpánský Frant.: <i>Marinuský sloup</i> . . .	7'80
Hordáček Frant.: <i>Žena, její úkol a vyhování</i> . . .	2'20
Jiříček Bedřich: <i>Vznik a konec světa</i> . . .	1'90
Roč. Archy 1921 . . .	36'—
Roč. Evy 1921 . . .	15'—
	Kč 87'90

Serie 3.

Bělohlávek Václav: <i>Oheň Elidův</i> . . .	14'—
Wározy Gyula: <i>Kaplan, farář a kanovník</i> , přel. B. Kyselý . . .	10'—
Kyselý Frant.: <i>Z Hle světla</i> . . .	18'—
Cinek Fr.: <i>K náboženské odise v prvních letech naší samostatnosti 1918-1925</i> . . .	18'—
Jiříček Bedřich: <i>Zalmy kosmické</i> . . .	1'60
Roč. Archy 1917 . . .	5'50
Roč. Archy 1907 . . .	2'80
Roč. Obzoru rodinného 1920 . . .	18'—
	Kč 87'90

Serie 4.

Bruno-Ruby J.: <i>Příklad abbého Jouvea</i> , přel. dr. Fr. Odvalil . . .	16'—
Ronaj Gabriel: <i>Vítězná píseň</i> . . .	2'80
Odvalil Frant.: <i>Co v duši zaldhalo</i> . . .	8'50
Kavanová Marie: <i>Naši básníci</i> . . .	1'70
Lang Alois: <i>Otec pouště sv. Jeroným</i> . . .	17'—
Tauber Ot.: <i>Sektdářství u nás</i> . . .	3'—
Roč. Archy 1918 . . .	11'—
Roč. Evy 1920 . . .	10'—
Roč. Obzoru rodinného 1921 . . .	23'—
	Kč 93'—

Serie 5.

Hruban Jaroslav: <i>Pout do Ravenny</i> . . .	15'50
Kozakiewicz W.: <i>Návrat</i> . . .	14'—
Ronaj Gabriel: <i>Pane, smiluj se nad námi</i> . . .	2'—
Paláu Gabriel S. J.: <i>Katolík činem, ze španělštiny přel. Jos. Vrahlil S. J.</i> . . .	7'—
Šunda Jan: <i>Drama Gogol'ské</i> . . .	2'20
Roč. Archy 1920 . . .	30'—
Roč. Evy 1921 . . .	15'—
I. K. Lutinov: <i>Orlí fanfary</i> . . .	10'—
	Kč 95'70

Serie 6.

Hrůza Ant.: <i>Bludné touhy</i> . . .	5'80
Pecka Dominik: <i>Matka Boží v Trní</i> . . .	15'—
Spalding John Lancaster: <i>Výšší vzdělání kněžstva</i> . . .	1'40
P. F. Seeböck: <i>Přísliby své</i> , Přel. dr. Jos. Suchý . . .	6'—
Konařík-Bečvan Il.: <i>Hospicu Zlaté hvězdy</i> . . .	18'—
Roč. Obzoru rodinného 1921 . . .	23'—
Roč. Archy 1919 . . .	20'—
	Kč 89'20

Každá serie se expeduje s 20 procentní slevou.

Použijte této příležitosti a obohatíte buď vlastní knihovnu, nebo obecní a spolkovou vskutku dobrými, katolickými knihami, k nimž možno sáhnouti s úplnou jistotou, že vzdělají, pobaví a zušlechti.

Kupujte, dokud zásoba stačí.

Družinu literární a uměleckou v Olomouci, Wilsonovo n. 16.

Podporujte podnikání Družiny literární a umělecké v Olomouci!

Družina literární a umělecká vydala právě krásný biblický román od *Prokopa Holého* „*Suzanna*“, který čtenáře svým ušlechtilým a poutavým obsahem plně zaujme. Přečte si jej jistě s uspokojením a za hlubokých dojmů. Prokop Holý není na poli biblické beletrie nováčkem a dovede prostředí doby Kristovy výstižně podat.

Krámská cena knihy je 20'60 Kč.

Ale kdo se stane *přispívajícím členem* Družiny literární a umělecké, tu za pouhých 25'60 Kč vedle této knihy obdrží ještě dvě knihy již vyšlé, a to *humorové obrázky Jana Vyhlídala* „*Když světová válka zuřila*“ a verše *F. B. Děrky* „*V bouři života*“. Tyto tři knihy tvoří členský podíl za rok 1929.

Na letošní r. 1930 budou tvořiti členské podíly tyto knihy: *D. Pecky* román „*Assunta*“, kniha povídek z Hané od *dr. Hub. Havránka* a sbírka literárních studií od *Fr. Dohnala*. Příspěvek členský na r. 1930 je stanoven 27'60 Kč.

Podporujte Družinu literární a uměleckou!

Objednejte si knížku Břetislava Štorma:

ZNAKY

stavu kněžského v zemích českých.

Bibliofilská knížka o církevní heraldice s 24 reprodukcemi. – *Vyšla v omezeném nákladu.* – Pro členy Družiny literární a umělecké a odběratele „ARCHY“ stojí tato knížka 12 Kč (bez poštovného) v knihkupectvích 15 Kč.

Družina literární a umělecká v Olomouci, Wilsonovo náměstí 16.

Kněžstvu doporučuje se

„Unitas“ v Olomouci.

Sprostředkuje nákup všech kostelních potřeb, pronajímá

farní pozemky atd. Peněžní oddělení.

ARCHA

D
LU

XVIII. ROČNÍK, SVAZEK

Emil Zegadłowicz, <i>Posłowanie Janowi Karnikowi</i>	173
Emil Zegadłowicz, přel. Otto F. Babler, <i>Posłowanie Janu Karnikowi</i>	174
O. F. B., <i>Milý pane Janu Karniku!</i>	175
F. S. Horák, <i>Našemu pěvci k Jeddě</i>	175
Iwo Bauše, <i>Mystikův domov</i>	177
F. B. Děrda, <i>Vzpomínka</i>	178
Julius Brabec, <i>Hlasy srdce</i>	180
Jaroslav Hruban, <i>Pokušení Seripandovo</i>	181
Iwo Bauše, <i>Nad hvozdý vála o Grálu</i>	200
Emil Zegadłowicz, přel. O. F. Babler, <i>Život Mikolaje Srebrzepsandho</i>	201
František Hanzelka, <i>Holandsko</i>	209
François Villon, přel. Otto F. Babler, <i>Balada</i>	210
Dominik Pecka, <i>Přiběh slona</i>	211
František Hanzelka, <i>Elegie vítězů</i>	216
Vladimír Kučera, <i>Touha po moři</i>	218
Bedřich Slavík, <i>Duše a slovo</i>	219
C. Dařík, <i>Silnice</i>	221
Julian Ejsmond, přel. Otto F. Babler, <i>Lidská a smrt</i>	222

Julius Brabec, <i>Paměti Rainera Maria Rilke</i>	225
F. S. Horák, <i>Mystická tradice ve Španělsku. Společenský a duchovní stav Španělska před rozkvětem mystiky</i>	226
Jaroslav Šulc, <i>Mihavý den</i>	232
Riša Zemánek, <i>Maliř Josef Šima</i>	233
Jan Karník, <i>Tiší hosté</i>	235
Bádník a maliř	238
Riša Zemánek, <i>Touhy našeho mládí</i>	239

OKNA

Oddaný tlumočník polské poezie	241
Plát z zvukem peněz	242
Výsledky protináboženského hnutí v Rusku	244
Z nové poučné literatury	245
Z nové krásné literatury	247
Poznámky a zprávy	252

OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

Jan Karník-Dr. Josef Svítal, Karel Němec, <i>Ilustrace k básni J. Karníka „Tiší hosté“</i> , Adolf Zdravila, <i>Letní ráno</i> , Ad. Zdravila, <i>Interieur</i>

NOVÉ PUBLIKACE

Z vydavatel. družstva „Stan“ v Břeclavi: „Stan“. List přátel umění a kultury. Roč. II., čís. 1.–6. Předplatné na rok 20 Kč. – Druhý ročník této sympatické literární umělecké revue vyžaduje ve zdokonalené grafické úpravě malíře Jos. Zamazala a za pečlivé redakce spisovatelů Oldřicha Zemka v Brně a Jos. Sekery v Bratislavě. Také kruh spolupracovníků se značně rozšířil. Jsou tu zastoupeni vedle obou redaktorů mladí básníci Z. Spilka, Boh. Kafka, Kar. Nekula, Jar. Zatloukal, Jos. Ošmera, M. Husová, Slováci Milan Pišút

a Fraňo Král; z prozaiků Jos. Míhola, L. N. Zvěřina a Peter Jilemnický, články P. Aug. Vrzal, Vl. Štupka, Jos. Zamazal a jiní.

Filosofická revue. Odborný čtvrtletník pro filosofii. Red. Ph. Dr. Met. Habáň O. P. Vydávají profesoři bohoslovce-kého učiliště řádu dominikánů v Olomouci. Ročník II., čís. 1.–2. Předplatné 35 Kč. – Druhý ročník přináší opět řadu zajímavých článků z různých filosofických oborů, zejména z estetiky.

Literární příspěvky a redakční výtisky buďtež zasílány na adresu: Emanuel Masák, katedřeta a redaktor „Archy“, Brno-Židenice. Administrace a expedice „Archy“ je v Olomouci, Wilsonovo nám. č. 16.

JAN KARNÍK – DR. JOSEF SVÍTIL

POZDROWIENIE JANOWI KARNÍKOWI

Dziś właśnie, kiedy Beskid zakwitł sobótkami
w to prasłowiańskie święto czyste bo ogniowe –
lecę drogami widru – iskrami-myślami –
tam, gdzie serca mego zgubiłem połowę:

do Czech! – A oto pomnę, mój poeto drogi,
że pierwszy mi przyniosłeś wieść z braterskich włości,
że pierwszy z braci czeskich wszedłeś w moje prógi –
z bezcennym darem miodnej, rosistej miłości.

Spojrzelśmy w wysłane na wywiad źrenice –
spuściliśmy powieki – i podnieśli znowu –
– naraz się w oczach zwały jeziorne modrzyce
i sieć żgł naprężonych do słońca połowu.

O czemuż szła rozmowa –?– ach, to rzecz drobniejsza –
pod słowem i *nad* słowem byliśmy ze sobą –
– rodził się świt uśmiechu, co troski pomniejsza –
kwadrans zolbrzymiał wiekiem, część sekundy dobą.

Tak było wówczas, tak jest dziś, tak jutro będzie –
– Poznań i Złota Praga i Brno znamienite –
wszędzie była obecność Twa i Twe orędzie
w sercach braci-poetów natchnieniem rozkwitłe.

Dziś gdy lat sześćdziesięciu dobiegłeś granicy
w zbożnym trudzie poezji przeorawszy lata –
– spójrz poeto – bo oto zaslew Twej prawicy
wzrósł w bujny plon żrącości; – to Twoja zapłata!

*

Lecz czemuż są lat zbiegi –?– ntkłością i niczem –
jesteś dziś tem czem byłeś przedwczoraj, za młodu –:
wieszczącem, wojnącem, zwyciężką obliczem
pieśnianego ziszczenia wolnego Narodu.

Gorzeń-Górny, Zielone Świąta 1930 r.

POZDRAV JANU KARNÍKOVÍ

Teď právě, kdy Beskyd ohni svatojanskými zkvetl,
v den svátku praslovanského, ohněm že tříbeného,
já jiskrami myšlenek a cestou víchru létl
jsem tam, kde polovinu ztratil jsem srdce svého:

do Čech! – a na to vzpomínám, básníku můj drahý,
že první jsi mi přines' zprávu z bratrské země,
že první z bratří českých jsi přešel naše prahy,
jda s darem nesmírným medové, rosnaté. Lásky ke mně.

Do zraků zahlédli jsme se, vyslaných na výzvědy –
spustili jsme víčka a zvedli jsme je pak zase –
– hned zvrátil se v očích přísvit jezer modravě šedý –
a sítnice slunce žhlo, když octly se v jeho jase.

O čem šla rozmluva naše –? – ach, v tom význam je malý –
pod slovem i *nad* slovem pospolu oba jsme dleli –
svit úsměvu se rodil, jaký zmenšuje žaly –
čtvrt hodiny vyrostlo v století, vteřin zlomek v den celý.

Tak bylo i tehdy, tak nyní jest, tak zítra bude –
– Poznaň a Zlatá Praha a zvláště Brno světlé –
Tvá přítomnost a Tvoje poselství bylo všude
v srdcích bratří-básníků jasným nadšením zkvetlé.

Teď, kdy jsi dosáh' meze šedesátiletí,
v zbožné práci básnictví oraje léta pustá. –
– pohled, poeto – neboť Tvoji pravice setí
– Tobě odměnou! – v zralost hojné úrody vzrůstá.

*

Však co je útěk času –? – míjivým, klamným dějem –
i nyní jsi tím, jímž byl jsi oněhdy, za mládí svého –:
povznášejícím, bojovným, vítězným obličejem
písňové skutečnosti Národa svobodného.

MILÝ PANE JANE KARNÍKU!

V „APOPHTEGMATECH“ Vašeho poety Jana Kočanowského, jehož čtyřsté narozeniny milou shodou okolností slavíme bezmála zároveň s Vašimi šedesátinami, stojí také tato historka:

Kdykoli se přihodilo, že u stolu přijeli někomu na zdraví, prosil kněz Myszkowský, Biskup Plocký, aby se to odbylo v sedě; a má-li se už vstát, ať tedy stojí jenom ten, kdo pije, a ten, kterému se přijíjí, neboť ti přece mají příčinu, aby stáli. „Ale“, povídá, „přijíjí-li si dva lidé, a třetí povstane s nimi, je to, jako by řekl: Přijíjte také mně!...“

Proto dnes, kdy u hodovního stolu „Archy“ k přípitku povstal Váš přítel, byl jsem na rozpacích, je-li vhodné, abych vstal také já a hlásil se k slovu. Řekl jsem si však, že to udělám krátké:

Komu v duši zazněla moravská symfonie, toho žen není duodobná! V zvětrí, za večerů u krbu, kdy se vzpomíná na vše sladké, co život s hořkým smísl, kdy člověk v duchu obrací listy kroniky lidí, rodů i plemen, ať už se cítí pod perutí bílého Orla, ať nad ním vlaje červená a bílá, nebo ho ovívá duch Slovenska, vždy vděčně tuší hojnost světa, bohatství osudů, záznaky duší. Život je věčný, časy nás nepřemohou! Vy, panie-Kochanku, zazpíváte nám ještě mnohou!

*

F. S. HORÁK

NAŠEMU PĚVCI K ŠEDESÁTCE

O KARNÍKOVÍ musíme především říci, že miluje své Horácko, do jehož tvrdé půdy rod jeho zapustil tak hluboko kořeny. Zde jako hoch vyrůstal v živých tradicích rodových, jež ztělesňovali jeho sdílní dědečci a babičky, hovorní strýci a tety. Ký div, že se vnímavá duše hodhova jimi naplnila tak, že byly po letech básníku a spisovateli nevyčerpatelným zdrojem vlastní tvorby. Po bábě i dědovi zdědil též zálibu v četbě, která se za studií rozvila v opravdovou vášně, již si v záru neutenčeném udržel až do chvíle, kdy se chystáme oslavit jeho šedesátku. Jeho vřelý zájem o literaturu je obdivuhodný. Karník srůstá tak pevně s literárním vývojem českým od dob Lumírovců, že marně bys hledal na našem venkově inteligenta, který by se mu v tom rovnal. Za války se Karník jako vojenský lékař stýkal hojně s mladými vojíny, absolventy středních škol, zaváděl s nimi hovory o českém písemnictví a zjišťoval s bolestí jejich nezájem a velmi kusé vědomosti o domácí literatuře. Nechápal, že by český student, kdysi horlivý posel a roznašeč duchovní kultury národní, mohl zraditi své někdejší poslání.

Karník ovšem nepřestal na pozorné a rozsáhlé četbě domácí literatury – při tom neunikla mu jediná pozoruhodná novinka, vždyť samo

objevení se nové knihy připravovalo mu rozkoše a slasti, jichž snad v takové míře jen naši buditelé zakoušeli. Z nadšeného přítele literatury vyrůstá pak literát, kterého nutkají události vlastního srdce, události rodinné, rodové vzpomínky i děje vlasti k básnickým projevům. Tak vzniká řada jeho vlastních knih, počínajíc drobnou a ostýchavou „Chudobnou zní“, aby po delší přestávce z podnětů pohnutých dob válečných a popřevratových následovaly knihy veršů: „Moravská symfonie a jiné básně“, „Večery u krbu“, „Červená a bílá“, „Závěti“; knihy próz: „Soumrak rodu Jamborova“, „Sladké s hořkým“, „Listy z kroniky“; knihy essayí a statí literárních: „Pod peruti bílého orla“, „Duch Slovenska“; překlady: J. Kochanowského „Trény a frašky“, „Z polského parnasu“. Mimo to opatřil úvodem a slovníčkem dva výběry ze slovenské literatury (ze Svet. Hurbana Vajanského a M. Kukučína). Nebudu zde uvádět množství (předních) českých časopisů, jichž je Karník horlivým přispívatelem, také se jen letmo dotknu řízných epigramů, jimiž otočí Karník, vřelý vlastenec, tuze starostlivý o opravdové blaho národů, na povážlivé zjevy našeho života popřevratového.

Karník je nejpłodnější po svých abrahamovínách. Vznikl většina jeho knih mezi 50.–60. rokem jeho života, ve věku, kdy moudrost životní už uzrála a může býti podávána jako ryzí kov bez nečistých příměsí rudy. Do té doby měl Karník především zaslouženou pověst dobrého šiřitele slovenského písemnictví, na jehož opravdové skvosty, uložené hlavně v dílech klasiků slovenských, neúnavně upozorňoval své krajany. Byl před válkou náš zájem o duchovní kulturu utlačené větve národa československého pod Tatrami nevalný. Tato záslužná činnost Karníkova byla oceněna ústy nejpovolanějšími: universitní profesor Jaroslav Vlček nedlouho před smrtí pravil Karníkovi, že šel vždy správnou cestou tam, kde jiní spíše cestu k srdcím Slováků zasypávali.

Na prahu svých abrahamovin dobývá si tedy Karník hojnou činností literární čestného místa v české obci spisovatelské, aby blíže se k šedesátce zaujal důležité postavení i v slovanském světě literárním svými zdařilými překlady zvláště z moderních básníků polských, kteří podle jeho mínění „do zmatků a duchového temna dneška mají co říci“. Že i po té stránce koná Karník velmi důležité dílo, stavě mosty k duším bratrských Poláků, uznal sám universitní profesor Josef Pekař. Karníkovi se ovšem dostalo i vřelého uznání ze strany polské. Vzpomeňme jen obsáhlé kritiky Karníkových črt polských „Pod peruti bílého orla“, kterou napsal do vědecké revue „Slavie“ universitní profesor Marjan Szyjkowski! Také překladatelská činnost nadšeného „moravského polonofila“ byla nedávno z povolaného pera polského po zásluze oceněna.*

* Když už tyto řádky byly napsány, otiskl v „Prager Presse“ profesor slovenských literatur na pražské universitě Jiří Horák jubilejní stat „Kochanowski a česká literatura“, kde vykazuje „dru Svítlovi, obětavému prostředníku mezi polským a českým světem myšlenkovým a citovým“, čestné místo v české literatuře o Kochanowském.

A tak stoje na prahu svých šedesátin, může Karník, pěvec našeho milého Horácka, s plným uspokojením hledět na bohatou žeň svých zralých let. Je na nás, synedř Horácka, abychom si vážili jeho dobrého díla, živili se jeho živnou stravou, napájeli se jeho nadšením pro duchovní poklady milovaného národa.

*

IWO BAUŠE

MYSTIKŮV DOMOV

Plá oko, srdce tvé se chvěje,
když v severní se vracíš kraj,
kde v bílé ticho, věčný taj
a pouto ledů spjato vše je.

Tam víchru vstříc a mrazu, tmám
se kráčí, sráz kde v bezdno zeje,
co duše tvá jen k světlu spěje
výš nad kraj smrti, ke hvězdám!

Zde v ledných květů schladlo v tvar
a v třípytných hladích zrcadlí
se vše, čím vřel kdys rozruďil zlý,
když nad hlavou plál slunce žár.

A rytmus světů, pohyb, dění,
jich pád i vzestup, ruch i klid
tu v tajemný se noří svt
vzníceno září severní.

Ji hvězdná tůň se rozvlní
tak jako tknutím božské něhy
a rozzařují ledy, sněhy
v trs blesků divem *jasnozření*.

A proměněn tu smrti šer
pak v mnohonásobný je den
a v slunci všech zdroj odražen
plá z nekonečna fotosfér.

Zde snil jsi slavný věčna sen,
bys v žltí z něho probuzen
ten božský jas teď vrhl v svět,
než v domov svůj se vrátíš zpět.

VZPOMÍNKA

Básníku dr. F. Odvalilovi.

Opřen o modré dálky
za Vámi se dívám
a verše zpívám –
Vám,
samotáři.

Dnové jako hvězdy
v moře padají a tonou,
hrst z nich
kéž zachytit bych mohl
a sepnout
přátelství zlatou sponou.

O každém dni,
jak unikal nám
září věnčen a zlatem,
kéž hovořit bych mohl s Vámi,
jako s přítelem a bratrem.

Půl století prožil jste již –
kolik radosti
a kolik smutku bylo z toho?
Proč tak málo řekl jste mi,
ač říci mohl jste tak mnoho?
Proč v duši své
vše ukrýváte sám?...

V den slavnostní
na všecko si vzpomínám,
radostně i zadumaně.
Na kopeček vzpomínám,
jenž z dálky nyní
jeví se mi menší dlaně,
úhor s několika bázlivými stromy,
jež v době,
kdy stal se na čas Vaším domovem,
ni stínem, ni květy
nepokryly zem,
pár budov ubohých,
jichž siluety
příliš bizarně jeví se mi nyní z dálky,
jichž vnitřek po nemocích páchnul

a z oken
vyhlížely ještě všechny hrůzy války.
A pak ta strašlivá zeď,
přímá jako meč
a smutná jako poušť...

Ó, jak čas běží,
jak uniká nám, spěchá!
Jaro přišlo,
slunce, pohoda,
a do oken usmála se
střemcha sladkodechá.

Jak legenda modrá
či sladká báj
pod okny otevřel se
krásný jižní kraj
a dole lesy,
lesy,
na něž bolest rosou padá...
A v stínu jejich
žluva vypravuje,
že smutných nikdy nemívala ráda.
A zas lesy šuměly jen
teskně,
hudbou nebes spité.
Řcete,
zda vůni jejich dosud necítíte?
Ó v kouzlo vzpomínek vrátit se možno-li,
jak v domov svůj navrací se dítě
se srdcem lehkým
a čistým jako láhev krystalová?

Na Svatý Kopeček
vzpomeňte si
s klíkatými pšínkami,
jejž poutníci
pocely pokrýli a modlitbami.
Vzpomeňte široký země pás,
jenž hrozen rodí i klas,
stůl z modrého blankytu,
z vroucích veršů
a z bílých par.
Pak ty večery vlahé,
kdy z plné mísy měsíce
modrá zář,
žel, plná stesku a melancholie

do kraje se lije,
kdy vzpomínky jako hory
rysují se neurčité a temně...

Vy, víte vše –
Půl století v duši své
jak na vážkách
mistrně a jemně
vážíte tu osudy člověka i země,
vždy s láskou,
vždy s něhou
k všem,
kteří žijí, milují a trpí.

*

JULIUS BRABEC

HLASY SRDCE

I

Zas rozkvetly akáty na stráni,
noc pohádkou vůně své hladí
a pod pluhem vzpomínek ze srdce
vše klíčí, co měli jsme rádi.

A jako oblaka po nebi
sny dávné duši mou plují,
a v zrcadle mrtvých bolestí
rej stínů vybavují.

II

U cesty týčí se starý kříž,
by hlásal lásku boží.
A kde se stín za noci rozrůstá,
krví se nalévá hloží.

Jen věčné lampy modrý svit
jak svědomí dnem nocí plane,
a pod křížem klečí srdce mé,
svou bolest Ti vyplakat, Pane!

III

A k Tobě, Věčný, na kříž,
modlí se žitvá má víra:
láskou dvou srdcí zlomených,
jež nikdy neumírá.

Ve vírech hladiny obilí
neseté vykvetly chrpy,
a nesetou lásky bolestí
dvě srdce trpí a trpí...

POKUŠENÍ SERIPANDOVO

SEDMNÁCTÝ květen r. 1509 byl dnem plným nádhery. Byla to bouře rozpuku, spoutaná a zkrocená líbezným vanutím východního vánku, jasem barev trysknoucím z každého stébka travního a z každého kalíšku kvítku, zvonícího ve vonném a živoucím koberci, jímž kráčela Primavera. Touto nádhrou prošel jinoh sedmnáctiletý, augustiniánský mnich; sotvaže se dotkla jeho srdce upoutavší čas od času pouze zraky jeho. Buď se v něm smysl pro přírodu dosud neprobudil nebo již odumíral ve věku, kdy bouře pudů po prvé zalomcovaly démonickou zuřivostí mladým tělem a kdy zároveň duše, rozpiatá vzletem k velikosti, odhodlala se odmítnouti slavně a navždy sladká ševelení hmoty, za nímiž stála bílá hrůza neposthlé závratě z věčné smrti. Bez vzrušení vstoupil do věčného města, šel, kam byl poslán, aby tam vykonal svá studia, studia kněžství, jemuž se oddal, utkav se v sobě bojem mezi oslňujícími a omamujícími závrátěmi rozkvétajícího mládí a čirým jasem studánky tiché, kterou jest nevinná duše, tak jak vychází z nesmírných pokladů lásky Boží.

Utlhl večer jásavý, jen málo chodců rušilo klid v ulicích, když docházel Agostino Seripando, rodem z apulské Troje, k bráně augustiniánského kláštera na Piazza S. Agostino. Ticho nastávalo vůdce vůkol, nebylo již zpěvu ptactva, které pod klenbou oblohy hýřilo před thvří ještě tryskajícím zpěvem radosti. Tmavě fialové nebe halilo zemi v závoje mlčení.

A rychle se setmělo úplně; než došel novic k bráně klášterní, byla noční tma. Necítil úzkost z noci, třebaže ji prožítí měl v cizině, po prvé ve městě věčném; byl vzal na sebe roudho řádověc jako jinoh, který první mohutné zdroje citů a zápalu obrátil k věcem nebeským. Byl přesvědčen, že životem svým i dílem zanechá stopu v dějinách lidských duší, a vědomí to jej blažilo.

V klášteře byl očekáván, byl přijat, stal se studujícím bohosloví v ohnisku křesťanstva. Nic nerušilo klidu jeho duše obohacované neustále věděním a vystupující zvolna, ale bezpečně a důvěřivě za svým cílem. A Boží úradek se postaral, aby stopa, již zanechat chtěl po sobě, se stala podivuhodnou, nesouc na sobě známky Prozřetelnosti, která občas nápadnými, nepopíratelnými cestami osudu mluví k lidstvu o své neustávající, věčné, nekonečné lásce, tajemná, nepochopitelná Bytost a přec tak samozřejmá, nezbytná nejvyšším tušením lidských duší.

Půl druhého roku trávil již Seripando v Římě prospívaje v duchovním životě a připravuje se horlivě na provádění svých velkých záměrů o obnovu řeholního života a křesťanské dokonalosti věřících, když do kláštera přišel, aby zde jednal o věcech řádových, německý mnich Martin Luther. Sotvaže se setkal Seripando se svým novým druhem řeholním, přilnul k němu celou duší. Smělost a odvaha, které planuly z očí mladého Luthera, působily divným kouzlem na mysl Seripandovu,

kteřý ani se nedovedl pozorovat ani zpytovat, jak jindy činival tak mocný a nenadálý byl dojem, jímž v blaživé rozechvění uvedeno bylo srdce jeho.

Brzy nato studium ještě více utužilo mladé přátelství, které tak podivně a náhle zaplanulo v Seripandovi a jež Martin Luther byl ochoten opětovat. Při všem vzrušení, které nad tím pocítoval, nikdy si nečinil výtek Agostino, a když se někdy přistihl při snění o šťastných chvílích prožívaných s německým přítelem, vždy rychle se z něho vytrhnul a ujišťoval se nanovo, že v jeho lásku přátelskou nepadl ani stín hříšného zatoužení.

Té doby Agostino Favaroni, proslavený theolog a pozdější generál řádu, řídil studium dorostu řádového. Proti jiným učitelům byl Favaroni všem a zvláště oběma přátelům zrovna zjevením. Jestliže ostatní učitelé dovedli přednáseti tak, že v řetězce přesvědčtve vybudovaných sylogismů věleňovali dogmatické poučky a všeděn bystrý a hluboký poklad Sentencí a Sum, Favaroni ze všedí pórů země i nebe ssál přímo tělesnými rty svými nauku o neskončené velikosti a nezměrném mlodsrdenství, jež odevšad na hříšníka a křehkého člověka se usmívá. A rozohniv se přechoasto, celé dějiny rozvíjel před zrakem svých posluchačů a dovedl i z chmur pobloudilých vášní vykřesati jiskerky božství, jak vloženy byly v každou duši lidskou. Nedít hledíme v nejhroznější pohromy, jež v duši způsobuje hřích nebo s obdivem patříme z hloubi své bezmocnosti a pokory ke vzpouře velké a hrdinné svatosti, která zdá se již přesahovati tělesnou a duševní míru lidskosti mific: kamsl v cos nepostihlého, neboť andělskou dokonalostí nelze nazvat to, co z prachu se pozvedá stálým bojem, vždy musíme na mysl míti, že na zemi nelze člověku dosáhnouti dokonalé spravedlnosti (justitiam perfectam); kdyby cokoli podnikl, kdyby se přímo stal láskou, jak ji opěvá svatý Pavel, jen proto, že jest člověkem, nezničí v sobě svého pádu. Zákon nebyl dán pro dobré, nýbrž pro zlé, není zákona pro ty, jejichž nezkalená, nedotčená hříchem добрota vyznačuje leskem, který skvělejší jest slávy andělů, jediné tehdy zákon má význam, příkládá-li se jako měřítko a pravidlo na skutky lidí vždy a opět chybojících. Dějiny celého světa od prvních desek Mojžišových až po poslední zpracování kanonického a světského práva jsou výmluvným a neklamným svědectvím o porušené přirozenosti lidské, o věčně ježící ráně, již zhojiti dovede pouze Bůh, ačli chceme pevně věřiti a stále pamětlivi býti, že ničím nejsme a ničeho nezmůžeme před tváří svatosti Jeho. Proto jest marno mluvit o jakékoli spravedlnosti v člověku, nespočítat naše spravedlnost v habitusích v nás vložených, avšak jediné Bůh jest naší formální spravedlností. A neměl-li by jí býti Bůh jediné a zcela, marno jest naše žiznění a úpění po spravedlnosti, marné a zbytečné jest naše konání; pak lépe bylo by nezroditi se, nevejiti ve svět rozporů a hrůz. Neboť třeba věříme v moudrost nezpytnou a spravedlnost nejvyšší svrchovaného Boha, přece, když napneme na srdce své struny čistě a pouze lidské, pak nevýslovná úzkost dolehne na nás, vzpomene-me-li, že Bůh předurčuje nás at pro peklo, at pro nebe. Nelze se vymknouti

tomuto řádu, jenž dán jest s kladem Boha, ba s kladem víry v Něj; vychází-li tento akt víry z duše lidské, nelze se vymaniti odtud; čím jest člověk, co může učiniti pro sebe, čím může přispěti k uskutečnění zámyslu Božích, leda tím, že se vzdává, aby se stal nádobou milosti, ačli mu jich Bůh chce udělit? – – –

„Jsmě věru pouhé prašivé nic před láskou Boží, která do poslední krupě vykrvácela za nás,“ řekl Martin Seripandovi, když o Velkém pátku r. 1511 vraceli se z večerní adorace.

„Jsmě, ale přes to, myslím, je cosi hodnotného v člověku,“ odpověděl jako ve snách Seripando, „a jest tím – tak mně připadá – každý skutek, kterým se snažíme, abychom se připodobnili, bédní a malí, velikosti lásky, stěží pochopitelné.“

„Čím by byly všechny šlechetné skutky lidstva, i kdyby nebyly vyváženy stonásobně a víckrát ještě ukrutností a zlobou, postaveny proti nekonečnosti a tajemnosti moře lásky Boží? Nemohu se zbavit trýzně, která mne šírá, ale když žádostivost jest hříchem dědičným, pak marným zdá se mi boj a pítvornými všechny skutky zdánlivého hrdinství, jímž si chceme zasloužit nebe, není jiné cesty a zásluhy přijít v klín nevystihlého milosrdenství než právě víra v nekonečnost, všemohoucnost onoho slítování.“

„Odkud by však potom všechno mravní usilování, které duši přeče náleží *essentia et qualitate*?“ namítl dušně Seripando.

„Nevěřím v tuto schopnost,“ odvětl rozhodně Martin, tónem, jenž nedopouštěl pochybnosti o hlubokém přesvědčení, „není v duši ani *essentia* ani *qualitate*, jest v ní prostě vnesena sylogistikou výtlou z pojmu a vlastností Božích, jest to postulát, který naprosto nevychází z podstaty duše a nikdy z ní nevycházel; ostatně celé dosavadní dějiny církve nejsou níčím jiným leda vštěpováním této these do duše jednotlivců i celých národů.“

„Chtěl by ses domnívat, příteli, že všechno to mohlo by se dít, kdyby z duše samé nic nešlo vsític tomuto nuceu? Chtěl bys snad popírat, že Syn Boží by byl nevěděl, kde zasáhnouti duši lidskou, aby se podařilo dílo spásy? Což nezdá se ti, že ještě dnes, po tolika stoletích, cosi nevyřslovného nás jímá v den, kdy – jako dnes – si připomínáme obět nejvyšší?“

Martin Luther se zakabonil. Neodpovídal hledě vzpurně do země. Zvolnil krok v křížové chodbě, kde zatím úplně se setmělo. V této chvíli, o Velkém pátku, když nakláněla se noc, Martin Luther bojoval svůj poslední velký boj. Tento úporný boj ho napřed vedl v dětství, do Fislebenu, v tichý dům otcovský, kde ho obklopovalo tolik štěstí, tolik něžnosti, jaké nepocítil od dětských dnů a kterého nikdy snad již nepocítí. . . . Nikdy? A což, kdyby vše, co dosud ozývá se vzpomínkami na dětské štěstí, od přitulení v matčině klíně až po laškovné hry se sourozenci a dobrými přáteli, s druhy a družkami dětství, v něž mísilo se první nesmělé, oddané tušení nevypověditelného vzdání, lež jest metafysickým základem „*diffusivum sui*“, všech jevů lásky, kdyby vše to propuklo znovu jinou formou v této duši prudké a planoucí, která

již byla si vědoma veškeré nicoty před záplavou vln nezměrného moře milosrdenství, jež ji zalévalo vždy novými a novými proudy svého slitování? Martin Luther zahleděl se ve sfingickou tvář budoucnosti. Nerozeznával v mlhách vzdálených let, co mu bude údělem. Co si ve však bouřilo – cítil to – v podvědomých hlubinách jeho života, což, co chtělo se zbavit hrozného, bezútěšného obrazu, který poskytoval s jedné strany nekonečný jas Boha nejvyšší dokonalého a svatého a s druhé bídný, nízký, náruživostmi přeplněný a znečištěný zákmit duší lidských – této bolestné protivě, která měla být shlazená a která přes samo úsilí Boha obětovavšího se zela tu svou strašnou zřetelností, bránil se Lutherův duch. Vše v něm chtělo vykřiknouti: Ponechte jas Bohu, nečiňte člověka ničím více, nežli je! milost učíni! avšak ještě byl dalek, aby myšlení se plně vhroutilo v tuto dřímající šerou touhu a ještě mnohem dále byl od toho, aby ji vtělil v preciznost dogmatické formule.

Již stanuli chvíli u dveří cely Seripandovy a dosud Martin nebyl hotov se svými myšlenkami. Duše, jako rázem na dvě rozťatá, nedověděla zhojiti své rány. Pohled, jímž stihl zrak přítelův, tak žhavým knítl bleskem, že Martinu na okamžik se zdálo, jako by byl nesmírnou silou vyzdvížen do neznámého, volného prostoru a jako by jeho tělo i duše byly zachváceny nepoznanou a nepopsatelnou blažeností. Seripando sklopil oči, jeho duše se bránila, aniž věděla čemu, ale tušila což tak závažného jako hrozného, co promítnuto ve věčnost znamenalo zavržení a příšerné temnoty.

Agostino Seripando zvolna vstupoval do cely, Martin Luther šel za ním. – Když zavřel za sebou dveře, žhavý očí blesk vzplanul po druhé, hrůznou silou svítící zeleným, šedým, oslnivým, hady syčícím světlem v temnotách.

„Chci viděti rozřešení toho, co mne svírá již drahý čas,“ vybuchl Martin. „Chci jistotu nebo jinak na popel šílenství shoří mhlava.“

A přistoupiv k oknu, zahleděl se do dálky, přes zahradu klášterní do nejvzdálenějších ulic a uliček římských, které byla již zahalila noc.

– S úžasem a hrůzou pohlížel na Seripando.

Martin prudce se obrátil: „Noc, noc nad svatým městem, nad svatým, věčným městem,“ pronášel zvolna, téměř křiče a chtěl, aby duše bylo cítiti pod zvukem slov, jež dopadala jako rány kladiwa do tichého, asketického meditací dýšícího ovzduší cely.

„Co chceš věděti? Nač se táží? Chceš znáti, chceš věděti, co skrývá v sobě noc, která halí svaté město! Divíš se, Agostino? Což je to otázka, která nebyla ještě nikdy položena? Možná, nebyla položena za thesi, nebyla disputována, ale sázím se, že corollaria praxe z ní odvoditi musí ne laický lid, ale kněží, svěští i řeholní, ctní preláti i biskupové, že zvidavost otázky se nezastavila ani před purpurem kardinálským, ba, že i svatý Otec sám, bez tiary a prstenu Rybářova vyšel lovit do vlahé, jarní noci římské!“

„Pro Bůh, Martine, šíliš? To je řeč mniha o Velkém pátku?“

„Nemohu za sebe,“ s úsměvem, ale důrazně odpověděl Luther a jeho

napřažené paže opsaly po obou stranách těla dva kruhy, v nichž vzepjalo se zvíře. Myšlenky hrůzné plastičnosti staly se v tu chvíli duší Martinovou. Nikdy dosud neodvážil se dáti pudovým hnutím tak strašlivé síly fantasmie, jako nyní. S evidencí ozářenou fosforečnými blesky jasného vědomí, vypěstovaného vědou a kázní, viděl Martin Luther svůj hřích, vědomé a dobrovolné přestoupení zákona Božího. Ale dříve než domyslí, nejasným hukotem vzdálené bouře hnala se přisera pochyb, rozmetávající rázem celou soustavu svatého učení. Není dobrovolného přestoupení zákona Božího, není hřichu, jest concupiscentia tolik co hřích dědičný a jediné milost pozvednouti dovede člověka z hlubin, v nichž ani snítí nemůže, aby se přiblížil k duchové dokonalosti Boží podstaty.

– „Chci poznati hlubiny lidských pádů,“ pokračoval po chvíli, stále patře do nočních dálek, „abych tím bezpečněji změřil nesmírné výše milosti, která nás dovede přitáhnouti v spásu. Domnívám se, že jarní noc zjeví všechny hrůzy hřichu, abych dovedl si vážit milosti. Nechci rozjímati o velikost Kristova utrpení, dci je viděti, uvidím je, užijím-li, kolik a jakých hříchů lze odpustiti v Jeho jménu.“

„Že jest milost Boží nezměrná,“ namítl s ochablou náhle pevností hlasu Seripando, „toho svědky jsme v denním svém životě. Nač nám vyhledávati jiných svědectví? Nač se přivádět zbytečně v pokušení? Ještě máme život před sebou, ještě nelze nám odkládati brnění žárlivě strážené ctnosti.“

Všechny dobré úmysly mluvit v Seripandovi, a přec kouzlo vlahé jarní noci proniklo již až k němu; i jeho plamen ducha zpřímá hořící nadýhl se ve směru větru, jenž hluboce rozrušoval jeho nervy – Seripando rázem se ocitl na hrozném rozcestí mystiky, kdy duše neví, zda koupána jest lázní milosti či zda trest pekla se vlévá v cévy nesmírnou rozkoší těla.

„Půjdeš se mnou,“ hlasem téměř hrubým řekl Martin a pohleděl příteli do tváře tak, že tento nedovedl se v té chvíli vzdhoplt k odporu, „půjdeš, je-li ti milá má spása jako tvoje vlastní! Nuže, mysl si, že jest to zkouška pro povolání, jemuž oba jsme se oddali.“

A vzav přítele sotva se zdráhajícího, vyšel s ním z cely a dýchobou dále k bočnímu východu z kláštera.

Byla již plná noc. Troska měsíce, rudá, krvavá, zela nad obzorem jako otevřená rána boku Spasitelova. Mysterium se dokonávalo v noční přírodě, mysterium promítané z duší lidských, ale vždy znovu a všude, kam přišlo evangelium, jako na věčné memento, že duch se musí vznésti daleko nad všechna pouta, s nimiž ve hmotě zápolí, aby vešel do slávy své, která mu náleží jako živé jeho bytosti.

Vyšli. Beze slov, bez úmluvy brali se dolů do Trastevere, předsědše jako ve snách těsně pod Andělským hradem. Jdouce nad řekou po pěšině velmi úzké, pohlédli na sebe: Martin se ohlédl, jako by se tázal, zda Agostino jde za ním, a jako by se podívil, že tak poslušně jde za cizí vůlí. Avšak nikoli za cizí, v Martinu Lutherovi rozhodl se plamen, jenž není cizí žádnému člověku, který může býti držen v mezích, může

býti zdeptán a zdušen, ale nikdy nelze říci člověku: Nemí ve mně tohoto plamene. Tato concupiscentia, tento dědičný hřích!

Šli dlouho opuštěnými a odlehilými ulicemi, než v dále spatřili knižní lidské postavy. Jedné či více? Nebylo možno rozeznati z přílišné dálky. Bezděčně se zastavili. Zalekli se toho, za čím špěli? Martin Luther zabočil do jiné uličky, Agostino jako stín šel za ním. Chtl se vzpamatovati, ale neviděl své duše. Nenalezal ji, čistý duch byl zasypan, pohrben v bouři neuvědomělých Sahar, v rozlícení vichru pudů. Nchápal sebe, avšak hledě na přítele vzmožil se přece na otázku, kterou si v duchu již položil, kterak že mohli se oddati tomuto šílenství, které v trosky rozbíjelo celý dosavadní jejich život.

Nyní zase šli dlouho, tak zdálo se jim, liduprázdnými ulicemi. Měsíční světlo bylo rozlito nad krajem a tam, kde se vřezávalo na rozhraní hlubokých nočních stínů, oslňovalo téměř. Plamen žádosti, který rozežíral těla, nabýval nově nastavším osamocením nové potavy. Jako zvíře určované neklamným pudem, zabočil Martin s přítelem více do středu čtvrti trasteverské. Šli jedním vedením pudem a byli by se stočili ke středu, i kdyby byli šli úplně samostatně a odděleně. Horečkou planuly jim skráně, poněvadž poznávali, že ztratili vládu nad sebou, nad svou vůlí; poznávali strašlivým, neodvratným vědomím, kterak zvíře dusí v nich vše, co jest svobodou v člověku a co sladkým jhem evangelia zrlo v nich ve svobodu dítek Božích.

Tu najednou, zahýbajíce za roh, srazili se s postavou jdoucí jimi vstříc. Bylo oběma jako by hroznou ranou do hlavy byli omráčeni; tváře zahořely strašlivým zaplanutím, když se na ně vyzývavě a nestoudným, nasládlým úsměvem upřely dvě fosforové žhoucí oči bledého a štihlého děvčete. Přesli, ale jejich krok zaváhal, palčivost prosakující celým tělem ustrnula v bedrách, nohy zdřevěněly a zády probíhal plamen jako vřící vody. Martinu zdálo se, že v nesmírném světelném jasu vidí napsáno ne písmem, ne logickým během událostí, nýbrž jedním přímým pohledem v dění světové, že jest ztracen, že jest konec jeho sil, že Bůh ho vydává v to, co se státi musí, že však zároveň shovívavým mloosdensvím příkrývá víru jeho, zmírňuje milostí concupiscentiam dědičného hříchu v odpustitelnou slabost lidského pokolení; – Agostino zato měl vidění hrůzy, jakými děsivými údery dopadalo v jeho vědomí uznání vlastní viny. Viděl, v témž jasu, jenž předčil všechno uvažování a analýsu, již na svou duši hleděl Martin, zcela přesně vyčtenou mez, kde počínala dráha jeho hříchu. Viděl, že nic ho neomlouvá a nic ho neospravedlňuje z kroku, který učinil, cítil s evidencí, která se mu stávala až děsivou oním jasnoztřením, které nebývá údělem lidským, že v poslední chvíli ještě může se obrátiti, může litovati, vyznati se a učiniti pokání, že může mu přijíti milost i kalich posily za šumění těchž křidel andělských, která se snášela v Gethsemane k poplvanému božství, které vydechlo v oběti, jež usmíří všechny viny.

Vidina obou byla dílem okamžiku. Ale ta chvílka byla přece dost dlouhá, aby dodala odvahy zlořící dívčici, která docela těsně přistoupila k Lutherovi, oběma rukama na prsou se mu připíjala na plášť

a zasyčela mu v oči: „Poď se mnou, mé krásné nohy uvidíš!“ A zatočila se prudce před ním vyvracejíc hlavu stranou dozadu, jako by se tázala sama sebe a všech neviděných zraků, které na ní kdy ulpěly pohledem prorážejícího čtíče, zda je dosti půvabná, aby dovedla sváďeti, a jako by zároveň si odpovídala samolibostí, v níž byl přidech palčivé a žhoucí chlípnosti.

Mrtvá dosud ulička počala se oživovat: v nedalekém nízkém, třebaže patrovém domě zaplanulo náhle pronikavé temně růžové světlo. Na jednom konci s povykem vynořoval se větší zástup a na druhém, na plochách zdi v stínu položených zdály se mihati sem tam postavy.

Celá bouře vesmíru hučela v hlavě Seripandově, šílená vřichlice odpoutavšího a vzepřevšího se čtíče propukla ve všech cévách těla Lutherova. Jako přízrak nepopsatelný, bíle žhoucí, vyvstala před zrakem Seripandovým trestající spravedlnost Boží, rozleptávající zářem svým všechny ssedliny duše, nánosy doby, dědičnosti návyků, prostředí a spalující nahou duši, dítě své lásky, ohněm zkoušky a odměny zároveň. Lutherova duše schoulila se v křečovitě napětí žlaz, v úsměšné, lepkavé blaho triumfující hmoty.

Zaúpěl Seripando, vyrazil strašlivý výkřik, v němž bylo celé vědomí hrozného pokušení, ještě hroznějšího hříchu a ze všeho nejhroznějšího údělu všeho dalšího života jeho v životě milionů jeho bratří a sester. Tento výkřik, v němž trysla z jeho duše hrůza, lítost, prosba o slitování i nové odhodlání, stal se znamením záchrany. Před okamžikem ještě zaslepený Seripando viděl v hříchu radostně zavržení života, teď viděl hřích jako nejhroznější zradu, již páše člověk na Bohu i na duši a při tom přece ne na sobě, na člověku; nyní rozuměl, v té divili, v tom okamžiku jediném, krátkém, kratším než blesk, jenž od východu vycházejí na západě se ukáže, ucítil hroznou bolest drtivou, která jako nesmírný balvan rozdrá duši a tlačí ji v chmury zoufalství, děsí, hubí, vysušuje člověka, jak možno to chápati! blaží tak a bítuje varem rozkoší. Člověk a duše – to se rozestoupilo najednou před zrakem Seripandovým, mezi člověkem a duší se rozevřela propast, nesmírná, zda nezaplnitelná, propast, propast, v níž se sléval oceán lásky Boží s proudy milosti, se slzami, utrpením i agonii, ba smrtí samého Syna Božího. A vedle sebe spatřil Seripando život duše a život člověka. Tělesnýma očima a smyslovými obrazy užířel Agostino ralské nivy spasených duší – a v té chvíli nebeský jas zvítězil nad hučící temnotou pokušení. Jako by chtěl se vytrhnouti s místa, kam byl připoután všemi kořeny své bytosti, jako by chtěl prchnouti odtud, kde do půdy stoupami byly jeho nohy vraženy, tak mocným pohybem, kterým vpřed vysunula se hlava i hrud, Seripando vyprostil se s místa, kde tma, pokušení, hřích, rozkoš zatracení poutala jej tak neodolatelným kouzlem . . . Pospíchal odtud, prchal v divém chvatu, neohlédnuv se ani zpola, s horečnou hlavou a s tělem mrazeným příšerným, rozdírajícím chladem, jenž způsoboval, že chvílemi zuby mu cvakaly prudkým a silným klepotem.

Teprve v tomto šíleném útěku, v této horečce i mrazení, což vše

znamenal uniknutí strašlivému nebezpečí, poznával Seripando jasněji a v podrobnostech, co by se bylo stalo, kdyby v poslední chvíli nebyl odolal hnusnému náporu. Bez dechu, jako by stále ještě prchal před nebezpečím, které hrne se a hučí se všech stran, doběhl Seripando až do klášterní zahrady, právě na ono místo, odkud před dvěma hodinami byl vykročil s Martinem do světa života, náruživostí a bouření . . .

Na bezoblačném nebi stál srp měsíce. Noc Bílé soboty. Jen několik málo hodin dělilo svět od nadsvětlného, jásavého hymnu: „Exultet iam angelicus chorus“, který měl zaznít nad lidskými slabostmi a pády, poklesky a lřichy jako jubilace věčné důvěry a radosti, plesání nad povstáním v čistých blaženstvích Pána zmrtvýchvstalého. Seripando klel na kolena a rozplakal se hořce.

Vzpomněl Petrovy lítosti a náhlým viděním osvicen, spatřil tragedii Syna člověka. Za Petrem se táhl nesmírný zástup postav, oněch, kteří v životě svém také zapřeli Pána, ne na všech skráních spatřil Agostino krásnou, smířující perlu slzy lítosti. Zástup vzrůstal do nekonečna, počínal v nádvoří nejvyššího kněze, zaplnil celou zemi, vršil se obrovitými pyramidami po celé obloze, až dosáhl měsíce a zakryl jeho zářící srp. Setmělo se hrůzně po celé zemi, Seripando vytrhl se ze svého snění. Zachvěl se zimou a rozčilením. Měsíc byl skryt za středou kláštera, šero pokrylo celou zahradu, šero temně modré, prokhané stříbřitě šedými vlákny věstícími blízkost svítání . . .

Zvolna ustupovala hrůza ze srdce Agostinova. Drahokamy slz, které spatřil na lících kajících, tvořily diadém nad neskonalým milosrdenstvím Božím. Jak zvolna a těžce dosud vybavoval se den z otroctví noci, tak vyrůstal Seripando nad děsy svého pádu a zrakem zroseným díkem a láskou pohlížel k nebi, slibuje slavně němou přísahou, že chce rozmnožovati řady těch, kteří nemohouce býti tóny nového hymnu k věčné a jedlincné chvále Beránkově, budou alespoň jasně zářícími démanty slz a rosy, které vytryskly ze srdce kajícího a pokáním v lůno milosrdenství Božího se navrátivšího.

•

Agostino Seripando setkal se s Martinem Lutherem až ráno, kdy celý klášter vcházel do kostela, aby byl přítomen obřadům Bílé soboty. Po celou dobu obřadů nepohlédli na sebe oba zbloudilci, každý z nich sám dosti se sebou měl co zápasit se vzpomínkami sotva mtnulé noci, stále na povrch se deroucími a zaléhajícími jako litá, dravá bouře, která již dozněla, ale z níž zůstal nad přírodou zaleknutou a oněmělou velký, těžký mrak, zahalující obzory a vyvolávající v lůně země vzdechy ztlumených a nepřekonatelných bolestí.

Agostino dobře cítil, že jest dvojí pokušení, jako jsou dvoje bouře. Jsou bouře jarních večerů, kdy svěžím vánkem, plným čistých vůní nového, silného vzduchu odhalí se v červácích tím zářivěji opět vlnná slunce tvář, kdy v úsměvném smíření klade se v klín noci jako neporušená, nedotčená mladá bytost lidská se všemi půvaby něžné, útěle duše, napojené vidinami a sladkými sny mluvícími o velikosti, se všemi

KAREL NĚMEC
ILUSTRACE K BÁSNI J. KARNÍKA – TIŠÍ HOSTÉ

půvaby mládí a krásy, které jsou plny neskonale líbeznosti na stezkách Boží kázně. Jsou však bouře letních hodin poledních, kdy bouře dozrání, avšak její hněv, tvrdá zášť zůstává rozestřena nad celým krajem, jenž sotva odváží se vydechnouti všednu dusnou svoji hrůzu a jenž na zdmuženost nebe odpovídá urputným čekáním nových hrůz, beznadějí a tvrdších ještě smutků, jenž marně touží po slunci, které jest odvráceno, jako by již nechtělo mile a úsměvně pohlédnouti na svou zemi.

Seripando pocítil tajemnou hrůzu, která mu říkala příliš určitě, že jeho bouře byla z oněch zlobně a dlouze tíživých. Necítil oně úlevy, necítil svěžího vanutí, které přichází po bouři, trysknouc odezvan, necítil oně hrdinné a suverénní volnosti, která se rodí v té chvíli, kdy pokušení bylo překonáno. Tak byla jeho duše prosáklá mdlouhou a otroctvím hříchu, že radostné a důvěry plné zpěvy svěcení přešly nad ním jako nad hluchou propastí, ba ani zdálo tušené, andělsky rozjásané „Exultet jam angelica turba caelorum . . .“ přešlo zanedbávajíc spíše bodavé ostny výčitek nežli spoluplesání a radostnou důvěru. Duše hříchem raněná ani netuší – tak zůstává ještě naturaliter christiana – jak daleko jest od radostného spočinutí v bezpečných hlubinách božských tajemství! –

Cítil-li Seripando víření hrozné proměny pod klenbami své vlastní duše jako beznadějně oddychování přírody pod temným příkrovem nehybné tesknoty zdmuženého letního rána, byl Luther zcela jinak proměněn. Přes všedna pouta, jež ho táhla k minulosti jeho dětských a jinošských let, odstoupilo od něho vědomí osobnosti. Byl jiným, byl jinou duší ve zcela jiném světě. Zákony, sliby a závazky učiněné v onom minulém, rozplývaly se v nívěč v tomto a nová duše se pouze s úžasem za nimi ohlížela, bez opovržení, bez posměchu, bez výčitek. Szazily se dva světy: tak sobě cizí, že vylučovaly jakékoli srovnávání a oceňování.

Jak patřila nová duše Martina Luthera za duší, která nenávratně odešla této noci? Byla plna vědomí, ba více, nadlidské jakési jistoty a přesvědčení, že musilo tak býti a že musilo se tak státi; ale přece s povzdechem loučila se s ní, v slzách ohlížela se za ní. S tou duší odešly velké zápasy, těžké boje, ale odešla s ní zároveň syřchovaná volnost a svoboda, nejsladší vavřín trpkého zápolení. Martin Luther cítil, že od základu se v něm musí změnit vše, i v myšlení, i ve věření, má-li se bez hrůzy dáti novou cestou, která se před ním otevírala a nemá-li zešlehtit roztrfštěním duše tesknící po všem, co bylo tak vítězné v oné víře ve „svobodu dítek Božích“.

*

Posvátné obřady byly skončeny, na hlavním oltáři zaplátl již paškál i trojzubec, ale duše, zajaté hříchu, nemohly se rozplesati. Bezúčelně, ale se zoufalou houževnatostí hledal Seripando východiško z mlžin, které smrtelným smutkem ho obestřely; v tomto živelném náporu duše byla nadpřirozená lítost, jež připravovala odpuštění hříchu. – Martin ocítl se svým hříchem rázem v zcela jiném světě. Pozoroval

s úžasem, avšak nepochybně, že tento svět žádá si zcela jiného života. Jeho nové zjevení a mnišský život! Nemohlo být propasti nepřeklenutelnější! Cím však byla potom ona tajemná síla, která od dětství je hnala k tomuto životu, v sladké objeti Boží, veškeré sladkosti pokoje obsahující? A což, kdyby byl samojediný na širém světě, jenž byl vznícen zázračnou láskou, pak mohl mluviti o poblouzení, které bývá mladému věku kalichem nejušlechtilejších rozkoší i nejtrpčích zklamání, avšak což legie těch, kteří žili životem podobným životu Jeho, avšak prožitým až do všech hlubin člověku dostupné zbožnosti; měl to všechno odmysliti, měl to všechno popřít svým pádem ve špinavých čtvrtích hříchu v Trastevere?

Martin Luther se nemohl k tomu odhodlati. Neměl toho gesta, k němuž by byla slušela svrchovaná suverenita samého Boha a při tom přec byl scvrčen železnou pěstí nutnosti, která mu kázala změnit do základů celou tvářnost světa, neměla-li duše zaupěti posledním výkřikem své vlastní, nepochopitelné a přece skutečné smrti. Smrt duše – a věčná smrt! Sotvaže se mu podařilo rozpojit tato dvě určení, již znovu a opět slévala se mu v jediné: Smrt duše – to mělo být popření duchového subjektu, to měl být nový svět bez samostatného duchového principu; věčná smrt – v tom spatřoval hrozné vědomí duše navždy odloučené od zdroje života, od svého Boha. A tyto dvě tak rozdílné věci nyní mu splývaly v jedno, prolínaly se, rozblýskaly všechny logické funkce, příšerně se řítícím samohybem svých znaků, hrozné mlčení hmoty vířící fantomem života mísilo se se zarytou temnotou, duše oslepená za trest, že se nevzpírala ani jednou veškerou plnost svých schopností za svým Světle . . . Martin Luther zahleděl se do dálek budoucnosti: spatřil veliké, děsivé šero, které padlo náhle zsinále a kalné v jásající, smavý, slunný jarní den. Viděl Boha jako velké, bílé, nezměrné světlo duši a viděl zástupy, které prchaly pod netopýří olbřímí blány temnot ve jménu Jeho – obrovské světy vzdoru stavěly se proti obrovitějším ještě záplavám sladkých světél milosti.

Martin Luther zesmutněl smutkem, který byl šerem, po němž neměla vzejíti zoře. Když po posledním Aleluja odešlo kněžstvo od oltáře, byl Luther jinou bytostí, než byla ta, která přistoupila k oltáři při obřadech Bílé soboty. Bouře, která zlomila čistotu těla, vyvrhla duši milujícího z objetí tišiny bezpečného přístavu lásky slitovné a odpouštějící, povznášející a posilující, v kalné vlny hučícího, bouřícího moře rozpoutané a dusící pudovosti.

*

Na večer Bílé soboty poklekl Seripando k nohám převorovým a prosil, aby směl vykonati svou generální zpověď ve chrámu Sta Maria Maggiore.

Na otázku převorovu, proč si vyvolil tento chrám, řekl Seripando:

„Chci, aby mé hříchy vzkřikly plně bolestí a pokáním před jesličkami ve chvíli, kdy láska Boží došla až ke kříži. Před obrazem oné neskonale obětí Páně prchne navždy hřích, chci být poťen pro slávu svého Spasitele a pro spásu duší!“

Prevor svolil. S jeho požehnáním odešel Seripando. Chvátal do chrámu. Každým krokem v tvrdost mramoru tuhl jeho úmysl jako předsevzetí nesené andělskými sbory ze srdce lítosti zkrúšeného a utrpením pádu zmučeného do výšin nebes. Daleko za ním ležel dosavadní život, dnešním dnem, zítřkem, velikonoční nedělí, nejslavnějším svátkem celého roku začne nový život. Vita nuova, vita nuova! znělo mu vstříc odevšad, veliké plány v daleké budoucnosti rodily se v jeho mysli, pro něž nebylo dosud slov. Když spatřil v dálce před sebou do výšek čnici zdi chrámu, cítil, jak mu srdce přímo poskočilo v hrudi. Byla v tom hnutí i úzkost a nedočkavost, ale byla v něm i nezdolná jistota, že duše, byť sebe víc klesla, může znovu oděna býti v radostnou svobodu dítek Božích, když oddaně popatří v nezměrnost božských slitování a když zatouží, aby nad všechny strže a víry žití pozemského směla se povznést k svému pravému životu, kterého zde v poutech smrti nedovede chápat a sotva v okamžicích milosti tuší . . .

*

Když nazítrí, o velikonoční nedělí, všechny zvony římské vyzváněly radostným a slavným Aleluja, zpívalo k tomu srdce Seripandovo nejvroucnější a nejradostnější píseň o svobodě dítek Božích. Čím mohutněji doléhaly zvonů hlasy, tím plnější radostí odpovídala duše, již byla vrácena čistota a pevnost nezdolné již víry, která vonným jarním vzduchem pila všemhu radost uklidnění, jež sama o sobě již jest intuitivní jistotou nebeské blaženosti uchystané duchům toužícím . . .

Jinak Martin Luther. Podlehnuv svodu dáhelské, hrůzné chvíle, také on vznesl své zvuky k nebesům. Avšak nádhra jejích, obráždějí se v bažinách jeho pádu, naplňovala jej úděsem, ošklivostí, kterou zoufalá duše ze sebe vyrážela k čistým výšinám, a nakonec vzdorným odporem. A v něm příkaz Boží jevil se mu pošklebkem, grimasou Boha, který směje se své oběti a jejímu mravnímu usilování.

*

Martin Luther lekl se této své myšlenky. Byla nemožná, byla urážkou Boží, urážkou rozumu, hříchem proti Duchu svatému, čímsi nekonečně horším, vzpurnějším a neodpuštělnějším než jsou hříchy, jimiž klesáme, strhováni často kypícími vavy těla a smyslu, hříchy strašné před tváří směřné velenosti a nekonečné svatosti Boží, o níž tak mocně mluví hvězdná nádhra nocí; at uznáním, a at popíráním, každý člověk v tichu noci musí se k ní povznést – ano, strašné jsou to hříchy; ale oč strašnější jsou ony, v nichž plným vědomím se Bohem pohrdá; až údové jeho budou se rozpadávati pod hlodáním choroby, on snadno a upřímně bude litovati svých těžkých vin a Bůh, který ukázal člověku nicotu jeho náruživostí zákonem milosti a lásky nespoutaných, odpustí duši,

kteřá pozná svou cenu v poslední hodině pozemskosti: hůře bude tomu, kdo Boha popřel pohrdaje jím; jak spojí se on v poslední chvíli s oceánem lásky, slitování a milosrdenství, když živil se po celý život jen nenávistí a odporem, co učiní Bůh – třeba všemohoucí – aby se dal poznati duši, která odchází? V hodinu smrti své, v budoucnost jistou se Martin Luther v hrůze zahleděl. Vzpomněl smrti otce svého, jenž umíral přec spravedliv, po životě pilné práce, po životě plném starostí o děti a jejich výchovu, po životě ryzí, nezištné, poctivé povahy. Jeho otec umíral smířen s Bohem, vzdávaje se důvěryplně Slitovníku. A jak těžká, jak hrozná byla jeho smrt! Po tři dny ležel v mráкотách neodvratného zápasu, z něhož se jen občas probouzel, aby volal děti, které se zvolna scházely u jeho úmrtního lože. Konečně nadešel den poslední, hrozný listopadový den, naplněný mlhou noci a skučením větrů. Smrtnelným chrapotem, který zdál se prořezávat vnitřností i kosti umírajícího, započal a trval až přes půlnoc. Za palčivé horečky počaly chladnouti ruce i nohy otcovy. Chlad příšerný, ledový a tuhnoucí chlad postupoval velmi rychle, dostupoval srdce; nemocný pozvedaje levici hledal místo srdce, jako by je chtěl ochrániti před posledním, rozhodným a vítězným náporem smrti.

Náhle tvář nemocného, dotud bledá chorobou, počala se pokrývatí popelavým stínem. Martin dobře postřehl tento mrak, jenž padal na tvář otcovu jako šero, když vplíží se smrtící úzkostí v kraj při slunce zatmění a zahledl také více tušením než pohledem zděšení v očích svých bratří, kteří stáli kolem lože otcova a snažili se láskyplněm objevení dáti všechnu něžnost, které byli schopni, nemocnému na úděsnou cestu do věčnosti. Sestry, nemohouce se odhodlati, aby viděly hrozný zápas smrtelný, plakaly a modlily se v sousedním pokoji. – Mrak, zatahnuv celé čelo, jako by zaváhal. Leč ne na dlouho. Za malý okamžik počal sestupovati tím rychleji, zalil polootevřené oči umírajícího, přešel na nos i líce a v té chvíli celá tvář rázem se změnila: již na poduškách neležela hlava otcova a byt i hlava otce těžce, ba na smrt nemocného, již ta drahá hlava plně náležela v tajemnou, mlčící, sňinglickou Smrti říši – Mrtvolný klid jen zcela na krátko ustrnul na tváři umírajícího. Poslední okamžik již nadešel. Srdce ochrnulo a dech v hrudi ustal. Oči otcovy strašlivým tlakem vyhnány vystoupily úplně z důlků, zakoulely se příšerně a utkvěly potom nehybně, jakoby, pronikající kouty ve stropě, se byly upřely do neznáma.

Všichni zděsili se toho pohledu. I nejstarší bratr Martinův, který podpíral hlavu otcovu, zhrozil se vida tyto poslední chvíle:

„Hrozně, ó Bože, jak hrozně,“ zašeptal, vida ty strašné oči upřené v příšernou dál . . . Pozvolna vrátily se oči v důlky, víčka napolo nad nimi se uzavřela. Ticho.

„Dokonal,“ řekl nejstarší bratr a v jeho hlase, přes všecken smutek, znělo odlehčení po chvílích, které byly svědky smrtelného zápasu. Avšak sotva to dořekl, vyšel dech z úst mrtvého již. Nebyl to již vzdech živé hrudi, byl to proud vzduchu vycházející z hadice či z nádoby nějaké, čistě fysický zvuk, neřízený žádným duchovým principem.

„Ještě ne!“ zaúpěl znovu nejstarší bratr Jan, „ó Bože, jak dlouho, jak dlouho ještě?“

Čekali dlouhou chvíli neodvažující se ani vydechnouti. Čekali, zda ještě nějakým jiným příšerným způsobem neprojeví se znovu příšerný zápas se smrtí. Nic se nestalo. Nebožtík ležel bez hnutí, bez hlasu; bylo znáti, že zvolna začíná tuhnouti tělo odevzdané rozpadu. Oddechli si všichni. Povstali, zavolali plačící sestry oznamující jim, že jest skončeno hrůzné divadlo umírání. Memento smrti stálo v očích všech, když pohlédli na sebe něžným bolem, v němž bylo přitnutí naší nicotností života a když upřeli pohled odcizený bolem, lítostí a tajemstvím na mrtvolu otce. Avšak hned nato vrhli se na kolena všichni, jakoby na tajný neslyšitelný povel, neboť i této chvíli, a zvláště té chvíli měli jasné vědomí toho, že jest první povinností jejich dětinné vděčné lásky lkáti o slitování pro zemřelého k Pánu životu a smrti. Modlili se vroucně, cítili, jak se úplně odevzdávají Bohu a cosi jako důvěra dítek k otci pozemskému, avšak nekonečně duchovější, jimi prochvěla blaživým vědomím uprostřed pláče a temné, nekonečné noci listopadové.

*

Od obrazu klečící a vroucně se modlící rodiny vrátily se myšlenky Lutherovy znovu k záhadě božské spravedlnosti a lidské svobody. Nebylo cesty, kterou by lidské poznání mohlo uniknouti existenci nejvyšší bytosti, plné moudrosti a všech myslitelných dokonalostí. Což tedy s lidskou svobodou? Dal jí Bůh člověku tolik, aby na každém svém kroku, za každý svůj skutek byl plně odpověden? Což nestačí této křehké, odevšad ohrožované nádobě nesmírný poklad víry, jak malými, nicotnými jsme před Bohem, v jehož slávu lze vejít jedině zásluhou nesmírné ceny výkupné oběti Spasitelovy?

A na tuto otázku celá bytost Martinova, dotud deptaná tuhou kázní, dotud obdivuhodný, poslušný nástroj ducha vůli Boží vedeného, začala volati odpověď, jako jediným hlasem vzkřiklo to ve všech údech Martinových: Ano, tak tomu jest, čím jest člověk před Pánem, jestliže velká víra sama ho neospravedlní? – Maje hlavu obtíženu neznámým a divným opojením, které stejně otvíralo výhledy jak v nejjasnější radost i v nejmurnější bol, rozhodl se Martin Luther, že půjde za tímto hlasem, jímž byla mu rázem rozřešena nejpalcivější hádanka života i smrti, lásky a Boha . . .

Když se po hrozném, drtivém bouři duševní Luther poněkud uklidnil, uvědomil si celý dosah svého nového poznání. Teprve potom pocítil plně svoji bezmeznou nicotnost před velikostí Boží – první akt, který vykonal ve své nové víře, jež vytryskla i z opravdové touhy po nekonečném dokonalém Bohu i z odhablosti vůle stanuvši před hrůzným náparem všech ďábelských lakadel. – Od oné noci Bílé soboty byla síla Luthrova zlomena, oddal se v božské slitování v plném vědomí hříšnosti, již spatřoval trysknoucí ze všech údů svých. Zrakem vytrženým zahleděl se Martin v bezedné tůně božského slitování, ale v hlubiny jeho svatosti bál se pohlédnouti zrakem svým.

Od velikonočního Aleluja nepromluvíli k sobě slovem Luther a Seripando. Tíha hříchu ležela na nich; Bůh odpustil Agostinovi velkým mlčením a duše Luthrova stála v stínech smrti. Agostino zaplanul novým leskem čistoty, který třibil duchovní kázni v lesk dosud nebývalý, směle a nadšené plány klíčily v něm jako krásné květy na vonící půdě jarní.

*

Přešla dlouhá řada let. Vlas někdejších mladých mužů zbělel v sních, daleko rozešly se cesty Luthrovy a Seripandovy. Nesetkali se od chvíle, kdy Martin v zimě téhož roku, jenž viděl jejich pád, odešel z Říma. Ne spatřili se nikdy již, ale slyšeli o sobě velmi mnoho. Cesty milosti a cesty hříchu rozešly se, ale tvárností, kterou dávaly světu, srážely se neustálým bojem. Nad močály a bažiny vynořují se sněžné květy leknínů, nad varem hříchů a pádů vždy znovu rozkvétá svatosti křehký, éterický květ. Od hrozné chvíle Bílé soboty stoupal život Seripandův nadšeným odhodláním. Oddháže z Říma, aby se odebral nejlíhře do svého řádového kláštera v Sené a brzy nato za profesora theologie do Bologně, odnášel v srdci po hrozné mravní bouři hlubokou shovívavost k pokleskům chabosti lidské, shovívavost, která svým vznikem vždy již se modlila o slitování a hledala cesty, jimiž by pobloudilá duše vrátila se k plně trysknoucím zdrojům milosti. Na prožitku bilosobotní noci zbudoval si Seripando celou nauku, vlahou jako pozdní jara noc, zahalenou stříbřitým závojem melancholie a přece probleskující přísavky života věčného. Neboť od té chvíle cítil přicházeti bouři, jejíž spousty v duších budou nesmírné, byl si vědom, že počíná hledati ochrany před vidící dříve než se rozpoutala. Tušil a viděl, kterak šelma lidské vůle se vytrhne z milujícího objetí Boží kázně a od té chvíle že řídit se bude lavinou do propasti. Bylo třeba tedy především zesilovati v denních úkonech lidských to, co nejvíce by bylo schopno dání blaženost vyrovnaného klidu duši ochotné plnit vůli Boží: tímto duchem nesený byly opravné snahy, které uplatňoval v prvé řadě ve své řeholi, zvláště, když r. 1539 stal se jejím generálem pro přísnost své řádové kázně, kterou spojoval s laskavostí a mírností k slabým, křehkým a chybným. – Tak ze skromné cely u S. Agostino v Římě vyšli současně téměř oba reformátoři; zatím co Martin Luther reformoval božskou nauku, aby lidská zkažená a nakažená podléhající srdce lidská nemusila se podrobovat sladkému jhu božské lásky, reformoval Hieronymus Seripando srdce lidská, ukazoval cesty a podával opory, aby snáze dostoupila toho mála dokonalosti, již žádá Bůh, aby na věky přivínil tvora svého na srdce své láskou překypující. Tisíce duší, o nichž nikdo dnes neví, ale které stejně drahé jsou Bohu Vykupiteli, zachoval Seripando láskyplným, spásou ikaým objetím dohřešného pastýře.

*

Těživí, zimní dnové lednoví těžce dolehli na Martina Luthra r. 1546. Viděl před sebou rozběsněné moře převalující se od pólu k pólu a na-

hlédaje ve své srdce i v srdce svých věrných, zastíhoval v nich jen stále a stále lomcuje, neutišitelné bouře. Kdo je vyvolal? Kdo je rozpoutal?

14. února dostal zprávu o dvou událostech, které naň učinily hluboký dojem, ač z opačných důvodů. „Papež Pavel III. zemřel 3. ledna a byl pochován“, tak v radosti svého srdce oznamuje Melandithonovi. Avšak opět píše Kateřině: „Císař stojí třicet mil odtud v Soestě ve Westfálsku.“ Mohlo se státi, že císař, bude-li chtít, vpadne do bezbranného Saska, Luthra zajme a bude ho souditi podle zákonů říšských. V Lipsku a Magdeburku již se vyprávělo, že Luther byl jat. Nic jiného, nemohl také očekávat a měl proto v oněch dnech ponuré vyhlídky. Dáblská zjevení, která dříve bývala tak častá – at ve skutečnosti, at v jeho obrazotvornosti – opět se dostavovala. Ponořen v smutné a úzkostné myšlenky stál o jednom z těchto večerů u okna. Tíže balvanu, který uvedl v pohyb, po prvé v nešťastné velikonoční noci v Římě, drtila mu srdce mukou nevypsitelnou. Pozdvihnuv náhle hlavu, spatřil dábla sedícího naproti na okraji kašny. Jeho tlama byla hrozně otevřena, jako by ho chtěla pohltnout. Vtom se ďábel vysmrkal a obrátil se k němu zadkem. Nešťastný starý muž odstoupil od okna a plakal. Nebyly to slzy lítosti, byly to slzy zoufalství. Byly to zmnohonásobené proudy slz prolitých tajně oně noci v Římě a které rovněž vytryskly ihned zoufalstvím, které přitjalo pád za nový, neodvratný život, místo aby lítostí a odhodláním smyly všechnu vinu svažující zároveň duši silou novou, radostnou. – Zda nevzpomněl si tehdy snad na větu, kterou jistě četl u svého oblíbeného Terencia: „Ad restim res rediit“, provaz je to jediné, co mi zbývá? Několik tajemných výroků z oněch dnů ukazovalo mu cosi podobného. 16. února napsal křídou na zeď ložnice: Nemůžeme činit, co každý chce; avšak můžeme zajisté učinit, co my chceme. – Jakého řeťezu článkem byla asi tato slova? Odkud vycházel a kde končil? Stál nad nimi ještě Bůh jeho dětských, radostných, šťastných, důvěřivých let? Či byl to již jen fatalismus zahalený v subjektivní mami svobody, které není a které Bůh nedal ani tomu tvorů, který se zove dítkem Božím?

Po celý den 17. února zůstal již Luther doma, nemohl se odhodlati, aby vyšel. Toho dne večer sešla se četná společnost přátel v jeho domě a doktor Martin Luther byl velmi dobré nálady, žertoval a veselý hovor plynul neustále. Byla to poslední chvíle radosti, která dopřána mu byla na tomto světě.

Hojným vínem obtížen odebral se o půlnoci Luther na lože. Usnul ihned a spal dvě hodiny tvrdým spánkem. Náhle však procitl ze sna chytaje se za hrdlo. Dábel, který před čtyřmi dny ho znepokojoval, rdoušil jej vši urputnou zavilostí. Luther viděl s hrůzou, kterak zatav drápy v jeho hrud dábel ho vleče na okraj příšerné, nedohledné propasti... Bránil se s napětím všech sil, ale marně... Martin Luther činil zoufalé pohyby, aby jimi zavřel příšerný pekelný jícen. Bylo vše marno. Jediným smyknutím strhl ho dábel s kraje propasti a již se řítit Luther ráchotem set rozběsňených hromů do bezedné, věčné temnoty...

Časně ráno byl nalezen mrtev. Byl to pohled hrozný, němé pohledy přátel hledících na toto divadlo smrti jako by hovořily: Jak strašlivý

konec! Jaký byl život? Tělo reformátorovo viselo z postele hlavou vpřed, která se dotýkala úplně země a její lebeční kost po levé straně byla nastřípána, snad následkem četných úderů o pelest neb o podlahu. Ruce byly zataty a zkrouceny, ruce, jež se bránily ďáblu, ale neubránily se. A jak také byly by se mohly ubránit ruce toho, jehož duši nechtěl spolupracovati na díle výkupném a který, boje se zápasu, opovázlivě všednu spásu očekával od milosti, která si tedy ani nezasloužila, aby se člověk rozpomínal, co pro jeho blaženost mu připravila ve věčných stanech Božích?

Tak odešel ten, jehož dvojí ovoce počínalo zrát: ovoce rozvrácení mravní osobnosti, ovoce hrozného hříchu proti Duchu sv., jemuž vtisknuto od počátku stigma neodpuštělnosti: na milosrdenství Boží hřešiti – a ovoce vzdoru, které o něco později počalo uzrávati: milost vypuzená ze života a odkázaná na to, aby očekávala duši až na pokraji hrobu, stala se poněkud zcela zbytečnou, svět vymkl se zcela milosti, žije dosud ze vzpomínek na ni, avšak v budoucnosti několika století temně duněla již strašlivá bouře vznícená člověkem, který – přes uslechlité úsilí několika hluboce prohlédajících jednotlivců – řítil se neodvratně v propast bestiality. S hrohem Martina Luthera zavřel se nad světem hrob stimulu k cestám milosti a k výšinám.

Zpráva o smrti reformátorově stihla kardinála Seripanda, generála řádu augustiniánského, na koncilu tridentském. Křesťanský svět byl již silně zmítán jedem bludu jednak lutherského, jednak kalvínského. Měla-li nastati náprava v církvi, bylo v prvé řadě nutno, aby byla pozdvižena důvěra ve všechny výborné dary, jimiž přirozenost lidskou Tvůrce obmyslil. Neboť neblahé ovoce reformace již se projevovalo příliš patrně: přes všocheň lesk svobody ve věcech víry vanula z nových nauk bezútešná zbabělost a zoufalství nad možností mravního vzrůstu a zušlechťení lidskosti, ovšem jenom bojem, tvrdým zápořením a dary milosti získatelnou.

Vzpomínky na nešťastného přítele zmítaly duši Seripandovou a plnily ji nepokojem. Jak by byl rád padl na kolena v samotě, ve své cele, a modlil se tam za spásu duše Lutherovy a za všechny, kteří s takovou – snad upřímnou – radostí a s nadšením přijali jeho slova jako evangelium osvobození! A byly vskutku okamžiky, kdy doufal, že poblouzení není tak velké, aby ho nemohl přikrýtí plášť nesmírného slitování, ale hned nato vpádala v toto rozjasnění neblahá čmura, zvedající se ponurou hrozbou proti původci nové nauky, která tolik žádala po Bohu a která tak málo vděčnosti ukládala jeho tvoru. Seripando se zmítal v křečovitém boji, hledaje, čím by za Luthra usmířil spravedlivý Boží hněv. Vzpomínal na celý svůj život, na ta dlouhá léta prožitá ve službě Boží s nadšením, odhodlaností a houževnatostí, které neznaly mezí a neznaly překážek. Dospěv na sklonek svého života a dosáhnuv nejvyšší hodnosti řádové i nejvyššího důstojenství hierarchického v purpuru kardinálském, zanechával za sebou světlou dráhu reforem řádu i srdcí,

široký proud lásky a shovívavosti, který rány hříchu hojil nezměrným soucitem a slitováním. A nyní tu stanul, aby položil na váhy koncilu své slovo, jež platilo mnoho, aby bylo jasně definováno, čím jest v Duchu svatém, „Jemuž se vidělo i nám“, ona zpupná nauka, již založil Martin Luther a která vítězně, tak se zdálo, si podmaňuje celý svět. Hieronymus Seripando byl by rád zachránil, co schopno bylo záchrany, avšak při tom definovati musil. Již několikrát promluvil, když šlo o vymezení nauky o ospravedlnění, kdy záleželo tak velice na tom, aby vyvážen byl poměr mezi milostí a slitováním Božím s jedné a vůlí člověka s druhé strany.

V úterý 16. března 1563, v zasedání mezi hodinou 14. až 17., povstal kardinál Seripando naposled, když se končilo II. a III. přezkoumávání o stavu ospravedlnění. Celý jeho život, všechny vzpomínky chvěly se v jeho hlase, když promlouval k nauce:

„Spravedlivý ve spravedlnosti jest zachováván dobrými skutky a ostříháním příkázání Božích. Stále živoucí touha přiblížit se dokonalosti Boží jest živnou půdou milosti. Ospravedlněný stále cítí jakýsi zákon odporující zákonu Božímu v údech svých. V uvědomění toho jest rozcestí života dítek Božích a dítek světa. Kdo se poddá onomu zákonu, odporujícímu zákonu Božímu, ztrácí naději na záchranu své duše. Především tedy třeba jest přemáhati onu žádostivost. K tomuto vítězství milosti Boží jest potřeba spolupůsobení svobodné vůle. Bůh, osvícení moje! Dále jest potřeba kajcnosti, to jest umrtvení těla a všech způsobů, jímž tělo se umrtvuje. Tak sv. Augustín v knize *De meritis et remissione peccatorum* a v 5. knize, *Contra Julianum et Pelagium* dí, že umrtvování i žádostivost se umenšuje i milost rozmnožuje. Za třetí vyžaduje se stálá paměť na milost Boží a na utrpení Kristovo. Nikdo není tak spravedlivý, aby v boji s tělem a ďáblem někdy nepodléhl a nepadl, alespoň všedním hříchem; prostředkem proti tomu jest denní modlitba a skutky milosrdenství. Hlas Augustinův hřmí: Třeste se, Pelagiánte, od toho neustoupím, že není tak spravedlivého, aby někdy nezhrěšil!

V postech a modltbách, v bezesných hodinách často jsem k Pánu lkal o milost poznání. Zdu nevzešla nám všem otázka hrozná, otázka našeho života, života věčného nebo věčné smrti, zda my, kteří ospravedlnění jsme a pro totéž oslaveni jsme podle slova psaného: „Které ospravedlnil, tytéž oslavil,“ před božským tribunálem budeme souzeni z jedné toliko spravedlnosti, totiž skutků našich podhazejících z milosti Boží, která v nás jest, či z dvojí spravedlnosti, naší totiž, o níž právě jsem se zmínil, a spravedlnosti Kristovy, totiž utrpením, zásluhami a dostiučiněním Kristovým, doplňujícím nedostatečnost naší spravedlnosti. Zajisté Augustín praví: Běda jakkoli chvályhodnému životu lidí, bude-li souzen v chvíli, kdy odstaveno bude slitování. O pravdě, věru, otcové, v jejichž záštitě a ochraně sama pravda jest, soudte, a tak soudte, abyste pamětlivi byli toho, že nyní o Bohu, to jest, o Boží spravedlnosti rozsuzujete, kteří samými Bohem, nejvyšším Soudcem, jedenkrát budete souzeni. A Pán dí: „Ne podle zdání lidského soudím já,“ i almužna u Boha, jenž srdce zkoumá, může pocházeti z hříchu a přece člověk almužnu dávající vždy

bývá chválen. A tak před zrakem Božím otevřeny jsou všechny pohledy v tajemství, jichž sotva tušení nám dopráno a proto tím stkvěleji září víra světlem nadpřirozeného svého původu, čím více božské od lidského odlišuje. Takto také liší se soud Boží od lidského a sv. Tomáš praví, že Bůh žádá po nás spravedlnosti, ne podle spravedlnosti lidské, nýbrž podle božské. Neví mnohdy ani člověk přistupující k svátostem, zda milost přijímá, poněvadž neví, zda dobře připraven ji přijímal. Tedy sluší pochybovat člověku o vlastních dílech, popatří-li na sebe sama. A když bude dovoleno pochybovat o naší spravedlnosti, nebude dovoleno utíkat se k milosrdenství Božímu a k utrpení Kristovu? Právě sv. Tomáš: Spravedlnost naše jest nedokonalá a tehdy dokonalá bude, až budeme ve vlasti. Církev ovšem žádá si spravedlnosti našich skutků, ale modlí se za hříchy naše pro spravedlnost Kristovu: pro křest a svatý půst tvůj, pro kříž a umučení tvé, pro svaté vzkříšení tvé; takto církev spojuje dobré skutky se spravedlností Kristovou.

Před tváří neskonale velebnosti Boží nesmí víra naše býti zatížena beznadějí nad vůli naší a nad skutky našimi; avšak zapřísahám vás, otcové, já, jenž jsem viděl zápas duše onoho nešťastného, abychom nevyklučovali ze sladkosti spásy duši ubohých hříšníků, do jejichž nejskrýtějších hlubin, ve kterých čas od času probouzí se nesmírná touha a žízeň po oblažujícím míru v loktech Božích, jen oko Hospodinovo neomylně prohlédá. A tak sudte, otcové, aby před světem celým byla oslavena nevystihlá Boží láska a spravedlnost, avšak také tak, aby zjevno bylo světu, že veškeru naději svoji skládáme v nekonečné milosrdenství Boží."

Kardinál Seripando domluvil, zřejmě unaven a vzrušen. Nezvyklé jeho pohnutí přeneslo se na celé shromáždění koncilu. Před očima všech otevřely se propasti bídy, které jsou uzavřeny v lidských duších, a nade všemi zazářilo stkvoucí a bělostné, nedostupné ve své čistotě a kráse světlo nebe věčného milosrdenství. Náhle šero večerní zahállo prostory dómu jako ševel temných, grandiosních křídel z říše stínů a smrti. A toto večerní zadumání těchto hlav schýlených bylo nepokornější modlitbou, bylo upřímným, z hlubin trysknoucím „confiteor“, které se nořilo cele v bezednou bídu lidského zoufalství, pádů a bezmoci.

Do ticha zavzněl hlas: Reverendissimus Dominus Jacobus Jacobellus, episcopus Bellicastrensis. A biskup hned nato promluvil hlasem, v němž dvíhlo se doznívající hlubinné pohnutí celého shromáždění:

„Nic mocnějšího není nad víru v naše ospravedlnění, vše ostatní pro neskonale zásluhy Spasitele našeho Ježíše Krista musí doplňovat neskonale milosrdenství Boží, toliko víra upřímná a hluboká sama dostahuje a Bohu se líbí. Neboť že víra první jest v ospravedlnění, proto řečeno jest, že věrou ospravedlnění jsme. A proto, otcové, já zapřísahám vás, připojuje hlas svůj k plamenné výzvě milovaného bratra kardinála Augustina, generála řádu augustiniánského, první péče naše budžď o to, aby plamen svaté víry nikdy nevyhasl v srdcích lidských; vše ostatní ať slitování Boží pomůže doplniti."

Po něm promluvil ještě generál řádu kazatelského:

„Právem díme, otcové, že věrou ospravedlnění jsme, velký výkřik duše po Bohu jest víra a Bůh neodolá tomuto volání úpěnlivosti. Neboť víra buď ve svátostech, buď bez svátostí nám přivlastňuje utrpení Kristovo jako ve Starém zákoně: proto víře přikládá se ospravedlnění. A tak zjevně v silné víře spatřujeme nejasněji přiznání své bédnosti, nejzřejmější touhu po nebi, kterýchž božské slitování nenechá nevyslyšených!“

Pozdě večer skončeno toho dne zasedání koncilu. Balvany, které tížily srdce těch, kteří byli plni šlechetných tužeb, jako meteory milosti Boží svítily do temnot věčných.

Pozdě v noci, po mnohých modltbách ulehl kardinál Seripando, myslil neustále na nešťastného, kdysi druha svého, Martina Luthra.

Náhle spánek lehký jako vlnami koléhající obestřel mysl jeho . . . Ráno, krásné, jarní řinulo se do domu všemi okny, paprsky sluneční s obou stran dopadaly dovnitř, vše bylo jediný jas. Všichni účastníci koncilu odění byli v roucha bělostkvoucí, jejichž lesk až oslňoval Seripandův zrak. Usedl na svém místě. Hned nato slyšel, kterak celé shromáždění sborem, těžce a monotonně, recituje XVII. článek definované nauky o ospravedlnění. Seripando naslouchal a slyšel zřetelně:

Si quis dixerit, in huiusmodi bonis et sanctis operibus, quibus homines dei iustificati sunt, iustificantur et iustificabuntur in Christo, nos nihil agere, sed tantum agi a spiritu dei: anathema sit.

Kardinál Seripando se zachvěl bolestným mrazením, jeho oko upíalo se do výše, jako by čekalo, jako by prosilo. A náhle, jako taženy, jeho zraky, oči všech se upřely do výše. Klenba chrámová zmizela a obrovitá Růžice, sršící zlatými, perlivými krůpějemi tvořícími obrubu bílému planoucímu světlu, které v nezměrném plese táhlo k sobě duše, objevila se v hloubce nebeské tůně. Seripandovo srdce zaplesalo, neboť jeho tušení bylo splněno. A jako odpovědí na recitovaný kánon koncilu zaznělo s výšin růžice sborem nebeských dalek:

ylo všechno vzdáleno. V širokých dálkách se však její svět rostl, byl určitější, jasnější, pevnější a hmotnější. Teprve až nabýval svých ostrých forem, své pevnosti a neměto výsměch. Ne podlý, ne škodolibý. Tak se smějí lidé jistě kňouřící věci; zejmna nic nepoume.

A můj svět tvrději letěl svou cestou, kterou jsem žil. Ani se nezachvěl. Myšlenky mé jej opustily a běžely jako stádo mezi oběma, poplašený, rozvířeny, ale ten chaos měl určitý zákon. Jevil se nyní v této samotě a v klidu cesty k nádraží docela drasticky.

Ach, nerozumíme si a neporozumíme! Možná, že jsem to mluvil. Ale větve kaštanů byly holé a hladově dýhaly drkotající zvuky. Mohl jsem odvážně odpoutávat svůj svět a nechat se jím unést. Nemyslit na druhou polokouli, nehnát se za fantomem (byl to jen fantom?) rozvázat řetěz myšlenek, usednout a psát. Několik slov mých a tesklivých. Několik slov o tom, jak těžko se nese toto jho a zdali by nebylo lépe – – –

Ale ačkoli jsem to věděl a dobře si to říkal a ačkoli jsem byl o tom přesvědčen, a ačkoli jsem prohlásil, že to udělám, věděl jsem, že to nebude. Byla to touha trpět? Byla to vůle zničit se mezi dvěma světy a zůstat jako šilená tanečnice věčně na jevišti? Byla to vášně zatratit rozum a letět bláznivě jako rozbitá hvězda?

Všecko. Všecko to bylo a šlel jsem po tom okamžiku, až budu zmučen, ubít tisíce a tisíce dní, vtečinami, pohledy, vezdejším životem. Ona pak ve mně rostla, svítila jasněji a její jas se šířil, prorážel, oslepoval. Ona nepochopená, ona, které nikdy nepochopím. Jejíž náruč bude vždy na druhém břehu, jejíž srdce bude tlouci blůše a zoufale, jejíž hlava bude poduškou zničených nocí, jejíž vlas bude jako provazy k oběšení – ona – ona půjde cestou mého života nepoznaná, vzdálená, ona nevstoupí svým srdcem do mého světa zavřeného, do mé duše sedmi zámky opatřeného. Ona bude má, ale jen jako dcera lidská a její sen vyletí jako holubice do prázdna, úzkostně třískaje křídly do mých oken.

Ona bude smutkem mého života, pluhem naostřeným a kosou nabroušenou a bude mne řezati a rýti, svými sivými očima bodati, ale já zůstanu sám jako toho večera, jako té noci. Oheň jejího srdce budu ztravovat nastavenou hrudí a dýchatí zár jejích úst, její tělo bude tělem mým, ale její svět nepadne do mého, její hlas bude hluchý a temný a její síla slabá.

Budu bojovat a uloupím jí dítě. Vezmu jí její dech a napojím děcko svou krví, svou láskou a odvedu do svého světa. Zůstane sama, aby přemýšlela, aby plakala, naříkala, zoufala, prosila. Hle, jsem neúprosný! Vezmu jí její pláč, slzy a hořekování a obětuju je své žhavosti a vroucnosti své duše. Ničeho jí nenechám. A když bude líbat mé tváře a mé vlasy, budu studenou mrtvolou, duch můj odletí k hvězdám a

k slunci a pocítí smutek svých polibků. A když mne bude buditi svými slzami, uzavru se ve svůj svět a nedám známky života.

Hle, těžké živobyťi si vybrala, dobrá, nezkušená, milá, plná lásky a odevzdání, plná květu a radosti: aby klečela na hrobě svého nepoznaného. Hle, těžko se svázala a já ji nerozvážu. S ní skončím život. S ní půjdu cestou, jediné láska zabíjí a rve, ničí a pustoší, aby přišlo pokolení lidí Božích.

Ale poněvadž jsem u nádraží, vejdu a napíši jí list: Mám tě rád a nemohu bez tebe žít! A neklam sebe ani ji. Posílám dopis z hvězdy na hvězdu a ten nedojde. Věčně bude blouditi a nikde mu neotevrou schránku srdce.

*

VLADIMÍR KUČERA

TOUHA PO MOŘI

Tam do dálek,
kam slunce spěje,
se upíná můj zrak
a oko hoří nadšením,
když vánek věje
s pozdravem.

Chťel bych moře vidět,
moře znát,
do hlubin jeho hledět,
jich se ptát:

Kdo stvořil tuto nekonečnou krásu?
Což vyrovná se něco moře jasu?

Krás moře
jsem dosud nepoznal
a planu velkou touhou
neukojené duše
vpíjet v nitro mořský val
s rozkoší.

Chťel bych vnímat mornou hudbu,
tóny ssát
a s jasným zrakem nočních hvězd
všech se ptát:

Kdo dirigentem hudby, barev, krás?
Chci moře vidět, vlny čiré, hlubin jas!

DUŠE A SLOVO*

DUŠE A SLOVO je výsledkem dvacetiletého literárního a psychologického badání pražského germanisty Otokara Fischera, přesněji průřezem jeho kriticky podnětné a závažné činnosti. Není to pendant k Saldovým podobiznám a medailonům „Duše a dílo“, ač rovněž přispívá k rozboru „romantiky“. Bohatě vzestupná linie Fischerovy osobnosti a jeho kritického vývoje je vnitřním hybným momentem obratně redigovaných a chronologicky komponovaných essayů. Problematika, již si Fischer přinesl z vlastního básnického nadání a z uměleckého kultu Nietzscheho a Kleista, je patrna i v celkové výstavbě pronikavě rozvedených studií literární historie. Zájem Fischerův se samozřejmě soustřeďuje především k básnickým blížencům, k spřízněným romantickým analytikům podvědomí, jejichž horečné zárově sny jsou nedefinovatelným odrazem tvůrčího nadšení i bolesti. Jednostranný prvek romantického toužení je však vyvážen současným zájmem o klidnou pohodu klasického období. Takto překlenutý dualismus slouží za podnětné východisko vlastní kritické metody, jež „z mystického uctívání věcí, jichž nelze uchopit, šplhá k jasným obrysům a k přesnému slovu“ (297). Vývoj od analýsy „nevyslovitelného“ k analýze tvaru sleduje i vývoj Fischerovy orientace od germanistické jednostrannosti, možno říci od kultu západu k pozdějšímu evropskému universalismu.

Immediate vstupní studie O nevyslovitelném živě zasahuje ústřední problém Fischerovy démonické touhy. Na Goetheovi a Kleistovi vyšetřuje autor problém nevyslovitelnosti jevů, jež u obou protilehlých duchů byla pocítována s bolestnou opravdovostí. Druhá část je fragmentem většího zamýšleného pojednání o barvách, jež s dějstvy díla, rovněž neuskutečněným – mělo tvořit jedno z Fischerových „životních“ děl. Přesto partie o Bürgerovi a An. Grünovi, jež jsou středem rozboru, zafixně oblaňují problém „barevného“ a „tvarového“ umělce. Jak hluboce vnitřní byl zájem Fischerův o toto odvětví umělecké tvorby, dokazuje i jeho Šplývání požitků, jež se snaží vyložit synestezii německé romantiky hlavně na L. Tieckovi a E. T. A. Hoffmannovi, nehledě ovšem k četným dokladům z literatury francouzské. Zůstáváje věren větě „představy a vjemy mají své umělecké dějiny, stejně jako vidění, přeludy a sny“ (72) zahloubává se Fischer do poměru života a snu. Tuto radostnou i tragickou paralelu zjišťuje již v „Tisíc a jedné noci“ a po Calderonově „La vida es sueño“ rozbírá podstatu Grillparzerova „Traum ein Leben“. Kellerovým „Snům Zeleného Jindřicha“ věnuje celou monografii, ač u tohoto zkráceného přetisku studie nutno připomenouti, že v něm Fischer po prvé ze všech literárních historiků domácích i cizích užil Freudovy psychoanalytické teorie k zkoumání

* Otokar Fischer: Duše a slovo. Essais. V Praze 1929. Nákladem Melantricha. Stran 300.

literárnímu. Doplnění a kritiku Freudovy školy k jevům uměleckým a zároveň informační přehled o nových heuristických metodách slovesné psychologického zkoumání rozvádí Psychoanalýza a literatura i Charakterologie.

Všechny tyto partie soustřeďují se kolem vůdců i epigonů německé romantiky. Problematičnost, záhadnost a démoničnost jsou typickými znaky těchto rafinovaných i paradoxních „milenců neznáma“. Klasická vyrovnanost, ukázněná harmonie a slunná pohoda Goethea nebo Kellera jenom vyrovnává ostře vyhraněnou linii psychologických bésů. Jejich záhadné prostředí, jež tak geniálně bylo vyličeño Rusy, zajímá Fischera později. Teprve po oddílu Věrná a nevěrná paměť z r. 1911, v němž autor věnoval značně místo Th. Stormovi, aby plně rozvinul význam vzpomínky v jeho díle a prohlásil „zapomínání“ za literárně účinný prvek na př. u Wagnera, došel Fischerův zvidavý pohled k závažnému problému dvojníka. Nežli přistoupím k této části Fischerovy knihy, poukazuji ještě na problém Anagnorise, jež sleduje u Vrdlického, Hofmannsthal a v osudovém dramatu a na partii Děja vu, která rozbořem nietzscheovského učení o „věčném návratu“ a nepravé vzpomínky u Gončarova Oblomova tvoří vlastní úvod k Dělnám dvojníka. Tuto část essayů považuji mimo osobní zpověď Na rozhraní a přednášku O překládání básnických děl za nejosobitější projev Fischerova ducha. Nejen motiv Blíženců, kleistovská osudovost zrcadla, historie Dvojitý já u Goethea, Heineho a Musseta, záhada dvojníka v pracích Jeana Paula a F. T. A. Hoffmanna zajímá mysl jemného psychologa a literárního badatele, ale především bizarné romantická psychologie Dostojevského Běsů, jež se odváží proniknouti až ke kořenům dobra a zla.

U tohoto problému Fischer však upřímně ukazuje meze literární analýsy, jež „vědoma si bohatství své látky stejně jako omezenosti své pravomoci, spokojuje se tím, že vytkne směr, nadhodí otázky, hromadí údaje a naznačí výklad, přenechávajíc další slovo dvěma mocnějším sousedům: metafysice a tvořivému umění“ (208). Tento prvek snad nejsympatičtější a zároveň vědecky a umělecky nejoprávněnější je rozveden i v skvělém autoportretu „Na rozhraní“. O funkci literárního historika Fischer zde píše: „Věrně oddaného literárního historika však nevyznamenává jen svědomitá přesnost a pořádkomilovnost: přidružuje se odvaha a objevitelská radost, o níž vedoucí mluví jen zasvěcení, rozkoš hádati hádanky, schopnost vidět nové problémy, zunicenost pro dobývání vědeckého území, o čemž všem se básníkovi nezdá: jsou to výrony zkoumající zvědavosti a nepodmíněného uctívání pravdy, výsledky nadšené lásky k předmětu a oddané práce ve službách kohosi vyššího, jsou to symptomy směru, nepřátelského legendám, žizničního po světle a osvětlení“ (211). Tato antinomie badatele a umělce Fischerova typu je ještě posílena statí O překládání básnických děl, jež stejně jako autoportret Na rozhraní odhaluje autorův poměr k české slovesné kultuře, již Fischer buď přetlumočením Goethea a Villona nebo virtuosními partlemi o Brezli-

ADOLF ZDRAZILA - INTERIEUR

nově rýmu a Kollárově sonetu přinesl živelné obohacení. Fischerův zájem o českou kulturu, který na počátku byl minimální, rozrostl tu do monumentálních linií linguistických, aby v Kollárově sonetu rivalisoval s prací Vrdlického a Březinův rým vyložil nejen morfologicky, geneticky, ale i v psychologické a ideové souvislosti. Shrneme-li nyní se zvláštním zřetelem k článku o Překládání básnických děl Fischerův vědecký i umělecký zájem, dospějeme k zdravému kořenu jeho kritické metody, jež vždy je „živoucím uměním“. Takt a výběr nejsou u něho pouhými přednostmi překladatele, ale zároveň skrytou potřebou pravého umělce a vědce, jenž ve filologii vidí „uplatňování onoho rytířského a k budoucnosti hledícího hesla, které zní: „Ich dien“ (283).

Tomuto krásnému nadosobnímu heslu, jež je uměleckým i lidským ideálem, zasvětil Otokar Fischer své celoživotní poslání. Z potřeby proniknouti k lidskému tajemství a přesně je definovati dospěl k vlastnímu podpojení lidské plurality a básnické jedinečnosti. Od psychologie došel k linguistice, od romantické skepse ke klasickému kladu, od problému k normě. Tato čestná a světově orientovaná dráha pražského germanisty vytvořila u nás jeden z opravdových tvůrčích typů literárního badatele, který v své bytosti prospěšně rozřešil spor básníka a filologa a jehož nejuplnějším odrazem se stala kniha „Duše a slovo“.

•

C. DAŘÍK

SILNICE

Řudy odsouzců kol stávkujících
lomů
syčících kaménků.
V dunivých akordech basy
dým bílí okolí
slyšet je zvonění, hučení syčivých
tonů.

Druhý den . . .
vřavy, příroda v horečce
pláče, železné hřebeny čelo dřou,
přeražené údy, vše v kaluži krve,
i slunce krvácí, stihy se

rvou.

LÁSKA A SMRT

Povídka Karpatská.

ZAMÍŽENÉ hory dýmaly sivým kouřem mračen. Kdesi v dolině šuměl potok . . . A z dálky jako táhlé hřmění zněl jelení řev . . .

Na planině, porostlé bujnými travinami, plné zlatých pampelišek, máty a modrých kytic enciánu, pásł se nebojácný býk, krásný jelen, hrdý vladař stáde, sestávajícího z pěti sladkookých a dojemných laněk. V srdci hor, při hodech lásky, nezachvěl se ani před závistí soupeře, ani před záludností loupežných zvířat: lidí a vlků . . . Vždyť ho dnem i nocí hlídala stará laň, ochránkyně stáda . . .

Sotva se v okolí objevil vlk, šerý horský loupežník, už o tom věděla. Varoval ji nejlehčí závan větérku, přinášející do dřípí ostrý zápach číhajícího zvířete.

A když se lovec za svítání vydal na odstřel ryčícího býka a horskou stezku spěchal za kořistí, zase ranní vánek, skoro nepostřehnutelný dech, říkal staré lani: střez se, nepřítel je blízko.

Obracela každou chvíli bdělý pohled k houštinám a když Nebojácný řevem ohlašoval své milování – ona ani na jedinou chvíli nezapomínala, že na ní záleží bezpečnost houfce. Krátce, chraptivě zavolala, načež celé stádo jako lavina kamení, letícího do propasti, se vrhlo do údolí, do černé doliny jedlového pralesa.

A nastalo úplné ticho. Jenom potok šuměl jako dřív v propasti, a z mlhy doléhal stenající hlas jelena, podobný nářku.

Nebojácný žárlivě obcházel své lančky. Na hlas soupeřů neráčil ani odpovídat. Jen zřídka ozval se nevrlým zamručením . . . Nelekal se, jak to činila mládež. Byl si vědom své nevyčerpatelné síly a své nesporné vlády v karpatském pralesi.

Když nějaký dotěra přišel příliš blízko k jeho plavým a plachým milenkám, vrhl na něho jeden z těch pohledů, které jsou hroznější než zařívání – a dotěra ustupoval do houštin.

A když se náhodou k sobě přiblížila dvě stáda, dva býci si zvolna šli vsříc, říčtve hučivě, zastavovali se majestátně, blížili se ještě, aby se pak důstojně navrátili k laním a zároveň s nimi zmizeli v houštinách planoucích buků a temných javorů.

*

Ale nebývalo vždy tak klidno. Někdy tekla také žhavá krev, zbrocující čerstvý sníl. Nebojácný vzpomínal na onen radostný den, vonící výparem krve a ostrou vůní horských rostlin, ten nade vše veliký den, v němž získal vládu nad stádem.

Vzpomínal, jak přišel z dalekých hor, jak šel hladový a zmučený, toužící po lásce, hnán vášní, až dosáhl těch planin, vrchů a výmolů, kde konečně spatřil plavé stádo, strážené starým býkem. Zápasil krvavě, až porazil dřívějšího vladaře na kolena. Starý býk podopil, že

boj prohrál. Vzdchopil se a prchal, co mu síly stačily, zprvu tryskem, potom čím dále tím volněji, opouštěje místo svých triumfů, dávné slávy a štěstí.

Popřál mu odejít. Popošel za ním jen několik kroků, vyzývavě a majestátně, potom se vrátil k laním a hlasitým řevem ohlásil lesům i potokům, že nastoupil všedna práva svého předchůdce a že je vladařem, králem a mocnářem nepřekonaným . . . A plavé a plaché, sladkokoké, milé laně pásly se zatím klidně, jako by smrtelný zápas nebyl veden právě o ně, rozradostněné, že pod sněhem, tajícím v ran-ním slunko, se ukazovaly bujné dhumáče granátového enciánu . . .

Od té doby plynul jeho život v klidu a radosti. Laně obdařovaly ho věrnou láskou, soupeři mýjeli starostlivě jeho sídla, v panenském pralese bylo mnoho studených, v létě tak skvostných koupališť a slaných lízaček i rudých zakoutí, která bývala místem milostných hodů jeleních.

Zdálo se, že takové ticho a takový pokoj budou trvat věčně v té raijské krajině, divoce krásné a rozkošně hrozné.

*

Až se jednoho zářijového rána v lese karpatském zdaleka objevil Příbyl, veliký a sivý býk s mocným parohy, dťivý lásky a boje. Nehlásal svůj příchod a svou moc hlučným řevem. Nehrozil soupeřům a nevyzýval k boji celý svět. Objevil se tiše, v mlze, jako sen. Přišel, větre čerstvé, ještě teplé stopy plavého harému, a šel šlépějemi laní a šlépějemi jejích pána, až přišel na zasněženou horskou pastvinu, na níž dlel Nebojácný se svým stádem.

Horami valily se mlhy. Těžké mraky deštěm se spouštěly k zemi. Šedivé páry lpěly na strmých stráních. Lehké obláčky vznášely se vlně k vrcholům, které vypouštěly dhumáče bílých výparů jako štitý vulkánů . . .

A kdesi daleko za mlhami zněl žalohný křik jelena a šumot potoku, rvoucího se do propasti.

Nebojácný se pásl, vyrážaje divilemí krátké zahouknutí, které ne-bylo ani vyzváním k boji nehodných, nýbrž spíše varováním, že zde dleí vladař lesa, korunovaný krásnými parohy o dvaceti větvích . . .

Vtom zaslechl šelest v smrkových houštinách a chrupavé vrzání čerstvého sněhu. Pohlédl na bílou strán a podivil se, když za perlovou mlhou spatřil jelena, stojećího na bíle zavátém vrcholu. Hustá mlha zveličovala jeho postavu. Býk nestvůrně veliký, majestátní, stál nehybně, jako by vytesaný z jediného kusu žuly . . .

Nebojácný pochopil ihned, že má před sebou hrozného odpůrce, s nímž bude nucen podniknouti zápas o život a o smrt. Pochopil, že tu nejde o hrozby a strach, ale o vládu nad stádem.

Zvolna, velmi zvolna vyšel Příbylovi vstříc. Ten blížil se rovněž beze spěchu. Když se pak zmenšil prostor, který je odděloval, vrazili do sebe a padli na sebe hřmotem jako dva balvany, jako dvě laviny, jako dvě bouře, až horami a prostory zahřměla ozvěna. I počali na sebe útočit a bojovat, bít se, válet, srážeti, tlouci. Časem se parohy od sebe oddělily a každý býk ihned se snažil, aby protivníkovi zasadil

ránu z boku. A zase nastala prudká srážka, nové rány, nové údery...

Zdálo se, jako by to spolu zápasily dvě vidhice. Hrůza toho výjevu měla v sobě prapodivné kouzlo, kletbu smrti... Neboť láska a smrt, dvě moci, jakým není rovných, roztáhly svá panovnická křídla nad zápasníky.

První krev už zbrotila a začervenala sněh. Její ostrá vůně opíjela býky, vrhala na ně šílenství, vzněcovala v nich takovou vzteklost, takovou vražednost, že jen smrt protivníkov mohla nasytit tu divokou a prudkou lačnost.

Bylo v tom boji něco z prvních dní mladé země, kdy o její lásku mezi sebou bojovaly rozpoutané živly...

Ale zvolna boj jelenů tuhnul v zápas vědomý, neústupný, bez lomcování a úderů, bez útoků a uhýbání. Dva obrovští býci opřeli se o sebe parohy, až země zastenala pod jejich tíhou... A znehybněli, spoutáni k sobě na smrt a zkázu... Ticho stalo se úplným, tak překvapujícím, že až dunělo v uších... Časem jen suchý list se utřhl se zlatého buku anebo černého javoru a s šelestem klesal na sněh jako mrtvý motýl.

Když dva vladaři lesa šíleně do sebe vráželi parohy, až letěly jiskry, když sebou lomcovali v divokém výbuchu závistivého záští, zdálo se, že není hroznějšího obrazu. Ale nyní byli oba býci, stojící bez pohnutí, připoutáni k sobě parohy, ještě stokrát hroznější. Jejich železné svaly se napjaly, mohutné hřbety se ohnuly, větve parohů se sčítily a splétaly, splétaly na věky.

Neboť teď, když náhlým odskokem se chtěli od sebe oddělit na jediný okamžik, aby znova na sebe zaútočili – zapletené parohy jim vypověděly poslušnost... Zapletené parohy je držely, smrtelně nepřátele, stiskem mocnějším než vše ostatní, než život i smrt...

Nehojácná zvířata ztrnula leknutím, nepremožení byli přemoženi překvapením... Počali trhat sebou bolestně, beznadějně, šíleně z hrůzy, spojení záluďnými tenaty odvětví parohů...

Ztuhl překvapením v nehybnost... Už nepovznesou bujných hlav! Už jich neskloní k pastvině!... Smrt hladu, smrt krutá – místo ukončení milostných žádostí. A tupé zoufalství.

Spustili hlavy bolestně, bezmocně, dvě hlavy s hrdými parohy, v nichž se tajila smrt...

*

A vtom zlaté, božské slunce, radostné a jasné, se prodralo z mlh a roztrousilo blahoslavenství svých paprsků po celé zemi, podivně jako z pohádky... A země spojovala v sobě půvaby všech ročních dob – zimní bělost sněhu i letní přepych barevných, modrých enciánů i planoucí zlato podzimních buků i jarní zeleň pohorských, věčně zelených travin...

Hory byly tak krásné, že bylo možno zapomenout, že mají srdce kamenné.

*

Bezmocně sklesly hlavy navždy spolu spojených zápasníků . . .
Opět se sladkooké, plavé, milé laně, sličné a vděčné, pásly opodál
v rozkošné bezstarostnosti, radující se, že se pod sněhem, tajícím
v slunko, ukázala štavnatá zeleň . . .

*

JULIUS BRABEC

PAMÁTCE RAINERA MARIA RILKE

V Raronu dozněly zvony.
Těžké závoje
šedivých praporů smutku
vlají
na polích narcisů
u Montreux . . .

Domilovalo veliké srdce.
Cypřiše se zachvěly
a osířelými pčšinami Muzotské zahrady
plouží se rostoucí stíny . . .
Eklogami vánku
obejímá Věčný
syna světla,
vracejícího se k domovu.

Dozněla píseň . . .
Stydlá krev
ještě nezrozených narcisů
počiná kolotati:
„Bratře,
rozuměls snům našich otců
jako vlastnímu srdci.
A hledaje krásno,
pochopilš taje přírody“ . . .

Dohasla hvězda . . .
leč tajemné paprsky její
nocí zářiti budou,
aby rozžehaly nadšení
v srdcích
lačných krásy a nejušlechtilější lidskosti.
A na západě,
kolébán klekáním,
bez hlesu krvácí
Lac Léman . . .

MYSTICKÁ TRADICE VE ŠPANĚLSKU. SPOLEČENSKÝ A DUCHOVNÍ STAV ŠPANĚLSKA PŘED ROZKVĚTEM MYSTIKY

I

MLUVÍME-LI o španělské mystice, myslíme na mystiku t. zv. zlatého věku (1550–1700). Jak se tato mystika vyvíjela od počátku 16. století, ukázal jsem v článku „Počátky novověké mystiky španělské“ (Archa, roč. XVIII, sv. 2). Při tom nedotkl jsem se problému, zda má kořeny a nepřerušenou tradici domácí či vznikla jen z podnětů cizích. Tento problém chci objasnit v přítomném článku opíraje se o pozoruhodné dílo madridského universitního profesora Pedra Sáinze Rodrígueza „*Introducción a la historia de la literatura mística en España*“ (Madrid 1927).

Prvky mysticismu v myšlení španělském se objevují s filosofií Pythagorovou, kterou sem přinesli řeční kolonisté z maloasijské Fokie, podrobené v 6. století před Kristem Peršany. Stoupencem této filosofie byl v 1. století po Kristu španělský filosof Moderato de Gades, který dal pythagorskému systému čísel symbolický výklad. Podle Moderata svět vychází z podstaty božské (la esencia divina), která se rozmnožuje do neurčita. Moderato totiž připouští 3 principy věcí mlhu hmotu: jednotu prvotnou (la unidad primera), vyšší než bytí a všechna bytnost; jednotu druhotnou (la unidad segunda), t. j. bytí, to, co duchem poznáváme (la inteligible), ideje; třetí jednotu t. j. duši, která here účast na jednotě prvotné i na idejích. Všeobecný rozum oddělil, aby dal vznik bytostem, od své bytnosti kvantitu (hmotu). Vidíme tu jakýsi náběh k mystickému pantheismu, který je vlastní myšlení španělskému. Ale poněvadž pro mystiky španělské věku zlatého je příznačný jejich odpor k pantheismu, je nutno hledat pro vysvětlení rozkvětu španělské mystiky jiné příčiny než tradici rasy. —

Největším filosofem starověkého Španělska je beze vši pochyby *Seneca*. Nauka Senekova není mystická. Přece však je nutno zde o ní mluvit, poněvadž stoická morálka Senekova má prvky asketické. Podle ní jest nejvyšším dobrem ctuost. Ctnostný muž — mudlec — musí býti zcela prost vášní; je neoblomný, necitelný, ne snad že by necítil bolest, nýbrž aby jeho duše, až se jí zmocní nejvyšší dobro, spočinula na busi neměnné a jisté.

Nuž, vládu nad vášněmi doporučuje i asketika. I stav necitelnosti má jakousi obdobu u askety křesťanského. I vidíme, že nauka Senekova svou mravoukou se blíží křesťanství; avšak pesimistický důsledek její, že připouští jako jediný lék proti utrpení pozemskému sebevraždu, ji zcela dělí od morálky křesťanské, v podstatě optimistické.

Podle Menéndeza Pelaya, znamenitého literárního dějepisce španělského, musel býti v Senekovi značný živel španělský, protože ho ná-

sledovali a napodobovali s oblibou španělští moralisté všech věků, takže ještě dnes jest jeho jméno v zemi populární. Jeho díla byla ve Španělsku po celý středověk opisována a překládána, zvláště pak oživilo studium jeho spisů za doby renesanční, kdy vyšlo prací Erasmovou první kritické vydání jejtch (1529). Tak se šířil znalost filosofie Senekovy po celé Evropě. Velmi značný je vliv Senekův na španělské moralisty věku zlatého, jako byli Quevedo, Gracián, Saavedra Fajardo, Pedro de Ríbadeneira. Zvláště Quevedo je zcela proniknut myšlenkami Senekovými. Také v španělské novelistice toho věku (v „šibalském“ románě „la novela picaresca“) se projevuje vliv Senekův, jak patrně z četných citátů i úvah, naplněných zásadami morálky Senekovy.

Tradice senekovská nebyla nikdy přerušena. Jen jí si můžeme vysvětliti, že se v moderní době ujala ve Španělsku filosofie Němce K. Krause, který též zdůrazňuje stránku etickou. Také Ganimet, druh Unamunův, duchaplný psycholog španělské duše, zcela ještě podlehl zásadám Senekovým a ukončil 1898 dobrovolně – v duchu nauky Senekovy – chmurný život ve vlnách řeky Dvlny (byl konsulem španělským v Říze). –

Jakýsi vztah k filosofii pythagorské, o níž byla řeč na počátku tohoto článku, má španělský sektář *Priscillian* (žil ve 4. století po Kristu). Byl hlasatelem nauky, vzniklé z gnosticizmu a manicheismu. Podle *Priscilliana* jsou dva vnější principy: princip boží a hmota prvotná. Satan je produkt hmoty a svět je výtvar satanův. Duše lidská je původu božího a téže podstaty jako Bůh. Duše, které se daly svěsti špatnými duchy, jsou odsouzeny k tomu, aby putovaly po různých tělech, až se jim podaří se očistiti a znova povznést k Bohu. Morálka *priscillian*ská je asketická, zavrhuje manželství, předpisuje půst a zdrženlivost od masa. Kristus pro *Priscilliana* byl projevem božství, ale bez osobnosti rozlišen; *Priscillian* popíral zmrtyvýchstání těl.

Nauka *Priscillian*ova má ráz pantheistický. Organismy a shorů *priscillian*ských, astronomické personifikace a jiné zvláštnosti jeho nauky ukazují její podobnost s filosofií Pythagorovou, která ve svých posledních projevech nabývá rázu mystického. –

Mostem mezi filosofií semitskou a scholastickou byl *Dominico Gundisalvo*, jehož hlavní dílo „*De unitate*“ bylo inspirováno spísem *Fons Vitae* španělského žida Abengabirola. Nauka Abengabirolova má zase mnoho společných myšlenek s arabskošpanělským mystikem Aben-arabím*. Oba totiž pojmají Boha jako bytost absolutně jednoduchou, jejíž bytost nelze chápat, leda si jen představiti symbolicky jako světlo. Stvoření je výsledkem lásky nebo vůle milosrdného Jedného. Oba filosofové semitští užívají týchž alegorií zrcadla a vánku nebo dechu, aby vysvětlili vytvoření kosmu.

Dominico Gundisalvo byl vedle Juana Hispalense předním členem

* Španělský učenec arabista M. Asín Palacios ve spise „*La escatologia musulmana en la Divina Comedia*“ studuje vliv tohoto mystika arabského na Danta.

družiny t. zv. překladatelů toledských. Když totiž bylo koncem 11. stol. Toledo vyrváno křesťany z rukou maurských, stalo se střediskem, z něhož se šířila po ostatním Španělsku i po Evropě znalost kultury arabské. Z podnětu arcibiskupa toledského Raimunda ustavila se v městě tom družina překladatelů a spisovatelů, kteří převedli nejslavnější spisy literatury arabské do španělštiny nebo latiny; byly to spisy z oboru matematiky, astronomie, medicíny, alchymie, fyziky, přírodopisu i nauk filosofických; prostřednictvím arabským a prací těchto překladatelů seznámili se evropští vzdělanci i s mnohými díly klasické literatury řecké, s filosofií Aristotelovou (dotud jen kuse známou) a jejími arabskými vykladači (Averroes), s díly Euklidovými, Ptolomeovými, Galenovými i Hippokratovými*.

Gundisalvo byl nejen překladatelem, nýbrž i spisovatelem děl původních, v nichž ovšem je patrný vliv arabský. Jeho traktát „De processione mundi“ dokazuje existenci prvotní příčiny a vysvětluje syntetické pojetí světa (una concepción sintética del mundo); někdy následuje takřka doslova Abengabirola a používá Boëtia, Platona a Apuleja de Madaura při vytváření své nauky. Jeho monistický systém je vyložen obšírně v traktátu „De unitate“, který pak byl pramenem pantheistickému filosofu středověkému Davidu z Dinantu.

K semitské mystice španělské měl vztahy nejzajímavější středověký myslitel španělský *Raimundo Lulio* (1235–1315).

Třebas je literatura o něm rozsáhlá**, nebylo o něm napsáno dílo úhrnné, které by objasnilo všechny velmi spleťté problémy, vízící se k velké postavě mystika mallorkinského. O R. Luliovi je známo, že zamýšlel uskutečnit křížovou výpravu na obrácení nevěřících, doporučoval jako nejlepší prostředek k tomu účelu, aby se křesťanští kazatelé naučili jazykům východním a mohli tak šířit mezi mohamedány nauku Kristovu. R. Lulio sám založil na ostrově Mallorca školu východních jazyků a přičítal se, že byla podobná škola zřízena také v Římě. Na koncilu ve Věnně žádal, aby byl zakázán averroismus.

R. Lulio byl proniknut kulturou arabskou, jak dokázali španělští arabisté Ribera a Asín, nalezše texty doslova totožné u R. Lulla a arabskošpanělského mystika Abenarabihho. Na příklad idea o naprosté jednoduchosti Boží je pojata stejně i vyjádřena termíny totožnými. Podobně nepochybný je vliv arabský v knize „Sto jmen Božích“, kde právě číslo 100 naň ukazuje.

Význam nauky Luliovy byl značný, hlavně působila na školu františkánskou, ačkoliv narazila také na odpor některých podezřívavých duchů, kteří se domnívali, že mechanismus systému lullanského a jeho obsah naukovy odporuje dogmatům církevním. Ve snaze dokázat rozumem pravdy, jimž dlužno věřiti, našel R. Lulio následovníka v Raimundu

* Podrobnější poučení o tom podává Angel Gonzalez Palencia v díle „Historia de la literatura árabe-española“, Barcelona 1928.

** P. Satnz Rodríguez uvádí bibliografii literatury lullanské na straně 205 a následující svrchu jmenovaného díla.

de Sabunde, který se ve svém díle „Theologia naturalis“ snažil nalézt v přírodě potvrzení všech dogmat pozorováním a zkušeností vnitřní bez ohledu na božskou nebo lidskou autoritu. Tato nauka, tak svůdná pro Montaigna, ohlašuje už úsvit ducha renesančního.

Nauka Luliova se rozšířila především ve Španělsku, kde pro její výklad byly na různých místech zřízeny katedry. Záliba v ní roste, jak patrně ze zájmu o ni, který se projevuje ještě ve století 16., kdy slavný kardinál Cisneros dává díla Luliova na svůj náklad vydati, kdy Filip II. shání kodexy lulianské pro knihovnu escorialskou. Přesto však se nezdá, že by byl velký přímý vliv mystika mallorkinského na spisovatele věku zlatého. Spíše možno připustit, že působil nepřímě tím, že jeho nauka splynula s velkým proudem středověké mystiky františkánské.

Pedro Sainz Rodriguez v závěru svého díla shrnuje své zkoumání domácích předchůdců mystiky klasické větou: Kastilská mystika nemá význačné a nepřetržené tradice středověké mimo pravděpodobný vliv Luliův a možné působení mystiky semitské.

II

Tak by byla zhruba objasněna otázka, jaké předchůdce středověké měla španělská mystika zlatého věku. Španělský středověk byl vyplněn cele boji s nevěřícími, s Maury. Následek těchto bojů byl, že zde byla otázka náboženská nad míru živá. Konec středověku je značen ve Španělsku dobytím celé země se strany křesťanů. A s tímto koncem splyvá počátek novověkého mysticismu. Středověká mystika španělská má nejvýznačnějšího zástupce v Raimundu Luliovi, opravdovém bojovníku duchovním, který symbolisuje všechnu aktivitu španělské duše středověké. Znovudobytí země (t. zv. Reconquista) nechávajíc cít náboženský v nečinnosti připravovalo půdu pro španělský mysticismus klasický. Jeho vznik však třeba vysvětlovati ještě jinými příčinami.

Stav církve a společnosti ve Španělsku i v ostatní Evropě jeví úpadek. Babylonské zajetí papežů v Avignoně zavinuje schisma, objevují se četné herese a zvláště hluboký je úpadek mravní. Také feudalismus prožívá krizi, která vede k prvním otřesům sociálním. I v literatuře se projevuje tento stav přemírou písemnictví satirického. Také „tance smrti“ jsou obecným tématem literárním i uměleckým.

Tyto nářky na zkažený svět trvají po celé století 15. až do začátku století 16., ve kterém radikální změna, které podlehnou církevní mravy, nalézá nový projev v literatuře asketické. Znemravnělost církve, skoro všeobecná, byla původní příčinou následujících hnutí opravných, která vrhla konečně v reformaci Lutherově, ale církev pochopila nebezpečí, ve kterém se ocitá, a sama dává podnět k řádným opravám, jež nařídil koncil tridentský.

Ve Španělsku jednota politická, dosažená znovudobytím země, nalézá pevnou oporu v jednotě náboženské celého poloostrova. Odtud si vysvětlíme úzkostlivou snahu „králů katolických“ i kardinála Cisnerosa upevniti tuto jednotu víry a zabrániti jejímu rozkladu. Tento úkol svěřen byl tribunálu inkvizice.

Je jisté zásluhou inkvisice, že v mravním úpadku duchovenstva španělského dogmata církevní zůstala nedotčena. Kardinál Cisneros byl podporován ve snaze upevnit církevní kázeň korunou i veřejným míněním. Že byla reforma církevní i ve Španělsku nutná, patrně z četných citátů pozdějších autorů světských i duchovních, kteří nařikají nad mravní zkázou duchovenstva.

Reforma církve španělské byla podniknuta kardinálem Cisnerosem před všeobecnou reformou církevní, provedenou koncilem tridentským. Už v 15. století bylo začato s reformou klášterů cisterckých, pak františkánských. Kardinál Cisneros sám visitoval kláštery mnichů žebravých v Andalusii a podal zprávu o svých pozorováních ke dvoru kastilskému stěžuje si, že mníši nezachovávají pravidel řádových, porušují zejména příkaz chudoby. Příčinu uvolnění kázně vidí mezi jinými v tom, že po moru, kterým prošly řady mnichů, byli přijímáni do řádu lidé všelijací, nemající způsobilosti k životu duchovnímu.

„Králové katoličtí“ (t. j. královští manželé Ferdinand a Isabela) vymohli na Alexandru VI. svolení k reformování všech duchovních řádů v království španělském. Dozor nad provedením tohoto úkolu byl svěřen rovněž kardinálu Cisnerosovi, který jej prováděl rukou železnou nedbaje odporu se strany mnichů, snažících se intrikami dosáhnouti v Římě zrušení jeho přísných opatření. Mnozí z revoltujících mnichů se pak vystěhovali se špatnými ženštinami do severní Afriky, aby tu mohli žít volně. Kardinál Cisneros rozšířil svou reformu také na kněžstvo světské.

Nutno ještě jednou zdůraznit, že ve Španělsku tehdy šlo jen a jen o reformu mravů, stránka dogmatická zůstala nedotčena.

Fakt, že reformace protestantská měla tak malý úspěch ve Španělsku, přivedl některé učence k názoru, že Španělsko nebylo zasaženo hnutím renesančním.

Jako mělo Španělsko svou reformu jaksi domorodou, která se nijak nedotkla obsahu dogmatického, tak i hnutí renesanční se tu dovedlo srovnati s vírou a prostředím katolickým. Renesance měla vliv na španělskou teologii a evropské ovzduší erasmovské nalezlo velkou ozvěnu na poloostrově Pyrenejském. Erasmismus byl duchem revise, protestem proti čistě formalistní rutině pozdního středověku i proti všednímu slohu, který rozčiloval velkého teologa španělského *Melchiora Cano*. Vliv renesance v teologii se projevoval vyloučením otázek neužitečných a byzantinských, které klade úpadková teologie středověká, reakcí proti prázdnému nominalismu a návratem ke skutečným pramenům tradiční teologie: k Písmu sv. a sv. Otcům. M. Cano má podobný význam v teologii jako L. Vives v pedagogice a filosofii. Ve svém díle „*De locis theologicis*“ dává své vědci – s velkou elegancí a hlubokým duchem – program podobný reformě filosofického velkého myslitele valencijského. Cano neopovrhne ve svém díle renesanční kulturou doby. Hlásá sice nutnost postavit se proti reformaci, nikoli však s úzkostlivostí slepé víry, nýbrž s týmiž zbraněmi bludařských humanistů, s vědeckým studiem filologie i Písma sv. Vysmívá se těm, kteří

se představují nepříteli tak mocnému, jsouce ozbrojeni toliko jako kantotři dlouhými brky.

Je zajímavé, že se v době rozkvětu kultury španělské teologie stala takřka oficiální vědou a pronikla ve vrstvy co nejširší, takže tehdy i prostý posluchač byl s to usvědčit třeba kazatele z pochybení věroučného nebo s porozuměním mohl brát účast na procesu proti bludářům.

Ale španělský lid nemá sklonů k rozjímavému životu. Jiná hnutí myšlenková i citová proudila duší španělskou století 16. Nauka novoplatonská, která proniká dobu renesanční, měla tehdy i ve Španělsku značný ohlas. Její krásné a vybrané teorie o lásce se ihned ujímají v masách vzdělanců a naplňují cele také lyrickou tvorbu té doby. Mají též značný dosah sociální. „Dvořan“ Castiglionův, přeložený do španělštiny Boscánem, je opravdovým kodexem dokonalého rytíře — nemůžeme si dnes ani představit, jak se vášnivě řídí zásadami tohoto kodexu vznešení milovníci tehdejší. Ovzduší náboženské exaltace, smíšené s těmito proudy novoplatonské dvornosti i ducha rytířského, vytvořilo typ svého druhu rytíře katolického, dvorného i bojovného, který ve svých znacích základních shrnuje tyto vlivy cizí i stále rysy aktivismu rasového. Život mnohých vynikajících Španělů tehdejší doby skýtá nám hojně příklady tohoto faktu. Svátá Terezie, horlivá čtenářka životů svatých i rytířských románů, projevuje první záchvat lásky k Bohu v oné dětské příhodě, kdy se vydá s bratrem Rodrigem do země maurské za korunou mučednickou. Don Juan d'Austria měl ve svém mládí záchvat podobný, když prchl z paláce madridského, aby se účastnil výpravy na pomoc krajanům obléhaným Turky na Maltě. Život svatého Ignáce z Loyoly je názorným příkladem, jak tito lidé snadno přecházejí od výstředků dvornosti a rytířskosti k umrtvujícímu životu náboženskému a asketickému a jak v základě nebyly tak odlišné zárodky rysů, které daly podnět k tomu nebo onomu životu. I jest takto zřejmý konkrétní vliv románů rytířských na španělský mysticismus. Typickou řeč Amadisovu, jeho metafory, jichž užívá o lásce, jeho preciosismus (strojenost) nalézáme u spisovatelů asketických a mystických, jako jsou Francisco de Osuna, Bernardino de Laredo, Malón de Chalde i svátá Terezie (na př. ve Výkřicích nebo Hradu nitra). Mystikové a kazatelé, aby se přizpůsobili ovzduší doby, osvojují si příklady a metafory, vzaté z života rytířského a válečného. Hrad nitra nebo Duchovní cvičení svatého Ignáce ukazují, jak tito mystikové vysvětlují vnitřní boje výlevu mystického přitvořivajíce je ke skutečné bitvě. Svatý Ignác na příklad popisuje bojiště jerusalemské, kde je hlavním vojevůdcem Kristus, klade je proti bojišti babylonskému, kde velí Lucifer. Metafory z oboru válečného možno nalézt už dříve, ale klasické období mystiky španělské si v nich obzvláště líbuje.

V století 15., předcházejícím rozkvět mystiky, převládá literatura asketická. Touha podepřít reformu církve španělské i tak zv. hnutí protireformační, namířené proti reformaci Lutherově, byla příčinou, že bylo podporováno šíření nauk mystických. Ale záhy bylo poznáno

se strany inkvisice nebezpečí, které takové volné šíření mysticismu může skýtati. Od polovice století 16. bdí inkvisice nad hnutím mystickým a zakazuje každou knihu, která se kloní ke kvietismu mystickému nebo tendencím luteránským v nauce o ospravedlnění. Neboť těmito dvěma nebezpečím se musela nauka mystická vyhnouti, aby neupadla v bludařství. Proto jsou inkvisicí obtěžováni nebo pronásledováni autoři mystičtí, kteří tuto nauku nedostí jasně vysvětlují. Vzpomeňme tu pronásledování svatého Ignáce a jeho druhů v počátcích Tovaryšstva Ježíšova nebo fakta, že do indexu knih zakázaných byla pojata díla předních mystiků, jako byli Juan de Angeles, Luis de Granada; vzpomněme dále procesu Luise de Léon,* zkoumání spisů svaté Terezie atd. Příkladem přísnosti s jakou se postupovalo, je Jeptiška Magdalena de la Cruz z Kordoby, která zakoušela vise, extase i zjevení, a celý svět jí po léta věřil. Až blahoslavený Juan de Avila zjistil, že jde o klamné stavy mystické. Třebas se Jeptiška tato podrobila, byla napomenuta a na výstrahu zavřena.

Na druhé straně zas bylo hnutí mystické podporováno. Mezi těmito dvěma tendencemi, počáteční podporou a potomní nedůvěrou dogmatickou se rozvíjelo sílné náboženské nadšení mystiků v půdě dokonale zúrodněné.

* Byl objasněn v mém článku „Počátky novověké mystiky španělské“.

*

JAROSLAV ŠULC

MLHAVÝ DEN

Jdou mlhy při zemi
a všude slzy jsou,
kraj celý uplakán
a stížen tesnotou.

Hodiny večerní
tak zvolna, zvolna jdou . . .
a každá umučí,
zalknu se samotou.

O růžích píseň zpívalas,
o věrnosti též šeptalas –
proč jsem ti uvěřil?

Růže i věrnost zničil čas,
jen tys mi v srdci zůstalas,
že jsem ti uvěřil.

MALÍŘ JOSEF ŠÍMA

Dojmy z brněnské výstavy jeho kreseb.

PAVOUK tkal svoji síť. Jako černý bod vznášel se ve vzduchu. Běhal sem a tam a splétal neviditelná vlákna. Pak ustal. Síť byla hotova. Obrazec její se však ztrácel, oči ho neviděly. Teprve, když zasvítlo slunce a ozářilo pavoukovo dílo, ukázala se všechna krása stříbrných nitek, jež bez začátku a bez konce tvořily síť. Ne obyčejnou, ale poesii slunečních paprsků, poesii zlatých vlasů pohádkových princezen.

Kouzelné klubko pavučin má Šíma v rukou. Bez ustání odmotává vlákna a poesii života je připoutává k ploše papíru. Ve tmě se vlákna ztrácejí; na slunci však září a svítí oslňujícím leskem kouzla života.

Kresba jest hned přímá, tu zase plno vláken v klubíčku vyřinulo se z ruky a v jemné ploše pokrývá bílý papír. Linie tvarů jest křehká, jen se rozlomiti a roztržiti. Připomíná svou jemností krajkový porcelánových sošek. Vlně se hadovitě, proplétá se tu v hustou nebo zase řídkou spleť čar, tvoří plno prohlubín a vyvýšenin, které dýchají teplem života. Někdy jest kresba ozdobena zelení luk, nachem červánků, modří nebes, nejčastěji však hnědí země.

Ze směsí těch čar a barev vyrostly panenky, z nich vyrostly také krajiny.

Všechno, ať živé či neživé, je shluk malých částic, které jsou k sobě spojeny duší. Ta způsobuje, že člověk jest člověkem, ta tvoří podstatu každé bytosti. O lvu se říká, že vždy zůstane lvem, byt byl sebe krotší! Jeho podstata – divokost zůstává stále stejná. Nedá se ničím zamaskovati. Nelíší se tedy tvorové snad tolik tvarem těla, jako spíše duševními vlastnostmi; a to nejen tvorové odlišných druhů, ale i stejných. Takže kolik je tvorů, tolik jest variací duší. Přece však všem jest něco společné. Je to poesie jejich duševního života a poesie tvaru a barvy. Kdo chce ji viděti, vidí ji.

Všechno – od oblázku až po mohutnou, syčící lokomotivu – má svoji vlastní, poetickou krásu. Jest však skryta, jako ve vajíčku. Teprve teplem porozumění a lásky k věci probudí se k životu a ukáže se v plném svém lesku. Onu krásu zachytiti, to jest umění. Nejen podobu, ale duši každé věci. Tu dodává všemu pravou, individuální poesii. Maluje-li pak Šíma panenky či krajiny, tu mu nejde v prvé řadě o zachycení skutečné podoby tvaru, nýbrž o zachycení podstaty předmětu svého zájmu, o jeho duši. Ovšem, aby spoutal duši, zachovával tvar, jenž náleží předmětu. Ponechává z něho jen to, co jest nutné, aby malba vzbudila onu náladu a dojem, jaký vzbuditi má. Tímto zachycením duševní podstaty všech věcí dosahuje zároveň i vyjádření jejich poesie, která jest podstatou onou podmíněna.

A tak nemaluje Šíma tělo ženy, nemaluje krajinu, ale zachycuje poesii ženy, poesii krajiny.

Lidsstvo pokročilo – podle Šímy – tak daleko, že k poznání rozruchu

působeného duševním stavem je třeba jemných mechanických přístrojů. Doby, kdy tvář byla zrcadlem duše a oči okénkem jejím, dávno pryč minuly. Nač by tedy měly Šimovy panenky hlavy, které stejně mohou být jen nasazené masky? Bez hlav jsou malovány. Ruka Šimova, velmi citlivá k životnímu tepu, kreslí krásné něžné tělíčko – rokokovou panenku. V těchto torsech, zakleta v čarách, chvěje se celá ženská duše, jemná, vonící mládím a krásou.

Divné to ženy maluje pařížský malíř. Ani zdaleka se nepodobají moderním ženám století XX., v němž se zrodily. Jsou to dívky prosté, zbavené všech ozdob emancipovanosti a rovnoprávnosti. Prosté jen ženy, jejich duši, věčně stejnou a stále krásnou jak vodník chytil a na papír vlákný připoutal.

Také tak věčné a poetické jsou rodné sestry panenek – krajiny. Kousek země porostlé stromy, oblaka a vysoké hory, chatrč – toť celý obsah krajiny. Tak prostě milá jest, jak matka. Jen samé pohádky vykládá. Kaluž o jasném nebi, země o velikém tajemství zrození života a o zkáze, potok o slunci, kámen o životním zápase tvorů. Všechno dohromady pohádku o radosti ze života.

Země, velká matka, na jedné ruce chová živé za zpěvu ukolébavek, druhou zahaluje a hladí mrtvé. Nepláče. Raduje se a pro potěchu jiným koketně se vystrojila. Tváře si napudrovala zelení trávy, vykouzlí tisíce stromů.

Stromy zblízka až nás děsí svým zápasem o slunce a vzduch. Ruka prorazila povrch země a chytá světlo. Větve se kroučí, napínají, zrovna lapají po slunci. Hrozný zápas. Z dálky se stromy našemu úžasu vysmějí; září jak mýdlová bublina, jsou veselé, smích jim jen zvoní. I krajíně pak úsměv proskakuje ve stínech stromů a listů, ve veselých blzarních stínech kamenů.

Koketní i starostlivou krajinku namaloval Šima. Stromy jak faunty poskakují po papíře; mezi nimi prosvítá starostlivá matka země. Na ní krčí se někdy chaloupka.

Ne velká, malý domeček sluncem ozářený. Co štěstí jest asi uzavřeno v jeho stěnách! Klíčkou je ta chaloupka a srdce člověka, jenž miluje krásu, jest v ní uzavřeno. Nemůže ven. Jak onen rytíř kdysi by zkamenělo hrůzou, co by vidělo ve světě; a tak jest schováno v domku, vyhlíívá se na slunci a sní, sní o kráse všeho, co jest na světě. Pro sebe si tvoří poesii, sobě a krajíně kolem vykládá své pohádkové sny. A proto jest krajinka tak veselá a šťastná; má lásku na svých nádrech a má slunce. To jí stačí ke štěstí a ke kráse.

Pananky a krajiny vyskakují z pavučinového klubička: Jsme šťastné, jsme krásné. Milujte nás!

TIŠÍ HOSTÉ

Noc letní . . . V smrčín úkradí
 rozkvétá zlaté kapradí.
 Háj zdřímlý listem nezachvěje,
 křepelka z žit se nezasměje,
 zmlk' písklat štěhot rozverný,
 když Červánek zhas' lucerny.

Čas tichou plavbou v půlnoc míří . . .
 A vlahou nocí šelest víří
 jak lehká křídla netopýří.
 To letí, letí v soumraku
 na bílých ořích oblaků
 dav zkrvavených přízraků.

Člun luncy tone v siné záři,
 ze sadů voní růží vzdech.
 Jak hejno tažných ptáků v záři
 teď splatí touhy v okovech
 se domů na mžik navracejí,
 jichž těla v cizí zemi tlejí.

Mrak černý lunu pohltil;
 už přeletěli tři sta mil.
 Ves rodná když se zjevila,
 slyš! – jedenáctá odbila!

Vzplá luna skrze mraků mříž –
 a je tu známý dvorek již,
 a Jirka Lukšů, stínu stín,
 – pad' raněn sočských do roklin –
 se v maštal brankou z latěk dívá,
 zda rozčesána vrance hřiva,
 zda pohůnek – však dost mu kázal!
 ho přilít zkrátka neuvázal.
 Ó, chtěl by strojit žebřiny,
 pak tryskem vyjet z dědiny,
 však jistě budou s neděle
 už svázet zlaté mandele!

Tam Tomeš statku přede vrátky
 již stanul, hledí do zahrádky,
 kde jako svíce hromniční
 za plůtkem slezy v květu ční

a jako monstranc husitů
terč slunečnic ždá úsvitu.

Noc plyne tichým příbojem . . .
Pod lehkým šera závojem
– hle – okénko se rozletělo,
v něm zastkvělo se sladké tělo,
dva kaštanové pletence
laskají nader pupence,
zrak srní slzy operlily –
ach, k útěše zda dostačily
hodnovi, jenž kdys v souzvuk těl
i duši láskou rozechvěl,
a dnes v té noční hodině
je stínem v stínů vidině!

I Jambor kolář domů spěl,
oknem se v jizbu zahleděl,
– plá luna pohřební jak svíce –
hle, mladé ženě zvadly líce,
a peřínku má odkopánu
hoch, jehož choval v povijanu,
než střela navždy zlomila
ta pouta, jež ho pojila
s domečkem v potu budovaným
a s hochem jako malovaným,
u jehož drahé kolíčky
se loučil s ženou polibky.

I eď s oblak smek' se lehýnce
a chvátá k vdově mamince
jediný synek po mlynáři.
(Hrob jeho v Gorlic okolí
stříbrné střehou topoly,
kopretin hvězdy na něm září,
jak spad' by v trávník peřestý
bělostný závoj nevěsty.)
Dnes maminčiným steskem vzbuzen
sem z karpatských byl rovů puzen,
sem, kde v stín olšin tesklivých
mlyn otcův stulen, něm i tich.

Vzplál sinavými znova lesky
stříbrný v mraku lamplon.
Na „Nebekliče“ svítí desky,
jež skropil slz už milton.
Na mlynářčině klíně leží

ta kniha nyní zavřena –
oh, Bože, matce vlas se sněží,
je vetřlá z ní už stařena,
bol krutě oral v jejím lici –
i teď ji vidí žalem bdící,
zhroucenou v starém lenůšku,
sen mívá její podušku.

A světlou nocí cvailem v cval
Čas, tičhý jezdec, harcoval . . .

Již Zora měla vzplanouti –
však proč dnes mlčí kohouti?
Manové strážní vísky naší,
co zpěvem bludné duchy plaší,
dnes pauzu svoji prodloužili –
necht potěši se hosté milí,
Jež cizí hrouda pod hlavou
v pout pudí noční dálavou.

A ráno – celá ves se diví:
„Mně zdálo se, stál zde jak živý . . .“
„Ba, budem letos žně už třetí
bez Jirky svázet, milé děti . . .“

A kolářku, když den se vzbouzí,
se marně novým mukám vepouzí:
„Můj sirotečku, Bůh to ví,
máš věrné oči tátovy,
byl ve snu zde, zřím každý rys,
jen smutnější byl nežli kdys . . .“

Když baňatá věž kostela
se v ranním slunku zarděla,
spanilá dívka ze statku
jde zvolna v květnou zahrádku.
Blouznívá jiskra tlí jí v zraku
jak utonulá hvězda v mraku,
když ve vzpomínek záplavě
květ sbírá k vínku úpravě.
Jím obrázek pak ověnění,
kde před huculskou chatou křivou
hoch stojí s tváří odvážlivou –
dnes krásný o něm měla sen . . .

A drobným krůčkem podle struhy,
skrání utrpení zrytu pluhy,

růženec drolic rukama,
 jde z mlýna ke vsi pajmáma.
 Ó, marně před zrak šedé hlavy
 se jako švarný šohaj staví
 den letní, voně poutěmil
 Ji krása světa nepomate,
 co těšilo, je pod zemí . . .
 Dnes pomodlí se o mši svaté,
 by Bůh ji v rajskou zahradu,
 až opustí duch mlýnské krovy,
 za bolestí všech náhradu
 vzal k tátovi a k Jozífkovi.

A hudbou včel, žit šelestem
 vysmáv se marným bolestem,
 lip květnou vůní opíjen,
 hod zrání slaví letní den . . .

Z knihy „Moravské symfonie a jiné básně“.

*

BÁSNÍK A MALÍŘ

Při tidé oslavě šedesátin našeho básníka těžko bychom pohřešovali jeho mladšího věrného druhá a krajana – mistra KARLA NĚMCE.

Se svou obvyklou vzácnou odhotou přispěl původním dřevorytem, jež přinášíme jako zvláštní přílohu tohoto svazku – jistě k radosti všech četných přátel a čitelův obou novoměstských umělců.

Ti zajisté podopí, proč si ideální tvůrce jedinečné sgrafitové výzdoby novoměstského katolického chrámu zvolil ke svému obrázku právě tuto jímavou básně Karníkovu. Miluje své rodné horské město zrovna tak jako ti „tiší hosté“, jeho bývalí druhové, kteří nemohou na ně zapomenout ani ve hrobech daleké ciziny.

A snad se jednou oba naši umělci domluví a vydají společné dílo své lásky k rodnému kraji: básník vytvoří ze svých knih výbor „horáckých“ namětů a malíř doprovází je svými svěráznými kresbami . . .

Bůh jim oběma žehnej!

TOUHY NAŠEHO MLÁDÍ

K brněnské výstavě čínského umění a obrazů J. Píseckého z Dalmacie.

MLÁDÍ jest neklidné jak tažní ptáci. Chvilí kratičkou ohráti své nepokojné srdce v rodném domě, pohádky matčiny posledhnouti, ale pak pryč, daleko do světa vydati se na pout. Slunce sledovati na jeho dráze a poznáním spojit v duši své západ s východem. Země jest veliká. Splnění touhy jest tak daleko, jako měsíc, do jehož zlaté hloubky noříme za jasných nocí svoji tvář. Jsme chudí a život jest příliš krátký. Zbývají nám jen sny a pozdravy, jež nám posílají daleké kraje. Poslové – umělci.

Kdesi daleko, tam, odkud se ráno z rudých mlh noří slunce, žije uzavřený svět, kraj při vši své rozlehlosti malý, ohraničený mohutnou zdí. A tam žijí umělci, kteří zaklínají v hedvábné nitě všechno kouzlo své vlasti. Nepatrný atom v ohromné říši nebes, zšil se s títečností i obrovitostí. Kapka vody – toť pro ně stát větší země. Širou Čínu kouzli v jediném domku, v jednom jediném širáku čínského rolníka. Není pro ně hranic. Ani mezi přírodou. Číňan ji miluje velmi něžně. Jest jeho milenkou, kterou opěvuje ve svých básních. Básník klidný a vyrovnaný zpívá si o idylle tiché práce, idylle stromů a kypícího života. Tak vytvořil umělec národní umění, jež dědí se ze staletí na staletí. Vše zůstalo stejné. Jen milenecký poměr časem někdy vychladl.

Jako dávní umělci, tak i *Sita* – *Sun* miluje přírodu. A právě to nejkrásnější z ní, květiny. Něžně je svazuje v kytice dáváje pozor, aby ani jeden lístek, ani jeden pestík neztratily. Až se zdají květiny divně svoji mikroskopickou přesností. Vzduch a slunce jako by vyprchalo. Jen květina zůstala, předestilovaná, zachycená ve své podstatě. A tak i ptáci. Plno lesklých, různobarevných peříček stkví se na hedvábí. Ptáci z rajske zahrady, kteří pějí písně, jakých neslyšíme. Jsme příliš hrubí a drsní, než abychom postihli kouzlo jejich písní.

Svémi obrázky nám vypravuje *Sita* – *Sun* zkazky o své vlasti a o starých umělcích. I malíř *Wang Šo - lin* vypravuje podobně. Jenže o jiném. O bizarních skalách, jež obsypány květy stromů, podobny duchvalecům mraků, chovají na svých štátech chaloupky čínských rolníků. Maluje krajinky se vším, co je dělá čínskými. Bambusové háje rostou na březích potoku, jenž překlenut mostem pospíchá od zvonících vodopádů, jichž všude plno stéká se skal. K nim shlíží malá kimona. Jsou tak tichá; sní snad o krásě modravých hor, jež se rýsují na obzoru. Tam na vrcholek vystoupiti a dívatí se na svou vlast – svoji rodnou matku. Jinde na obrázcích přiblíží nám ona kimona a líčí v genrovitých scénách jejich drobné práce a starosti.

Tiše! Kolem je vzduch plný ruchu. I smích jest slyšeti. To bůžkové z daleké Číny vklouzli mezi nás a upoutávají zvláště oni svou charakteristikou naše oči. Dobří i zlí duchové. Démonové a hrozí draci je provázejí na jejich cestách.

Díváme se na ony pečlivé obrázky, jichž podrobnost se nám místy zdá nepřirozenou a suchopárně popísnou. Jako by duše z nich vyprchala. Zvykli na veliké ozářené plochy, díváme se tomu titěrnému zaznamenání každého ptačího peříčka, každého pestíku květiny. Přesto máme zde vykouzlenou Čínu našich snů. Zdá se nám, jako bychom byli přeneseni v daleké kraje, až v srdce Číny.

*

Moře, širé moře, jež obepínáš svým stříbrným pásem příboje všedny země. Jsi krásné ve své velkoleposti a tajemnosti. Jak zakletý zámek, plný pokladů, stkvěješ se ve své kráse. A my rozbíjíme si hlavy, zkrvavujeme si ruce, snažíme se ti vyrvat tvé poklady. Ubozí!

Širé moře, jež lákáš a svádíš svým zpěvem lesklých harf jak siréna. Vrhnout se do tvé náruče a ponořit se v hlubiny mezi reje nymf a tritonů. Tvá základná krása jest zhoubná. Vodníku, lovče duší! Koho chytiš, ten potáci se v okách tvých sítí vln. Jen slunce tě může milovat. Líbá tě po tvém vlhkém čele a noří se svými paprsky ve tvé vlasy. Tiší tě a konejší, když v hněvu vztahuješ své paže, abys zničilo, co ti přijde v cestu. Sluneční paprsky jak démanty poskakují po vlnách a tvoří náhrdelník na tvé nepokojné šíji. Vysoko stříká voda, o kameny bije, na písek se vylévá.

Všednu tu hru na svých obrazech zadycuje *Písecký*, jež okouzlen mořem odchází do Dalmacie za sluncem. Sřezl se, aby snad jeho duše se nezahnízdila na obraze a nezakryla krásu širého moře. Proto maluje, vlastně přelévá spousty vod na malý kousek plátna, a znovu uvádí v pohyb a rej vlnky a sluneční zář. Rozumí moři a dovede je ukázati v plném lesku a kráse. Teprve teď podopíme nádhru přírody. Neboť ona jest tvůrcem všech obrazů, ne modelem. Ona jest malířem a umělcem.

Písecký celou duši zaujat slunnou Dalmacií přenáší v plátno její jas a ohnivý, teplý život. Korčula, Lopud, Kotor a nade vše pohádkový Dubrovnik defilují před námi. Se všech stran shlíží na svoji lásku. Otáčí ji v ruce jako démantem, aby mohl zachytiti všední jas jeho ploch. Jako kdysi Čermák, tam i on stojí před kamennou krásou římské čupříje mostarské a maluje ji na svém velkém obraze. Krása mlh, jež stoupají z řeky, aby zahalily v sebe domky. Jako papírové škatulky sedí na skále a ztrácejí se ve fialovém oparu těžkého vzduchu. Řeka s nebem se spojila a obě proudí a ohepnají obraz kol dokola. Řeka i nebe, zkrášluje ve svých jemných závojích kamenné zdi a zjemňuje je v křehkost snů, spěchají ke svému cíli – moři.

Obklopuje nás všude. Moře, krásné moře, po němž ve snech miládi konali jsme daleké cesty, skončené probuzením ve všední den. Zase brázdíme na lodi tvé tělo. Na přídi stojíme a ty kolem nás letíš. Ovíváš nás svým dechem a my spějeme stále dál a dál až tam, kde splýváš s nebem. Tenkrát, až dosáhneme svého cíle, až budeme hlavou čníti v nebe a zíratí v jeho nesmrtelnou krásu, tenkrát chyťme své štěstí.

ODDANÝ TLUMOČNÍK POLSKÉ POESIE

Krátce před svými šedesátnými odevzdal Jan Karník naší veřejnosti nový zralý plod svého básnického umění, dal nám sám vzácný dar, za nějž musíme mu být vděční my i bratři Poláci: je to antologie „Z polského Parnasu“, vydaná nákladem Lad. Kuncle v Praze a přijatá velmi vlídně veškerou českou kritikou.

Ducha jejího vystihl asi nejlépe univ. prof. Arne Novák delší statí v brněnských „Lid. nov.“. Připomíná, že Karník podává ve své knize daleko více než pouhé pokračování a doplněk výběru Kvapilova, jak ji autor sám skromně označil.

„Fr. Kvapil, formálně mistrovský překladatel lumírovského údobí, zůstal až do smrti věren eklektickému stanovisku své školy a trvale kombinoval zásadu historicko-kulturní přiznačnosti s měřítkem estetickým, které bylo numnoze dáno jeho silnými sklony formalistními; osobité koncepte novodobé poezie polské jeho antologie nikde neukazovala – chtěje být na všechny strany spravedlivým, nevyhnuł se uslechtlý parnastista český jakési bezbarvosti. Jan Karník se naopak nikde netají zcela určitým a osobním pojetím Parnasu polského, jak se jeví v době Kasprowiczova mistrovství a po jeho skonu; stává se za ně přímo propagačně a soustavně je dokládá svým výběrem, nemluvic ani o zánícném epilogu, přecházejícím z protestu proti nenáboženskému Rusku sovětskému v horoucí mesianistickou modlitbu za Polsko.

Jan Karník pozorně sleduje a důrazně vytýká v soudobé lyrice polské dvojí základní tendenci, navzájem se doplňující a těsně spřízněnou s dávnou tradicí romantiky polské. Jednak to jest její náboženské úsilí posvěcené vznešeným spiritalismem křesťanským, které volá člověka stále do služeb Krále Ducha, vykoupit ho ze vědnosti a dodávajíc jeho životu vysoké závažnosti mravní; mesianismus polský, dnes jako před sto lety, dře, aby to byl především vlastní národ, který se oddává tomuto výsostnému poslání, vůdčímu mezi Slovany. V tom Kasprowiczové, Staffové, Zegadłowiczové a Tuwimové se vlastně nikterak neliší od Mickiewiczů, Slowackých a Krasińských romantické doby, ba pokračují vědomě v jejich stopách. Ale druhý hlavní směr lyriky polské znamená novum. Proti starému aristokratismu výlučných romantiků hlásají návrat k lidu, hledají jeho soudobí lyrikové právě Polsko na dědině a mezi pracovníky pokorně přikrčenými ke hrudě a k rádlu, umísťují apoštoly i Spasitele do polské vsi, kde vše voní přírodou, sluncem, jehličím a hlínou – také polský chlap jest podle jejich víry a nadšení povolán do království božího. Byl to genius předtuchy a proroctví Wyspiański, kdo ještě před dobou vyslovil a prožil toto nové přesvědčení, které se ostatně skrývá i pod zemitým realismem Reymontových románových kronik.

V nejnovější polské lyrice znamená tato koncepce zároveň zintenzivnění vztahu k přírodě a k půdě, teplou konkretisaci básnického výrazu, využití realistického koloritu pro výraz poetický; odtud rázovitá životnost posledních polských básní, zvláště Zegadłowiczových a Tuwimových, jejich vlahá

atmosféra, jakoby prosycená výdechy a parami pasek, oranisk, starých sadů."

Jádro promyšlené sestavené antologie vidí ovšem A. Novák v překladech dvou největších moderních lyriků polských: „Knížata současné lyriky slují: těsně spřízněný, mrtvý Jan Kasprówicz a v nejkrásnějších zenitu tvořivosti stojící Emil Zegadłowicz, z nichž Karníkův výbor přináší nejbojnější a nejhodnotnější ukázky. Kasprówicz je tu zastoupen řadou kusů z posledních sbírek, *Chalupy, Kniha chudobných a Můj svět*, které tolik připomínají *Pohádky z naší vesnice* našeho Háška, ale dovedou velmi často podříditi jadrné a sukovité figurkářství oné národně zbožňující touze, která v povrženém člověku nadiáží syma Božího; kořenový a štiplavý humor dodává těmto skvělým genrům zvláštního půvabu. Vůdce básnického Czartaku, Emil Zegadłowicz, rovněž hledá dychtivé Boha v lidu a to hlavně v horalech beskydských, ale jak dosvědčují Karníkovy ukázky ze sbírek *Jalovcový dům, Přijď království Tvé a Duby za úplňku*, dorozumívá se s Bohem ještě určitěji v přírodě, kterou prožívá s patetismem zcela úchvatným: z horských strání a kvetoucích rubisk přímo voní božství, obsahující pro básníka zároveň posvátné kouzlo domoviny, horoucně vyznávané... u tohoto budoucího Shelleye slovanského měli by se naši mladí básníci učit opravdovostí stranou od módních vládnoucích předsudků. Několik čísel z ohnivého Leopolda Staffa a rázovitě hranatého Juliana Tuwima stačí sice, aby čtenář podpořil, proč je překladatel řadí do této souvislosti, nikoliv však, aby si o nich učinil obraz dosti charakteristický."

A autor končí svůj článek slovy oprávněného uznání: „Antologie *Z polského Parnasu* jest plodem hlubokého zahloubání se, oddané lásky, vzdělaného vkusu, ale i nevšední obratnosti básnické. Jan Karník v ní ukázal, alespoň v číslech vrcholných, že dovede zvládnouti jak sloh pateticky vzrušený, modlitěbně toužící, emfaticky uvolňující citový živel, tak i jadrnou, ostře charakteristickou, lidově barvitou a domácky vtipnou notu poezie genrové. Stačí srovnati z oné skupiny Konopnické modlitbu *Svatým patronům Polska*, Kasprówiczovu epistolu *Blahoslavení* neb Zegadłowiczovy dvě vlastenecké konfese *Zde moje otcina* a *Návrat* s čísly tohoto druhu jako jsou Kasprówiczova *Horalská svatba* a jeho *Zdrak* v *Káni Galilejské* nebo Tuwimovy *Zemědky*, abychom změřili šíři výrazových prostředků Karníkových."

PLATIT ZVUKEM PENĚZ

Ve své sbírce „Srpske narodne poslovice“ (Videň 1894, na str. 88) zaznamenal Vuk Stefanović Karadžić pořekadlo z Přímoří „Zvek za mrlis“ („Zvek za včtu“) a vysvětlil je jiným pořekadlem „Milo za drago“. Toto vysvětlení je zřejmě nesprávné. Jedině možný výklad pořekadla i jeho původu podal folklorista Ante Šimčik v literárním časopise bosenských mohamedánů „Novi Behar“ (roč. II., Sarajevo 1928, str. 58) a doplnil nyní své tehdejší pojednání ve „Zborniku za narodni život i običaje Južnih Slavena“ (sv. XXVII., Zagreb 1930, str. 257-259). Ile výkladu Šimčikova je pořekadlo „Zvek za mrlis“ zbytkem a souhrnem staré lidové povídky o výměně dvou stejně nicotných věcí, nemajících skutečné ceny.

Povídku analogickou té, z níž by mohlo prameniti jhoslovanské pořekadlo,

nalezá ve sbírce perských národních povídek dánského orientalisty A. Christensena „Contes persans en langue populaire“ (København 1918, na straně 90-93), kde se vypravuje toto: Guru-Paramarta, indický šprýmař, šel kdysi na cesty a najal si proto vola. Jeho učedníci, chtějící jej ochránit před slunečním žářem, položili jej na zem do volova stínu. Když večer přišli do kteréś vesnice, majitel vola požadoval kromě denního nájemného také zvláštní plat za volův stín. Z toho vznikla hádka, až se jim konečně nabídl selský rychtář, muž z kmene Pall, že rozsoudí jejich spor. Výsledkem obě strany, vyprávěl jim tento příběh ze svého života: „Kdysi na cestách zůstal jsem na noc v hostinci, kde pekli výbornou ovčí pečeně. Kuchař mi dovolil, abych své jídlo, trochu rýže svázané v hadříčku, pověsil nad pekáč, aby nasákló vůní pečeně. Druhého dne však požadoval ode mne, abych mu zaplatil vůni pečeně. Když jsem se zdráhal, odvedl mne k soudci, který rozsoudil: Kdo požil výparů pečeně, ať platí vůni peněz!“ – Dle tohoto rozsudku nařídil rychtář z kmene Pall, aby Paramarta, který použil volova stínu, platil stínem peněz; jelikož však sluze už bylo za horami, pozměnil rozsudek v ten smysl, že Paramarta měl platit zvukem peněz. Chřestil tedy měscem majitel vola tak dlouho u ucha, dokud sám neřekl, že už má dost.

Tato povídka, o níž se Christensen domnívá, že vznikla z anekdoty o řečníku Demosthenovi, vypravované Plutarchem, má mnoho paralel, tak v turecké sbírce „Çifticet vezirâ“, v národních povídkách arabských a jiných. Jedinou dosud známou verzi jihoslovanskou otiskl M. Hajrovic, rovněž v časopise „Novi Behtar“; v ní se vypravuje: Kdoś štípal dříví, a jiný člověk mu k tomu vzdychal: he! Na konec po něm žádal, aby mu za to dal polovinu své mzdy. Když přišel před soud, kadilja či hodža – Šimčík právem má za to, že nejde o nikoho jiného než o Nasredina hodžu – vzal onen groš mzdy, hodil ho na stůl a řekl: „Tobě patří groš a tobě jeho zvuk.“ – Je zajímavé, že z této povídečky vzniklo také jiné jihoslovanské pořekadlo, které v Bělehradě zaznamenal H. Davičo (otřetěno v „Otadžbina“ 1892 ve sbírce „Jalilske poslovice“): „Jeden štípe dříví, a druhý křičí: ach.“

Článek Šimčíkův možno doplnit především dvěma versemi povídky o placení zvukem peněz. První vyskytuje se ve sbírce šprýmů Nasredinových, kterou v anglickém překladě a dle pramenů ne dosti přesně označený pod názvem „Fables of Nasr-ed-din Khoja“ v Londýně 1923 vydal Henry D. Barnham. V povídce „Kuchař a žebrák“ vypravuje se tam: Kterýś žebrák v Akšehiru našel skývu suchého dleba a uvažoval o tom, jak by si ji učinil dušnějš. V tom právě šel kolem kuchyně a spatřil tam nad ohněm hrnc s vařícím se jidlem, z něhož stoupala libezná vůně. Přistoupil blíže, počal lámat kousky dleba, držel je ve výparech jídla, dokud nenasákló jeho vůní, a pak je jedl. Kuchař hleděl na něho s údivem, neřikal ani slova, ale jakmile chuďas dokončil své jídlo, zadržel jej a požadoval, aby mu to zaplatil. Muž se bránil, že přece ničeho od něho nevezal, a nechťel platit. Stalo se pak, že v té době Nasredin hodža zastával v Akšehiru místo kadilji. Kuchař přivedl žebráka před něho; a když Nasredin byl vyslechl spor, vyňal hodža z kapsy dvě mince, potřásl jimi, až chřestily, a pravil kuchaři: „Všechn plat, který dostaneš, je zvuk těchto penězů“. Kuchař se proti tomu bránil, avšak hodža rozhodl: „Ne, je to správné. Kdo za vůni jídla žádá náhradu, ten dostane zvuk peněz a nic víc!“ – Což

byl rozsudek, jehož moudrostí se rovná už jenom soudcovská důvtipnost vladaře Sanda Panzy.

Druhá verze, na níž dchl upozornit, vyskytuje se v třicáté sedmé kapitole třetí knihy Rabelaisova „Pantagruela“. Hrdina radí tam Panurgeovi, který je v jakýmsi rozpacích, aby se poradil s některým bláznem, a na doklad toho, jak chytrí bývají blázni, vypravuje mu tuto historii:

V Paříži, v pekárně u malého Zámku, před dílnou kteréhosť kuchaře, pojídal pobuda svůj chléb při vůni pečeně, a takto navoněn zdál se mu velice chutný. Kuchař jej nedal. Ale na konec, když už byl všechen chléb sněden, kuchař popadl pobudu za límec a žádal po něm, aby mu zaplatil vůni pečeně. Pobuda pravil, že na pečení ničeho nepoškodil, že ničeho nevzal a že mu tudíž ničím není povinen.

Vůně, o níž se jednalo, vypařovala se a ztrácela se tedy beztoho; nikdy nebylo slyšáno, že by se v Paříži na ulici byla prodávala vůně pečeně. Kuchař odpověděl, že vůně jeho pečeně není na to, aby živila pobudy, a pohrozil mu, nezaplatí-li, že mu ukáže, zač je toho loket. Pobuda se vytasil se svým klackem a chtěl se bránit.

Hádka byla velká; darmošlapové pařížští seběhli se se všech stran. Byl tam náhodou také pařížský občan, blázen Seigny Joan. Když jej kuchař spatřil, otázal se pobudy: „Chceš, aby v našem sporu rozhodl tento urozený Seigny Joan?“ – „Ano, při Sambreguoyovi,“ odpověděl pobuda. Když tedy Seigny Joan vyslechl jejtch při, poručil pobudovi, aby ze svého závěsníku vyňal nějaký peníz. Pobuda dal mu do ruky tournayský groš. Seigny Joan ho vzal, položil si ho pod levé rameno, jako by zkoušel, má-li správnou váhu, pak jím poklepal na dlaní své levice, jako by chtěl slyšet, má-li pravé zrno; pak si ho položil na víčko pravého oka, jako by chtěl vidět, je-li správně označen. To všedino činil za hlubokého mlčení všech darmošlapů, za důvěřivého očekávání kuchařova a za zklamání pobudy. Konečně jím několikrát zacinkal o stůl. Pak se soudcovskou důstojností, drže svou bláznovskou klapačku jako žezlo, muje hlavu zakuklenu čapkou s papírovýma ušima, odkašlav se dvakrát nebo třikrát, pravil hlasitě: „Soud vám praví, že tento pobuda, který snědl svůj chléb s vůní pečeně, řádně zaplatil kuchaři zvukem svých peněz. Tentýž soud nařizuje, aby se každý odebral do svého obydlí, neutpívá újmy ani bezpráví.“

Otto F. Babler.

VÝSLEDKY PROTINÁBOŽENSKÉHO HNUTÍ V RUSKU

V anglickém slavistickém časopise „Slavonic Review“ píše Nicholas Klepinin o protináboženském boji v Rusku a třídí jeho výsledky takto:

a) V některých případech zesílil ení náboženského cítění („V Rusku děje se silná a hluboká náboženská regenerace.“).

b) V jiných případech, především mezi mládeží, dochází k přesvědčenému ateismu, který však často má vedlejší výsledky, nebývající vždy ve shodě s protináboženským plánem.

c) Ztráta víry náboženské bez nabytí důvěry v materialismus, a následkem toho ztráta víry ve smysl života, z čehož pak vzniká náchylnost k rozmanitým

nespoutanostem a k sebevraždě. Také toto často se vyskytuje mezi mládeží.

d) Mezi prostým lidem se silnými pudy mysticismu snaha po upírání zbožnosti k novým střediskům. („Portrety Lenina a Marxe stoupající na místa ikon. K mauzoleu Leninovu konají se pouti zrovna jako dříve k ostatkům světců. Nesporno je, že v Rusku vzniká nové Rudé náboženství . . .“)

e) Vznik nových, nepřirozených sekt, jako na př. sekty Rudého Draka, která káže spalování a křesť ohněm pro všechny lidi, narozené od r. 1917.

f) Apokalyptické očekávání konce světa.

ofb

Z NOVÉ POUČNÉ LITERATURY

Dr. Jaroslav Hruban, *Základy estetické hodnoty*. Příspěvek k metafysice estetiky. Stran 139. Tiskly Lidové závody tiskafské a nakladatelské v Olomouci 1930. – Jedním z našich katolických filosofů, jenž se věnoval – vedle původní práce umělecké – odborným estetickým studiím a účastnil se činné také mezinárodních sjezdů, dce svým novým dílem přispěl především k pochopení významu estetické hodnoty. Rozebírá proto na četných dokladech z různých umění, hlavně ovšem hudebního a básnického, složky estetického dojmu: ukazuje tu velký vliv a spolupůsobení tělesného organismu na uměleckou vložku a činnost, ale zdůrazňuje také to, co přesahuje všeobecné tendence hmoty a uplatňuje se jako projev číše duchovní svobody. Při tom se dotýká mnohých otázek zajímavých i pro toho, kdo se neobírá speciálně estetikou, na příklad psychoanalytické teorie o vzniku uměleckého díla, významu estetických projevů lidí duševně chorých a zvláště důležitého problému umělecké výchovy ve škole i v nejširších vrstvách lidových. Správně připomíná, že estetickovi nemůže být li lhostejno ani řešení otázky sociální, poněvadž pro většinu lidí slušná životní úroveň bude znamenati i lepší dispoici pro vnímání estetických hodnot a pro celou kulturu estetickou. I pak ovšem zůstane ještě důležitý úkol, jak přestovati smysl pro všední duchovní hodnoty. – Na pěkně vypravené knížce není udán nakladatel, vydal ji tedy asi autor vlastním nákladem. Rozesílá ji „Filosofická revue“ v Olomouci.

M.

Dr. Josef Kratochvíl, *Novoscholasticism*. Dějinný přehled novoscholastického hnutí. Stran 24. Nákladem „Vychovatelských listů“ v Brně 1930. – Nová plná práce docenta dějin filosofie Karlovy university podává skutečně to, co naznačuje podtitul: vyličuje v úvodě úpadek scholastiky na konci středověku a v prvních stoletích novověku, pokusy o její renesanci a konečně rozmach nového hnutí thomistického od vydání encykliky Lva XIII. „Aeterni Patris“. Autor nastínil tu po prvé u nás skoro úplný přehled významných pracovníků v oboru novoscholastiky, jak cizích, tak zvláště našich, nezapomínaje ani těch, kteří nevydali dosud samostatného díla, ale uplatňují se v časopisech. Tak tento neveliký spisek dobře poslouží každému čtenáři, jenž má zájem o novou filosofii a sleduje aspoň v časopisech její rozvoj.

M.

Listy svaté Kateřiny Sienské. Přeložil nově Dr. Jos. Vašíčka. Stran 338. Cena 27 Kč. Nákladem B. Kočího v Praze 1930. – Jest listě potěšitelným úkazem,

že se toto krásné dílo dočkává druhého vydání – po prvé je přeložil a vydal Ant. L. Stříž v Osvětimanech 1912 – a že vychází ne snad v nějaké bibliofilské edici v nepatrném počtu výtisků, ale ve 2000 exemplářích a u známého pražského nakladatele, jenž je vydává „k uctění světlé památky své drahé a nezapomenutelné matky“. K dokonalému pochopení těchto listů bylo by ovšem průměrnému českému čtenáři třeba znáti život velké světice – Ant. L. Stříž vydal také ve St. Říši překlad díla bl. Raymunda Kapuánského (1915) – a znáti také dobu, v níž žila – dobu zajetí papežů v Avignoně, dobu hlubokého úpadku církevní kázně i křesťanských mravů, dobu kacířství a všelijakých pletí, jež otravovaly hlubší duše. Proti tomu všemu staví se prostá fcholnice ze Steny, dává se v zápas se zlem všude, kde je vidí, na trůněd knížat a papežů stejně jako u nepatrných lidí. Ve svých listech neohroženě kárá a napomíná, ale také pokorně prosí a důvěřivě povzbuzuje a hlavně: modlí se a obětuje se – a dosahuje konečně velkého vítězství svých snah: pohne papeže k návratu do Říma ... Tento svazek jest ovšem jen první částí celého souboru listů sv. Katčiny a bylo by si přáti, aby nezůstalo jen při něm, jako kdysi u vydání Střížova. Pokud se týká překladu samého, zdá se, že se na titulním listě jen omyleně octla slova „nově přeložil“ dr. J. V.: ve skutečnosti je to úplně překlad Střížův, podrobený jen na některých místech malým, většinou stylistickým opravám. Poslední tři listy byly snad vynesdány jen z toho důvodu, aby kniha nevzrostla. M.

Život blahoslaveného bratra Hroznaty, zakladatele klášterů v Teplé a Chotěbově a patrona země české. Z latiny nově přeložil P. Arnošt Voves, O. Praem. Shírky „Boží bojovníci“ sv. 8. Stran 38. Vydal I. Kunčič v Praze 1930. – Ie-genda, sepsaná asi 40 let po smrti blahoslaveného našeho patrona v klášteře tepelském, zasloužila si jistě nového pečlivého překladu i pěkné úpravy Kunčičovy kathyovny. Je milá svou prostotou a oddaností do vůle Boží, jakou se vyznačoval celý život světcův. Její životopisné údaje souhlasí také s jinými historickými doklady o osobnosti Hroznatově, jak podrobně dokazuje v úvodní stati dr. Jos. Dostál. A bude jistě s prospěchem, když se hočně rozšíří a přispěje tak k větší znalosti i k větší úctě našeho světce, u nás dosud – přiznejme si – jaksi přezíraného a proto i zapomínaného. M.

Alois Musil, V zemi královny Zenobie. Stran 350. Cena 60 Kč. Vydaly Česko-moravské podniky tiskařské a vyd. v Praze 1930. – Cestopisy prof. Al. Musila pokračují rydlým tempem a neztrácejí nijak na zajímavosti. Třetí obsáhlý svazek vede nás pustinami v kraji na severovýchod od Damašku, kde autor získal mnoho zkušeností v táboře Rualů, Ebedů i Kmusů, navštívil trosky starověké Palmyry, někdejšího sídla královny Zenobie, známé z bojů s Římany, a vydal se pak do slavného poutního města staré Syrie Resáfy. Vele poutavým způsobem dovede spisovatel oživit památky starých historických událostí i uměleckých staveb, stejně jako umí popisy krajů a mravů dnešních obyvatel spojit s vylíčením podivuhodných dobrodružství, tím působivějším, že budí vždy dojem skutečnosti. Také obrazový materiál jest jako v obou předcíchd svazcích bohatý: 123 obrázků, z nichž mnohé jsou na zvláštních přílohách, a příslušná mapa. L. K.

Ant. Špale, Biblická dějprava pro školy národní. S 48 obrázky M. Urbanové-Zahradnické. Stran 192. Cena váz. 15 Kč. Nakladatelství A. Neubert v Praze 1930. – Autor dobře se zapsal naší veřejností svým dvojsvazkovým dílem „Kniha poutníkůva“, o níž také „Archa“ přinesla příznivé posudky. Platí také o této nové původní dějpravě, jež snad konečně vytlačí i ze škol v Čechách dosavadní překlady dějeprev německých, tak jako u nás na Moravě to učinily Biblické dějiny V. Kubička. Ant. Špale po způsobu „Knihy poutníkůvy“ upravuje volně biblický text, vsunuje do něho hned různé vysvětlivky a jen kde to nelze, dává je pod čáru. Kniha jest vyzdobena také původními, většinou mile působícími obrázky české umělkyně. Novinkou, vhodnou zvláště pro dospělejší žáky, jest úvod o Písmě sv. a praktický přehled celých biblických dějin s poznámkami chronologickými i místopisnými. L. K.

J. P. Müller, Můj systém. Patnáct minut denní práce pro zdraví. Třetí české vydání přeložil Dr. Jan Hořejší. Se 120 vyobrazeními. Stran 144. Cena váz. 24 Kč. Nakladatelství A. Neubert v Praze 1930. – Dánský originál této skutečně již světové knihy vyšel po prvé před čtvrtstoletím (1904) a byl také hned přeložen do češtiny. Autor sám skoro každé další vydání svého díla přepracovával, aby vyhovovalo čtenářů jasnosti a odpovídalo také lékařským zkušenostem. Také toto 3. české vydání je z velké části novým dílem vynikajícím nad první dvě jak čistotou tak praktičností. Je možno dobře je doporučit každému, kdo dce rozumným způsobem pečovat o tělesné zdraví. A konečně nejen tělesné: cvičení vyžadují i jisté přesnosti, pozornosti a vytrvalosti – kdo je pravidelně koná, cvičí hezdky i svou vůli. B. J.

Podíl Dědictví Svatojanského na rok 1930 tvoří tyto tři knihy: 1. „Ipoštál Indinů P. de Smet“ napsal J. Kinzig, přeložil Ant. Sehnal, dřevoryty ozdobil Arnošt Hrubal; 2. „Bud – anebo“ napsal Robert Mäder, přeložil Dr. Ant. Bořek Dobalický; 3. „Bible České“ (Hlavového vydání) část první, obsahující první dvě knihy Mojžíšovy, přeložil Dr. Jan Hejčl. Cena těchto knih jest 15 Kč. Členové „Dědictví“ obdrží je zdarma, každý člen jest však povinen při výběrání podílu v příslušném knihkupectví zaplatit ve prospěch „Dědictví“ 2 Kč a knihkupci za vydání 50 hal. Vklad členu obnáší jednou pro vždy 80 Kč. Mimo podíl vyšlo štědrostí J. M. nejed. pana svět. biskupa Dra Jana Sedláka čtvrté vydání Tomáše Kempenského „Čtyři knih o následování Krista“. Velecenná tato kniha v překrásné úpravě prodává se ve prospěch „Dědictví“ za 14 Kč, v pergamentové vazbě za 28 Kč, se zlatou ořizkou za 38 Kč a ve skvostné vazbě kožené za 47 Kč. Přihlášky členů a objednávky knih přijímá ředitelství „Dědictví Svatojanského“ v Praze IV 35, Vlácká ul.

Z NOVÉ KRÁSNÉ LITERATURY

Jaroslav Durych, Sedmikráska. Třetí vydání. Spisů sv. IV. Stran 193. Cena 15 Kč. – Týž, Básně. Spisů sv. V. Stran 169. Cena 25 Kč. Naklad. L. Kuncič v Praze 1930. – O „Sedmikrásce“ i o jednotlivých částech „Básní“ bylo již v „Arše“ psáno, proto stačí aspoň stručně znovu upozornit na toto souborné

vydání, jež umožňuje všem čtenářům našeho největšího současného básníka opatřit si i taková jeho díla, jež jim byla v dřívějších bibliofilských edicích většinou nepřístupna nebo byla dlouho rozebrána. Zde naleznou nejen „Žebrácké písně“ a „Panenky“ (je to už jejich čtvrté vydání), ale i „Bezkydy“ a v „Baladách“ jednu z prvních Durychových básní „Cikánčina smrt“ a pak „Iaň a panna“. Není divu, že se dočkává již 4. vydání také „Sedmikráska“, tento podivuhodně svěží básnický sen zemské i nadzemské milosti, čistý jako lesní pramen, napojený „steskem chudoby a lásky“, „Sedmikráska“ neumírá ani pod sněhem, ani přes zimu,“ praví tam autor na jednom místě. Ani jeho Sedmikráska jistě nezemře!

M.

Dominik Pecka, Assunta. Román. Stran 185. Vydala Družina literární a umělecká v Olomouci jako I. podíl svých knih na rok 1930. – „Assunta“ jest románem nevědní divčí duše, již zvolna přitahoval a volal k sobě Kristus podivuhodnými cestami své milosti: ze vzpurného dítěte předměstí vyrostla citlivá dívka, vychovaná v klášteře, kde na ni neobyčejně působila záhadně něžná sestra Helena. Sladká její vidina provází dívku v povolání učitelkém i v cizině, její smrt pak svým mysteriem obestře ji tím mocněji, čím jasněji poznává prázdnotu a nicotu světa. Bůh naplňuje svatým neklidem tu mladou duši, toužící po něčem opravdovém, co by dovedlo ji celou uchvátit a rozplamenit, a přivede ji do kláštera Milosrdných sester sv. Františka. Tam ukojí brzy svou touhu po velké lásce: obětuje se za člověka, jenž jí v životě nejvíce ublížil. Tento zajímavý růst ženské duše, plný bojů s vlastní povahou i se zevnějšími pokušeními, vyličil autor s velkým psychologickým uměním, jakému jsme se podivovali již v jeho románové prvotině „Matka Boží v Trn“. Zvláštní péči věnoval také kresbě prostředí, v němž se měla dokonat oběť mladého života – městské nemocnice v moravském městě, kde nad řádovými sestrami vládne pokrokový komisař a kde s nimi pracuje řada lékařů. Všechny tyto různé typy jsou podány velmi životně, celý román pak poskytuje vážnému čtenáři plno námětů k přemýšlení.

M.

Zdeněk Spilka, Sloky svatební. Soukromý tisk autorův. Brno 1930. – „Jaro srdcí“, první kniha sympatického mladého básníka, dovršuje se přirozeně „Slokami svatebními“, jemnou a čistou písní milostnou, věnovanou té, jež přišla „stonásobně zmnožit dary života“. A je to nejen píseň tiché lásky, ale i vzájemné důvěry a naděje v budoucí štěstí. Básník věří, že nikdy nepřestane žehnat laskavé Prozřetelnosti, jež spojila jejich životy, a že z očí své ženy vždycky bude číst jen světlý příslib radostných zítřků. Opravdový cit prochvívá těmito verši, jež autor vydal pro své přátele jako soukromý tisk v pěkné úpravě se dvěma perokresbami Jos. Zamazala.

M.

Viktor Hánec, Stisky rukou. Kniha básní. Stran 160. Cena 12 Kč. Nakladat. A. Neubert v Praze 1930. – Stejně lehce jako své libivé romány tvoří asi Hánek i své verše: jsou většinou zpěvné a hudební, plnou při četbě jako jarním vánkem mírně zčeřené vlnky na povrchu vod, ale k hlubíně ani se nesnaží proniknout – třebaš básník, uvažuje nad svou novou knihou, tvrdí, že vřela v něm (totiž kniha) jak velká řeka, že jí naslouchal kolik dnů a podíval

v ní „své touhy, svého mládí plachý žár“. Celek je pestrou, dosti nahodile utvořenou sbírkou náladových veršů se vzpomínkami na tiché štěstí prožité v dětství nebo ve chvílích samoty i na pomíjivé bolesti životních zklamání. Osvěžuje ji cyklus sonetů a několik balad, z nichž vyniká zvláště balada o Zeyrově „Adonai“.

M.

Joe Hloucha, Sakura ve vidění. Útržek deníku z cesty po Japonsku. Sedmé vydání. Stran 245. Cena 30 Kč. Nakl. A. Neubert v Praze 1930. – Mnohý spisovatel by jistě mohl závidět J. Hlouchovi jak četných vydání jeho spisů, tak jejich skvělé úpravy, v jaké jsou nyní vydávány. Také nové vydání jedné z prvních a nejlepších jeho knih vychází na pěkném papíře tištěno typem Garamond a ozdobeno 12 barevnými reprodukcemi podle dřevorytů slavného japonského malíře Hirošiga z padesátých let minulého století. Nepřiléhavě ovšem k textu, ale vystihují roztomilým způsobem krásy Tokia, jež popisuje také spisovatel ve formě deníkových zápisů, všimaje si hlavně různých náboženských slavností, mravů a zvyků japonského lidu. Láska k Japonsku svádí jej ovšem někdy k přeceňování mnohých zjevů, na něž hledí většinou jen s jejich světlé stránky, a zvláště také k přeceňování buddhismu; jde tu tak daleko, že dává za pravdu myšlence o Nirváně a velebí sebevraždu jako hrdinství. Románovým pojetím zápisů je čistá, básnicky zladěná jeho láska ke krásné japonské dívce Sakuze, jež chce následovat autora do Čech, ale pro odpor bohatého příbuzného proti sňatku bere si život.

M.

Rud. Rich. Hofmeister, Eopsyché. Prapohádka. Stran 270. Cena 25 Kč. Nakl. Šolc a Šimáček v Praze 1930. – Je to nové lucné vydání knihy, jež vyšla před 3 lety v Družstevní práci s kresbami Jana Konůpka a již se pak dostalo ceny České akademie. Druží se k celé řadě oněch děl autorových, jimiž se pokusil vylíčit beletristický život v pravěku a zvláště domnělou vývojovou dráhu lidstva. Jako jinde stává se ovšem i zde proti učení Bible, jež je mu jen „krásným mythem“, za to přijímá nauku spiritalistů o tak zvaném perispiritu čili astrálním těle duše. Vznik člověka jakožto inteligentní odchytky v ostatním postupném vývoji tvorstva vysvětluje inkarnací andělských bytostí – „eopsyché“ – do těl ssuvců. Rozumný čtenář, který dovede rozlišovati, co jest jen básnickou fantasií a co výsledkem vědeckého badání, může se jen znovu podílovati autorovu umění, plasticky a barvitě vytvářeti obrazy předhistorických dob.

M.

Rud. Rich. Hofmeister, Zarathuštra. Stran 91. Cena 10 Kč. Nakl. A. Neubert v Praze 1930. – Vedle života v pravěku láká R. R. Hofmeistera nejvíce stará historie východních národů a zvláště osobnosti z velkých náboženských hnutí. Po obrazech z dějin národa Israelského (Judith, Pod železem Jahvovým, Mojžáš) obrací se nyní ještě dále na východ k osobě Zarathuštrové. V úvodě zdůrazňuje autor nesprávnou ovšem zásadu o vzniku náboženství (člověk prý si nejprve stvořil boha a pak si vybídl krásný mythus o tom, jak jím byl sám stvořen!) a snaží se ji pak dokázati na vývoji svého hrdiny. Jinak je toto dílko, silně provanuté starou indickou poesií, zajímavým obrazem úporných bojů mezi kočovnými a usedlými kmeny iránskými a životu reprodukcí nejstarších jejich

M.

Jan Pavlovic, Spiklenci. Týden v Tuilleries. Stran 334. Cena 18 Kč. Nakl. A. Neubert v Praze 1930. – Český autor se zřejmě učil u mistra historického románu A. Dumasa. Ale i kdo zná již řadu Dumasových prací z doby napoleonské, přečte si se zájmem tento původní román, podávající ve výseku jednoho týdne zhuštěný a přece plastický obraz života na císařském dvoře r. 1808, tedy z doby, kdy byl Napoleon na vrcholu moci, ale stále znepokojován úklady šlechtických spiklenců-royalistů. Autor zachytil pěkně líc i rub jeho povahy, jak se jevila v zákulisí soukromého života, a využil hojně romantiky doby a okolí, kde se tak často světodějně události spínaly s drobnými milostnými příběhy. *B. J.*

Charles Dickens, Oliver Twist. Román o 2 dílech. Přeložil Lad. Vymětal. Ilustroval Vlastimil Rada. Knihovny Kozoroh svazek XIV. a XV. Stran 415 a 403. Nakladatel. Lad. Kuncif v Praze 1930. – Tento klasický román Dickensův byl k nám uveden již skoro před 90 lety (1843) – byl to vůbec první český překlad anglického spisovatele, jenž teprve nedávno na sebe upozornil svými Pickwickovci. Nový překlad Vymětalův, jež vhodně vyzdobil ilustrátor Pickwickovců V. Rada, teprve dokonale vystihuje tento „děj z protizákonného života“ Anglie, vylíčený s krutou skoro pravdivostí. Hrdinou je sirotek zrozený v chudobinci a vychovaný na obecní útraty: jest mu pro jít v těžkém životě dobrodružství nejmenšího řádu, jaká jsou možná jen ve velkoměstě, ale přesto uchrání se nejhoršího bahna. Je velkým uměním Dickensonovým, že dovedl podat i nejbídnější scény věrně sice, ale bez odpuzujícího přepínání a sensacovitosti, a do bohatého, vážného děje vnést místy i ušlechtilý humor, celek pak obestříti kouzlem opravdově citně, měkké soustrasti u vlastního živého účastenství na osudech všech i vedlejších osob. *M.*

I. S. Finžgar, Pod svobodným sluncem. Román. Ze slovinštiny přeložil Rud. Linhart. Stran 620. Cena 30 Kč. Nakladatelství Šolc a Šimáček v Praze 1928. – Kniha není letošní novinkou, ale nebylo o ní dosud v „Arše“ psáno a je vhodno ji připomenouti v roce, kdy vzpomínáme 15. výročí předčasné smrti jejího oddaného překladatele básníka Rud. Linharta. Byla to asi jeho poslední literární větší práce, jejížho knižního vydání se nedomořil. A je to i samo sobě cenné umělecké dílo, jež věru nezaslouží, aby u nás snad zapadlo. Velice živým a poutavým způsobem vytváří před námi autor – nejsilnější to asi epický talent z družiny slovinských kněžských spisovatelů – obraz z dob císaře Justiniána, na jehož dvůr uteče se nejmladší syn slovanského knížete, aby se tam naučil válečnému umění. Ujde osidlům prostopásné despotky Theodory a vrací se po mnohých dobrodružstvích s milovanou, křesťansky čistou Irenou, aby ve vlasti vládl sbratřeným Slovincům. Román má mnoho velmi působivých scén a plasticky kreslených postav z nejrůznějších vrstev a národů, jež se shrnuly do rozmarilého a proto upadávajícího Byzance. – Autor se jistě učil u Stenlewicze, ale jest při tom také poctivým umělcem, jehož dílo zasluhuje skutečně pozornost. *M.*

M. A. Aldanov, Svatá Helena, malíčký ostrov. Přeložila Dagm. Aulratová. Stran 127. Cena 6 Kč. Nakladatelství Šolc a Šimáček v Praze 1930. – Nevelká

knížka uzavírá čtyřsvazkový cyklus „Myslitelé“, jímž se snažil mladý ruský spisovatel vystihnouti ducha velké francouzské revoluce a doby napoleonské. Zde ukazuje již jen trosky slavkovského vítěze, upoutaného na malý ostrov a zvolna odumírajícího – tělesně i duševně. Jen před zvědavým a vlivným čtencem dovede si ještě nasadit starou masku, jinak budí jen soucit svou ubohostí, jakou projevuje i v názorech o náboženství. Autor spojil s tímto smutným obrazem i historii tehdejšího Ruska, poskvrněnou zavražděním cara Pavla a naplněnou předtuchami dalších vnitřních zmátek. B. J.

Helena Mniskowa, Květ magnolie a jiné povídky. Přeložil Dr. Mtr. Zelenka a Jar. Sudík. Stran 136. Cena 10 Kč. Nakladatelství A. Neubert v Praze 1930. – Jako do svých velkých románů vplétá spisovatelka ráda hovory o vážných životních otázkách a nejednou dává i do děje zasahovati okultním silám, tak čítá i v těchto čtyřech drobnějších povídkách, kde pak ovšem tyto její záliby pronikají tím účinněji. Autorka „Mulomocné“ jeví se tu zřejmě jako idealistka, jež odsuzuje nevěru, požitkářství, hmotářství a vše, co k tomu svádí, na příklad zhoubný vliv moderní hudby a tanců, jež podle ní odvádějí od Boha. Vliv okultních sil, jasnovídu a telepathie, uplatňuje se nejvíce v obou posledních povídkách ze života kněžského. V první staví proti požitkářskému faráři ideálního kaplana, jež tajemný hlas volá ve sněžné štědrovečerní noci k těžce nemocnému příteli; ve druhé novokněz, úplný prý nevěrec propadlý nečistě vášni, teprve při příležitosti mši svaté je skoro zázračně obrácen. Děj této poslední povídky je sám v sobě málo pravděpodobný a náhlé obrácení člověka, který tak rouhavě a cynicky po prvé přistupuje k oltáři, působí spíše svou romantikou než psychologickou přesvědčivostí. I. K.

Ianus Veselý, Lůžko bohů. Román. Z lotyštiny přeložil Nik. Skudra. Str. 175. Cena 950 Kč. – *Hal. G. Evarst, Žlutá smečka.* Román. Z angličtiny přel. Boh. Z. Nekovářík. Stran 148. Cena 12 Kč. Obě knihy vydalo nakladatelství Šolc a Šimáček v Praze 1930. – První kniha uvádí k nám mladého a nadaného lotyšského spisovatele, jenž za světové války bojoval s ruskou armádou, po válce pak účastnil se bojů proti dočasné okupaci Lotyšska dělnickými sověty. „Lůžko bohů“ je právě obrazem této doby: vláda sovětů se již bortí a nevídaní vládcové, různí tl. komisaři, krutí a sobečtí, hledí ve zmatku zachrániti, co se dá, kdežto hlavní hrdina románu, více snilek než bojovník, více individualista než bolševik, prožívá osobní krisi svých pudů i životních názorů. Jež ho konečně přivede do lotyšské armády. Román je zajímavý líčením nedávných událostí, zřejmě také osobně autorem prožívaných a dobře charakterisujících poměry na okraji Ruska. – Druhá kniha přenáší čtenáře na daleký západ, do divokých prérí a hor, kde řádí „Žlutá smečka“ kočotů pod vůdcovstvím chytrého mišence mezi vlkem a kojotem. Autor zná jistě dobře život těchto zvířat a dovede vypravovati mnoho zajímavého o jejich dobrodružných výpravách za kořisti i o jejich boji s člověkem. B. J.

POZNÁMKY A ZPRÁVY

Básník Janu Karníkovi dostalo se konečně před jeho šedesátinami dávno zaslouženého veřejného uznání v podobě státní ceny literární za dlouholetou a významnou činnost spisovatelskou. Všichni jeho přátelé mu jistě upřímně blahopřejí!

Osmdesát let Dědictví svatého Cyrila a Metoděje v Brně. První náš moravský spolek pro vydávání dobrých spisů v duchu katolického dočkává se letos jubilea, jež by nemělo přejít bez zájmu širší naší veřejnosti. Byl založen – na popud Dra Jana Bílého a prof. Vintře Kallivody a za spolupráce celé družiny Sušilovy – dne 23. srpna 1850 a zahájil svou činnost první schůzí dne 23. října 1850. Dědictví C. M. bylo tehdy a po celá tři další desetiletí hlavním střediskem všech našich literárně náboženských a kulturních snah, učilo namnoze náš lid teprve čísti a zaseto jistě mnoho dobra svým publikacemi, jichž rozdalo svým údům přes půl milionu – vydávalo v dobách rozkvětu své podíly až v 15.000 výtisků! Rozvojem jiných moderněji vedených nakladatelských a vydavatelských podniků i pozdějšími hospodářskými pohromami ustoupilo Dědictví do pozadí, ale přesto má dosud nepopíratelný význam a bylo by jen s prospěchem, kdyby letošní jubileum vzbudilo pro ně opět živější zájem. Je snad známo, že členem D. C. M. může se stát každý vkladem 40 Kč ročně; za to dostává pak každoročně jako podíl knihu, jejíž cena ovšem daleko převyšuje úroky vkladu. Mnohé

ze starších podílů prodává Dědictví za cenu velmi sníženou. Adresa nynější správy jest: Brno, Antonínská ul. 1.

„Nová lyra“. Pod tímto názvem začala vycházeti v Praze nová „knihovna moderní poezie“, řízená Bolemírem Nešastným. V ní chtějí se sdružit nejmladší básníci, kteří „vstupují do života plni nadšení a odvahy žít a být se pro vznešené ideály“ a při tom jsou „uvědomělí katolíci“. Knihovna byla zahájena sbírkou básní *Jiřího Pileckého „Rudé říže“*. Nerad bych mladého básníka odsoudil a zarmoutil, ale i při největší shovívavosti nutno přímo říci, že toto uvedení nebylo šťastné: sbírka nejen neukazuje nějakých nových cest nejmladší generace, ale jak svými náměty, tak po stránce formální stojí daleko za knihami starších básníků. Autor vystoupil se svou prvotinou na veřejnost zřejmě příliš předčasně. Teprve několik čísel v posledních oddílech dává jakousi naději v jeho další vývoj, ale většinu veršů měl si ponechat v psacím stolku. Doufáme, že bude možno příznivěji se vysloviti o 2. svazku sbírky, jímž budou básně Bol. Nešťastného „*Pomněnka*“. Možná je objednat u J. Stýbly, Praha II., Václavské nám.

Polský spisovatel Ejsmond, z jehož knihy karpatských povídek přinášíme ukádku, zemřel v červenci při automobilové nehodě. – Článek o něm z pera O. F. Bablera musili jsme odložit do 4. svazku.

Družina literární a umělecká,

aby umožnila nákup hodnotných knih, které má na skladě, roztrídila je v šest serií a nabízí je za značně sníženou cenu. Možno však jednotlivé knihy v seriích vyměnit za jiné téžte ceny.

Serie 1.

Bazin René: <i>Davida Birotová</i> . . .	7:70
Kalus Josef: <i>Přímohlé dojmy a elegie</i> . . .	1:60
Cankar J.: <i>Z cesty</i> , přel. B. Vybíral . . .	12:—
Anthony Trollope: <i>Cestou ke křesťanství</i> , přel. Boh. Kyselý . . .	8:—
Ronan Gabriel: <i>Sluneční píseň</i> . . .	2:—
Roč. Archy 1921 - 24 (a Kč 36:—) . . .	36:—
Roč. Evy 1911 - 25 (a Kč 15:—) . . .	15:—
Zýbal Erantšek: <i>Při píděck</i> . . .	5:20
Kč 87:90	

Serie 2.

Henson Hugh Rob.: <i>V rozběhu budoucnosti</i> , přel. Prokop Hlávý . . .	15:—
Kalpar Frant.: <i>Zastavené hodiny</i> . . .	10:—
Štáhl Frant.: <i>Marinický sloup</i> . . .	7:80
Hodáček Frant.: <i>Žena, jejíž dílo a vyhodnění</i> . . .	2:20
Jiříček Bedřich: <i>Vznik a konec světa</i> . . .	1:90
Roč. Archy 1921 . . .	36:—
Roč. Evy 1921 . . .	15:—
Kč 87:90	

Serie 3.

Bělohlávek Václav: <i>Oheň Eliášův</i> . . .	14:—
Wározy Gyula: <i>Kaplan, fardš a kanovník</i> , přel. B. Kyselý . . .	10:—
Kyselý Frant.: <i>Z Hle světa</i> . . .	18:—
Cinek Fr.: <i>K náboženských odzve v prvních letech naší samostatnosti 1918-1925</i> . . .	18:—
Jiříček Bedřich: <i>Žalmy komické</i> . . .	1:60
Roč. Archy 1917 . . .	5:50
Roč. Archy 1907 . . .	2:80
Roč. Obzoru rodinného 1920 . . .	18:—
Kč 87:90	

Serie 4.

Bruno-Ruby J.: <i>Překlad abbého Jouvea</i> , přel. dr. Fr. Odvalil . . .	16:—
Ronan Gabriel: <i>Vítězná píseň</i> . . .	2:80
Odvalil Frant.: <i>Co v duši saháhalo</i> . . .	8:50
Kavánová Marie: <i>Naši bdeníci</i> . . .	1:70
Lang Alois: <i>Otec pouště sv. Jeroným</i> . . .	17:—
Tauber Ot.: <i>Sekundství u nás</i> . . .	3:—
Roč. Archy 1918 . . .	11:—
Roč. Evy 1920 . . .	10:—
Roč. Obzoru rodinného 1921 . . .	23:—
Kč 93:—	

Serie 5.

Hruban Jaroslav: <i>Pouto do Ravenny</i> . . .	15:50
Kozakiewicz W.: <i>Návrh</i> . . .	14:—
Ronan Gabriel: <i>Pane, smiluj se nad námi</i> . . .	2:—
Paláu Gabriel S. J.: <i>Katolík činem, se španělského přel. Jos. Vrátil</i> . . .	7:—
S. J. . . .	7:—
Šanda Jan: <i>Drama Golgotské</i> . . .	2:20
Roč. Archy 1920 . . .	30:—
Roč. Evy 1921 . . .	15:—
D. K. Lutinov: <i>Orlí fanfary</i> . . .	10:—
Kč 95:70	

Serie 6.

Hružá Ant.: <i>Bludné touhy</i> . . .	5:80
Pecka Dominik: <i>Matka Botti v Trní</i> . . .	15:—
Spalding John Lancaster: <i>Výhlí v zdielni knižnice</i> . . .	1:40
P. F. Seeböck: <i>Při slibě své</i> , přel. dr. Jos. Sudý . . .	6:—
Konařík-Bečvan B.: <i>Horpicu Zlaté hvězdy</i> . . .	18:—
Roč. Obzoru rodinného 1921 . . .	23:—
Roč. Archy 1919 . . .	20:—
Kč 89:20	

Každá serie se expeduje s 20 procentní slevou.

Použijte této příležitosti a obohatte buď vlastní knihovnu, nebo obecní a spolkovou vskutku dobrými, katolickými knihami, k nimž možno sáhnout s úplnou jistotou, že vzdělají, pobaví a zúšlechťí.

Kupujte, dokud zásoba stačí.

Družina literární a umělecká v Olomouci, Wilsonovo n. 16.

Podporujte podnikání Družiny literární a umělecké v Olomouci!

Družina literární a umělecká vydala právě krásný biblický román od Prokopa Holého „Suzanna“, který čtenáře svým usleditým a podivným obsahem plně zaujme. Přečte si jej s uspokojením a za hlubokých dojmů. Prokóp Holý není na poli biblické beletrie nováčkem a dovede prostředí doby křesťany výstižně podat.

Krámská cena knihy je 25/60 Kč.

Ale kdo se stane přispívajícím členem Družiny literární a umělecké, tu za poříhých 25/60 Kč vedle této knihy obdrží ještě dvě knihy již vyšlé, a to hanácké obrázky Jana Vyhřádala „Když světová válka zuřila“ a verše F. B. Dardy „V bouři života“. Tyto tři knihy tvoří členský podíl za rok 1929.

Nežádání r. 1930 budou tvořiti členské podíly tyto knihy: D. Pecky „Křesťanská Asunta“, kniha povídek „Hlas“ od dr. Hub. Havránka a sbírka literárních studií od F. Holého. Příspěvek členský na r. 1930 je stanoven 27/00 Kč.

Podporujte Družinu literární a uměleckou!

VYPSÁNÍ LITERÁRNÍCH CEN

Matice cyrilometodějská v Olomouci vypisuje ze „Špačkova fondu“ dvě ceny po Kč 500— na tato pojednání: Výchova mužské mládeže k čistotě a Význam Eucharistie ve výchově mládeže. Rozsah prací vymezen na velikost 32 stránek hlučinských brožurek „Životem“. Soutěž je volně přístupná a končí 31. října 1930. Práce pod heslem (adresa autorů a v záložené obálce pod stejným heslem) jest podati Ústřednímu sekretariátu Matice cyrilometodějské v Olomouci, Wilsonovo 16.

Kněžstvu doporučuje se

„Unitas“ v Olomouci.

Zprostředkuje nákup všech kostelních potřeb, pronajímá farní pozemky atd. Peněžní oddělení.

ARCHA

D
LU

XVIII. ROČNÍK, SVAZEK 4

Jaroslav Hruban, <i>Vesna v jeseni</i> . . .	253
Bedřich Slavík, <i>Březinův essay</i> . . .	257
František Hanzelka, <i>Nocturno</i> . . .	278
William Blake, přel. Otto F. Babler, <i>Kniha Thel</i>	279
F. B. Dérda, <i>Notturmo</i>	282
František Drkál, <i>Kvadratura na cestě</i> . .	283
Ruth Schumann, přel. Otto F. Babler, <i>Teď osaměla jsem</i>	287
Rich. Zemánek, <i>Franta Úprka</i>	288
Ivo Bauše, <i>Jen jedním směrem!</i> . . .	294
Alca Savić-Rebac, přel. Otto F. Babler, <i>Dante v Apenninách</i>	295
Bořivoj Benetka, <i>Rím</i>	296
Julius Brabec, <i>Štídrý večer</i>	302
Giovanni Boccaccio, přel. Otto F. Babler, <i>Sen Dantova syna</i>	304
Jar. Šubert, <i>Na Dunaji v létě</i>	305
Lionel Johnson, přel. Otto F. Babler, <i>Temno</i>	306

Dr. V. Vilinský, <i>Hrabě A. Saltykov</i>	307
María Štona, přel. J. M. Svoboda, <i>Posvícení 1917</i>	309

OKNA

Kdyby nebe papír bylo	310
Dopis Svatopluka Čecha z dětství	317
Frederi Mistral	318
Nové směry literární historie	321
Z nové poučné literatury	322
Z nové krásné literatury	324
Poznámky a zprávy	333

OBRÁZKOVÉ PŘÍLOHY

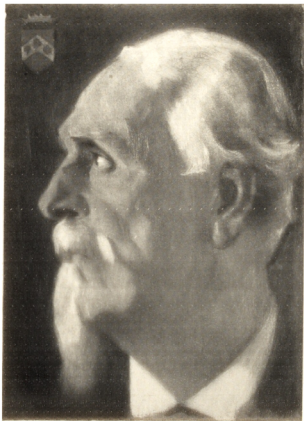
Milan Mitrovský, <i>Frederi Mistral; Fran- tu Úprka, Na hřbitově; Jaroslav Dobro- volský, Farní chrám sv. Vavřince v Drno- vici; Alex. Drobek, Posvícení na vsi 1917.</i>

SPISY REDAKCI ZASLANÉ

Časopisy výměnou: „Čin“, „Hlasy sva-
tohostýnské“, „Hlídka“, „Luk“, „Náš
domov“, „Naše kniha“, „Naše omla-
dina“, „Orel“, „Slovenské pohľady“,
„Stan“, „Sřídelsko“, „Sursum“, „Škola
Božského Srdce Páně“, „Veratkon“,
„Věstník Jednot duchovenstva brněn-
ské a olomoucké“, „Vychovatelské lis-
ty“, „Živnostenská akademie“.

Z nakladatelství Českosl. akc. tiskárny
v Praze: Jón Svensson, „Na Škipalónu“.
Nové Příhody Nonního na Islandě. Přel.
Jan Hrubý. Vychází v knihovně „Raná
setba“, předplatné na 10 seštů (320
stran) 15 Kč. Nový ročník této dobré
knihovny pro mládež byl šťastně zahá-
jen novou literárně hodnotnou sbírkou
povědek oblíbeného, dnes již skoro v ce-
lém světě známého islandského spisova-
tele-jesuity, jenž umí tak poutavě vypra-
vovat o svých vlastních dobrodružných
příhodách z dětských let. Knihu můžeme
jen vřele doporučit mládeži i dospělým.

— *Vlasta Javořícká, „Dvě růže“*. Román
ve 2 dílech. Stran 435 a 278. Cena 20 a
14 Kč. Čtvrté vydání. — Vydě-li za krát-
kou dobu 4. vydání románu, je to jistě
důkazem veliké obliby spisovatelky,
zvláště když věstína její práci vydával
v desetitisícových nákladech. Román
„Dvě růže“ má také opravdu zajímavý
námet, rychlý spád děje a při veškeré
citovosti, již jest naplněn, nezabíhá nikde
v nasládlou sentimentalitu, ale naopak
ukrývá v sobě zdravé mravní jádro. —
„Šťastná rodina“, spisovatelem Václ.
Kašparem obratně redigovaný obráz-
kový čtrnáctideník, má čelit různým
tém týdeníkům vypočteným na sensaci,
plným neslušných insertů a většinou ne-
vhodných románů. Přináší vedle hojných
obrázků pěkné povídky, romány i pouč-
né články se všemi rubrikami, jež bývají
v rodinných listech, takže našim rodinám
není třeba podporovat nepřátelské po-
dniky. Číslo stojí 80 hal. Administrace je
v Praze-II., Karlovo nám. 5-6.

MILAN MITROVSKÝ – FREDERİ MISTRAL

VESNA V JESENÍ

MRTVÉ ŽENĚ

Jak tiše přišlas kdysi v život můj,
tak nyní odešlas, ty tichá trpitelko.
Jen zdřímnu na chvíli, tvé slovo vposled znělo,
ty neúnavná v dobrém dile svém.
A jedva hlava tvá se k spánku naklonila,
kdy tichá sláva věčna tebe zaclonila.

A nyní spíš už tichým spánkem svým;
jak často srdce zmučené se v touze vzpíalo
tam k míru tišinám, kde věčný azur září,
v němž rozplyne se trpký úděl tvůj.
Ó, promluv, volej, zjev se, hlásej znamením:
zda v Boží dlani sladce spíš tam s nevinými.

Teď vyhasl můj krb, tam usedám,
a léta mladá táhnou myslí, která šilic
se noří v tůně vzpomínek a dávné slasti
jak divé víry krouží nad mrtvou.
Zda všechno štěstí, jež jsem tobě mohl dát,
jsem tobě dal než odešlas mi, tichá, spátí?

Dnes soudcem mým je smrti majestát,
v mých loktech chvíle štěstí prchavého zhasly,
dnes marně hledím v mrtvé oči tvoje krásné,
již nemluví mně jejich vlídný lesk.
A, jakým krutým spánkem spíš to, ženo drahá,
že v srdce, v kořen žití smrt mně hrůzná sahá?

Já kol tvých rtů teď úsměv mním se zřít,
tak vlídný, jak by z říše smíření mně zářil,
zda v rájích tam ty vidíš mojí viny břímě,
i duši mou, jež v ráj se touží vznést?
Já čekám – kéž se milost Světla krůpějemi
k mé snese tvrdé, vyprahlé a drsné zemi.

Jak publikán tu stojím, sním a lkám,
svých zraků neodvažuji se k nebi vznésti,
kde bytost tvoje, ženo věrná, v slávě krouží,
kde věčným Hosanna zní svatých sbor.
Ó, kdyby oči tvé se znovu otevřely,
zda odpuštění zřel bych za svůj život celý?

Hleď, jedny oči krásné, skloněné
tvou nad rakví se chýlí v bolu drásajícím,
ty dobrá, mluv, neb v Bohu nic ti není tajno,
že slitování větší jest než hřích.
Co svět nám ve tvář metá slovem kruté zloby,
tam u tebe snad rosou milosti se zdobí.

Před zrakem tvým již leží otevřen
náš život bídný, plný vzepětí a pádů,
tak nicotný a sžírající v závrat lásky,
to věčné ploužení jen v stínech běd.
A přec jsem tolik toužil po nevině záři!
Zda smutné spočinou kdys oči na tvé tváři?

Kéž laskavější je ti země klín,
než objetí má kdysi dovedla ti býti,
kdy vidinami květů, vůni sklánělo se
to štěstí k tobě vždycky prchavé.
A bídný ret můj v chvění lká teď na tvém hrobě,
jak duši zmučenou se, drahá, modlím k tobě.

NA VELKÝ PÁTEK

Proč, Bože, proč je láska vždy hoří snoubena? –
Den šerý venku dnes a Velkého pátku tíž.
Před hrobem Tvým, ó Pane, skláním svá kolena,
co dosud tajno mně, Ty v lásce své dávno víš.

Odbojný v hříchů tíži k Tobě se blížím bled,
v zmatku svém klesám zdrčen, láskou i peklem rván;
bojím se zraků Tvých a hledám dnes přec Tvůj hled,
k Tobě mne vábí duch a tělem zas pryč jsem hnán.

V tvář hledím zbožných kol a slyším těch vzdechů proud,
ó, tolik lidských běd se spojilo s Tvojí dnes,
jak by měl z srdcí nám zde krve zdroj vytrysknout,
jak by měl v tůních žalu zapadnout život kdes.

JESEŇ

Mih závojem nám jeseň plody podává,
jak utkvěl na nich vonný vesny dech,
jímž v tajemstvích kdes nový život povstává,
jenž všechno poutá v podvědomých snech.
Od vesny v jeseň nesmírný jde proud;
kam půjdem, drahá, v míru spočinout?

Nám jeseň též už nesla lásky skryvané,
tak bolestné a čisté, plod vstříc v dar,
dar krve naší, v nocích vzývané
a marné spásky; bouřně duní: zmar!
Plod sladký, jenž se pod tvým srdcem chvěl,
plod tajné lásky, zdaž nám dozrát směl?

Mh závojem nám jeseň zraky zastírá,
jak utkvěl na nich kalný smrti stín,
jenž tajemství kdes nový život otvírá
a všechno poutá lásky do hlubin.
Od vesny v jeseň vítězný jde proud –
tam půjdem, drahá, v slávě spočinout!

NAŠE CESTA

Jak moře nedohledné jsou bědy života,
ať v srdce patřím tvoje, ať v svou se nořím hrud',
jak z lesa zavržených zní vzdech a tesknota,
v něj vejdi, lidský soudče, a potom nás již suď.
Ó, suďte, suďte přísně, ať vinu známe svou,
ať vyjdem nad rmut dýmu svou duší nevinnou.

Jen hravých vlnek štěstí váš život kolíbá,
vám z květů vonných kalichů tryskne lásky žár,
však nám žhnou rty, jež nikdo s láskou nelíbá,
kdo v naše lokty rozpiaté vloží blahý dar?
A jestli bolest šílená spojila nás v hřích,
přec v klíně lásky slitovně vzplanem v lilích.

Jen hleďte v cesty naší bol, v muka plamenná,
proč setkalo se duši dvě v oceánu béd
proč hrud' se k hrudi vinula, hlava znavená?
Dnes z ostrovů nám blažených nelze, nelze zpět.
Teď kamenujte, odsuďte, chťěte proklínat;
svou touhou, láskou, rozkoší budem umírat!

JESENNÍ NOC

Noc jesenní kolkolem nás,
noc bezhvězdná, bolestná tmou:
tak bezhvězdný kdys vzešel čas
nám osudem nad kolébkou.
Noc jesenní, mlád, znal jsem sám,
teď k oběma již mluví nám.

Noc bouřlivá, slyš, vichrů svist,
a obloha, víz, zsinálá,
jenž doma dlí, je světu čist,
však se mnou, ty, v hřích propadlá,
V noc jesenní dva psanci jdou,
v dál za láskou, bouří a tmou.

Ó lásco, ty věčná, nás slyš,
v nás zrcadlíš tůně svých krás,
my v stany tvé spěcháme výš,
nás vábí tvých milostí hlas. –
Pad na víčka růžový sen,
to v dálavách rodí se den.

*

JULIUS BRABEC

PODZIMNÍ NÁLADA

Vichřice kvílí
zoufale plání,
za dnů i nocí,
bez slitování . . .

Blčujíc hroby
lamp rdousí světla,
sloup na rozcestí
do prachu smetla . . .

Na kostrách stromů
rozvrací hnízda,
bludičkám k tanci
vrhová hvízdá . . .

A márníc zvony
lká teskné hrany,
jež v srdcích jitií
zjlizvené rány . . .

Šíleně prchá
vichřice plání –
a černé stíny
jeseně za ní . . .

BŘEZINŮV ESSAY

Pokus o rozbor ideologický a architektonický.

V ŘADĚ světového essaye, representovaného R. W. Emersonem, Ellen Keyovou, M. Maeterlinckem, J. B. Yeatsem, M. de Unamunem, H. von Hofmannsthaelem, zachovává si Březinův essay přes některé obdoby místo nanejvýše osobité. Z české literatury možno k němu přiřaditi současně vzniklý essay Šaldův. V březinovské literatuře není k němu příslušně důležitých statí, jimiž se honosí básnické dílo, studované především F. X. Šaldou a Ot. Fischerem. Snad to souvisí s oním faktem, že Březinův essay je komentářem k básnickému a lidskému vývoji; přesto však jeho ideový a architektonický rozbor, který vždy zůstane subjektivním pokusem, je nutnou složkou v badání o díle Otakara Březiny, přesněji v osvětlení jeho klasicky zákonitého růstu.

*

Východiskem Březinovy essayistické tvorby je *duchovní představa vnitřního zraku*. Zdeněk Žáhoř ve své studii z roku 1913 „Březina mystik a extatik“ pokusil se o psychologický rozbor básnickova názoru na duši, přitrounav ji k du Prelovu pojmu transcendentálního já. Svoje tvrzení opřel o některé citáty z různých essayů básnickova díla. V následujícím navazují na jeho stat, abych ji rozvedl a ukázal na mnohotvárnost Březinova základního duchovního pojmu.

Březinův název „*duše*“ kolísá na rozhraní náboženské představy a umělecky pojaté „*intulce*“. Jamesův názor o náboženství, jež je v neobyčejně úzkém vztahu k oblasti Podvědoma, nachází tu svého oprávnění. Básník Hudby pramenů předpokládá spojení s Bohem, věčný „rozhovor s anděly“. Pro něho „není ani okamžiku na zemi, aby nebyl posvěcen rozhovorem některé duše s Bohem“ (53). Od prazkoušenosti malé přítomnosti Boží předchází časem k uměleckému požadavku duchové intulce, jež je mu vlastností vnitřního zraku.

Představa duše, stejně jako každý jiný pojem v díle Březinově, má svoje dějiny a typický vývoj. Její jsoucnost možno opřít fysiologicky i psychologicky. Jako pojem abstraktní nemá duše omezení v čase ani prostoru. „Její živel jsou prostory mezi hasnouchými a zažehujícími se světy“ (41). Mystický znak Březinova překonání času, důležitý hlavně při jeho dithyrambickém pojetí vesmíru, plně se odráží v essayi Perspektivy. Místo odpočinku pro duši „leží mimo tuto zem“ a ona sama „tradicemi svého původu nezná větší rozkoše, jako je stavět pro věky“ (41). Opětne potvrzení Boží přítomnosti, jež vším proniká a z níž vše vzdychá, jenom potvrzuje svrhu uvedený soud. Stavba pro věky, příznačná pro celý Březinův umělecký názor, je sama o sobě prvek architektonickostatický, jenž v zápětí musí navázat na dynamickou představu „žhavého větru“, aby tak zachoval niterně klasickou rovnováhu duchovního věení. „Dech její, podobný žhavému větru, táhne

osudný ke všem setbám" (41). Tato prostupnost gotického víru a barokní plnost stavby, na níž u Březiny upozornil M. Dvořák, přeměňuje se v architekturu v perspektivu. V našem případě odpovídá jí svoboda duše, již může ohraničiti jen „neohraničitelné". Pro ni ale všedna svoboda, již vládne, je zajeřim; „neboť příliš cítí, že její svoboda je ovládána ještě vyšší svobodou a ta ještě vyšší a všedny jedinou absolutní" (143). Opsavše tak kruh opět se vracíme k Bohu, který je alfa i omega veškerého života. Po tomto zjištění všeharmonické přítomnosti duše přistupme k vlastnímu významu Březinova pojmu s jeho všemi vlastnostmi a projevy.

Neslyšitelný *hlas duše* „jen v nejvyšších výkřicích lásky, v nehlubších mlčeních touhy a meditace a v těchto rozhodných okamžicích, přicházejících neočekávaně, je sto zachvítit těžkými, přehoustilými vlnami našich atmosfér a projevit se" (28). „V těchto chvílích sta asociací sdruží se v jediné ohnisko, rozehrají se jindy nepřístupné klavatury, a v mlčení, spojujícím věty, tušíme ukrytou souvislost pravd, jasných a hlubokých jako vody sevzdušnělé odrazem blankytů, nelnuté a přece v nekonečno zdvižené jiskřením slunce, jehož sen sestoupil do jeho hlubin" (29). Architektonická polyfonie i vesměrná souvislost dochází konkrétnějšího výrazu a specificky odstíněných hodnot. O vlastnostech duše Březina píše: „Slunce vytvořilo její pozemský zrak, tíže její sílu, bolest její lásku, nemožné její odvahy" (42). Chvilé duchovního zjevení, tak vzácné a nutné pro umělecky tvořivý život, nemají ale stejné síly a stejného trvání. Hlas duše má nejenom chvíle, kdy „tisíceletí minulosti a budoucnosti tvoří jeho prostor, kde rozlévá se volný a radostný" (39), ale i ony, „kdy zaznívá zeslaben větry, které ho nesou jinam než k našemu sluchu" (31). Část Březinovy legendy tajemné viny prochází jako spodní vody již tímto neodvratným a pomíjivým gestem duchovního života, kdy „smutek mlčení" se klade na „nejosmělejší soumraky duše". Pro nás je však nejdůležitější její existence a její spoluvytvářející gesto v básnickém díle.

Vstup *duše do básníkovy vědomí* je podoben blesku, „v jehož náhlém mžknutí atmosféra našeho světa stává se soumrakem" (27). „Události života, obrazy hodin, gest, slov a bolestí, skupí se v nová, před tím netušená spojení" (31) a „všechny naše myšlenky a sny ponесou od té chvíle nová odstínění, v prvním okamžiku nepozorovatelná, ale tím skutečnější" (29). Vnitřní duchovní proměna působí i na fyzickou bytost. Život člověka je v chvílích neskonaleho duchovního štěstí do jisté míry pasivní a jen duše sama ví ve svém zachvívání, je-li to zákon života stoupajícího nebo života klesajícího" (31). Náznaky somnambulismu, jenž jest základním útwarem veškeré mystiky (Záhof), projevují se již na tomto místě, jež je možno pokládati za ohromnou předstíh samotného mysteria. Duše sama jako by básníka očišťovala od veškeré pozemské tíže a nadávala jej vyšším vědomím bratrského společenství, jež nutno ovšem bráti jen cum grano salis a to ještě po šaldovsku jako radost osvobodlivé družnosti, která „zvláště lehce opíjí samotáře" (8 Š). Jenom v tomto osvětlení třeba rozuměti Březinovu pojetí vznešeného

společenství duchů, když píše: „Z duší vzdálených od sebe celá staletí a tisíciletí zavzněla v těchto chvílích slova doplňující se navzájem v jediný text, jehož rozluštění bude zároveň ukončením, až se naplní věky“ (32). Tato vyšší forma Březinova nazírání na duši jako na kolektivní sílu je doprovázena výsostnou teskností opuštěného a zároveň vyvoleného, kdy bolestně určité odstíny duchovního jasu „vystoupí na věcech a myšlenkách, a v některých okamžicích úplně ztravují nudné představy okolí“ (27). Překonala-li Březinova myšlenka již dříve čas a prostor, zbavuje se nyní ještě pozemské reality, aby „stavy, které probíhaly dosud pod naším vědomím, odstíny viděné, ale nepozorované, tóny vnímané, ale neslyšené“, vystoupily zřetelně a „učinily obraz světa složitějším a pravdivějším“ (30). Dotvořoval-li se básník vyššího duchovního společenství (30), dotvořuje se i vyšší realnosti, jež není ničím jiným než jeho duchovní představou vnitřního zraku.

Vnitřní zrak je typické označení pro Březinův pojem duše. Básník potvrzuje jeho existenci. „V každé duši je zrak, který se dívá dovnitř; obrácen k neviditelné noci, fascinován jediným pohledem, z něhož se lijí světla všech minulých i budoucích hvězd.“ Krása jeho je smrtelně nádherná, zatím co naše zkušenosti o něm, „jimž tisíciletí jsou setkání okamžiku s okamžikem a všechny okamžiky jedním okamžikem, jimž systémy světů jsou hrou jisker zhasínajících nad plameny jednoho ohně a kde není místa pro naše bolesti a rozkoše, kam ani jeden paprsek z našeho slunce nepadne, aby se ihned nerozložil, a kde naše výkřiky nenalézají atmosféru, které by je nesly, *zkušenosti noci*, která není nocí, jsou ve své podstatě celým naším ukrytým bohatstvím“ (11). Chvilky, kdy „neviditelná vláha druhého světla“ v oslnivých fontánách znělehuje v naší duši výsostně okamžiky posvátné hrůzy, mající apokalypticky děsivou slávu Březinovy více dekadentně zabarvené, jsou nejen odrazem nadpozemských výší, ale i zvěstovatelem nového vidění světa. „Všedna umění podmíněna jsou zkušenostmi druhého zraku“ čteme v *essayu* *Tajemné umění* (13). Sledujeme-li nejvlastnější podstatu tohoto zjevu a všechny podmínky, za nichž se rozvíjí, dospíváme k somnambulismu, jenž u Březiny tkví především v individuální dispozici. Sensibilita básníková, jak poznamenává Záhoř ve *imenovaném studiu* (20), jest přechodem nebo aspoň dispozicí k *sensacím* mimo-smyslovým. Stejně spolupůsobil k rozevlání básnickových extatických vidin i utrpení duševní i tělesné, askese i *fantasie samotáře*.

Sílu a moc *somnambulního* prvku Březina vyládřuje větou: „Všedno velké, co potkalo zemi, bylo napřed oznámeno snem“ (18). Sen se stává básníkovi vlastním zdrojem druhého zraku, místem, kde duše nabývá schopností rozhořeti se nevidanou oslepující krásou. Extase, jež bezprostředně souvisí s tímto snovým živlem, odhalují před zrskem „vldoucích a zasvěcených“ dosud nezbadatelné strže utajeného života. „Žádná půda není tak vyprahlá, aby nemohla živiti půlnoční květenou mystických seteb“ (18). Pro každou duši nastávají tehdy okamžiky milostného zanicení, při nichž i ona je přítomna aktu mysteria, prohlédnuvši „znepokojující stíny tajemného“. Neboť „propast, jejíž

pohled naplňuje závratí, je ustavičně otevřena po obou stranách všech cest" (19). Představa snového žvlu je stejně rytmicky zvlněná jako představa duše. Světelná smršť prochívá jejími základy. „Neomamuje největší závratí síly ta píseň, která měla dosti odvahy patřit do očí svému nejzáhadnějšímu osudu a která šla ještě o krok dále, když ze všech oken a dveří, otevřených do noci, zatočil se nad ní mrazivý vítr, svál okolní všechna světla a pronikl, ji až zesínala?" (17). Fakt, že „je ještě jiný pohled na zem a svět, nežli je onen, který známe ze zkušenosti zraků, z knih mistrů, z obrazů malířů, pohled, o němž hovoří každé opojení slávy, tvůrčí síly a pokory" (94), vyvolává v básníkovi citovost, jež je nepodstatnější jeho vlastností, vědomí snového stavu.

Zvýšená vnímavost, již jsme pozorovali při Březinově odpoutání od reality, kdy „odstíny viděné, ale nepozorované, tóny vnímané, ale neslyšené" vystoupily, „aby nám učinily obraz světa složitějším a pravdivějším" (30), obnovuje vědomí nadpozemského světa: „Učiníti poloviční slepotu naší extasi vidoucího do dvou nekonečností, spojených nesčíslnými osnovami souvislosti, není-liž to snem všech, kteří dovedou slyšet v písní času hymnus budoucích svítání?" (12). „Naše duše probíhá zkušenostmi dvou světů. Uvědomění o závislosti těchto zkušeností tvoří vyšší duševní život" (20). Toto osvícení si vědomí dvou světů našeho života je uhelným kamenem pro pozdější Březinovo přimknutí ke kráse světa, již opět nutno brát jen v tomto spojení viditelného i neviditelného kosmu. Ze „zásvětového vidění" (14) vyplývá i básníková zvýšená morální úroveň vědomí kolektivní spolupráce a zodpovědnosti: „Duše nikdy nestaví pro sebe. V místech, kde ona buduje, je prostor naplněn tisíci rukama, vyzdviženými ze všech staletí, které se potkávají v tisknutích věčného bratrského znamení a podávají své dílo jedny druhým – je to žhavá činnost, ohromující, z níž vrací se vzpomínka němá a zastrašená, k smrti rozechvěná nárazy tisíce kladiv, oslepená bílými propastmi výhní, řinčením nástrojů tajemných dílen, povely letícími v žár, horečkou dechu tisíců, porohy přicházejících a odcházejících a písněmi těch, kteří již stavějí ve výši" (14). Představa spolupráce přetavila se úplně z lávovitého proudu extase do ocelového kadlubu verhaerenovské vise. Úžasná dráha Březinova druhého zraku, kdy „neviditelný svět prostupuje světem viditelným" (J, 8) nezastavuje se v extatickém prostoru, ale přimyká se k zemi, přes to, že „život duše je cesta, kde předvídané události čekají ve všech stínech a kde mlčení mluví jedinou společnou řečí všech světů a kde samoty mají tisíce zraků" (10). S vnitřním životem plným záhad, jehož největší část „odchází s dušemi, které svá vítězství dovedly, aneb musily snít mlčky" (20), spájí se zákonitě náš vzdejší život. Duše, posílena tímto zrakem, utvrzuje naši víru. „Jak bychom mohli rozuměti řeči barev a moudrosti tvarů, kdyby naše duše nebyla tajemně přítomna při tvorbě tohoto světa viditelného a nenesla vzpomínku na závratný život před narozením" (29). Tato myšlenka palingenese, související u Březiny s Upanišadami (Záhov 104), vyskytuje se ještě v Rozhodujících okamžicích, kdy básník mluví o chvílích zvlažených jasem dru-

hého světla píše: „V nich zvonily do tvůrčího ticha halucinace nikdy na zemi neslyšených symfonií, jež zachyceny mde pozemskými tóny, křísí nostalgie po čistším životě nežli je život našich dní, a dávají pochopti duším, že jejich dějiny nepočínají narozením, ani že nekončí smrtí“ (34).

Dualism viditelného i neviditelného kosmu je u Březiny pouze optický a právě tato vlastnost jednoty je podkladem jeho *jistoty* v *Neznámu*. Intelekt je jí posílen a „povinnost jeví se nám s ostrostí geniální inspirace, jednání naše nabývá naprosté přesnosti funkce, vykonávané zjasněným instinktem. Vidíme se všech stran najednou, duchově, složitě i přehledně; všechno si odpovídá v nádherných perspektivách zákona.“ (71) Récejac ve svém *Essaye sur les fondements de la connaissance mystique* potvrzuje tuto současnou jednotu extatikovy zkušenosti (Záhoř 46).

Jistota v *Neznámu*, po svém dar bázně Boží a dar síly, jež podle slov Hellových „jest žehnáním přijímaným i žehnáním davaným“, probouzí v duši básníkův hlad po nesmrtelnosti. Světové dění je Březinovi vesmírným dramatem, jehož stále dobývá heroismem vnitřního zraku, aby se dotvořoval pravdy vyšší a tím skládal svůj podíl nesmrtelnému Bohu. Nesmrtelnost, v níž se skrývá odvěká touha člověka po životě stupňovaném láskou a úctou k Nevyslovitelnému, náleží u extatika k nezvratné jistotě: „Každý paprsek světla je radost, ale radost je pozemská forma pro nejasné uvědomění si nejistoty“ (47). Transcendentální jistota, jež je důsledným znakem vnitřního zraku, způsobuje u Březiny známý protiklad života a snu, známý již z *Tisíc a jedné noci*, z dramatu Calderonova a Shakespearova: „Ti, kdož si ubližují v přitíží těžkému *snu svého dne*, zachvěli by se, jak blízko jsou jeden druhému“ (12). Altruistické podvědomí lásky, na němž je zbudována tato úzkost netušených bolestí, souvisí s básnickovou představou vnitřního individuálního zření.

Vědomí druhého zraku má každý člověk, rozdíl je pouze v jeho intenzitě, jež závisí na individuálním založení. „Není duše, která by opouštěla poslední ze svých dnů směla si stěžovati, že neuzřela zemí v jiném světě, nežli je světlo našeho slunce“ (18). „Každá myšlenka, i ta nejchudší a nejvšednější, je schopna rozpálit se v oslnujícím lesku zavedení vnitřních proudů“ (14). „Každé rty znají úsměv, který je navštívil proti jejich vůli, vysílaný do neznáma naproti neviditelným nadějím“ (19). Slova, obrazy i gesta, jež k nám zalétají z dálék, jsou ale „každému mimo nás němá“. Individuální rozlišení vnitřní duchové intenzity zřetelně ukazuje essay *Zrcadlení v hloubce*. Básník mluvčí o vzpomínce duše na „závratný život před narozením“, píše: „Jsou bytosti, v nichž některá z těchto vzpomínek při dotyku věcí *jest schopna vyšlehnouti s intenzitou, která jest ostatním, zapomětlivějším, nepochopitelná*“ (29). Toto tvrzení, samo o sobě případ Březinova dějá vu, nejenom že omezuje schopnost vnitřního zraku, ale předem již předvidá sen básnickova rozřídění duchů, jež úplně souhlasí s výše uvedeným duchovým spo-

* O. Fischer, *Duše a slovo*; Unamuno, *Tragický pocit života*.

lečenstvím. Myslitelé, procltli z „těžkého snu, ležícího na myšlenkách a věcech“, rozedhávají se láskou, „kde ostatní jdou do sebe zapadlí“ a vidí, „kde zraky ostatních se otevřely a zavřely v oslnění“ (102). Aristokracie duchů, kteří jsou zsvěceni do „nevyslovitelnosti jevů“, odpovídá plně básnickovu vznešenému pojetí umění a jeho příliš „těžkého snu“. Vidina tvůrčí bolesti, rodící se ze šílené krásy druhého světla, bezděky vyvolá představu Nietzscheova nadčlověka, nebo lépe Šaldova „typu nadlidsky tragického“: „Vyšli proroci ze svých pouští a jejich slova házela kolem jejich postav zmořených posty a viděními, královské pláště utkané z blesků, omračující ranami vztažené ruce stráží vyslaných, aby je jaly“ (33). Tento obraz, plný těžké bolestné slávy, připomíná svou vnitřní dynamikou syntesu španělského klasicismu Grecova i Riberoa.

Pro „tajemné zsvětitele“ vnitřního zraku platí nové měřítko *svobody vůle*: „Jsou stupně, na nichž vůle již nemá ani nenávisť, ani boje... Ale i nad touto vůlí, knížecí a pokornou, která nechce vidět ničeho mlno zem a práci na polích bratří, jsou ještě stupně. Stupně, kdy vůle přestává se děsit z nesmírnosti bolesti, kdy dhápe mystickou nutnost přechodních věků a žiznivá, přála by si mít tisíce životů, aby všemi mohla trpět, tisíce rukou, aby všemi mohla pracovat, tisíce smyslů, aby všedno mohla obsáhnouti, do všech plamenů rozsálati život, zosťtiti a zrychlit jeho duchové boje a všemi křídly myšlenky a snu letět, dokud by nedosáhla cíle, jehož slávu tuší, třeba jí nebyla s to vyjádřit slovy“ (106). Vznešená představa svobody vůle doprovází Březinu až k stupňům extase, neztlumující jeho pojmu zodpovědnosti: Neboť „čím větší síla v duši, tím určitější přesvědčení o její tajemné svobodě, tím slavnější zamrazení a závrat *odpovědnosti*“ (38). Tak konečně po dlouhém vývoji dospěla básnickova duchovní představa vnitřního zraku k suverentě duše, jejímž nejvlastnějším projevem je extase.

Jednou z jejích podmínek je *překonání času a prostoru*. Pro obě změny najdeme u Březiny dosti důkazů. „Ona část dějin, která se rozvíjí v čase a prostoru, je nepatrná vedle té, která rozvíjí se mimo čas a prostor (66). Hodiny duší jdou mnohem rychleji nežli hodiny skutečnosti“ (62). Básník dynamickým zrakem dobývá vesmír v plně jeho totalitě, aby v pravou chvíli uviděl sub specie aeternitatis lidské dílo a tak mohl extasi oznámiti příchů nového člověka. Minulost se spojuje s budoucností v jediný útvar života a „tisíceletí jsou setkáním okamžiku s okamžikem“ (11). „Všedna umění jsou vážena z jednoho pokladu jistot a jejich sny jsou sny jediné noci a jednoho jitra“ (15). Znovu přichází myšlenka na oslňující intenzitu vnitřního zraku, který se zjevuje vblesku jediné chvíle. „V slovech, jež zaléhají k duši, vane dech staletí a tisíciletí, srazejí se v oblacích posledních mlhovin a padají na jedinou nihu věčného života k jediné žni“ (23). Nenávratnost chvíle proniká závratným jasnem rozhodných okamžiků, rytmovaných na „těžké litosti ztracených vítězství, z nichž složena je tma naší minulosti, neboť vítězství dobytá zůstávají při nás a před námi, sílice atmosféru našeho světa“ (Šalda 216). V překonání času a prostoru tají se zároveň Březinův

problematický pojem duchovního zdraví. „Unavení životem pijeme novou sílu ze zdrojů času. Jitrem vycházejícím z nesmírnosti věků uzdravujeme zraky, rozbolavělé polarisovaným světlem země. Neboť jako světlo má i čas svá zrcadlení, odrážející do duší obrazy dávná, první silná jara na tisíciletí vzdálená, a budoucí poledne vyzářující na dokonalejší světy v dálce“ (38). Podobně nutno číst i básnikovo hodnocení duchovní smrti: „V okamžiku, kdy čas stane se neprůhledným pro naše zraky, zatmívá se i naše pozemské světlo a oči zavírají se provždy vlastní svou tíží“ (36). Tajemná souvislost duchů, jež pramení z této jednoty časoprostorové, plně se rozvíjí magickou krásou snu, v němž „každá vteřina našeho světla je zhuštěnou září nesčetných dní“ (60).

Básnikovo vnitřní procitnutí, jež nastává v těchto rozhodných okamžicích duchovního jasnozření, je po svém určitém druhem snu. Téměř celá filosofie Hudby pramenů zakládá se na extatické zkušenosti, jež je rázu dokonale mystického, jak správně poznamenává Záhoř. Sen i víse je důsledným poznatkem Řezinova vnitřního zraku, jenž dovádí ne k popření života, ale k jeho znásobení. Slova Vignyho „En toi la reverie continue et tu es l'action,“ jež Šalda se značnou oprávněností vepsal jako epigraf Tajemným dálkám, nemohou být přijata pro básníkův essay. Sen znamená určité popření zevního světa, ale komu se podaří dokázat, že není právě jeho zmnožením a že básník ve své zamlčenosti nedotvořuje se skutečností skutečnější? Jako v celé mystice i zde nutno postupovat s největší obezřetostí a spíše zaměřit odvážnou hypotézu, než uškodit básnické pravdě. Neboť rozbořenem extase dostáváme se do nejlutnějšího a tím také pro „radost mlčení“ nejoprávněnějšího místa z podzemí umělcovy tvorby. Sen má pro Řezinu důležitost základní, neboť jím bylo oznámeno „všechno velké, co potkalo zemi“ (18). A jeho význam potvrdil sám básník v dopisech Fr. Baucrovi, kde napsal: „Největší část umělecké činnosti neleží v umělcově díle zachyceném, ale v síle jeho snu; odtud prýští do jeho duše nadšení, pýcha, smutek, kleslost a prostrace, bujný ten vír barev, zvuků a tónů, splývajících, vířících, potápěných a vyhazovaných v tříštivých květech pěn, z nichž tak málo zachytí a zachrání!“ (XI.11. 201) Smutek mlčení, jenž spočívá na všech věcech i myšlenkách, odkrývá zrakům, roztržitým „přilísným sáláním vnitřního světla“ (10) obzory netušené, svažované paprsky „druhého slunce“. Extase, vlévající do duší „nepokoj krásy“, je jednou z „nejjemnějších a nejsilnějších bolestí země“ (34) a jsouc založena na studiích moderních věd a filosofie, otevírá básníkovi „nové perspektivy poznání“ (18). Od její prvotní formy, jež zápasila s „černými vlnami“ tušení, dopracovává se básník slávy víse, podobně architektuře, ovládané zákonem a řádem. Jeho extase tíhne především k sesílení individuality a měla-li v básnických šířkách, hlavně v Tajemných dálkách (Modlitba večerní, Mottv z Beethovena) příznak zániku a splývání s veškerenstvem, znamená nyní touhu pokladu, kdy celé nazírání básnikovo mohutní vnitřním zrakem a nabývá vědomí o vesmírnosti a sourodé zákonitosti. V tomto období extatického jasu Březina píše „tváří in tvář věčnému“ krásná

slova: „Všechny projevy duše, i nejtesknější, provázeny jsou naposled slavným mírem nejvyšších nadějí a oddaného spočnutí v důvěře ve spravedlnost“ (34–35).

Básníková „anima naturaliter mystica“ dospěla k nejslavnější normě svého duchovního vývoje, aby poznavši její božskou skutečnost, jež zůstává všem nepochopitelná, propálila se bolestí zpět k zemi, z níž vyšla. Nejvyšší *spravedlnost* je Březinovým vrcholným projevem božské harmonie, k jejímuž jádru vede strmá a nebezpečná cesta vídinami snů, oznaměných vnitřním zrakem. Stejně jako extase zůstává i ona výsostnou odměnou zraků, „sesílených věčností“. Zasmušilá добрota, jež doprovází gesto filosofa, rozžehuje se v její přítomnosti v láskyplný, důvěrný i pokorný úsměv. Tento úsměv, plný františkánské moudrosti, zahleděné v Boha, dovádí básníka k víře v člověka. Nejvyšší spravedlnost, prvek všeobsahující a všepronikající sociální něhy, „jde jako zahradník zahradami všech tisíciletí. Dech její prostupuje všemi časy a všemi prostory a je sladký a silný jako věčná hudba všudy přítomná“ (21). Snad jenom Jakub Deml a Jaroslav Durych přiblížili se tak daleko k božské realitě jako Březina v této chvíli své tvorby, jež má kouzlo snu, „kam duše zalétá k odpočinku pro svou radost a pýchu“ (Na horách). Pod zákony spravedlnosti rozprostírají se básníkoví nejenom hlubiny božské přirozenosti, ale i lidského srdce, k němuž se v nejtlšími mlčením sklání. Poznati plně zákony spravedlnosti, píše básník, „znamená nekonečně více nežli poznati zákony držící architekturu vesmíru“ (24). Stejně jako pro vnitřní zrak extase ani pro ni neplatí čas a prostor: „V jejím zrcadle stejně se odráží zhasnutí světů jako zavření očí. Neboť pro ni svítí všechna světla a před ní jsou všechny dny a za ní všechny noci. Slova mají pro ni zvuk ještě po staletích“ (23). Sama o sobě spravedlnost je nepostizitelná ve všech svých projevech, ač „utajená zabarvuje a zastíňuje každé duševní hnutí, nanáší záře a leptá bolesti a tmou“ (22). Prvek bolesti, jenž je jejím skrytým znakem, stává se vlastní hybnou silou života, doplňuje se s láskou k harmonickému obrazu tvorby. Proto jenom spravedlnost, jež „spojuje staletí se staletími, pokolení s pokolením, svět se světem“ (22), je nejvyšším měřítkem umění a tvorby, pro něž vždy zůstane vrcholem láska k životu i Bohu, láska vytěžená z tvůrčí bolesti i nadějí. Ale v tisících pohledech, jež v okamžicích jasna otvírali se duši do dílny spravedlnosti, je jeden pohled, nejtěžší ze všech pohledů země, ještě těžší nežli vědomí mystické viny, přes perspektivy, které vlna promítá do hlubin času. Tento pohled nezapomenutelný a dýchavě žitlivý, jest oslňující *nádhra lásky*, jež spravedlností vyčuhle a dává i usmrcujícímu dotknutí jejímu ticho slavného jiskření hvězd. Neboť spravedlnost jest *paroxysmem* lásky. Jejím opojením a jejím zoufalstvím, bělostí jejího záru, nezměnného věky“ (24). Moc a hodnota její milosti, jež se utvrzuje uměním i životem, zasvěcuje jedno z nejtajemnějších světél, „kterými žehne do duše božská Jednota“ (24). Sama „světelný vítr nejčistších a posledních atmosfér, jež dýchají svatí“ (21), vyvrací z našeho světa všechno slabobžské, ztrouchnivělé, aby

nastolila vědomí božského i lidského heroismu. Její představa v básníkově mysli je však doprovázena bolestí z neschopnosti našeho zraku uzříti hlubiny duše v plné smrtící kráse, neboť „dáno je zrakům spatřit jenom onu část, která se hraje ve světle země“ (26).

Pro tuto čistě lidskou složku vrací se Březina se závrtných výšek kosmu k *bolesti*, jako k utěšující sestře člověkovy srdce. Bolest „z nedokonalosti a lásky, to jest z nedočkavosti zajatého“ přivádí ho k pozemskému životu, aby v službě bližnímu posvětila sílu jeho vnitřního zraku. Jako „učitelka zákona a ochránitelka krásy“ (P, 17) je bolest nezbytnou součástí jeho života; pod jejím tvárným gestem objevují se nové kraje i nové možnosti vývoje, neboť „je zvláštní skrytá souvislost“ mezi ní a krásou (55). Příznačná jsou básníkovy slova o trpících, kteří „udržují posvátnou tradici mystické příbuznosti s Bohem“, a jímž děkujeme „za to nejjemnější, co má život, za šepot bratrského přitvání mezi dušemi, za poznání, s jakou slávou se může člověk přiblížit člověku, posel boží, za zárazk zapomenutí a odpuštění, za vznesené úslí oběti bez odměny“ (55). Vývoj člověka je stále doprovázen touto „činnou a pracující“ bolestí, jež ihned v zápětí přináší za vinu usmíření (56). Její stránka umělecky výtvarná nesouvisí však s básníkovým dekadentním smutkem nad zahradami „odkvétajícími marně po celá staletí, poněvadž se k nim nikdo nepřiblížil“ (48). Důvod pro tuto básníkovu v lidském slova smyslu úzkost spočívá ve vnitřní touze sociální oběti a spravedlnosti. Bolest připravila extasi jeho ducha ke kladnému chápání života, posvěceného činnosti a pokorou. Legenda tajemné viny, jež v essayi se objevuje jako „pouto mystické kleby“ (76), a jež tu přichází jedlině v úvalu, je pouhým zbytkem onoho názoru, že „všední bolest země pochází ze tmy“, že „je to tření zraků až do krve v soumracích“ (47), jejíž nejosudnější forma vzniká „ze zadržení a násilného zaklesnutí vůle“ (104).

Jinak znamená bolest u její vyšší útvary smrt *zintenzivněný* života, znásobení všech jeho kladných složek. Básníkův názor, s nímž se tu setkáváme, je úplně *náboženského* ražení. Víra v nesmrtelnost se projevuje téměř na všech místech, kde je zmínka o smrti, „rozsévače života“ (J, 11). „Závratěmi smutku a smrti vystihujeme ony harmonie, které jsou cílem veškerého chvění ve vesmíru“ (74); dech smrti, poddubný očišťujícímu větru, vane kvetoucími sady srdcí, roznášeje vůni do obou světů“ (75). Démonie, jež je vlastním údělem tvorby a jejíž podvědomé stopy skrývají se v samotném uzpůsobení umělcovy povahy, snaží se podlomit básníkovu neodvratnou víru ve věčnost a nastolit na její místo hrůzu z pomíjivosti. Naopak v těchto je přímočaré neměnné tihnutí k Absolutnu, v němž bázeň před smrtí „je vždy svědecktím, že jsme nedovedli poznat krásy života“ (49). Tento očekávaný a přece překvapující závěr potvrzuje úžasnou dráhu Březinovy vize, jež po vrcholném objevu nejvyšší spravedlnosti blíží se stále více zemi a člověku.

Stejně integrující veličinou pro svět jako bolest je básníkovi *láska*. Obě tvoří nepodstatnější část člověkovu údělu i jeho nejvyšší mravní normy: spravedlnosti. Pro mysterium lásky nalézá Březina slova plná kouzelného opojení a téměř mileneckého roztoužení. V ní projevuje se nesmrtelnost našeho mystického úsilí (12) a její závrtné tajemství, „Jež rod náš nese v sobě jako skrytý poklad a která rozzařuje naděje milujících tak, že přesahují všedno, co jsme dosud slyšeli z rozhovoru země s hvězdami“ (97). Slova, jež jsou v básnickových knihách věnována ženě, zarážejí se nezapomenutelně do srdce, zatím co ve skutečnosti básník úpí pod jařmem teskné samoty a sní svůj ideál lásky aristokraticky výlučné a povznášející nad všednu banální přirozenost a všednost. Neboť „láska, jejíž naděje zrála na nejnižších, nepřístupnějších větvích záračného stromu poznání, poskytuje tolik zklamání těm, kteří nevěděli, že nejvyšší větve jeho vzrostly do světla a právě na nich že zraje po staletí ovoce, které nemůže být utrženo, ale spadne jednou samo na cestu vyvoleným“ (37). Erotická složka Březinovy lásky, jež je patrna v básnickém dile, nabývá v essayl vyšší, možno říci nadosobní formy, která jsouc podložena touhou „objati všedno jedním pohledem, všedna moře, hory, země, miliony bratří a jako jiskřící prach v širokém světelném pruhu, hvězdy“ (38) dovádí k poznání, že „ze všeho nejsilnější milujeme nenarozené, čekající“ (39). Je zásluhou F. X. Šaldy, že upozornil na tuto přebohatou škálu lásky božské i pozemské, hrůzné i soucitné, smyslné i platonické v básnickém dile Ot. Březiny.

Svět krásné sensibility, jenž je jedním ze spodních tónů Hudby pramenů, překládá všechny tyto chaotické víry rozkoše i asketického odpírání do vyšších poloh *nového nazírání*: „Nová láska, vyšší a závrtnější nežli živelná praváseň, která byla černou zemí jejímu magickému květu, svítí v našich slzách a v našich extatických úsměvech“ (P, 14). Jenom umění, jež se napájí z jejich studní, je schopno pravého pohledu na tajemství věci. „Jen ve zdraví srdce (a co jiného jest láska?) nalezne duch vznešenou veselost tvorby, neboť jako větve bez mízy uschnou ruce, které nejsou zavlažovány srdcem, jeho jiskřící, světelnou, do výše hnanou krví“ (223). Prazákladní básníkovo vědomí o moci lásky potvrzují slova: „Láska rozvila vaše smysly a dala vašemu vědomí onu hloubku magické jasnovidnosti, v níž všechny věci na zemi rozkvétají do své pravé podstaty, to jest do krásy. Z hloubky mluveno, člověk vidí věci i lidi, jen když je miluje. Marně se tvrdí, že milenci polhížeji na sebe v oslnění iluze, kterou na ně hází žádost; jenom milenci v nejčistších chvílích své lásky vidí se jak jsou, totiž krásní, neboť vidí se nejen ve viditelné části své bytosti, ale v mocnější do sféry našeho světla nevtelené části *neviditelné*, která pracuje, aby se stala tělem v druhém čase“ (Z, 11). Spojitost, jež je mezi básnickovým vnitřním zrakem a láskou, vytváří se již sama sebou. Intensita vnitřního zraku je přímoúměrně závislá na její čistě krásě, poněvadž „milujeme jenom tam, kde se tajemně zrcadlíme“ (Z, 12). Láska, určující „naš rod a naše místo v hierarchii duchů“ (Z, 12), je tak vedle extase a bolesti nutnou podmínkou k rozvíti Březinova názoru o krásě světa.

Výklad *krásy světa*, nejlépe zdůvodněný uměním, podává básník v stejnojmenném essayu. „Učiniti svůj svět krásnějším, než jsme jej přijali v prvnímu otevření zraků, je věčnou touhou duší. Všechna úsilí tříští se o tuto práci, vyčerpávající síly věků“ (59). Krása, jež je „jednou z nejjemnějších a nejsilnějších bolestí země“ (34), mohutní a zúšlechťuje se především bolestí. Její vrozená touha po odlesku transcendentní je rozpalena vnitřním extatickým záreem a tak připravena k „strašnému a slavnému divadlu blesků“ které doprovází „milostná zardění života rozniceného nesmrtelností“. Jako vnitřní zrak, extase, poznání nejvyšší spravedlnosti a bolesti, tak i krása světa je určena jenom zrakům vyvolených. Poznání její „v jediné visi je dáno jenom opojení vyvolených a jen proto jim, že mají dosti odvahy zjevit ji uprostřed tolika bolestí k útěše bratřím“ (53). Pouze „zasvěcení života“ poznají se v jejím černém úsměvu, jenž je „harmonickým oddychnutím věčné vůle, tvůrčím pohledem, jenž se rozletěl všemi budoucími vesmíry, rozkvétajícími ze zrní prvních hvězd, a shledal, že všechno je dobré; zářícím pohledem, nesnesitelným smrtelnému, zachyceným věčností, ležícím, neviditelně až do času, na všech světech“ (52). Žití po kráse nedává nám „ani v stínech druhého života odpočinouti a neuspokojení s kořstí země věříme, že i pak se staneme účastní tohoto stupňovaného úsilí v nových podmínkách věčnosti“ (59). S tímto poznatkem vyššího stupně krásy souvisí i *evoluce* básnickova názoru. Evoluce krásy, přesněji její umělecká představa, znamená pro Březinu nabývání ztracené harmonie: „Miliony srdcí bijí v službě krásy jako tkalcovské člunky na stavě života: miliony srdcí, miliony úderů v nepřetržitém pracovním dnu přičinými nitěmi lásky touží spojit osnovu roztrženou na počátku časů“ (70). Básnickova souvislost s mystickou vinou, jež tak hrůzně rozvířila hladnou *essay* *Zasvěcení života*, proniká jako zhoubný živel i do jejího světa, aby ji poplenila a duchovní náš zrak sežehla. Úzkostný smutek, vzniklý z nedostatku výsostného pohledu, rozprostírá se i na její oslepující vidině. Člověku není možno žít „v poměrech krásy předblahajících o celé věky veškerou naši dokonalost“ (58), ale dovede-li aspoň na chvíli pochopiti její zářný ideál, potom ihned nabývá jistoty, že je správnou cestou, neboť před jeho zraky „jako mystická vegetace vyšlehuje krása věcí, vždy nová a úžas vzbuzující“ (70). Její cíl „spojovali duchy mocným viděním země a skutečnosti bohatší nežli je každá skutečnost země“ (68), je i cílem všeho našeho úsilí. „Němota, slepota a hluchota“ (74), jimiž nejčastěji trpí duchovní zrak lidí, ničí sice souvislost mezi bytostmi a tím také dílo „duchového spojení, smysl krásy“ (75), ale umění, jež je vrcholem lidského úsilí, je jejím nejdokonalejším zachovatelem a zároveň nejlepší půdou pro její evoluční existenci. Ve spojení krásy, jež se přibližuje nejvíce zemi a umění, jež přimyká tvůrce k člověku, podařilo se Březinovi vytvořiti vznešenou představu duchovního bratrství.

Víra v Boha, jež doprovázela básníka po celou dobu jeho vývoje, je nyní ještě zvýšena *nadějí v život*, neboť „všechno co oceňujeme v životě, oceňujeme tajemně, podle naděje spojené se všemi věcmi“ (37)

a nejsilnější život je právě „život největšího množství nadějí“ (37). Jako láska, tak i naděje je podrobena evoluci, jež „je jednou z nejtěžších, které prožíváme“. Umění, jež znamená Březinovi „halucinaci z opojení nejsubtilnějších rytmů etheru a krve“ (15), a jehož bolest „je vzpomínkou na hlubiny, do nichž se duše odvážíla příliš daleko“ (15), žije a umírá jediné s intenzitou této tvůrčí lásky a naděje.

Březinovo umělecké dílo bylo od počátku na nich zbudováno a tak vyvoleno k tomu, aby se shlédlo v „kráse Věčného“ (46). Básníková sublimní poesie, v níž „verš za veršem fine se ve stopách odměrovaných statisícletími, v polyfonii všech hvězdných soustav naplňujících nekonečnosti“ (46), náleží k rodu nejintenzivnějších rozletů lidského ducha, zapáleného pro duchovní krásu kosmu. Z chaotické smrtě myšlenek a smyslů vytepal Březina ryzi poznání světa a lidského údělu, při čemž gesto jeho práce – a to je to nejkrásnější – se neodcizilo hlasu země. „Je to pokračování tvůrčího díla, které položilo hvězdy jako základní kameny své stavby a obraznost jako most mezi světy viditelnými a neviditelnými“ (73). Pokračování ve stavbě božího díla bylo básníkovi umožněno syntetickou jednotou zraku a činu. „Nebot' viděl mocně a tvořil je jedno a totéž“ (73). Zrak, duchovně posílený extází, byl u Březiny ještě umělecky zdokonalen obrazotvorností, která „vytvořila pojem všemohoucnosti v hluboké intuíci duchové podstaty života a která z věčnosti za okamžik extatického užití cíle rozjasňuje celý kosmos jako úsměv, zapomíná na tisícileté rány milionů srdcí i na smrt, již žlví nesmějí milovat, třeba by více spojovala než život“ (76). „Blesknutí tvůrčího polibku“ (76), jenž zničil pouto mystické kletby, doprovází ještě „rys vážnosti, který dává všemu velkému umění pathos modlitby“ (78). „Svaté šílenství krásy“ (Z, 15), v němž se umění přetváří, „není však jen rozkoší, ale těžkým, namahavým sondováním v hlubinách duše, tvrdošíjným zápasem s granitovými útvary hmoty, již třeba rozbít, roztavit, roztrfaskat, v atomy rozpráskat, aby vytryskl v hloubi její zpívající pramen živých vod a vyšlehl do výše třípytí kaskádou barev ztajených paprsků a duh“ (XXXVIII, 187).

Ruku v ruce s tímto namahavým a slavným uměním jde věda: „Tajit se klíč veškerého pokroku lidského – nejen ve stránce umělecké, dekorativní, nýbrž i čistě, ba exaktně vědecké – právě v osvojení veškerého duševního rozvoje minulého, z něhož teprv, jakoby se strategického místa dobytého, řídil se nový výpad v nepoznané dosud kraje pravdy nebo krásy“ (XV, 80). Úkol vědy i umění směřuje k stejnému cíli, t. j. k tomu, „jak obrodit náš rod a vytvořit na zemi život ohnivější, dobrotivější a vyšší“ (J, 8). Pluralistické spojení všech disciplín země je však podřízeno vnitřnímu duchovnímu řádu kosmu. „Každá práce tvůrčí je dílem mystické poslušnosti“ (Z, 13) a dobývání „druhého neviditelného světa“ patří k nejvyšší rozkoši „mystických zahradníků“ (73) a „vyzvědačů, vyslaných před národy do země zaslíbené“ (83). Tvůrci snů, nejvyšší rod duchů, „podmanitelé, vítěz, mučedníci a šilenci vůle“ (102), jdou mezi námi, obtíženi všemi nadějemi našeho

FRANTA Ú PRKA – NA HŘBITOVÍ

rodu" (Z, 10), a jejich skryté dílo, „o němž pracuje stejně umělec i genius vědy, myslitel i světec, proměňuje veškerý život země; tvoří nová spojení mezi bytostmi, nová žhoucí ohniska: v boji duchů; připravuje nová oslnění citů, přetváří smysly, formuje, drtí i léčí těla, křísí magické jich mohutnosti, ohlašuje z dálky nové události dějin, organizuje člověka, zasahuje mlno viditelný svět" (J, 5). Kyklopská moc umění nezáleží však jenom na velikosti tvůrčova snu a na intenzitě jeho vnitřního zraku, ale i na úžasném, přímo nadlidském soustředění vůle.

Již v předtuše velkého Umění básník píše: „Pracuji přísně jako anatom, který rozřezává v těle každý nerv a drobněhledem sleduje každý zážvív protoplasmatu ... Nic nezávidím v takových okamžicích ostatním lidem a nic nežárlím na velikány umění, kteří vpálili žhavosti svých myšlenek svá jména v dějiny umění, nezávidím jim, nepřál bych si býti na jejich místě hned teď, neboť to, co při umění je svůdné, není klidné požívání slávy, ale neklidné přemáhání překážek, které nám brání dosáhnouti ji. Padnout na cestě k cíli, být udušen proti vůli své, která se vzpírá, to není nečestné; ale shnit, zevšednět, umřít za živa a žít v duševní smrti, to jediné mi vzbuzuje hrůzu" (XXIV, 115–6). Duchovní svoboda znamenala pro Jaroměřického „tajemného mlčelivce" (Z, 21) nejradostnější útěchu v uavečerních chvílích samoty. V sešerelých soumracích naslouchal extatické hudbě snů, aby uposlechnuv vnitřního hlasu srdce, promluvil „za ně, za všechny, i za ty, co se nenarodili; za všechny věci země, trávy, stromy, živly, nesčíslné bytosti mlčelivé" (Z, 22). Nečekal ničeho od života, poněvadž byl „nedokonalým medlem" umění a jedním ze synů moderní doby, „kteří dovedou plakat zachvácení spasmatem inspirace" (XXXIX, 191). Ve chvílích „úzkostného smrákání", jež plně odpovídalo rozbolestněnému nitru mladistvého sensitive, začal se do opojných stránek Schopenhauerových negací, aby v nich našel „největší životní moudrost" (XXXIV, 168).

Jediným kladem období skepse a nevíry, kdy erotický smutek se přeměňuje v agonii touhy a obzor se zčernuje prvými záblesky svítání, je umění, nejvyšší vrchol individuální síly, „umění vyrůstající z potřeby tvořit a holdující jediné Kráse, umění neužitečné, exkluzní, vysoké, stigmatizující nejvyšší duševní body, nejsubtilnější sentimentální a verbální nuance, nesloužící všedním potřebám lidstva" (XXXIV, 168). Od tohoto výlučného názoru na umění Březina nikdy neustoupil i když posílen kosmickým vlehrem dospěl k ideu služby a poslání. Jeho sociálně humanitní sen, zrozený z pozitivního mystického názoru, nikdy se nezpronevěřil aristokratickému pojmu tvorby, ale opsav v dramaticky závažné parabolé dráhu, jdoucí nejstrmějšími prostorami víse, přimkl se s největší pokorou k zemi a k hlubinám lidského srdce. Teleolog bolesti i lásky, zbaven hrdosti romantického individualismu i michelangelovské kletby, s rozechvělým hlasem přiznal: „Vím, že největší a nejtěžší umělecké dílo je život. A že vlny života, námi mocně pohnuté, mohou zazvonit jako stříbro o skály věčnosti" (XLVI, 215). Pro tuto vyšší formu života vytvořil Březina v Hudbě pramenů nový typ *člověka – umělce*, jehož „tvůrčí a milující ruce, nepřítelkyně klamu, sebe-

trýznící, blčující i uzdravující" nám uchránily „všechno, co zde stojí života schopno, v slunci a zdraví" (J, 14).

Bávníkův nadčlověk je kvintessenci jeho duchovního společenství. Březinovo lidství, jehož nejbohatším květem je typ „tragický a vykupitelský" (Š. 210), je vždy pojímáno ve smyslu *hromadně křesťanském*. Pokora před Bohem a služba jeho vůli určuje směr života i jednání vyššího člověka. Neznámo se stává pro jeho duchovní úsilí, pro heroismus oběti i činu, individualistickým pojmem, jenž sesílen extasí se mění v pluralistní názor metafysický. Nesmrtelnost duše, palingenese a spolupráce všech bytostí na díle vesmírném jsou formou tohoto pluralismu. Podobně smutek i bolest, plynoucí z nenávratnosti „rozhodných okamžiků" i prokletí mystickou vlnou pramení z básníkova vesměrného názoru. Vnitřní zrak, extase a nejvyšší spravedlnost vedou k jeho přesnějšímu vyhranění. „Bratrství vyšších bytostí" (80), připravuje „v bolestech množství zrození knížete nad dělníky, umělce, tvůrce, mudrce, rádce králů, tajemníka nesčíslných" (81). Duchovní společenství vůdcích představitelů země, Bendových clerců v původním slova smyslu, pokračuje na stavbě díla, počátku v dálkách věků a usilujícího o nejvyšší život, v němž „radost jako světlo je rozhozena na tisíce bratří, ale bolest z tisíců bratrských duší, převzata jednou silnou duší, která ji dovede přetvořit v požehnání" (65). Etický básníkův příklad, jenž je základnou Hudby pramenů, dospívá pluralismem svého vrcholu. Altruismus víry a lásky náleží k podstatným znakům člověka-tvůrce, jehož nejzřetelnější charakteristiku básník podal v *essayi Cile*: „Ale jeden jest člověk od pólu k pólu, se stejným kosmickým osudem a stejným tajemstvím, jedna mystická jednotá v milionech, kteří byli, jsou a budou. V jeho věčném varu, v zápasech, mlčeních a šilenstvích národů, v heroismu mudrců a vědců, v jasnozření umělců, v uzdravující vůli světců, v bolestech a štěstí milenců, v duchovém vzrůstu ženy, ve výkřicích extase a smrti, v silách, které v nás držíma! neproctlé, z bytosti na bytost působí do dálky a ve vsudypřítomné světlo proměňují pohledy zasvěcených: ve všem pracuje neviditelný osvoboditel, *člověk říše ducha*, jediný v milionech, mistr sil a srdcí, v němž ku svému vykoupení má dospětí veškeren život země" (97). Syntesa etického podvědomí a mystické zkušenosti vytváří tvůrčovu pokoru i jeho heroické šilenství.

Březinův nadčlověk není Nietzscheův Člověkobůh ani Dostojevského Bohočlověk, ale typ bytosti naveskrz lidské, až *bolestně lidské*, která ve své duchovní aristokracii zahloubala se nad stržemi Boha, kosmu i člověka a ve službě jím nalezla účel a smysl života i umění. Měřítkovský v předmluvě k rozboru díla i osobnosti Tolstého a Dostojevského píše: „Nadčlověk, tot poslední bod, nejostřejší vrchol velkého horského pásma evropské filosofie, s jejími věkovitými kořeny vzbouřivší se, odlišné a neobyčejné osobnosti. Není kam jíti: historickou drahou jsme již prošli; dále jest strž a propast, pád nebo let – dráha nadhistorická, náboženství" (M, 11). K tomuto „náboženství" dospěl Březina. V jeho představě nového člověka nebylo ničeho z ti-

tánského prometheismu ani z živelného wiklingovství, ale *slovanský problém messianismu*, datující se již od sekt bogomilců. Ne pekelnický svůdná vzpoura Verlainových „prokletých básníků“, ale vědomá práce „pro čas a věčnost“ (49). Práce, jež nám dává jistotu o nesmrtelnosti a ve světle lásky uvádí k nám „hosty věčnosti pokryté září“ (49). Práce, jež „z věku do věku udržuje vzrůstající rod člověka pro jeho tajemné cíle a stále hlouběji zasvěcuje ho v poznání země“ (79). V jejím nejvyšším paroxysmu „tichne bázněv hradba snů i hra“ (78) a ve vážnosti, jež provází každé velké umění, je vyjádřena „spojitost umělecké práce s ostatní prací člověka na zemi“. „Neboť i práce země, ta nejhrubší a nelpokornější, kde člověk a zvíře jdou vedle sebe v kotouči jednoho horkého dechu, má svůj pathetický rys, svůj lesk bolestné slávy, extasi sebezapomenutí, své opojení větru, misícího duchový dech milionů a ve spáncích hřmění gigantického pulsu, jako resonance kovadlin, na nichž se třeští a formují světy, svůj sen všemohoucnosti“ (79). Obojí práce, umělecká i fyzická, mají jediný „cíl ve věčnosti“ (79) a právě pro tuto vlastnost nábožensko-etických hodnot dopracovává se Březina k bratrství živých, mrtvých i nenarozených.

Jeho vítězi, mučedníci a šilenci Vůle „poznali a v sebe pojali vše, co rozmnožuje i co usmrcuje život“ (40), aby „po úzké pěšině mezi otevřenými propastmi šilenství šli v heroické pokoře na místa, kam nikdo před nimi nevskočil“ (J, 3). U kolem této básnickovy „strážné Inteligence“ (P, 4), v níž věří a jejíž příchod připravuje (srv. 95), je zlomit „klebu nepřátelství mezi dušemi“ (81), a „hudovat naděje pro miliony, nalézati vyšších měr pro radost a bolest a v důvěrných sděleních krásy odkrývat stále vroucenější smysl věčného dramatu, jež se odehrává v řadě za sebou následujících věků“ (83). V Šaldově *essayu* „Vývoj a integrace v poesii Otakara Březiny“ je učiněna paralela mezi básníkem a H. v Kleistem. Shodují-li se oba básníci ve svém vznešeném názoru na umění, Jemuž sloužili s nerozdílnou vášní, pokorou a ualvností „věřící a milující duše“ (Š. 214), rozcházejí se v závěrečném pojetí života. Březina koncepci nového člověka a apostrofou jeho čtiorodé práce, obrozující život a směřující k uskutečnění říše Boží na zemi, je jedním z řady slovansky zahořelých filosofů, lampada sibi tradunt, jejichž náboženské vědomí je na míle vzdáleno německému tvůrci Penthesiley a Roberta Quiscarda, a jejíž květ po básníkově smrti se nejbohatěji rozvíjí v díle Emilia Zegadlowitze. Jeho duch je „jako věž v ohni boje“ (Z, 22), nikdy nespočívá v klidu, ale stále touží „projevit se až k nejstrmějším bolestným tajemstvím srdce a těla“ (J, 12), tvoře „ve stavu milosti, klokném rašení víry“ (J, 2). Březinův „bratrský člověk zítřka“ rozmetává „již dnes v našich snech hranice říší a za svou nesmírnou zahradu bere zem“ (P, 12). Básníkovi „tvůrci dobyvatel, velcí milující, mocní pozorovatelé věcí viditelných, milostí obdaření visionáři věcí neviditelných“ (J, 7), pracují „v hlubinách, u duchových výhní“ (J, 4) pro celé lidstvo, „necitelní k smrtícímu žáru šilenství své víry, klesající štěstím a pokornou úzkostí své štedroti“ (J, 4). Jejich zodpovědnost za dílo, na něž čekají miliony jiných, je ohromná. Zpronevěřili-li se svému pos-

lání, „trýzní stane se jím síla jejich zraků, nesnesitelnou tíží, jako by utrhnutí se chtěly od těla jejich vlastní zesláblé ruce. Jako vsudy, každá nerovnováha mezi tím, co přijali, měli dáti a nedali, trestána bude mukami rozkladu, halucinacemi nicoty, hořkými plameny, které vyšlehují z květů věcí, v nehybnost zaklínají kroky a v dým a v popel proměňují nádhery kosmu“ (85). Žár tragické slávy, jež spočívá na umělecké tvorbě, povznáší ji zároveň k vrcholu lidského snažení. Harmonické spojení radosti i bolesti tvůrčího zážitku odpovídá harmonii tvůrčovy duše i těla, doložené v essayi Přítomnost pojmem „tělo-duch“ (P. 7). Tato harmonie „vidoucí dále než náš rozum“ (P. 7), vytvořila po extatických visích nového člověka a „nesmírným zdravím své bytosti, bezděčnou velikostí každého i nejprostšího projevu“ (P. 9) nejlépe naplnila zákon básníkovy pozemského života.

Grandseigneur myšlenky a slova, mluvší s Durychem, zároveň grandseigneur askese, tak se jevil Březina v celém básnickém díle i v obcování s lidmi. Jeho královská duše, povýšená do nejvznešenějšího rodu básníků, žila v nejtěžším vyhnanství ze všech, „v samotách uprostřed davu“ (Z, 20), aby tu snila o umění, jež rozněcuje v zúčastněných duších „touhu po spravedlivém rytířování“ (S, 150). K jejímu vrcholu, k novému vyššímu rodu lidí směřoval celý Březinův ideově umělecký život. Vnitřním zrakem dopracoval se básník extatických visí, z níž Nejvyšší spravedlnost nejvíce odpovídala jeho stále se vyvíjejícímu názoru na Boha. Od strné představy Boží přítomnosti, jež v sobě stejným dílem spojila bolest i lásku, vrátil se ke kráse světa a k lidskému srdci, aby dle svého uměleckého ideálu vytvořil z něho typ nového bratrsky citícího a věřícího člověka. Básníkův umělecký, lidský i národní význam, nejosobitější rozvedený v essayích, je dán touto výlučně aristokratickou drahou, jejíž *architektonická* výstavba je v úplné shodě s ideologicky vzestupným gestem básníka-filosofa.

Architektoniky Březnova essaye se dotkl Jan Zrzavý, když napsal v Rozpravách Aventina k svému obrazovému doprovodu Hudby pramenů: „Básně Hudby pramenů působí ve tři oblasti vnímání a cítění: v zrakovou, v sluchovou a citovou . . . V zrakovou, neboť při této četbě vynořují se tvary něžné, jako nadýchnuté, luzné, jako orosené květy, jako nejčistší úsměvy, krouží, vznášejí se a plují až v nesmírný jas nekonečnosti a rozplývají se v nedostizitelném – úsměvu boží tváře. V sluchovou, neboť tyto věty a slova dmoou se a stoupají a klesají, řadí se v schvacujících rytmech, duní jako podzemské divění a tiší se jako vnitřní vánek. Je to hřmění nescíslných neznámých hudebních nástrojů i zpěv andělský, hudba věčnosti. V citovou, neboť zasahují tak hluboce v srdce, že člověk okouzlen jejich hudbou a obrazy chvěje se novou, neznámou dosud blažeností, umdlévá přemírou štěstí a slůbne zavratí z těchto výsostí, a až trne bázní, neposkvρνní svým příliš lidským dechem a dlouhým setrváváním tuto přecíslnou atmosféru . . .“ (RA, IV, 1), Rozdělení básníkovy essaye na tři složky vnímání je sice důmyslné i osobité, monumentalita jeho je však jím značně redukována a prostorový dojem stěsnán do plošných perspektiv. Neboť Březinovo dílo

zůstává i v *essayl výtvarným dramatem* úzkostí nahlodané a konečně u zdroje důvěry spočínuté duše. Vlastní architektonické rozpětí Březinovy tvorby sledoval M. Dvořák, založiv svůj postup na „nehnuté pevnosti“ a „zázračné prostupnosti“ (Dv. 7). Básník sám potvrzuje v *essayl Rozhodné okamžiky* tuto klasickou dvojítoť: „V mlčení, spojujícím věty, tušíme ukrytou souvislost pravd, jasných a hlubokých jako vody *sevsdušněl* odrazem blankytů, *nehnuté* a přece v nekonečno zdvižené jiskřením slunce, jehož sen sestoupil do jejich hlubin“ (29). Zrzavého pojetí Březinova díla je dle tohoto měřítka vedeno pouze podivuhodnou „prostupností“, jež se snaží vyvolat v lyrice snu sférickou hudbu andělských chórů, zatím co plastický dojem „pevnosti“ jeho duchově zanícené představě uniká. Stejně jako není možno odbýt ideologický vývoj básníkův jedinou formulí, není ani architektonika jeho *essayl* jednoznačná, ale vždy zůstává konceptována dramaticky a přece ve své mnohosti nerozdielně a zákonitě.

Architektonicky přípravné období básníkovy díla, doplňující vnitřním skladem rytmických i melodických sil jeho tvůrčí zápas, podobný „ze hlubin vzhůru se valícímu vlnění pramenů“ (77), je vyznačeno přemírou *hudebně-barévné* složky. Hranice prostoru i času jsou přervány a ze vzniklého chaosu, k němuž neméně přispěla extatická forma snu, rodí se příští vědomí zákonitosti. V „duchovních viděních“ (J. 3) sráží se básníkovy představy, aby v „prudkém tahu větrů z nekonečnosti“ (40) prostoupily všechny věci a „připodobnilly je svým vyšším zákonům svobody“ (41). „Magický var přerodů“ (J. 4) proniká kosmem a skryté síly země čekají na „viděčný pluh vůle“ (102). „Proud tétož pohybu, jímž vířl ku předu všechny životy a světy“ (37), strhne a unáší s sebou všechny myšlenky, slova i gesta. Dech duše, „podobný žhavému větru, táhne se osudný ke všem setbám“ (41), aby konečně spočinul „v světelném větru nejčistších a posledních atmosfér“ (21) v Nejvyšší spravedlnosti. Takto posílen vrací se Březina k umělecky zákonité architektuře.

V chaotickém víru tušení posílil se jeho vnitřní zrak a proces extatického tlučení k nejvyšším normám života vyvolal v jeho vědomí dojem *gotického řádu*. Gotika, jež táhne k Bohu, překládá formy pozemského života do vyšších sfér uměleckého citění a mysticky založené víry. Odpoutání od země a vnoření se do hlubin kosmického prostoru je v gotice zdůrazněno perspektivou do výšky. Její touha po prosvětlování hmoty uvádí život k světelnému víru extase a vzniklé zdruhovnění hmoty, nejsouc ničím ohraničeno, touží po klidném spočinutí v Bohu. Člověk si uvědomuje svou lásku a dopracovává se jí nejvyššího blaha, vesmírné spravedlnosti, jež je jakoby svatozář tohoto básníkovy gotického úsilí. Tělo, bičované askesí, nemocí i samotou, úplně mizí pod jejím vznešeným pohledem a duše nachází odměnu za svou namáhavou pout pohledem v hlubiny Věčna.

Březinovo dílo neobjímá však svou visí jedině gotiku, nýbrž i *renaissanci a barok*, aby konečně spočinulo v bratrském sloučení celé architektury, sloužíc tak člověku a jeho práci. Bolest a láska přivedla básníka s gotických výší k zemi, k reálné kráse světa. Návrat od extase

snu a kolektivní soudržnosti gotické architektury znamená v renaissanci posílení umělecké individuality a příklon k pozemským radostem a štěstí. Kontrace, jež se dříve děla perspektivou do výšky, sráží nyní všechny myšlenky k životu člověka, čímž vytváří jeho básnickou objektivaci. Život však nezůstává spokojen se svou současnou formou, nýbrž obohacen vědou i uměním opouští znovu přízemní skutečnost a vytváří si nový bohatší útvar. Malířský dojem nabývá barokového vzrůstání až rembrandtovsky rozvrženého: „Po zemi šarlatové staletými boji blížící se k nám z věků světelné postavy svatých šilenců, kteří i skrze dým nad spálenými městy dovedli vidět jinou, slavnější zemi a hlásati k jejímu dobytí křížovou výpravu lásky“ (63). V tomto charakteristickém obraze z *essaye* Zástupové je shrnuta celá polyfonie Březinova výtvarného dojmu. Gotická individualita „šilenců“ navazuje na malebný dojem baroku, jehož perspektiva se znovu odráží od země a hlásá „křížovou výpravu lásky“.

V spojení všech slohů spočívá architektonické kouzlo Březinovy metafory, jejíž harmonii způsobuje jak prvek dramaticko-výtvarný, tak *lyricko-malebný*. Bylo by nutno uvést množství citátů, aby vyvstala úchvatná škála obou složek Březinova uměleckého projevu. Za všechny jenom onen, kdy básník mluví o moci Rozhodných okamžiků píše: „Tisíce mrtvol nakupily se v proudu času, když se řítily do tmy, zastavily ho hrází zsinálých těl a změnily jeho tok“ (33). Tato představa satanské zhouby dynamicky rozvířena barokním temnosvitem a dramatickým nakupením množství je na jiném místě opět vyvážena epicky klidným gestem ženců-geniů, jejichž „věčným sluncem do zlata ožehlé ruce musely být utuženy prací, aby měly sílu požíhati vždy celý kruh obzoru jedním rozmachem kosy a ovládnouti čas jako vůz zachycený za loukotě a držený na tak dlouho, až budou bratři hotovi s naložením snopů“ (78). Slunná pohoda této kompozice může být symbolickou zkratkou celého Březinova názoru na umění, jež je stále v rytmu se životem. Dřívější barokní mohutnost je překonána velebným a vážným pathosem práce, směřujícím místy k verhaerenovské visí sociální revolty, místy k Zamlatinově představě budoucího světa, kdy ve snech básníkůvých „architektů-tvůrců zdvihaří se celá města, tvořená v jediném gestu tvůrčím, v jediném vržení lozem gigantické krystalisace dle jednoho zákona čísla, květ hmoty dle jednoho zákona růstu“ (P, 18).

Březinův prvek lyricko-malebný zahrnuje v sobě především básníkův názor na *přírodu*. O jejím významu v básnickové díle napsal ve IV. Štěpějích Jakub Deml: „Rostlina a každá živá bytost a věc této země bude básníkovi nejprve jen přitrvnáním, obrazením, podobnostím, nástrojem a dělníkem jeho myšlenky, později však, jako by duše jeho zesílena časem, prací a výboji, do bílého žáru rozžhavená ve své čistotě, pozemsky vřelá láskou, kosmicky chladné poznáním, zmohutnělá ve své vůli, oproštěná ve své svobodě: cele vstupila v tyto bytosti, které se stanou jejím knížecím rouchem, tělem a bratrským světem jejího vladařství, dále jim svůj zákon a řád, podnikne jimi a s nimi výpravu k hvězdám, neboť taková jest jeho touha: přeletět moře prostoru a

času a najít královnu-odpověď pro stvoření" (Šl, IV, 5). Básníkova zákonitá dráha od nervní impresse Tajemných dálek, jejichž obrazy jsou zasazeny do skutečného reliéfu Českomoravské vysočiny, předchází tak v bratrství přírody živé i neživé. Její představa je s počátku hmatatelně přizemní, zůstávajíc „v chudých a chladných zeměpásdech našeho času" (43) „s jeho chudou tajnosnubnou vegetací, s jeho lišejníkovým a mechovým jarem" (47). Později však opouští prvek čistě empirické jedinečnosti a v souvislosti s vnitřním ideovým vývojem povznáší se k typické výši. K této přeměně *empirie* v *typ* citují A. Nováka, jenž rozebírá krajinný živel v básnické poesii napsal: „Otokar Březina naučil se zhušťovat typy a barvy tisícerych krajín v jeden obraz sytý a živoucí až k přepětí, v morfologickou zkratku, shrnující nepřehledné množství intenzivně prožitých jednotlivin, v typickou abstrakci, která se přímo láme a puká srostlými svými podmínkami, získanými stejně výbojnou imaginací jako prolínanou pozorností smyslovou" (N. P, 232). Tento postup básnickovy představy je zřetelný i v essayi, v němž „před našimi zraky jako mystická vegetace vyšlehuje krása věcí" (70). „Hudba zrajících hvězdných polí" (75) zahání „létající hmyz a zvědavě k ohňům plíží se zmlje" (40). Květy, vůně, šťávy země jsou nahrazeny květem nejvyšší spravedlnosti a celým stvořením proudí týž dech, „jenž rozcedíval ztracené vegetace třetího rodu, probouzel nečíslné rody zvířat a vysílal je jako předvoj ducha z horkých pralesů pravěkého jara" (P, 2). Dříve nehybnou hmotou proniká „dychtivý život" (P, 2) a „shromažďovací vášeň" (1v, 50) dovádí k bratrství přírody i člověka.

Básníkovo gesto „v mlčelivé oddanosti následuje květ i zvíře; rody odvážných a krutých hmyzů, seřaděných jako vojska, vítězní ptáci i heroldské šelmy, červ, přetátý ve dví rýčem sadařovým, kleč, vpeřená úzkostnými kořeny do rozsedliny skalní i fosforeskující flora podzemních slují" (P, 10). Jeho tvůrčí pohled prolidšťuje celou přírodu a nadává ji „stylovou významností" (Š, 224). Obrazy se navzájem prolínají a přemírou dynamického šlenství samy na sobě se zažehují „v novou a novou výbušnost vitálnou" (Š, 223). Hledáme-li malířskou obdobu k této dynamické poesii, nacházíme ji jediné v grafice a plátnech M. Švahinského, jehož pohanský smyslné opojení ze slávy hmoty je však u Březiny nahrazeno rysem duchovní extase a zanícených pohledů do hlubin tajemství, jež je stejně dravé a neprobádané jako feerické vidliny malířových tropických vegetací: „Celá země, viditelná i neviditelná, žije tajně v člověku; oheň jejích hlubin, bratrský ohní slunečným, var pramenů, hudba řek, královský neklid moří a větrů, neviditelná záření světelná, němý život nerostů, vegetací, zvířat i nepřetržitě působení hvězdných světů" (Z, 9). Přímou whitmanovské rozsáhlé kosmu hýří v Březinově vesměrném bratrství, jež mu umožnilo pohled na krásu života, jejíž brány „jsou střeženy a neotvírají se nikdy jen jedinému přicházejícímu" (49). „Stromy, květy, prameny i obzory vracejí nám ve svém lesku zář naší duše, svítící tím ohnivěji, čím blíže přichází k svému cíli. Ptáci pozdravují nás jako bratři, naznačujíce svým letem sladkost a lehkost našeho letu" (71). Radost milionů závisí na

tomto básnickově společenství, jež zesiluje jeho vnitřní zrak a strmou dráhu k duchovním výšinám kosmu. Ve spojení bratrských duší, neznámých genů srdce i ducha rytmuji se nová tajemství, odhalují se šťavnatější pevniny země a zástupy „neviditelných bratří, kteří šli před námi a připravovali zemi“, v stejné touze i holu „rozpalují naše tváře slávou“ (60). Řeky, skály, moře, propasti, zvířata, květy i hvězdy hovoří k nám o jejich vznešeném cíli, vykupovaném horečkou tvůrčího vidění.

V bratrském spojení celého vesmíru spočívá i Březinův etický požadavek lásky k národu. Jeho národ „je společenství živých, mrtvých i nenarozených; v hlubinách jeho leží dědictví staletých úsměvů, polibků, vroucností, neznámých heroismů, sepětí rukou, odkaz kletby a krve“ (63). A. Novák ve své knize „Z času za živa pohřbených“ pěkně ukázal na básníkův národní význam nejen v této až příliš březinovské větě, ale v celém díle, jež směřuje k onomu životu, který se bude „skládat z radostí, které jsou nám slabým ještě bolestmi a z bolestí, které jsou nám nedokonalým ještě radostmi“ (65). Představa vyššího typu světa i člověka je závěrečnou fází i architektonického rozboru básnickova díla, harmonicky složeného ze složky dramaticky výtvarné i lyricky malebné, sesílené národním vědomím.

Architektonická výstavba Březinovy myšlenky je realizována slovem. Slovo má u básníka černý opar tajemství, vyzdviženého ze hlubin věčna pro posílení zraků pracujících. Horečka šílenství, za níž se ve výhní uměleckých visí zrodilo, doprovází jeho fascinující moc a zkolébává v blažený stav snění. Vzpomínka na hlubiny podvědomí rozplíná se jako jemná patina na architektonické klenbě myšlenek. Noc, krev, temno, únava, příznačné prvky dekadence, jsou zde hojně zastoupeny. Legenda mystické viny přímo souvisí s tímto dekadentním vlivem, k němuž se Březina sám přiznal slovy: „Jsem básníkem světel, tónů a tajemného života, jenž dýchá z věcí. A stínů smrti . . .“ (XXXIX, 191). Jeho poměr k fin de siècle je dán oněmi slovními obrazy, kdy „marně hledáme, abychom se potkali se zářící přítomností duše v tajemství krve a v dobrodružství smyslu“ (34). Vůle dývěje se unášeň „vířením krve a jako sloup dýmu“ (48) uvědomuje si „sen o příštích staletích“ (64). „Mlčení smutku a důvěry“ (67) spočívá na práci tvůrců, jež „zsilná horkost dne“ (102) zavedla „v bažinatá mlsta rozkladu“ (72), aby jim zjevila, „s jakými démony a larvami půlnoci, s jakým světem hrůzy bojovalo se v podvědomí“ (87). Tito mystičtí poslové života „unaveni životem“ (36) marně hledají „ve všech šílenstvích smyslu a ve všech jedech zapomenutí“ (104), černé ohnivě vno inspirace, jež zrádo na tajemných vlnících“ (J, 3). „Milhy otrávené“ (J, 11) sestoupily na „temné věení zástupů“ (21) a ruce bratří, „které rozsevaly bolesti jak očarované zrní, jehož neubývá z dlaní, tonouly v bratrské krvi, tříslý se do běla vysmahlé rozkošemi a umdlením, kletbou odsouzené odvrhnouti vše, čeho dosáhly a rozvíratí se dychtivě po nepojatelném, bez odpočínutí, po celé věky, vysilované všedny společnou prací v jediných lomech, až k poslednímu strnutí v agonii:

a ještě tu zdály se hledat i a rozplétati jemná, ostrá, do krve se zařezávající vlákna smrtících tenat, v jejichž oka se zachytily" (61). Dekadentní poznamenání tajemnou vinou, jež lpí na básnickových slovedech, je ale jen pouhou částí jeho bohatě odstíněného výrazu, vždy usilujícího o rozlet, založený na vnitřním napětí a doprovázející výsostně duchovní gesto.

Hudebně dramatické rozpětí nitra, dualismus touhy a snu, skutečnosti a ideálu, něhy a bolesti z nevyslovitelnosti jevů, to vše se zračí v Březinově slově, jež je tak pravým symbolem pro více básnickových předtuch, lásky a nejistoty za soumraků plných nebezpečí, ale i plných hvězd a největší nejistoty: zraků, *roztržitých přílišným sáláním vnitřního světla*" (10). Šaldův „stylový absolutismus" platí i tu za poslední nejvyšší postulát formový, jenž v sepětí „duchových rodů a typů" (Š, 229), dovedl rozepívat kosmy a z úzkostné bolesti samotáře vytlačit ohnivé „víno silných", uzrálé na radostných vinicích budoucích věků. „Skryté dějiny rodu v tisíciletích" (J, 7) určily typ jeho jazyka a jeho „hlubší moudrost" (J, 7), pomohla básníkovi nalézt ono „slovo bratrské, nevyvrattelné, silné a něžné, do jehož záru vane chladivý dech vyšších inteligencí" (P, 8), aby jeho „rozžhavený kov, krvavě řefavící v složeném vzduchu země, zdvižen do čistých, kyslíkových, život a plamen udržujících atmosfér věčnosti" zahořel „v liliové nádhře jak slunce" (55). Vlasaticový let Březinova výrazu rozléhl tak v magických třešňových úzkostech a bratrské útěchy oslnivou nádhrou celého básnického díla. Pro jeho zákonitý vývoj ideologické i architektonické stavby, pro mystické vědomí Boha a radostné společenství člověka přijal Březina kříž umělecké tvorby, aby dospěl s ním na Golgathu posvátného utrpení i oběti, vydal svědectví o heroismu duše opravdu básnické. Jeho essayistické dílo, jež je nejživěji spojeno s lidskou – a co jiného je nejvznešenější umění – stránkou jeho bytosti, jsou tvořeno sub specie aeternitatis et hominis, znamená nejen velkolepý rozlet slovně zahořelé myšlenky, ale i po svém díkuvzdání Nejvyššímu, jež si básník odnáší jako pozemský dar do svého věčného přibýtku. Jeho gesto samotářského života bylo naplněno, zatím co dílo stále se rozvíjí k nečekaným krásám, nejlépe tak svědčíc o nesmrtelnosti duše ryze básnické. Slovem XXIV. žalmu končím tuto stat o básnickově essayi, již pokládám za subjektivní pokus rozboru ideologického a architektonického: *Respice in me, et miserere mei, quia unicus et pauper sum ego*.

LITERATURA:

Básnické spisy Otokara Březiny, I–V, 5. vyd. SVUM, Praha 1929.

Otokar Březina, Hudba pramenů, 4. vyd. SVUM, Praha 1927 (cit. jen číslem).

Otokar Březina, Zrcadlení v hloubce, Dobrá edice, sv. 16., Praha 1929. (cit. Z. a čís. strany).

Otokar Březina, Přítomnost, Dobrá edice, sv. 7., Praha 1927 (cit. P.).

Otokar Březina, Jediné dílo, Dobrá edice, sv. 13., Praha 1928 (cit. J.).

Dopisy Otokara Březiny I. Fr. Bauerovi, vydal M. Hýsek; nakl. III. tř. Čes. akademie věd a umění a Fr. Borový, Praha 1930 (cit. čís. dop. a str.).

Z díla Otokara Březiny, sestavil E. Lešehrad, Srdce, Praha 1927. (uvádí přisl. literaturu: 113 – 118; hlavně F. X. Šalda, Duše a dílo, 2. oprav. vyd., Praha 1918 (cit. Š)).

Arne Novák, Nosiči pochodní (Krajinářský živel v poesii Otokara Březiny 226–236, cit. NP), Lit. odbor Um. besedy, Praha 1928.

Zdeněk Záhoř, Otokar Březina, essaye, Srdce, Praha 1928.

Emil Saudek, Pod oblohou Otokara Březiny, Melantrich, Praha 1928 (cit. S).

Miloš Dvořák, Tradice díla Otokara Březiny, Tvar 1928 (cit. Dv).

*

FRANTIŠEK HANZELKA

NOCTURNO

Noc. Vítr a sníh a beznaděje rána.
To dítě přišlo s usměvavým zrakem
jak nekonečných nebes jas,
jak princezna kdys uvězněná drakem
a v očích tisíc ráje krás.

Do ráje vešli lidé cizí,
zůstal jsem sám.
Hvězdy a chrysantémy mizí
jak šedý šilhající klam.

Je pozdě.
Plot jenom vydal plody:
trs zelenavé kdoule.
Je hrůza dne a přetrpěné noci,
když bez pomoci
jsem s klidem překročil
obratník jižní polokoule.

Cesta.
Jen točen sníh a chlad.
A nelze myslit na návrat.
Jen jedna cesta
a ta
je cestou pohřební.
Ať srdce rozerve
ten marcia funebre –
ať zůstane na uli.

Chlad a hrůza a chlad,
ale já nemyslím na návrat.

KNIHA THEL

*Což orel ví, co v díře je,
či půjdeš se krtka plát?
Lze moudrost v stříbrnou tyč, a lidsku
na zlatou mísu dát?*

Svá slunná stáda dcery Serafima vodily –
všechny, krom nejmladší: ta bledá hledala, jak tajně
by unikla jak ranní krása vražednému dni.
U řeky Adonovy slyšet její sladký hlas,
a takto její lkání padá jako ranní rosa:
„Ó, žití Jara našeho, proč vadne vodní lotos?
Proč děti Jara, k úsměvu a pádu zrozené?
Ach, Thel je jako kolo na vodě, jak bludný oblak,
jak odlesk na skle, jako stíny na hladině vody,
jak snění kojenců, jak úsměv na tvářičce děčka,
jak vrkot holubic, den mljivý, či hudby nápěv.
Ach, kéž tak zbožně ulehnu, kéž zbožně hlavu složím,
kéž zbožně prospím spánek smrti, zbožně slyším hlas,
hlas Toho, který sadem kráčí ve večerní době!“

Tu Konvalinka, dýchnající v trávě pokorné,
libezné dívce odpověděla: „Jsem jen vodní býlí,
jsem malinká a ráda žiji v mírném údolí;
tak slabá jsem, že motýl zřídka na hlavu mi sedne.
Však mívám s nebes návštěvy; a On, jenž usmívá
se na vše, údolím jda zrána, žehná mi a praví:
•Raduj se, trávo skromná, i ty, mladá konvalinko,
ty slíčná děvo tichých dolin, drobných potůčků:
oděna budeš světlem, jítíni mannou živena,
až letní parno vysuší tě u zřídla a zdrojů,
bys kvetla v dolech věčných. • Proč by Thel pak naříkala:
Proč paní dolin Harových by měla vzdychati?“

V slzách se usmála, pak klesla do stříbrné schránky.
Thel odpověděla: „Drobná panno z dolu mírného,
jež dar jsi těm, již nežadoní, němým, znaveným:
mírného beránka tvůj dech, tvé mléčné roucho živí,
pase se na tvých květech, a ty naň se usmíváš,
chráníc mu mírná, sladká ústa před vši nákazou.
Tvé víno čistí zlatý med; tvá vůně, kterou liješ
po každém malém stéblu trávy, jež tu vyrůstá,
oživí dojnou krávu, zkrátí ohe ohnivého.
Však Thel jak obláček je v slunci jitra hořící:
svůj perlový trůn opouštím, a kdo mé místo najde?“

„Královno údolí,“ děl květ, „jen mráčku vzdušného se taž, a poví ti, proč na ranním se nebl skvěje a proč svou skvostnou krásu vlažným vzduchem rozlévá. Ó sejdi, obláčku a zjev se očím Theliným.“

Obláček sešel, a tu květ svou skromou hlavu schýlil a konat šel svá četná díla v trávě zelené.

„Ó mráčku,“ panna děla, „ukládám ti, bys mi řekl, proč neběduješ, když tak mizíš v jedné hodině? Pak marně budem hledat tě. Ach, The! je jako ty: hynu, však běduji a nikdo neslyší můj hlas.“

Tu mráček zlatohlavý zjevil jasné tvary své, třpytě a vznášeje se vzduchem před Thelinou tvář.

„Nevíš, že naše oře napájí se v zlatých zdrojích, v nichž Luvah omlazuje koně své? Když zřítš mé mládí, ty bojíš se, až zmizím, až mne neuvidíš už, že pak nic nezbude? Ó dívko, říkám ti: až zmizím, tu vejdu v život sterý, v lásku, mír a svatou slávu, neviděn sejdu, spouštím lehká křídla v květy sladké a sličné rose dvořím se, by k sobě vzala mne: před vyšlým sluncem chvějící se panna klečí, pláče, až vstanem, zlatým poutem spjaty, ale neodejdem, však spolu spějeme pokrm přinést něžným květům všem.“

„Tak jednáš, Obláčku? Mámi strach, že nejsem jako ty: Jdu po údolích Harových a voním k sladkým květům, však kvítků nežívím. A slyším švitořící ptáčky, však ptáčků nežívím: ti letí, pokrm hledajíce. The! však už nemá radost z nich, neb zahynu, a všichni pak řeknou si: »Ta krásná žena žila bez užitku, či žila jen, by červům pokrm byla po smrti?«“

Obláček na svém vzdušném trůně sklonil se a děl:

„Budeš-li červů pokrmem, o dívko nebeská, jak velký zisk je z tebe, požehnaná, neboť nic jen pro sebe tu nežije. Strach neměj, zavolám ti slabého červa z lože nízkého, a vyslyš jej. Ó vyjdi, červe z tiché doliny, k své snivé paní.“

Červ bezmocný se zvedl, usedl na list konvalinky, a jasný Obláček plul dál k své družce do údolí.

The! v údivu zří Červa na zroseném jeho loži.

„Jsi Červ, ty podobenství slabosti, jsi pouze Červ?
Zřím tě jak děcko zabalena v Konvalinky list.
Ach, nelkej, hlásku; mluvit neumíš, však umíš lkát.
Je Červ to, co tu bezmocné a nahé v pláči leží?
Nikdo s ním nemluví, naň mateřsky se neusíněje.“

Hlas Červův slyšíc, Hrouda zvedla soucinnou svou hlavu.
K dítěti plačícímu sklonila se, zavoněla
sladkostí mléčnou a pak skromně na Thel pohlédla.

„Ó láske dolin Harových, my nežijem jen sobě.
Zříš ve mně tvora nejnižšího, a jím věru jsem:
Hruď moje sama chladná je a temná; avšak On,
jenž mluje i nízké, skráň mi olejem svým kropí
a líbá mne a prsa ovíjí mi snubním poutem
a dí: „Ty matko dětí mých, já miloval jsem tebe
a dal jsem tobě korunu, již nikdo neodejme.“
Však nevím, dívko, čím to je, a vědět nemohu;
myslím, ač myslet neumím – i žiji, miluji.“

Soucinné slzy dcera krásy stírá bílými šátkem
a dí: „Adi toho nevěděla jsem a proto lkala.
Já věděla, že Bůh i Červa mluje a trestá
zlou nohu, jež naň šlápne svévolně; ne však, že mléka
a oleje mu uštědří, a proto jen jsem lkala.
V tom vlhkém vzduchu hodovala jsem, že hynu,
v tvé chladné lože lehám, opouštím svůj úděl jasný.“

„Královno dolin,“ matka Hrouda dí, „já vzdedy tvé
a lkání zaslechla jsem nad svou střechou vlát a dolů
jsem svolala je. Chceš-li v dům můj vejít? Vstup i návrat
je tobě přán: strach neměj, vejdi nohou panenskou.“

Bran věčných hrozný vrátný severní vchod otevřel.
Thel vešla tam a zřela taje země neznámé.
Spatřila lože mrtvých s místy, do nichž žhavý kořen
každého srdce do hlubin své vlákna zabojuje:
to země slz a strastí je, kde úsměv nebyl vidán.

Šla zemí mraků, doly tmavými a poslouchala
bolest i nářek; často mlčky nad zroseným hrobem
stála a naslouchala oněm hlasům v hlubtinách,
až přišla k hrobu svému vlastnímu, tam usedla
a z prázdné jámy zaslyšela tato slova žalu:

„Proč nelze Ucho před záhubou jeho vlastní zavřít?
A před úsměvem jedovatým Oko třpytivé?

Proč oční Víčka samé žípy mají nachystány,
 kde tisíc válečníků krutých číhá v zákeří,
 či štědré, milé Oko ovocem a zlatem hýtí?
 Proč Jazyk není v každém větru medem prosycen?
 Proč Ucho prudkým vírem je, jenž pohlcuje tvorbu?
 Proč Chřípí chvějící se hrůzu zřira vdechuje?
 Proč uzda měkká svírá chlapce, mládím hořícího?
 Proč clonou těla zakryto je lože naší touhy?"

Tu panna s výkřikem se vzchopila a bez překážky
 prchajíc, vrátila se do údolí Harových.

*

F. R. DĚRDA

NOTTURNO

Až zvečera
 oknem otevřeným
 v pokoj zavane nám
 vůně plodů,
 šelest stromů,
 stesk a chlad,
 to jeseň, věz,
 blíží se již do zahrad.

Západ až v oknech
 zažehne nám
 purpur čarovný a nach,
 touha naše
 větší bude nežli moře,
 srdce unese nám
 na vlnách.

A noc v očích Tvých
 až ztemní a zešedíví,
 ze všeho zbude mi
 jen Tvůj hlas,
 tichý a přívětivý,
 jenž zatím,
 co půlnoc na violu bude hrát,
 jak kolébka měkká
 smutek můj
 bude tiše kolébat.

KVADRATURA NA CESTĚ

ZAKAŠLAL do noci. Noc je zvláštní věc, nic nepovídá, vše bere, vše je skryto v ní.

Snad ho napadlo, že noc je tulák, že její ticho má uhrančivé oči a tam ten potok, co se leskne takovým podivným přisvitem, že je kus tašky propadlé vyceněnými zuby bílé lebky měsíční. Pak zahvízdl, vsunul ruce do kapes. Noc je zvláštní věc, a ještě podivnější je hledat v dřeváčích kapsách peníze. A to on činil. Jeho tvář jevila rozčilení, avšak toliko s počátku, jakmile marně prohledal všechny jízvy v obleku, do kterých se kladou různé důležité věci, peněženka, hodinky, uklidnil se a rozhlížel se kolem.

Situace byla tato:

Po jeho pravé ruce asi půl hodiny cesty rýsovala se silueta města nakloněného a prudce sesmyknuvšího se do doliny, před níž trčel kopec.

To dávalo tušit světla navléknutá jako korály na nití noci. Před ním asi tak 10 kroků vyrůstala mez, vroubená šípkovými keři. Jinak, pro něj to muselo být dosti trapné, lízaly tmu kaluže vody a vysoká stráž holá, s posledními trsy trav, vysinekla se jako notes se smutným letopočtem ze zářnadrí rozbitého svrchníku oblohy.

Bylo to ku podivu, extrémně se stýkaly. Noc stydla, měsíc rozevřel prudce dýchán, pak přelétlo přes něj mračno jako černý jazyk, tma zadržela, plot po jeho levé ruce opěrem větru zavrčel jako pes hlídající ztracené dveře. Bylo rozumné odejít.

A v tom okamžiku, kdy bylo skoro jisté, že tu jiného člověka není, prošly samotou kroky. Tmu, pokud to bylo možno zřít, rozrážel šedivý svrchník a podivně dlouhé nohy jako dvě kyvadla dohánějící zázrak.

Čas!

Nad límcem, vraženým do zátylí, pádila do předu hlava, obrněná dvěma snivýma modrýma očima. Dech, deroucí se nad barevným, měkkým límcem, z pootevřených úst se krátil a zavadil skoro o ramena mužova. Nebylo již podhyby. Do této noci se propadla druhá bytost. Ten jeden muž zde již byl. Avšak druhý? U všech všudy, co ten zde měl činit? Kam toho zařadit? Rozhodně bylo bláhové sem do téhle tmy se drát. Samotě zaryl se do týla již ten první. Druhý však spěchal. Honil čas. Jeden z nich musel ustoupit. Prvý muž opět zakašlal, a nepohlédnův na vetřelce, pravil pro sebe: „Kvadratura kruhu.“

„Ne, pane. Jste na omylu, domníváte-li se, že mi jde o kvadraturu kruhu. A přece nic menšího mne sem nevede. Či byste myslil?“

Pausa.

Vítr chytil pod paže prostor; mračna, hladinu na vodě hodil kolem krku jako černou šálu a jako apač střílel do vyhrězlých vrb u vody, pak učinil kotrmelec, rozrazil opět mračna a pištivou píseň svého aristonu zavěsil na starý plot.

„Snad byste nemyslel, že bych vás chtěl oloupit?“

„Já jsem tu byl dřív.“

„Prorážíte tmou. Avšak řeknu vám, proč sem přicházím. Zaběhl se mi pes. Bílý foxterier. Fena. O šesti hodinách jsem na to přišel. Nikdy se mi ještě nezaběhla.“

„Hm, ovšem byl jsem tu dříve před vámi. Je to strašné, pomysleme-li si, že teď nevidíme mléčné dráhy. Pane, považte, až tři tisíce let potřebuje cesty světelný paprsek z té mlhoviny.“

„Ráčíte se zajímat o hvězdy? Či dokonce ráčíte být hvězdářem?“

„Pah. Ech. Hm. Hm. Vy však teď honíte svého psa. Je takové divné. Říkáte fena. Hleďte. Pst.“

Tma vyhodila psí tělo. Živé. Krk do předu vytrčelý jakoby přitahován kusem magnetu do nesmírného jícnu, do vertikální propasti. Zmizel za křovím, avšak hned se jeho kropenaté tělo zatlásko na měsíční šnůře, která se pnula přes propast tmy až k rozviklanému plotu. A před tím plotem stanul pes. Očuchal lať. Pak se prudce vzeplal, zavrčel.

Ticho, dlouhá pauza. K nebesům zařinčelo táhlé zavytí. A zase nic. Ticho se houpalo jako oběšenec na šibenici.

„Hleďte.“

„Nic nevidím.“

„Natáhněte krk a stoupněte na špičky. Ani teď ji nevidíte?“

„Pes je tam. Máte pravdu, ten co tudy teď běžel.“

„Ale ji mrtvou, ne? Či ano?“

„Jděte tam.“

Rozběhl se a za chvíli se vrátil.

„Je tam, vidíte? Ležela tam již včera.“

„Zdechla. Je to má fena. Určitě. Ten pes stojí nad ní. Slyšte, jak žalostně vyje. Měl jsem ji hrozně rád. Ukrutně, jak jen člověk může mít rád zvíře. A pane, já jsem ji ani neviděl, jak pošla. Nestál jsem při její smrti. Br, je to hrozné přijít tak pozdě na smrt.“

„Snad nepláčete?“

„Jsem pitoma. Ale když už jsem měl jen to zvíře na světě. Dovedete si představit, jak je to zvláštní, jdete-li se svým psem večer kolem řeky, houštiny, vrby a tráva s takovým černým baretem tmy, a vše usíná. Všechno je už uřvané životem i ta voda, udýchaná duem, teče jako pomaleji, a vy stojíte se svým psem a hledíte na tu hladinu, a běh se vám vine kolem těla jako smyčka na smrt odsouzenému, a před očima vám hoří kruhy hluboké, těžké, a hlava jako vykynuté těsto se cloumá dolů s krku, a bradou se dotýkáte zpoceně košile a cítíte pach svého vlastního těla, a ruce jako dvě kotvy dítel byste prudkým rozmachem vyhodit až na měsíc, a vy v této chvíli ucítíte na lýtkách tlak blížícího srdce, živých plíc, zvířecího čumáku. A tak si myslím: Kdyby mně tak prudce vstoupil celý ten život do hlavy, a od něho kdyby se mi do řeky lebka rozešla a ruce jako dva krahujci by se mi zaryly do skráni a zesedivěly mi vlasy a oči se mi propadávaly jako dva groše vdoviny v rukou lichvářových, a já chopil se límce a kravaty a kabát odhodil a noc mě v němém šilenství přepadla jako špatně položená rýhybka k východu řítící se vlak, že by aspoň ta fena u toho byla.“

DO DŘEVA VYRYL JAROSLAV DOBROVOLSKÝ

„Dejte pozor, kaluž.“

Pausa. Pes přestal výt. Už byli dosti daleko za ním. Zdechlina zůstala opuštěna. I psa to omrzelo oplakávat smrt. Stáhl ocas mezi nohy a jeho černě žíhané tělo sevřely kleště dálky. Měsíc stáhl svůj jazyk, mračna přešla přes něj jako zestydlá krev.

„Miloval jste někdy?“

„Myslíte to vážně?“

„Ano. Nedobírám si vás.“

„Tedy ne. Je to něco zvláštního?“

„Ne.“

„Počkejte, roztáhnou deštník. Zatracená věc, je v něm díra.“

„To se stává.“

„Myslíte, že ten pes zaběhl k plotu jen tak?“

„Podle toho, jak se to vezme. Ale pamatujte si, že pes obyčejně ne-lítá jen tak pro nic a za nic. Čul. Zdálky. Vít zanesl stopy smrti k němu.“

„A že pes tak dobře čuje smrt!“

„Hm, smrt. My lidé ji tolik nevěříme. Je taky zbytečné.“

„Pane, ta díra v mém deštníku je jako stodola. Je zrovna vedle hůlky. Pohleďte, já ji ucpu.“

Sundal klobouk s hlavy a vztýčil jej na deštník.

„Lekl by se nás někdo?“

„Snad kdybyste šel po náměstí za bílého dne, tropili by si z vás šaška. Ale důvěrně řečeno, tady kdyby vás potkala s tím naboduutým kloboukem smrt, nesmála by se.“

„Jste o tom přesvědčen?“

„Rozhodně.“

„Zavyla by nanejvýše.“

„Myslíte?“

„Ovšem, jen se podívejte, tam je kopec. Po městě ani památky, za námi je starý plot, tamhle máte vrby a tam, stoupněte na špičky, voda. No vidíte. A tak to tady všechno leží, jako by to nečinlo významu. Všechno je tady na náramném ústupu. A obzor, hleďte, jak prchá. Všechno je tu strašidelně vertikální. Tu by přišla smrt jen do svého žlvu. A smrt miluje vertikálu. Ne, nedopřeje vám, abyste se rozletěl. Aje přímo do propasti, dolů. Srazí vás. Miluje šíleně nádherné kolmice. Člověk umírá vertikálně. Myslíte-li, že horizont jest jeho polem, jste na omylu.“

Stanuli před dřevěnou boudou. Tři kroky odtud byla voda. Dalo se do prudkého lhláku. Prostor prchl. Čas stavěl železobetonovou stavbu věčnosti. Tma houkala v opuštěné věži této strašidelné stavby stvoření. Chalupa se přitiskla k mužům jako zemřelý akord, v němž mrtvá ústa hledají píseň. Otevřeli dveře. Zaskřipaly jako měsíční paprsek zabloudivší okenicemi na mrtvou klaviaturu, nad níž visí ztuhlá ruka. Děšť hubnoval do dřevěných latí. Věčnost se zmítala v porodních bolestech. Ani nikdo ji nepřicházel na pomoc. Deštěm uštvaná polní cesta padala do vertikální hrůzy jako urvané kornidlo. A voda pod vrhami a jávami se vzdouvala vysokou hladinou jako šedivá bandáž odprýsknuvší od rány. Hlubiny zvonily na poplach. Palach se třásl jako ústa vymletá

modlitbou. Hromnička zhasla. Žáby zavřely ústa jako hrobníci, kteří sami zemřeli.

Nechali dveře boudy otevřeny. Deštník položili do kouta.

„Kvadratura kruhu jest věcí zhola nemožnou,“ počal prvý hovořit do syrové tmy, zavěsivši se jako černý netopýr na zpuchřelý dřevěný strop.

„Ano, poslouchám vás.“

„Vidíte tedy sám. Dospěl jste k názoru, že pes věří dobře smrt. Lépe než člověk.“

„Ano.“

„A teď se dívejte. Hodně dlouho. Vidíte něco?“

„Tmu.“

„Nic jiného.“

„Vodu, kruhy na vodě.“

„Hluboké a veliké, vidíte?“

„Ano.“

„Deštník, který stojí tam v rohu, nevidíte.“

„Ne.“

„A proč? Vidíte, protože je tma.“

„Ano.“

„Vidíte, učinití kruh ze čtverce a naopak jest nemožno. Kolik pak jest asi hodin? Všichni už jdou spát. My však nespíme. Aho. Tady je lavice, sedneme si. Tak, tak, ono přiši. A zítra asi bude pršet zas. Když jsem byl včera v městě, barometr klesal. A pozítří bude zase lít. A co děláte vůbec? Jsem pitoma, pracujete ovšem. Přítelíčku, víte, že ta kvadratura má háček, ohromný. My přece můžeme udělat čtverec a z toho čtverce kruh tak, aby se obsah obou sobě rovnal. Vidíte, my jsme přece na to vyzráli. Jakubičku, nebo jak se jmenujete, spíte? Vždyť jsem se vám ani nepředstavil. U všech všudy, pojdte pohnalu, půjdeme. Hej, jářku, co je s vámi?“

Pausa. Noc sténala, tma bolela, vrby se tiskly jako opilí tuláci na stohy černých břehů.

„I život svou hodnotou může vyvážit smrt. Achm, kvadratura smrti. Nemáte zápalek? Prosim, poslužte si cigaretami. Co jsem vám udělal, že nedcete?“

Vsunul opět cigaretové pouzdro zpět do kapsy od vesty.

„Vám zdechla žena. Vy nekouříte asi vůbec. Haló, spíte. K čertu, mluvte, dělejte něco! Pojdte, odejdeme. Taková bouda je dobrá věc. Vy, zlý, nevěřící, neodpovídající! Což netušíte, že bude půlnoc a kruhy že se uzavrou? Tak si tu sedíte. Já jdu. Poslyšte, za jakým účelem jste vůbec sem přišel? Vy jste mě do určité míry přepadl. Či bych vám ublížoval? Ano, snad. Určitě vám působím tím bolest. Vy jste neměl lásky. Nikdy žádnou holku, milenku, ženu. Jste hodný, odvolávám. Rozhodně jste mne nepřepadl. Ale proč jste se za mnou plížil? Či mám věřit tomu vašemu povídání o ztraceném psu? Pitomost, nechtěl jste mne přepadnout. Vždyť nemám ani koruny na svůj vlastní pohřeb. Proč ta voda, podívejte se jen tou šterbinou dveří, v řece neopadává? Což, nena-